

היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מזה שלמד
בעולם הזה
(שיחת הר"ן כח)

עַל יְהוָה
לִי מוֹד
שִׁיעוּרִים אֱלוֹ
אֲנִי נֹתֵנִים
אֶת הַחֹמֶשׁ
וְאֶת הַזְּמֵשׁ
לְהַקְדֹּשׁ
בְּרוּךְ הוּא
(עצתו אמונה)

היכל הקודש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

היכל הקודש

כארא פארק

**4801 11th Ave,
Brooklyn NY 11219
347.760.5924**

היכל הקודש

קרית יואל

**8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.243.0563**

היכל הקודש

מאנסי

**34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314**

היכל הקודש

כני ברק

**רחוב ירושלים 2
052.760.5715**

היכל הקודש

וויליאמסבורג

**27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652**

היכל הקודש

קרית יואל

**8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.467.5299**

היכל הקודש

בלומינגראוו

**24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804**

היכל הקודש

ירושלים

**רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150**

צו הערן די

הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט"א
רופט:

קול ברסלב

212.444.9191

חיזוק פאר די אידישע שטוב

212.444.9169

גורפס ע"י

**קון הדפסה
היכל הקודש**

2623 State Route 52
Liberty, NY 12754

718.387.2691

www.BreslevCenter.com

בבא בתרא. השותפין – פרק ראשון דף יב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

בבא בתרא – שהיה לו פתח לחצר, וסתמו. יש לו ארבע אמות – בחלוקת החצר, אם היא חלוקה, כאילו הוא פתוח. אינו מטמא סביביו – אלא כנגד הפתח, אם מת בתוכו. פירן פתח פתחו – זה הוא הקבר, והקבר שטמא את סביבותיו הקבר ארבע אמות, כדי שלא יקברו עושי טהרות עד החביון ורחיקו, ולא אותיותיהו. לעיר אחות

- לדרך עיר אחרת. ובקשו בני העיר – שהמנויות ביה, לסותמן מאחיהם. בני אותה
- תעיר – אחרתה, מעכבין עליהן, שכבר הוחזקו
- לקצר דרכן דרך אותן המנויות. בני רשות
- הרבים מעכבין עליהן – משום דכי דחקו בני
- רשות הרבים שמתקין לתוך המנויות, הני
- מילי – תוך ארבע אמות של ראש המבוי
- הסמוכות לרשות הרבים מעכבין מלהעמיד
- לדלתו לשם. כרשות הרבים דמו – לענין ספק
- טומאה ברשות הרבים. ולא היא – שאפילו
- רצו להעמידם לרבים מארבע אמות – מעכבין
- עליהן. בני ירו יומא – בית חרישת יום אחד,
- לזה וכן לזה. "לא תחרוש" – מתרגמנין; לא
- תרדי (ברבים בב). הכי גרסינן; בי רדו יומא
- מאי אי יומא זרעא רתי יומא כרבא לא הוי
- ואי יומא כרבא יומא אחרת – לא הוי. אי בעית
- אימא יומא זרעא אחרת דכריב תני ואי
- בעית אימא ביומא דכרבא ובאחרתי. אי יומא
- דורעא – בשעת הורע אף נוח לחרש, שכבר
- נחרשת בשעת הנתי. רתי יומי כרבא לא הוי
- כלומר בשעת הנתי היאך ישכור שוריים?
- אין בו כדי מלאכת עניי ימים, ויש בו יותר
- מכדי מלאכת יום אחד. ואי יומא כרבא –
- של שעת הנתי אחרת – לא הוי יומא
- דורעא, והיאך ישכור שוריים בשעת הורע?
- אי בעית אימא יומא דורעא – ודקא קשיא
- לה: רתי יומי כרבא לא הוי – באחרת דכריב
- ותנו בשעת הנתי איכא ביומא דורעא רתי יומי
- כרבא. ואי בעית אימא יומא כרבא –
- דקאמרת: לא הוי יומא דורעא – בהדורי
- סעקינן; שארקה שיש ובה מעלות ומורדות,
- ויש טורח בשעת הורע בשעת הנתי. לישנא
- אחרינא איפכא גרסינן; ואי בעית אימא יומא
- דכרבא, ודקשיא לה: יומא דורעא לא הוי –
- באחרת דכריב ותני בשעת הורע, אחת קודם
- לזריעת ואתח לאחית הורע לבסות הוועים.
- ואי בעית אימא יומא זרעא, ודקאמרת תרי
- יומי כרבא – כד בהדורי סעקינן; שיש
- טורח גדול בשעת הנתי, ויומא זרעא אף תרי
- יומי כרבא. ולשן זה הגון, דוולא – אם יש
- להן בור שממנו משקיין שדה. בי דלו יומא –
- עד שיהא בו כדי להשקות שדה כדי פעולת
- יום ולו כדי פעולת יום לזה. משום שכל
- פועל, פורעא – כפרת. שלוחא קבין – שכר
- אחד, לפי חשבון סאתים כחצר המשכן. אין
- אלו אלא דברי נביאות – בלא טעם. אוצריא
- על כד שנים עשר גפנים קרי אצורי – דרפין –
- עוד. ויש אצל נבואה לא – משום דאמרי לה
- לעיל "ויש אצל אלא דברי נביאות", שקרא
- דברי חכמים נבואה, נקט לה לאת מילתא.
- אמרי חכם לאו נביא הוא – וכי אין חכם ראוי
- לדמות נביא; דקאמרי מו נישלח מן הנביאים
- וניתנה לחכמים, מכלל מדעיקרא לא היתה
- נבואה לחכמים. הכי קאמר אף על פי
- שנישאל מן הנביאים – שאינם חכמים, כי
- חכמים לאו נישלח. ונביאים יש להן לכל
- חכמה. תדע – שישלח מן חכמים.

פירין פתחו שטמא כל סביביו – פירש הקונטרס: לו ליכא למיחש שמוא יעלה על הבית נראה לרבינו שמשקין כיון דמסימיה מחיצות, ולפיכא למיחש שמוא יעלה על הבית ואיחלו עליו – לית לן למזמר שישטמא סביביו, כדמוכח בפרק "משוח מלחמה" (סוטה מד, א), גבי חצר הקבר, העומד ארבע אמות סתור – הני מילי חצר הקבר דמסימיה מחיצות.

אבל בעלמא תפיס. לכך נראה לו פירש: כגון פוש וזיז ורבה בולטין מן הבית מכל צד, ויש ברוך שחזר טפח לאחד מן האות. ובשאלו פרין פצמינו, אף על פי ששתמו – אינו מטמא ארבע אמות, ושתמו של מת עומד לצאת דרך פתח. אבל אם פרין פצמינו ויש ונבאן כשאר כותלי, ואין כאן פתח כלל – שחזרו כל סביביו, בדלז וזיז אחת לספיקי דשמא דרך תחת אותו זיז יצא מן הבית. ויש לשבח פירוש הקונטרס: דבית נמי לא מסימיה מחיצתא, דאף על גב דליכא למיחש שמוא יעלה על הבית – מכל מקום אינו למיחש שמוא יגע בבתינו, דקבר מטמא ביומא אפילו מן הצד, כדמוכח בספרי בפרשת פרה אדומה: "מקבר" – זה קבר טהום, ואינו אלא פתחו; אמרת לק דחומר; ומה אהל שהוא מקבל טומאה – אינו מטמא מכל מה אהל שהוא מקבל טומאה – אינו דלן שאי יטמא מכל הצדדין כשהוא פתוח; משמע דכשהוא סתום – מטמא אף בנוגע בו מן הצד.

מצר כשהחוקי בו רבים אמר לקלקלו – היינו כשהחוקי ברשות. אבל אם באין לחחוקי שלא ברשות – יש למחות בידם, ולקטוף פירא ולתיב, כדמוכח ב"מנחת" (בבא קמא כח, א). **ולא** פלגינו מר כי אתריה גמרי ואתריה – פירש רבינו יצחק בן רבינו מרדכי: דבאתריה דרבי יתודה היה קרקע חשוב וטוב, והיה חשוב לטרחה בתשעה חזאי קבין. אבל באתריה דתנא קמא לא היה קרקע טוב כל כך, שיהיה חשוב לטרחה בפחות ממשעת קבין, ואף על פי שלא היה בו כדי חרישת יום – ראינו היה לטרחה, והתשאה בני: בכלל מאי, שאין הקרקע טוב כל כך, ואינו ראו כשיעור השני מששמינן. והיה רבינו זבנאל: **ואי** בעית אימא כרבא דורעא ובהדורי – פירוש: בית חרישת יום, ושפיר הוי יומא לזרעא, דשבישא לזרעה – חורש, ובהדוריה עד מושך המחרישה על הקרקע חורש, וחי בהדורי: **ואי** בעית אימא יומא דורעא – ודקאמרת לא הוי תרי יומי כרבא – כריב יומא ופלגא, והדר תני וכריב עד דשליש יומא.

דוולא פירש רבינו זבנאל: ארץ שמשקין אותה בדלי, לכל אחד ארץ שדולין לה יום אחד. וקשה לרבינו יצחק: דאם כן הוה ליה למיתני "בבבל מאי", כדבעי באינן על כן נראה פפרישו הקונטרס. **אמרי** רבי יוסי אלו אלא דברי נביאות – לא לשבח קאמר, אלא כלומר שאומרו בכל עת, דכי האי גונא ספק (אלא) "מומי" (בבבא מד, א) גבי תרת שאן בה ציפורין ממנא דברעא ובמנשא חזי באחלה, וקאמרי: שיש דברין כדברי נביאות; מה נפשך? אי אבר הוא – לישמא דאמר, ואי לא אבר הוא – לא לישמא כלל וכן שו' בחסן פרק "ביצד מעברין" (עירובין ג, א). **אמרי** חזק ולא אבר הוא – ואם תרביץ בפרק "בן סורר" (סנהדרין ג, א): דקאמרי: משהרביב בית המקדש ניטל טעם ביאה וניקון לעוברי עבידיה – תקשי ליה נמי: אטו קודם שנחרב לא היה לזו טעם ביאה לעוברי עבידיה; האי מפוקי ליה מדכתיב "מי' עגובים" (שמיט' טו) – כדפריך דבתיא ויש לומר: דאיכא לשניייהם כדמשניייהם: הא ניטל טעם ביאה, ומעוברי עבידיה לא ניטלה ולא חש להקשות בכל מקום.

לומר: דאיכא לשניייהם כדמשניייהם: הא ניטל טעם ביאה, ומעוברי עבידיה לא ניטלה ולא חש להקשות בכל מקום.

בכל

כל המרעין לו לא במהרה מטיבין לו - ובשילהי "מרוכה" (בבא קמא פ"ב, דקאמר רב אחא גופיה: לעולם אין מטיבין לו, איכא למימר דמתלחה אמר: לא במהרה מטיבין, שהיה מצפה שיתורחו לגדולתם, וישראה שלא החזירוהו - שוב אמר: לעולם אין מטיבין לו. חלק כבוד חלק פשות הובטחן ליה אחד מצרא - בדנפאקא לן ב"יש נחלקין" (בבא בתרא פ"ב, א) מדכתבין "פי שמי" - מקיש חלק כבודה לחלק פשות. **אמיצרא** דבי נש - אית דרגס בתר הכי פוטו. "אמרי אחותא", אמר בן "בי נשיה" - היינו תמי, ולא על לחמו בניס בן אם גנות. ואית דרגס: "אמרי אחי", אמר בן "בי נשיה" דיינו אבוי.

כגון זה כופין על מדת סדום - תימה לרבינו יצחק: לרבה, אמאי איצטרך קרא כבכור דרבינו? ליה אחד מצרא? ואומר רבינו יצחק: לפי שנתן לו כח הכתוב אלא כח אחי, ואילו היו שני אחיו רוצים להשתתף - לא כפינו שלשית לתת להם חלק ביחד. ועוד: דבכור מנתה קרייה לוי פי שניס, ואין כחף את הנותן, ולאכי נמי, אי רחמנא, כדאמר ב"יש נחלקין" (שם) דכתבינן לתת לאו דקרייה רחמנא כבוד - היה אמנא "יקום על שם אחי" - באילו הוא ואחיו קיימין, ורבינו יצחק אן כבדוהו מפרשי: דהא דאמר רבה כופין - לא מדין תורה קאמר, דבדין היה יכול למוחץ שכתבנו. דאיכא קפידא ברוחות, כדאמר בכמה דוכתין. ועוד: הא דכופין על מדת סדום תוח נהנה חיה לא מלח - היינו שבכבוד דא חצר כבוד, שאינו מעלה לו שניס, אבל כח פשיטא שאוכל מנותו בן שלא יכנס לדור בביתו, אפילו בחצר דלא קיימא לגרא, וגברא דלא כביד למיגר, דהיה זה נהנה חיה לא חסר. אלא מתקנת חכמים קאמר הכא דכופין. והשתא אן להקשות כלל אמאי איצטרך קרא כבכור.

מעליגין

ליה כנסה דבר מדין - פירש הקונטרס: בשדה הבר, שיכולים לומר שפעמים מתברכת בשדות, ובתרותי ארעא אתרי נגרי לא שייך למימר מעליגין, כיון שצריך להשקות ואין מתברכת זו יותר מזה, ואין נראה, דגם אותם שצריך להשקות מתברכת אחת מהם פעמים יותר, שאחת לוקח בשדולין ואחת אינה לוקח. ופירש רבינו חם: מעליגין כנסכי דבר מדין - לא ניתן לך וכות יש לנו בשדה זו אם לא בדמים יקרים, כמו בני מרוון שהיו עשירים, ולא היו מוכרים לקרקעותיהם אלא בדמים יקרים. ותרתי ארעא אתרי נגרי לא קאי אעובדא דדהואו גברא, אלא מילתא באנפי נפשיה, כלומר, שתי שדות יש שכל אחד נקח ורצה האחד שיתקבל כל אחת שלשים, שני חצי שדה זו חצי שדה זו, אמר רבה: כופין על מדת סדום וישול כל שדה שלם, כדי שיהא לכל אחד חלק אחד מצרא. וכן פי לפרש תרתי ארעא אתרי נגרי - שהנה מוכרין בין שתי השדות, ואם חילק כל שדה שלשים, לא יהיה חלקו אחד מצרא. והשתא ברתי לא שייך למימר מעליגין כנסכי דבי בר מרוון, דאטו אם האחד רצה לחלוק לעשרים נאמר שידלק משום מעליגין ולשון "מעליגין" נמי אינו מתיישב לפירוש הקונטרס.

חד

בשמייה דרבי עקיבא כוותיה - וליכא למימר בני חד מזלא ניהו, שהרי רבי עקיבא חכם ממנו הרבה. ולאוי **טעמא קאמר** - במילתיה ויזון דאמר טעמא - אין זה סמומא שמכוון לירד בארובה במקרה בעלמא, אלא סברת הלב היה הבא לו שבנואה, וזה להסכים להלכה למשה מסיני. בריסתא - שוק רשות הדיים. והשתא במתא מחסיא, שעתיד להיות ראש השנה עכשיו.

משמיה דרבי עקיבא בר יוסף כוותיה. אמר רב אשי:
ומאי קושיא? דלקא להא מילתא בר מזליה הוא אלא אמר רב אשי: תדע, דאמר גברא רבה מילתא, ומתאמרא חלקה למשה מסיני כוותיה. - ודלקא פסומא פארוכה - ולאוי טעם יתיב? אמר רבי יוחנן: מיום שחרב בית המקדש, נטילה נבואה מן הנביאים וניהנה לשומים ולתנינות. לשומים - מאי היא? פי הא דאמר בר רב אשי דהיה קאי פרסתא דמחזיא, משמיה לההוא שומה דקאמר: ריש מתיתבא דמליך במתא מחסיא - "מבוימי" חתים. אמר: מאן חתים "מבוימי" ברבנן? אגא, שפע מינה לדידי קיימא לי שעמא. קם אתא. אדאתא אימנו רבא, לאותביה לרב אחא דרפתי פשישא. כיון דשעמי דאתא, שדרו וזגא דרבנן לגביה לאימלוכי כיון, עפביה. הדר שדרו וזגא דרבנן אתרינא, עפביה גביה, עד דמלו בי עשרה. כיון דמלו בי עשרה, פתח הוא ותנא ודרש, לפי שאין פותחין בכלה פחות מעשרה. קרי רב אחא אנפשיה: כל המרעין לו - לא במהרה מטיבין לו, וכל המטיבין לו - לא במהרה מרעין לו. תנוקת - מאי היא? פי הא דבת רב חסדא תהו יתבה כנפיה דאבוה, הוו יתבי קמיה רבא ורמי בר חמא. אמר לה: מאן מינייהו בעית? אמרה ליה: תריוהי, אמר רבא: ואגא בתרא. אמר רבי אבדימי דמן חיפה: קודם שאיכל אדם וישתה יש לו שתי לבבות, לאחר שאוכל ושותה - אין לו אלא לב אחד, שאמר: "איש נבוב ילכב, וכתבי: 'נבוב לחת', ומתרגמינין: חליל לוחין. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: הרגיל ביון, אפילו לבו אטום כבתולה - זון מפקחו שאמר: 'ותירוש נובב בתלות'. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: רבא אחד מצרא, גבם מאי? אמר אבוי: היא היא; מאי טעמא? בכור קרייה רחמנא. רבא אמר, אמר קרא: 'ותיה תכבור', היתיתו ככבור ואין חלקתו ככבור. ההוא דבין ארעא אמצרא דבי נשיה, פי קא פלגו אמר להו: פלגו לי אמצרא; אמר רבה: כגון זה כופין על מדת סדום. מתקין לה רב יוסף: אמר ליה אחי: מעליגין ליה עלויא פי נכסי דבי בר מרוון והלכתא פרב יוסף. תרי ארעא אתרי נגרי - אמר רבה: כגון זה כופין על מדת סדום. מתקין לה רב יוסף, ומנין דהיא כדויל והאי לא כדויל והלכתא פרב יוסף. תרתי אחד נגרא - אמר רב יוסף: זה

אבוי, מצי אמר: בעינא דאפיש אריסי והלכתא פרב יוסף, אפוישי לאו מילתא היא. חד

תוספות

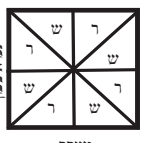

הר גיסא ניגרא וחד גיסא נהרא - פירש רבינו חננאל: שדה אשר מורחה וצפתה נהרא, ומערבה הדרומה מושך נהרא - וחולקן אותה בקרא, וזל: פירושו: מושך אותה באלכסון, מקרן מורחית

הר גיסא ניגרא וחד גיסא נהרא - שדה של שני אחים, שיש נהר על פני מורה, ונגר על פני צפונה. פלגי ליה בקרנא וזל - מלפני שדהנו טוב מן הנהר, והסמוך למים טוב מן הדרוק. ואם תחלקנה מן הצפון - מנמצא מן כל הנהר לאחד, והשני אין לו אלא נגר בצפונה, ופעמים שהוא יבש. ואם תחלקנה מן המזרח למערב - יהיה לאחד הנהר על פני מזרחו

ונגר על פני צפונה, ולשני אין לו אלא נהר במזרחו. לפיכך יחלקום לשמונה חלקים, שיא 1
 לשניהם ביהוק סמוך לנהר למה, וכאשר יבשה 2
 מהו יחלקם ששה חלקים, מנה, כוה 3
 מורה נהר 4
 חדרים 5
 מערב 6
 אית דינא נהר או ארבעה חלקוק 7
 אמר לזה שאינו רוצה לחלקו: או קרן לי דמים 8
 וקנה לך חלק, או אני אקנה דמים ואתן לך 9
 בחלקך, שאי אפשר בשותפותך. לית דינא - 10
 שזה יכול לומר: לא שדה אקנה ולא שלי 11
 אמכור, אלא שותפין נהיה בה. עבד או בהמה 12
 מנמיה - שאי אפשר לחלקו, כיצד יעשה ליהי 13
 נקט בכור ופשוט דטריחא מילתא להיות 14
 שותפין בה. וחזרו בית הלל להורות בו - 15
 טעמא דבמני תיקון העולם, לא הוא משום 16
 פריה דרביה: ולא כיצפון ליה, ולא מצי עבד 17
 לממר ליה: אקזן בדמים ואתן לך בחלקך. 18
 הכי גרסינן: שאני הבא דאגוד איבא גוד ליבא 19
 העבד יכול לקנות, אבל אינו אומר: קנה חלקי, שאין דמים לבן חורין, שאין עבד עברי נכרי אמר לשש.

הר גיסא נגרא וחד גיסא נהרא - פלגין ליה בקרנא וזל. 1
 "ולא את הטרקלין" כו'. או פהו פדי ליה וכדי ליה, 2
 מהזו? רב יהודה אמר: אית דינא ד"גוד או אגוד", רב 3
 נחמן אמר: לית דינא ד"גוד או אגוד". אמר ליה רבא 4
 לרב נחמן, דידון דינא ד"גוד או אגוד", 5
 בכור ופשוט שהניח להן אביהן עבד ובכהמה ממנה, 6
 כיצד עושיין? אמר ליה, שאני אומר: עובד לזה יום 7
 אחד ולזה שני ימים. מיתבי: מי שחציו עבד וחציו בן 8
 חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, 9
 דברי בית הלל; בית שמאי אומרים: תקנתם את רבו, 10
 את עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול, לישא 11
 בת חורין אינו יכול, ובמל? והלא לא נבראה העולם 12
 אלא לפריה ורביה, שאמר: "לא תהו בראה לשבת 13
 יצרה" אלא פופין את רבו ועושיין אותו בן חורין, 14
 ובתבין שמר על חצי דמיו. וחזרו בית הלל להורות 15
 דברי בית שמאי - שאני הכא, ד"אגוד" איבא, "גוד" 16
 ליבא. תא שמע: שני אחין, אחד עני ואחד עשיר, 17
 והניח להן אביהן מרתין וביית הבד, עשאן לשכר - 18
 השכר לאמצע, עשאן לעצמו - הרי עשיר אומר לעני: 19
 ק"ק

אבל גבי בכור ופשוט דלא שייך האי טעמא - כל אחד נטל כפי חלקו. **ל"ש** שפחה אינו יכול - ואף על גב דאמרי ב"הבא על יבמתה" (בבמות סב,א) הדביל מוריס בעבד שאין לו חיס, לא כופין לרבו לעשותו בן חורין משום פריה ורביה, אם היה יכול לקיים אצלו שבת כל דהו, כיון שזהו אונס. **שנאמר** לא תהו בראה וגו' - לא דלא מיתין קרן ד"פרו רורי", אמר רבינו יצחק בר מרדכי: דלשבת יצרה" שייך אפילו בעד עבודתו. אונס שפחה חוצית בת חורין לכל כפו את רבה לשחררה אלא משום שנהגו בה מנהג הפקר, הא דלא כפו אותו משום שבת - דשמא אפילו כשתעשה בת חורין לא תקיים, משום דלא מפקדא אפריה ורביה, כדאמרין בהבא על יבמתה" (שם סה,א) דאיתתא לא מפקדא אפריה ורביה. אבל עבד כשהיה בן חורין - על כרחו יקיים. ורבינו יצחק מפרש ליה דאן קטא קרא ד"פרו רורי" - משום דפסור הוא מאתח מצוה, כיון שהוא אבד, וכדי שיתחייב בה - לא כפינן לרבו לעשותו בן חורין, דאם בן בכל העבדים נבוקו פריה ורביה שיתחייבו בכל המצות. ולכן קטא קרא "לא תהו בראה" משום ששה מצינו רבה, ומשום שכי כפיין, ובפרש שני מנמיה (כ"א, כג) על מיתו בן חורין - קרא משום הכי, וכן אמרין ספר תורה אלא ללמוד תורה לילמוד תורה. דאמר מר: גדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה, לישא אשה נמי - לא תהו בראה" אלא "לשבת יצרה". **כופין** את רבו - ואם תאמר: אמאי כופין ליה עשה ד"פרו רורי" וידעה לא תעשה ד"לא תהו בראה" ויזכר עשה ויזכר: חדא - דביעניא דמיערק לא לא מקיים עשה, ומשעת הטרעה קא עקר ללא, ודעי ד"פרו רורי" לא מקיים על נהר ביאה. ועוד: הדיא אסרה לישא לו, ולגבי ידעה ויזכר עשה, ועוד אפילו מפקדא, ודא דאפשר ליה באחר. ועוד: דאפשר לקיים שניהם על ידי כפייה - לא ודעי. ואם תאמר: הכי כפינן לשחררה? ודא מפקדא "השולח" (גיטין סז,א) ודלא להשתחרר עבדו עובר בעשה וכו' תיזמא מצוה שאני - וכן אמרין לו גלויים: חטא גבי שיבחה תחריב? כדאמרין בריש שבת (ד,א), ודא דשחרר רבי אליעזר בעדו ב"השולח" (גיטין סז,א) שנכנס אבית הכנסת ולא מצאם שם עשרה - חתם משום דרבי אליעזר גופיה עשה בכך שהשליש המנין. ודא דאמר נמי בפרק "בבב מעריבין" (עירובין לב,ב) הניחא ליה לרב, למעיבד איסורא וטריחא ולא ליעבד עש הארץ איסורא רבה - ונתם משום דקא עביד עש הארץ איסורא על ידי שם הרב, וקא נתפס ליה טביל, ואומר רבינו יצחק: מערב משוה רבה שרי, אף על גב דעובר בכמה עבדים, כדאמרין ריש "תמיד נשחט" (פסחים ט"א, א) אשן לך דרב שמתעבב אחר תמיד של בין הערבים אחר קטרות, ונורה, ופסא ומחוס כפורים דערבי משום פסחים, ומפרש חתם: משום דאני עשה פסח שיש בו כרת, ודעי עשה השולחמה. ולא קא עבד כון אעשה השולחמה, וכן שיקיים מחוס כפורים מצות פסח, וכן אמרין: ריש שבת (ד,א), ואם תאמר: אבית יומכר עצמו בעבד עברי, למאן דאמר בפרק קמא דקדושין (י"ב), מוכר את עצמו רבו מוסר לו שפחה כנענית, ולמאן דאמר נמי דאפילו אין לו בנים רבו מוסר לו שפחה כנענית. ואף על גב דאין עבד עברי נהו אלא במון שהולכו נהו, כדאמרין בפרק "האומר" קדושין (ט"ז, א) - את בבת שני נהו ויביל, כדפירש רבינו תם ב"השולח" (גיטין לו,א) גבי הלל הןן פרוכל וואמר רבינו יצחק: דאין לו תקנה, דאוסר למכור עצמו בעבד עברי, כדאמרין בפרק קמא דקדושין (כ"ב,ב), אשן על ששעמו על רבי חייני "כי לי בני ישראל בעדים" וגו'. ודא תאמר: ויחיה חציה שפחה חוצית בת חורין ונדי דתקנה, יכול לקנות. דאני צד עבודת ומשמשו בעד איש - ושאנא ביה קדושין, כדאמר: לישא שפחה כו', משמע דאי הוא מותר בשפחה - לא כפינן ליה. אף על גב דאין קדושין תופסין בשפחה, מכל מקום היה נושא בכל קדושין ויש לומר: והשתא נמי אתי צד עבודת ומשמשו בעד חירות. ולא על פירי, דאמר בפרק "אותו ואת בני" (חולין ט"א, א) דמבריעין עליה מינה, וישא ממורת. דצד עבודת מותר בממורת, כדנתן ב"האומר" קדושין (ט"א, א), וכולין ממורת לישא, כיצד ממזר נושא שפחה. ובצד חירות נמי מותר, כדנתן בפרק "עשרה יוחסין" (שם ט"א, א), וממזר חורמים ומתירין לבא זה בזה ואומר רבינו יצחק: דאין זה תקנה לדרבות ממזרים לישא, ואם תאמר: וישא חתנה, דדוריו ונתני מותרין לבא זה בזה, כדנתן בפרק "יורשתי ויחסי" (שם), וצד עבודת נמי מותר בחתונה, דאמר בריש "שם תורת" (בבמות פ"א,ב), ממורת ונתניה לישא איבא כפיניה, למאן דאמר נמי שמרגילה - הא והיאן מרגלה ליה, פירושו: שיכול להבשר ורעה על ידי בנ, שישא שפחה וישא ויש לומר: ולעולם אסור נתן שפחה, מכל מקום מרגלה ליה, כיון שיכול להבשר אפילו על ידי איסור, דהיא נבראה לא איכפת ליה באיסור, דהא נסיב ממורת ולא נתניה, ואם תאמר: ומאי שני דאוסר נתין שפחה וממזר מותר? דאין זה תקנה לדרבות ממזרים לישא, ואם תאמר: וישא חתנה, ומאי שנא דיגריי וחוריי מותרים בחתונה ואוסרים בשפחה, ואף על גב דתריידי ודייב שנוכל מאיסור חתום דלא תאמר קדושין, ואוסר כל מחסה בלאו לאו ליה קדש", ונחיה, כבוזר ובוזמה אין לחתונה, אפילו למאן דמיתרייה בפרק "ארבע מיתות" (סוטה ג"ה, ג) ומאי ידעי קדש". דאין להתירו בקדישתא אלא באותן שהוא בן חורין ומקדישתו דחזיר ובהמה לא בא. ואם תאמר: ומאי שנא דיגריי וחוריי מותרין בקהל גרים, דלא איקני קהל. אבל שפחה, דלא תפסי בה לעיל)

שמעו מניה דלית דינא דגוד או אנוד - וואס תאמר: שאני הבה, שאני העבר

נתון לו מדיים מדיים, אלא כותב לו שטר על דמיו ויש לומר: דשמעו משום דלא יכילת הוא דכופין, דלא לאו בהו אין כופין בכל ענין, אפילו יתן מדיים. אם עשאן לשכר כו' - לאו דוקא עשאן לשכר, דהוא הדין אפילו עשאן לעצמו, אלא שנוצא השכיר.

ואי סלקא דעתך לית דינא דגוד או אנוד אפילו בשתי בריכות כו' - השרתא סלקא דעתך דחולקין כיון שאחד רוצה לחלוק, ושתי בריכות דמיא דכרן אחד, שאן כותב באחד מה שכתוב באחר, כדן הדישע ושמואל. ואמאי חולקין בעל כרדו? הוא אינם שוין אלא דתי אית דינא ד'גוד' או אנוד? ואם תאמר: אפילו דתי אית דינא ד'גוד' או אנוד? אמאי חולקין כיון שכתוב בהו מה שאן בהו. והירושאי צריכי להאי ושלאי ויש לומר: דהו מצי לממטר 'שומעין', וזאי סלקא דעתך לית ליה שכתוב בשמיטתא ספרים: וזאי סלקא דעתך לית ליה דינא דגוד או אנוד כי היכי הירושאי צריכי להאי תירושיה צריכי להאי? דהא כל שכן דאי לא צריכי תירושיה להאי ושלאי - פריך שפי שפיר: אי לית ליה דינא דגוד או אנוד אמאי חולקין? **מדריבך** אדם תורה נביאים וכתובים כאחד - אף על פי שאי אפשר שלא יתן נביאים וכתובים על גבי תורה, ובגמולתא בפרק (בבא) משמע דאסור להניח - וזני מילי בשתי בריכות, אבל כשהו מדובוקין יחד - אינו נגאי.

רבי יהודה אומר תורה דפי בעצמו - לא מפני שאסור לתורה לה עב גז בה מצד שיהא סתם כל אחד בפני עצמו, דאלא כדכתיב שיהא אסור להניח אלא נביאים וכתובים על גבי תורה, אבל נביאים על גבי כתובים לא איפכא - לא. אלא היינו טעמא: שלא יראה הכל כמו תורה או הכל נביאים. כי היכי דאמר חכמים בהו היכי דבעי שיהא כל נביא ונביא בפני עצמו, ועל כרחך טעמא שלא יתא רראה הכל כמו נביא אחד. כן נראה לרבינו שמתחיל ומתחיל בן אברהם.

ומסיים מלמטה ומתחיל למלמעלה - פירש בקונטרס: ואינו צריך להניח ארבע שטיין. ונראה לרבינו יצחק: דבין חומש לחומש של תורה צריך להניח. ואנביאים דוקא קאמר דאין צריך, כדמפרש טעמא לוקמ, שאם שם לחתוך - חותך, אבל בין חומש לחומש של תורה - לא. מיד דהוי אפרשה פירושה. שאם היה מסיים מלמטה היה צריך להניח שיתיה אחת - כאב נמו, דין הוא להניח סתם בין חומש פרשה של חומש שטיין. ורבינו יצחק בן אברהם מפרש: ומסיים שטיין. ודוקא בן נביא לנביא, אבל בין חומש לחומש - לא יסיים מלמטה ומתחיל למלמעלה, אפילו בהנחת ארבעה שטיין. כדאמר בירושלמי בפרק קמא דמגילה: וצריך שיהא נוסרי באמצע הדף ומתחיל באמצעיה. ונביאי מסיים סופו ומתחיל בארשו כו'. ונראה לי הטעם דאית, לסיים בסוף הדף אפילו ניהו ארבעה שטיין - משום שפא יבוא לחתוך. אבל בן נביא לנביא, שאם בא לחתוך חותך - מסיים מלמטה.

ועושה בראשו כדי לגולל עמוד ובסופו כדי דיקף - כן כתוב בכל הספרים. וקשה לרבינו יצחק, דהניא במסכת סופרים: כל הספרים נגללין לחתולין, ולקמן אמר נמי: ספר עזרה לחתולין הוא נגלל. ומה שפירש הקונטרס: מתחלתו לסופו - אין הלשון משמעו כן. ונבי מוחא אמרין נמי כסברין אותה מאיחר' כלפי' שגולל' הדיני לחתולה. ובדאי גרסין בירושלמי בפרק קמא דמגילה: עשה אדם עמוד לספר תורה בסופו. על כן נראה לרבינו יצחק דגרסין: ועושה בראשו כדי דיקף, ובסופו כדי לגולל עמוד. ולרבינו שמעון בן אברהם נראה גירסת הסופרים. עשה שאני, דאיידי במדבריק תורה נביאים וכתובים, וזאי אן כן נראה לעשות עמוד בסופו כמו בעלמא, עשאי וזאי שרתא תורה נברכת סביב נביאים וכתובים. ונראה אילו גשית להם שומא מלכות, לכך עושה כאן עמוד בראשו, כן שרתא תורה מבפנים ונביאים וכתובים מבחוץ. ולקמן דמשני: לצדדין קתני - לא גרס 'תחלת הספר כדי לגולל עמוד וסופו כדי לגולל הדיף', דהתם לא איידי במדבריק תורה נביאים וכתובים, ואית לן למוזיא אפיכא. וברוב ספרים לא גרס אלא: לצדדין קתני, ותו לא. ועוד אמור רבינו שמעון בן אברהם: דאפילו לספרים דגרסי לה, לא קשיא כולי האי, ונחיא ליה לשניו וזמיא דודך ברייתא דקאי עלה.

”קח לך עבדים ויחצו בפרחין”, “קח לך יתים ובה ועשה בבית הבר” - הָתָם נָמוּ “גוד” אִיפֵא, “אָגוד” לִיפֵא. תָא שְׁמַעוּ: כָּל שְׂאִילוֹ יִחְלַק וְיִשְׁמוּ עָלָיו - חוֹלְקוֹן, אִם לֹא - מַעְלָן אוֹתוֹ בְּדָמִים - תְּנָא יִיפֵא: דְתַנָּא: “מִלּוֹ אֶתְהָ שִׁיעוֹר וְאִנִּי פָחוֹת” - שׁוֹמְעִין לוֹ, רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִין שׁוֹמְעִין לוֹ, הִיכִי דְמִי? אִילִימָא כְּרִתְנִי, מָאי מַעְמָא דְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל? אֵלֵא לֹא כְּסוּרֵי מַחְסְרָא וְהִכִּי קָאָמְרִי: “מִלּוֹ אֶתְהָ שִׁיעוֹר וְאִנִּי פָחוֹת” - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְגִדּוּ אוֹ אָגוּד” - נָמוּ שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵתְהָ רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמִימֵר: אִין שׁוֹמְעִין לוֹ - לֹא, לְעוֹלָם בְּדַקְרָתְנִי. וְדָקְאֲמַרְתּוּ: מָאי מַעְמָא דְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל? מִשּׁוּם דְאָמְרִי לִיהּ: אִי בְּדָמִי - לִית לִי דְמִי לְמִיתִין לָךְ, בְּמַתְנָה - לֹא נִיחָא לִי, דְכַתִּיב: “וְיִשְׁוֹנָא מַתְנַת יִתְהּ”. אָמַר לִיהּ אֲבִי? לְרַב יוֹסֵף: הָא דְרַב הַיְהוּדָה - דְשְׁמוּאֵל הוּא, דְתַנֵּן: וְכַתְּבִי הַקּוּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שְׁשִׁינְהִים רֹצִים - לֹא יִחְלָקוּ, וְאָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שְׁנוּ אֵלֵא בְּכִרְדָּ אָהָר, אָבֵל בְּשֵׁנֵי בְּרִיכוֹת - חוֹלְקוֹן, וְאִי סִלְקָא דְעִתְרָת לִית דִּינָא דְ”גוד אוֹ אָגוּד”, מָאי אִירִיָא בְּכִרְדָּ אָהָר? אֲפִילוּ בְּשֵׁנֵי בְּרִיכוֹן נָמוּ יִרְגַמְזָא רַב שְׁלֹמֹן: בְּשִׁשְׁיִנְהִי רֹצִין. אָמַר אַמִּימָר, הַלְכַתָּא: אִית דִּינָא דְ”גוד אוֹ אָגוּד”, אָמַר לִיהּ רַב אַשִׁי לְאַמִּימָר: הָא דְרַב נַחְמָן מָאי? אָמַר לִיהּ: לֹא שְׁמִיעָא לוֹ, כְּלֹאֻמֵר לֹא סְבִירָא לִי. - וְלֹא? וְהָא רַבִּין בְּרִי חִינָא וְרַב דְיִמִי בְּרִי חִינָא שָׂבַק לְהוּ אַבּוּהַ תְּרַמִּי אַמְקַהֲתָא, תְּרָא דִיעָא אַפִּיא וְשׁוּלֵי, וְהָדָא יִיעָא פִּלְקָא וְנִגְלָא, וְאֵתוּ לְקַמְנֵי דְרַבָּא וְאָמַר לְהוּ: לִית דִּינָא דְ”גוד אוֹ אָגוּד”, שְׂאֵנִי הָתָם, דְלִמְרִי מִיבְעִי לִיהּ תְּרַיְוִיהּ וְלִמְרִי מִיבְעִי לִיהּ תְּרַיְוִיהּ, בִּי קָאָמְרִי לִיהּ: שְׁקוּל אַתְּ תְּרָא וְאֵינָא תְּרָא - לֹא? “גוד אוֹ אָגוּד” - הוּא. - וְכִי לֹא מִצִּי לְמִיבְעִי הִכִּי? וְהָא כַּתְּבִי הַקּוּדֶשׁ וְתְּרַיְוִיהּ מִיבְעִי לְהוּ, וְאָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שְׁנוּ אֵלֵא בְּכִרְדָּ אָהָר, אָבֵל בְּשֵׁנֵי בְּרִיכוֹן - חוֹלְקוֹן - הָא תְּרַמְזָא רַב שְׁלֹמֹן: בְּשִׁרְצֵי. תַּנּוּ רַבְּנֵי: מְדַבְּרִי אַדָּם תוֹרָה נְבִיאִים וְכַתּוּבִים פְּאָהָר, דְבִרִי

קח לך עבדים - שיחמוצו אותם, ורחצו בו. ולא מצינו ענינו ליה: קנה חלקי. **הבא נמי ליה איכא אנוד ליכא** - שיאנו רוצין אמור לה: אף אני אקנה חלקי, שאן לך במה לקנות, לפיכך אין כולל לבופו. ושמו עליו - כל שכל ענין שיעור, דעשיין בחולקין - עשיין הוא עליו שמו הראשון. מעלין אותו בדמים - היינו "גוד או אנוד". מול אתה שיעור ואני פחות - כגון חצר שאן בה שמנה אמות, ואמר חלוק - חלוק וטול לך ארבע אמות, ואני היותר. וזה: **ואנוד נמי** - שכלא רצתא למחול לבתר. אלא: קנה חלקי או אקנה חלקך. הא דרב יהודה דאמר: "גוד או אנוד" - משמיה רבדיה קבלה. בכרד אהר - כל ספריהו עשיין בגליון, ואם יביאהו לבית דין לחלקו - ביוון הוא. אבל בשתי בריכות - כגון תורה בכרד אחד, ונביאי בריכות אחד. חולקין - קא סלקא דעתך דאפילו אין שניה רוצים. ועל כרחך אין מייחין שוין. ואי לית דינא ד'גוד או אנוד' היאך הוא סופיהו? ואי יאמר: זאי אית לך עורף הדמים, ונבם לא אתן לך דיפה שאקבל ממך דמים ולא גרסין 'תירושיה צריכי להאי'. משנשנים רוצים - הא דשמואל - א' שנייהם רוצים' דמתנתין קאי דקתני: לא יחלוקו, ואמר שמואל: ונביאי בריכות, אם שניהם רוצים - יחלוקו. פילבא ונוולא - לטוות ולארזו. לישנא אחרניא: ביסתרקי - תבכשית ספסלים, שוקרין ספירי. לית דינא דגוד או אנוד - לכופו לתת דמי העורפים ליה, ולא למכור חלקי. לאו נוד או אנוד הוא - אי לא אמר ליה: או קח שתיהם או אקח שתיהם, דכל אחת אין קח בה לאחד. אבל בשתי בריכות חולקין - וקא סלקא דעתך: בעל כרחי פה אחד מקו. אלמא, כי אמר ליה: שקול חדא וגוד דמי היתירים, או אנוד - כיפין ליה כל אחד ואחד בפני עצמו - כל ספר וספר של נביאים ושל כתובים צריך לחיות כרד לעצמו. בביתים שניה נביאים - כל ספרי נביאים שניה הן. הכי גרסין: וכן שוין כל נביא ונביא של שנים עשר שטיין ומסיים מלמטה ומתחיל למלמעלה - אם נודמן לו סיום ספרו מלמטה, בסוף הדף - מתחיל ספרו האחר בראש הדף, ואינו צריך להניח חלק לגולל בעיניהם. כדי לגולל עמוד - מניח קלף חלק על גבי עמוד - עליו עזע שפירש גלל עליו. ומופו כדי לגולל הדיף - בסופו מניח חלק גדול כדי לגולל בו כל הקיפו. שאין עושה שני עמודים לגוללו לאמצעו כמו שאנו עושין בספר תורה, האז גוללו ומתחיל, לסופו, ובכרד חלק על כל התורה, ואם

רבי מאיר; **רבי יהודה** אומר: תורה בפני עצמה, נביאים בפני עצמן, וכתובים בפני עצמן; **וחכמים** אומרים: כל אחד אחד ונראה בפני עצמו. ואמר רבי יהודה: מעשה בביתוֹשן זונין שהיו לו שמנה נביאים מדובקין פאחד, על פי רבי אלעזר בן עזריה; **ויש אומרים**: לא היו לו אלא אחד אחד בפני עצמו. אמר רבי: מעשה והביאו לפנינו תורה נביאים וכתובים מדובקים פאחד, והכשרונם. בין חומש לחומש של תורה - ארבעה שטיין, וכן בין כל נביא לנביא, ונביאי של שנים עשר - שלש שטיין. ומסיים מלמטה ומתחיל למלמעלה. תנו רבנן: הרוצה לרבוך תורה נביאים וכתובים פאחד מדרבך, ועושה בראשו כדי לגולל עמוד ובסופו כדי לגולל הדיף. ומסיים מלמטה ומתחיל למלמעלה, ואם

ואם בא לחתוך חותך מאי קאמר - מאי למימרא? הכל מודים דאם כל אחד ואחד בפני עצמו טפי עדיף, חבי קאמר - ומתחיל מלמעלה, ולא יניח חלק, שהרי אם בא לחתוך - חותך, ומנציח זה ראש הברך, וננאי הוא לו להיות דף זה משונה מחבירו על חנם. כדי לגול - אי סלקא דעתך חזי שיעורא דהיב ליה לתחילתו וסופו. לפשריהו -

שאם בא לחתוך חותך - תימה לרבינו שמנינו בן אברהם: הא אמר לעיל: בשתי כריכות חולקין, ופירש הקונטרס: כגון תורה בברך אחד, ונביאים בברך אחד. משמע: אבל תורה ונביאים בברך אחד - אין חולקין. אפילו שנתון רציפים. ואם כן היכי אמר הכא דחותך? ויש לומר: דלא הוי ביוזן הספר אלא כשחותך בגמולתו. **בגמולתו** ששה טפחים בקלף בממה - ונזיל הוא עור שלא ניתקו כלל, אלא שהשירו את השער וכותבין בו במקום שער.

1 לצימצם הכתב לפי עובי הקלפים, לכשיגמור
2 היא חוט המקיף את עובי מירת ארכו. שיעור
3 ספר תורה בכמה - ארכו מביעה להו. בגמול
4 - שהוא עב והקפוי גדול - צריך מאות טפחים.
5 זו היא מדה להיות נגמר בששה טפחים היקף
6 בכתב בנינו. ולא איתרפי ליה - ארכו בחקפוי.
7 איתרפי ליה - ארכו בחקפוי. דילמא תורה צוה
8 לנו משה מורשה כתב - ארבע מאות עפמים.
9 אבל ארבע מאה ספרים - אין פנאי לאדם אחד
10 לכתוב. שתיים כנגד שתיים - שתי נפגים כנגד
11 שתיים ואחת יוצא זנב, בך קריו כרס לוגי
12 לחזור עליו מטרובי המלמלה, מנכסת טעם
13 (מ.גא.) באמה בת ששה טפחים - רבי מאיר
14 לטעמיה, דאמר (סוכה ה, ג): כל האמות היו
15 בנינויות. לארבו של ארון - זו אצל זו.
16 אוכלות - בתפסות. כל בני השנה (מדות)

17 **ואם בא לחתוך - חותך. מאי קאמר? הכי קאמר:**
18 **שאם בא לחתוך - חותך. ורמיניה: תחלת ספר**
19 **וסופו - כרי לגול, כרי לגול מאי? אי כרי לגול**
20 **עמוד - חשיא הקף, אי כרי לגול הקף - חשיא**
21 **עמוד אמר רב נחמן בר יצחק: לצדיו קתני. רב**
22 **אשי אמר: כי תניא והיא - בכסף תורה; פרתניא:**
23 **כל הספרים נגללים מתחלתן לסופן, וספר תורה**
24 **נגלל לאמצעותו, ועושה לו עמוד איקף ואיקף. אמר**
25 **רבי אליעזר ברבי צדוק: קף היו פותחי ספרים**
26 **שברושלים עושין ספריהם. הנו רבנן: אין עושין**
27 **ספר תורה לא ארפו ויתר על הקיפו ולא הקיפו**
28 **יתר על ארפו. שאלו את רבי: שיעור**
29 **תורה בכמה? אמר להן: בגמול - ששעה בקלף**
30 **בכמה? איני יודע. רב הונא פתב שכעין ספרי**
31 **דאורייתא, ולא איתרמי ליה אלא חד. רב אחא**
32 **בר יעקב פתב חד אמשיביה דעיגלי ואיתרמי**
33 **ליה, יתבו ביה רבנן עינייהו ונח נפשיה. אמרו**
34 **ליה רבנן לרב המנונא: פתב רבי אמי ארבע**
35 **מאה ספרי תורה. אמר להו: דילמא "תורה צוה**
36 **לנו משה" פתב. אמר ליה רבא לרבי יודא: נטע**
37 **רבי ינאי ארבע מאה פרמי. אמר ליה: דילמא**
38 **שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב. מיתניב:**
39 **ארון שעשה משה, אמתים וחצי ארכו ואמה**
40 **וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו, באמה בת ששה**
41 **מפחים. ותלוחות, ארפן ששה ורחפן ששה ועבין**
42 **שששה, מנוחות כנגד ארפו של ארון. כמה לוחות**
43 **אוכלות בארון? שנים עשר מפחים, נשתירו שם**
44 **שששה מפחים; צא מהן טפה, חציו לכותל זה**
45 **וחציו לכותל זה - נשתירו שם שני מפחים ששקן**
46 **ספר תורה מונח, שנאמר: "אין בארון רק שני**
47 **לחות האבנים אשר הנה שם משה" [וגו]; מאי**
48 **"אין בארון רק"? מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט**
49 **אחר מיעוט אלא לרבות ספר תורה שמונח בארון.**
50 **פירנסת ארון לארפו, צא ופרנס ארון לרחבו: כמה**
51 **לוחות אוכלות בארון? ששה מפחים, נשתירו שם**
52 **שששה מפחים; צא מהן טפה, חציו לכותל זה**
53 **וחציו לכותל זה שני מפחים, שאלו היא ספר תורה נגנם ויצא**
54 **בשהוא דהוק, דרבי רבי מאיר. רבי יהודה אומר:**
55 **באמה בת המשה מפחים. ותלוחות, ארפן**
56 **ששה ורחפן שששה ועבין שששה, מנוחות כנגד**
57 **ארפו של ארון. ואצבע לכותל זה ואצבע לכותל זה**
58 **בארון? ששה מפחים, נשתירו שם טפה ומחצה; צא**
59 **מהן חצי טפה, אצבע לכותל זה ואצבע ומחצה**
60 **לכותל זה - נשתירו שם שבו עמודין עומדין, ששה**
61 **כספין פידתו והב מרפבו ארמון' וגו'; וארפו ששיגרו בו**
62 **פלשתיים דורון לאליה ישראל מונח מצדו, שנאמר:**
63 **"ואת כלי הנהב אשר השבתם לו אשם תשימו בארפו מצדו ושלתתם**
64 **אותו והקדף"; ועליו ספר תורה מונח, שנאמר:**
65 **"לקח את ספר התורה הנה ושמתם אתו מצד ארון ברית ה",**
66 **מצד הוא מונח ולא פתוכו. ומה אני מקיים "אין**
67 **בארון רק"? לרבות שבר**

17 **דילמא** תורה צוה - ואומר רבינו הם: דארות
18 פסוק תורה, דאמר בפרק
19 שליש סוכה (מ.בא.) קטן היודע לדבר, אביו
20 מלמדו תורה. מאי תורה - "תורה צוה לנו משה",
21 **שלא** יאם ספר תורה יוצא ונכנס כמציאות חוק
22 ויהא תאמר: דהלא לא הוי כמציאות חוק
23 מן הארון, דהא אסור ליכנס בבית קדש הקדשים.
24 ובוים ופירשם לא אשכחן סדרו יומא שהיה
25 ומציאו ליה לומר: דלצורך, כדי לתקן - שרי
26 ליכנס בבית קדש הקדשים, כדאמרין בעירובין
27 (ק.הא.) והכי נמי יכולין ליכנס שם כדי לתקן ספר
28 תורה כדי שלא תעפש ותתקלקל. וגם משחבר
29 משכן שילה עד שבנה שלמה בית המקדש היו
30 יכולין להוציאו מן הארון ולעיין בו. **אצבע**
31 מונחה לכותל זה - ראה לרבינו הם דלא אם
32 "ומחצה", אלא אצבע לכותל זה. דאי גרס
33 "ומחצה" - תיקשי: שני עשר היכי תיבי? כדפרקי
34 לקמן, אלא אצבע גרס, חוטרתי, הדיקיש ששה
35 בספח. **ששקן** עמודים עומדין - ראה לרבינו
36 הם דסימן להעמדת ישראל היה, ולא שאנאם של
37 הוב שלא להוכיח מעשה העגל, דאין קטיגור
38 נעשה סיגור. וכן אמרין בראש השנה (מ.בא.)
39 המשום הכי לא היה כזן ממש לפני ולפנים ביום
40 הכפרים בבבוי זה, משום דאין קטיגור נעשה
41 סיגור. והנים פריך: והא חזק ארון, שהיה של זהב
42 והיה תלם מונח; מכפר קאמרין. והנה עמודים
43 נמי היו כמו מנפים - שני עשירים סימן להעמדת
44 ישראל, הוא שישד הפיט: הבנית את יוסף
45 עמודיו עשה ספח, שבכל הבנית את יוסף - סימן
46 של יוסף, דהיינו ענף, ודוסף נקרא שור, שנאמר
47 (דברים לג:) "בכור שורו חור לך" - לכך עמודיו
48 עשה ספח ואל זהב, שלא לחוכיך במעשה העגל.
49 תרי

37 **וחציו לכותל זה שני מפחים, שאלו היא ספר תורה נגנם ויצא**
38 **בשהוא דהוק, דרבי רבי מאיר. רבי יהודה אומר:**
39 **באמה בת המשה מפחים. ותלוחות, ארפן**
40 **ששה ורחפן שששה ועבין שששה, מנוחות כנגד**
41 **ארפו של ארון. ואצבע לכותל זה ואצבע לכותל זה**
42 **בארון? ששה מפחים, נשתירו שם טפה ומחצה; צא**
43 **מהן חצי טפה, אצבע לכותל זה ואצבע ומחצה**
44 **לכותל זה - נשתירו שם שבו עמודין עומדין, ששה**
45 **כספין פידתו והב מרפבו ארמון' וגו'; וארפו ששיגרו בו**
46 **פלשתיים דורון לאליה ישראל מונח מצדו, שנאמר:**
47 **"ואת כלי הנהב אשר השבתם לו אשם תשימו בארפו מצדו ושלתתם**
48 **אותו והקדף"; ועליו ספר תורה מונח, שנאמר:**
49 **"לקח את ספר התורה הנה ושמתם אתו מצד ארון ברית ה",**
50 **מצד הוא מונח ולא פתוכו. ומה אני מקיים "אין**
51 **בארון רק"? לרבות שבר**

תרי' בתר היכי יתיב - משמעו שעם עמודין היה הקיפו ששה, שאם היה הקיפו כלא עמודין - אם כן נפש ליה משני פסחים בהדי עמודים. ורבי' מאיר עמודין היכא הוה קיימי - אף על פי שיש ריחא הרבה לרבי מאיר בכל האורך, לבד מנף ספר תורה - פשוט הוה לו שהיו מנוחין בצד הארון שספר תורה מונח. ולמאן דאמר איוב בימי משה היה - ואם תאמר: מאי קאמר ולמאן דאמר? והאי תנא גופיה כבד דבימי משה היה. דקתינן סיפא: משה כתב ספר איוב וכו' למה: דאבתי לא ידע סיפא דברייתא.

שברי לוחות שמונחים בארון; ואי סלקא דעתך ספר תורה הקיפו ששה פסחים, מכדי כל שיש בהקיפו שלשה פסחים יש בו רוחב פסח, וכן דלאמצינותו נגלל - נפיש ליה מתרי פסחא ורוחא דביני ביני, בתרי פושפי היכי יתיב? אמר רב אחא בר יעקב: ספר עזרה לתחלתו הוא נגלל. - ואפתי תרי פתרי היכי יתיב? אמר רב אשי: דכירך ביה פורתא וברכיה לעיל. ורבי יהודה, מקמי דליתי ארנן, ספר תורה היכי הוה יתיב? דפא הוה נפיק מצינה ותיב עילתה ספר תורה. ורבי מאיר, האי "מצד ארון" מאי עביד ליה? - ההוא מיבעי ליה, דמתנח ליה מצד ולא מתנח ביני לוחי, ולעולם בגינה מן הצד. ורבי מאיר, עמודין היכא הוה קיימי? - מבראי. ורבי מאיר, שברי לוחות דמונחין בארון מנא ליה? - נפקא ליה מדרב הונא; דאמר רב הונא, מאי דכתיבי: "אשר נקרא שם שם ה' צבאות ישב הכרבים עליו"? מלמד, שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון, ואידך? - ההוא מקעי ליה לכדרכי יתגן, דאמר רבי יוחנן אמר רבי שמעון בן יוחאי: מלמד, שהשם וכל מינויו מונחין בארון. ואידך נמי מיבעי ליה להכי - אין הכי נמי. - אלא שברי לוחות דמונחין בארון מנא ליה? - נפקא ליה מדתני רב יוסף, דתני רב יוסף: "אשר שברת ושמתם" - מלמד, שלוחות ושברי לוחות מונחין בארון. ואידך? ההוא

מיבעי ליה לכדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: "אשר שפרת" - אמר לו תקדוש ברוך הוא למושה; וישר פתח ששפרת. תנו רבנן, סדרן של נביאים: יהושע ושופטים, שמואל ומלכים, ירמיה ויחזקאל, ישעיה ושנים עשר. מכדי הושע קדים, דכתיבי: "תחלת דבר ה' בהושע", וכי עם הושע דבר תחלה? והלא ממושה ועד הושע פסח נביאים היו ואמר רבי יוחנן: שהיה תחלה לארבעה נביאים שנחננו באותו הפרק, ואלו הן: הושע וישעיה, עזרא ומלכי. ולקדמיה הוושע, ברישא - פניו דכתיב נבואתיה גפי הוה וכריה ומלאכי, ותני כריה ומלאכי סוף נביאים הוה, חשיב ליה כהדריהו. - ולכתביה לחזיה ולקדמיה - אידי דיוקר מירפם. מכדי ישעיה קדים מירמיה ויחזקאל, ולקדמיה לשעיה ברישא - פניו דמלכים סופיה חזיקא, וירמיה פוליה חזיקא, ויחזקאל רישיה חזיקא וירבנא וכיפיה נתמתא, וישעיה פוליה נתמתא, סמיכין חזיקא, חזיקא חזיקא ונתמתא לגחמתא. סידרן של פתובים: רות וספר תהלים, ואיוב ומשלי, קהלה, שיר השירים וקיצות, דניאל ומגילת אסתר, עזרא ורבי המים. ולמאן דאמר: איוב בימי משה הוה, לקדמיה לאיוב ברישא - אתחולי בפורענותא לא מתחלין. - רות נמי פורענות היא - פורענות דאית ליה אחרית; דאמר רבי יוחנן: למה נקרא שמה רות? שיצא ממנה דוד שריהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות - לכך כתב אחר כך מיד אותן שירות. והוא אחרית שלה. ואם תאמר: למאן דאמר מעולי גולה היה - לכתביה לאיוב לבסוף ואמר רבי יוחנן: דמוש הני כתבו בהדי תהלים ומשלי - לפי שהוא מענין אחד: כתובין מעין שירה, ומקראות קצרים, וניגון אחד. דבימיהם היה ניגון, כדאמרין (מגילה גא.), "ויקרא בספר תורת אלהים מפורש רוחם שכל", מאי "שום שכל" - פסוקי טעמי. והא דלא כתבו אחר משלי - משום שלא להפסיק בהדיי שלמה. ורבינו תם מפרש דלכן כתבו בהדי תהלים - משום דאמר לקמן: דוד כתב ספרו על ידי עשרה זקנים, ואיוב נמי כתב על ידי ארבעה זקנים: צופר ובלדד ואליפז ואליהווא, והשתא אתי שפיר שלא כתבו אחר משלי.

פורענות דאית ביה אחרית - ואם תאמר: איוב נמי אית ביה אחרית וש למה: דהאי אחרית דרות אחרית דכל ישראל. ועוד: דאיכא למאן דאמר דלא כפל הקדוש ברוך הוא שברו ואלו סולדו מן העולם. ועל

מיבעי ליה לכדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: "אשר שפרת" - אמר לו תקדוש ברוך הוא למושה; וישר פתח ששפרת. תנו רבנן, סדרן של נביאים: יהושע ושופטים, שמואל ומלכים, ירמיה ויחזקאל, ישעיה ושנים עשר. מכדי הושע קדים, דכתיבי: "תחלת דבר ה' בהושע", וכי עם הושע דבר תחלה? והלא ממושה ועד הושע פסח נביאים היו ואמר רבי יוחנן: שהיה תחלה לארבעה נביאים שנחננו באותו הפרק, ואלו הן: הושע וישעיה, עזרא ומלכי. ולקדמיה הוושע, ברישא - פניו דכתיב נבואתיה גפי הוה וכריה ומלאכי, ותני כריה ומלאכי סוף נביאים הוה, חשיב ליה כהדריהו. - ולכתביה לחזיה ולקדמיה - אידי דיוקר מירפם. מכדי ישעיה קדים מירמיה ויחזקאל, ולקדמיה לשעיה ברישא - פניו דמלכים סופיה חזיקא, וירמיה פוליה חזיקא, ויחזקאל רישיה חזיקא וירבנא וכיפיה נתמתא, וישעיה פוליה נתמתא, סמיכין חזיקא, חזיקא חזיקא ונתמתא לגחמתא. סידרן של פתובים: רות וספר תהלים, ואיוב ומשלי, קהלה, שיר השירים וקיצות, דניאל ומגילת אסתר, עזרא ורבי המים. ולמאן דאמר: איוב בימי משה הוה, לקדמיה לאיוב ברישא - אתחולי בפורענותא לא מתחלין. - רות נמי פורענות היא - פורענות דאית ליה אחרית; דאמר רבי יוחנן: למה נקרא שמה רות? שיצא ממנה דוד שריהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות. ומי פתבן? משה פתב ספר ופרשת בלעם ואיוב; והושע פתב ספרו ושמונה פסוקים שפתרה; שמואל פתב ספרו ושופטים ורות; דוד פתב ספר תהלים על ידי עשרה זקנים; על ידי מלכי צדק, ועל ידי אברהם, ועל ידי משה, ועל ידי הימן, ועל ידי ידותן, ועל ידי אסף, ועל ידי משה - "תפלה למושה" (שם צ) וכל אחד עשר ממוזרים כסדרן. ועל ידי הימן - "משכיל להימן". ועל ידי ידותן - "למנצח לידותן".

דאית ביה אחרית - ואם תאמר: איוב נמי אית ביה אחרית וש למה: דהאי אחרית דרות אחרית דכל ישראל. ועוד: דאיכא למאן דאמר דלא כפל הקדוש ברוך הוא שברו ואלו סולדו מן העולם. ועל

מיבעי ליה לכדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: "אשר שפרת" - אמר לו תקדוש ברוך הוא למושה; וישר פתח ששפרת. תנו רבנן, סדרן של נביאים: יהושע ושופטים, שמואל ומלכים, ירמיה ויחזקאל, ישעיה ושנים עשר. מכדי הושע קדים, דכתיבי: "תחלת דבר ה' בהושע", וכי עם הושע דבר תחלה? והלא ממושה ועד הושע פסח נביאים היו ואמר רבי יוחנן: שהיה תחלה לארבעה נביאים שנחננו באותו הפרק, ואלו הן: הושע וישעיה, עזרא ומלכי. ולקדמיה הוושע, ברישא - פניו דכתיב נבואתיה גפי הוה וכריה ומלאכי, ותני כריה ומלאכי סוף נביאים הוה, חשיב ליה כהדריהו. - ולכתביה לחזיה ולקדמיה - אידי דיוקר מירפם. מכדי ישעיה קדים מירמיה ויחזקאל, ולקדמיה לשעיה ברישא - פניו דמלכים סופיה חזיקא, וירמיה פוליה חזיקא, ויחזקאל רישיה חזיקא וירבנא וכיפיה נתמתא, וישעיה פוליה נתמתא, סמיכין חזיקא, חזיקא חזיקא ונתמתא לגחמתא. סידרן של פתובים: רות וספר תהלים, ואיוב ומשלי, קהלה, שיר השירים וקיצות, דניאל ומגילת אסתר, עזרא ורבי המים. ולמאן דאמר: איוב בימי משה הוה, לקדמיה לאיוב ברישא - אתחולי בפורענותא לא מתחלין. - רות נמי פורענות היא - פורענות דאית ליה אחרית; דאמר רבי יוחנן: למה נקרא שמה רות? שיצא ממנה דוד שריהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות. ומי פתבן? משה פתב ספר ופרשת בלעם ואיוב; והושע פתב ספרו ושמונה פסוקים שפתרה; שמואל פתב ספרו ושופטים ורות; דוד פתב ספר תהלים על ידי עשרה זקנים; על ידי מלכי צדק, ועל ידי אברהם, ועל ידי משה, ועל ידי הימן, ועל ידי ידותן, ועל ידי אסף, ועל ידי משה - "תפלה למושה" (שם צ) וכל אחד עשר ממוזרים כסדרן. ועל ידי הימן - "משכיל להימן". ועל ידי ידותן - "למנצח לידותן".

ועל ידי משה - "תפלה למושה" (שם צ) וכל אחד עשר ממוזרים כסדרן. ועל ידי הימן - "משכיל להימן". ועל ידי ידותן - "למנצח לידותן".

ועל ידי שלמה ועל ידי בני קרח - לפי הספרים דרגסי שלמה צריך לומר דאסף הזה משלשה בני קרח, והוא אביאסף, ולספרים דלא גרסי שלמה - לא את אסף אביאסף אלא אסף היה מן הלויים המשוחרים. ואם תאמר: ולהגזר דלא גרסי ליה, אמאי לא חשיב ליה? הא כתיב (תהלים עב) "לשלמה אלהים משפֿטך" וגו' יש לומר: דרוד אמרו, והתפלה על שלמה. ודע דכתיב בסוף הגמיר "כלו תפלות דוד", וכלו אמרו: לספרים דגרסי שלמה, הכתיב "כלו תפלות דוד" יש לומר: לפי שסימני דוד. והא דכתיב נמי "שיר המנוחה לשלמה" - דוד כמו בן אמרו, ודל תפלה עשרה מעלות דוד אמרו. וש שפירס דאסף אברם את האזרח: וגרסי לקמן: דקא חשיב אברם וקא חשיב איתן, והאמר רב: איתן האזרח - אברם אברם מינתו איתן האזרחי דא חשיב הכא - ועבך. וקשה להאי גיורא: ומנא לן דרוד כתב ספרו על ידי אברם? כיון דאיתן האזרחי לא היו אברם: ויבמה' כתב ספרו וספר מלכים

והא דלא כתב שניה, דהיא קודם רימיה, ספר מלכים - לפי שגדלה, דהיא היה הפך קודם ממונשה ואילך (לפי שנדרג), ואפילו ספרו לא כתב. חזקיהו וסיעתו כתבו ישעיה - לפי שחזקיהו גרם להם לעסוק בתורה נקרא הדבר על שמו, ואם לאו לא כתבו. שהיה מן קודם לישעיה. דמנשה בן בתו הרג לישעיה. עד לו - פירש רבינו גונבאל: עד פסוק "ולו אחים בני יהושפט" ורבה דהיימס בן (כא). ומסיעה לרב, שייחס עצמו ורבו, שייחס עצמו כבן היה. והפסוק וקשה לפרושה: והא דהוה ליה למימר עד "ולו", בריי. פירוש' הקונטרס וחזקיהו לא כתב ספרו לפי שהיה בחוצה לארץ - וקשה ליה: ורימיה נמי בחוצה לארץ היה, ושהיה למצרים ותנבא שם כמה נבואות, ולא מצניע שחור יותר לארץ ישראל.

שמונה פסוקים שבתורה - הרב רבינו משולם היה מצריך מבאר לקרות לאחד אותן שמונה פסוקים, שלא יקרא עמו שליח צבור. ואין נראה לרבינו מה, ודא כל התורה כולה ימי אחד קורא, אברם בגונבאל (כא), קראה שנים יצאו. ואמר בתנא דאמר מה שאין בן תורה, ואומר רבינו תם: ודיחיד קרא - בלא הפסקה, שלא יקרא שנים זה ארבעה פסוקים והו ארבעה. ומה שנהגים עתה לקרות שנים בכל התורה - אומר רבינו תם: כרי איתביש מי שאינו יודע לקרות בעצמו. כענין שמונעו במסכת ביכורים (פרק שלישי משנה ד): ונתן כל מי שידע לקרות - קורא בעצמו. ורשינו יודע לקרות - מונעו מלהביא ביכורים, שיהיה מפקיר את מי שידע לקרות, ואת מי שאינו יודע לקרות. ודא דאמר בירושלמי בגונבאל: וקא חשיב אברם וקא חשיב איתן חזנא דקאמי וקרא, ולא קאי בר איניש תחתיו. אמר ליה אסור, כשם שנתנה תורה על ידי סיסרו - כך אנו מריכין לנתנו בה על ידי סיסרו. אף על גב דממשע שדן עומד אבל לקורא - לא לקרא. אמר אלא עומד ויקרא איתן שנים להם לקרות. כמי שנתנו תורה על ידי סיסרו. ועוד אומר רבינו יצחק: דיכול להיות שקרא מסיעה לו בחנות. ודא דמשמע בגונבאל שלא יקרא שנים - וידיע שנינה דהו בקול רם.

איוב לא היה ולא נברא - האי סבר כריש לקיש, דאמר בבראשית רבה: איוב לא היה שבאו עליו יסורים, ולא אמר הכתוב שבאו עליו - להדיחין כתיב דאן איוב, שאילו בא עליו - היה יכול לעמוד בן. האי סבר היה אמורא דאיוב היה בעולם - אם בן מאן קאמר: שמו ושם עירו למה? טובא איצטרך, לאשמעתינן מי הוא אותו צדיק שדה יבול לעמוד באותן יסורים.

חזקה וקטנה - בני דורו שהיכו ימים אחריו. כתבו ישעיה - שהרגו מנשה, ולא כתב ספר. שלא היה הנביאים חותבים ספרותן אלא לפני מותן. משלי קהלת - דכתיב בספר משלי (כד) "אשר העתיקו אנשי חזקה" וגו'. ועל שחזקה גרם לזן לעסוק בתורה, כדאמרינן ב"בבלי" (סנהדרין עז, ב): נעץ הרב על פתח בית המדרש כו' - נקרא הדבר על שמו. אנשי גבסות הגדולה - חזן וכריה ומלאכי

הדובל ומרדכי, והתריבה. כתבו וזקאל - שנתבא בגולה. ואינו יודע למה לא כתבו חזקיהו בעצמו, אם לא מפני שלא נתנה נבואה לכתב בחוצה לארץ, וכתבום אלו לאחר שבאו לארץ. וכן ספר דניאל שהיה בגולה. וכן מגילת אסתר. ושנים עשר, מתוך שהיו נבואותיהם קטנות לא כתבום ונביאים עצמם איש איש ספרו, וראו וכריה ומלאכי ורצו שרוד הקדש מתמלקת, שהיו הם נבאים אחרונים ועמדו וכתבו נבואותיהם, וצרפו נבואות קטנות עמם. ושואמו ספר גדול, שלא יאבדו ממות סנטם. עד לו - עד שייחס עצמו. מסיע ליה כו' עד שייחס עצמו - שייחס עצמו. וזו שייחס בו את עצמו. וזמן אסקיה - מי סימנו. תניא כמאן דאמר - כל דך דקתינו לעולי: יהושע כתב ספרו ושגתה פסוקים שבתורה - איתאי כו' האי תנא דלדמינן, דאמר נמי יהושע כתב. ודניאל - פלוגתא דתנאי בהאי "וימת שם משה" כו'. כמו שנתבאר הילן כו' - אבולה ומלטה קאי, דקאמר: הקדוש שרבוהו הוא אומר ומלטה כותב, כמה שמונעו הנביאים חותבים מפי רבם. וכן יודא איתן - כלומר, אין מפסיקין בך. לימא רבי יהודה היא - דאמר: לא כתבם משה, לפיכך נשתנו משאר התורה, ודלא כתיב שמעון? והואיל ואשתו - לכתוב ברמעי, איתבן, ויאמס יעקב כו' - לא גרסין לה. לישנא אחרניא: גרסין (ולמתניא) דלעיל בגימטריא העשרה וקנים, דקא חשיב אברם איתן האזרחי, ולא קא חשיב אסף, וקטנה משלשה בני קרח ודא. והא אמר רב כו' - גבי "ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי" וגו' (מלכים א ד) איתמרא. וכן קרו דדימין לא משה - אדיתן האזרחי קראו חזקיהו דכתיב ביה "הדימין וכלכלו" וגו'. ויהי הוין הוין - "ושבילי להימן האזרחי" - דימין אחרניא הוה. ששנותי בענין - איוב, שהארץ ימים רבים. משל היה - ללמוד ממנו תשובות מנקשרים על מדת הדין, ושאיך אדם נתפס על צדו. איש היה - אלמא היה אלא מעתה ולרש אין כל בו? וסיפיה דקרא "ותהי לו לבת", מי הוה - משום דכתיב "ותהי" אימא

הוא - תרי הימן הוה. משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב. מסייעא ליה לרבי לוי בר לחמא, דאמר רבי לוי בר לחמא: איוב בימי משה היה, פתיב הכא: "מי יתן אפוא ויפתבו מלי", וכתביב תתם: "ויבמה יודע אפוא". ויאמא: בימי יצחק, דכתיב: "מי יתן אפוא הוא הצד ציר", ויאמא: בימי יעקב, דכתיב: "אם בן אפוא אתה עשוי" ויאמא: "איפה הם רועים" - לא יתן אפוא דעתך, דכתיב: "מי יתן בספרך ויחזקו", ונאשה הוא דאיקרי מהקק, דכתיב: "וירא ארשת לו כי שם חלקת בהותיק ספון". רבא אמר: איוב בימי מרגלים היה, פתיב הכא: "איש היה בארץ עוין איוב שמו", וכתביב תתם: "היש בה עוין". מי דמי? תתם "עוין", הכי קאמר להו משה וישאל: ישנו לאותו אדם, ששנותיו ארוכות פעין ומנין על דורו פעין? ותיב ההוה מרגנן קמיה דרבי שמואל בר נחמני, ותיב וקאמר: איוב לא היה ולא נברא, אלא משל היה. אמר ליה, עליד אמר קרא: "איש היה בארץ עוין איוב שמו". - אלא מעתה, וילרש אין כל בו אם פבשה אחת קמיה אשר קנה ויתיה" וגו', מי הוה? אלא משל בעלמא, הכא נמי משל בעלמא. - אם כן, שמו ושם עירו למה? רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרו תרווייהו: איוב מעולי גולה היה, ובית מדרשו במטריא היה. מיתבינו ימי שנותיו של איוב, משעשה שנכנסו ישראל למצרים ועד ששיצאו

בלעם

ואביו - כדאמר במגילה (טו.א.) כל ששמו ושם אביו בנביאות - בידוע שהוא נביא בן נביא.

אימא

כמשעה שנכנס ישראל למצרים - ואם תאמר: ומאי קא משמע לן? קרא כתיב 'ויספה ה' את כל אשר לאיוב למשנה' ואיוב אחרי איתרו מלמשה חיה מאה וארבעים

אימא כמשעה שנכנסו בו' - מאתיים ועשר, דכתיב (איוב מב) 'ויספה ה' את כל אשר לאיוב למשנה' - אף שנתיו הוכפלה, דכתיב 'ויחי איוב אחר זאת מאה וארבעים שנה' - למדנו שהיה בן שבעים כשבא יסורין עליו, הרי מאתיים ועשר. ולעולם מעולו גולה היה. נתבאר לאמות העולם - אלמא נביא היה אליהוא

על כרחיך, מדייחסייה קרא בשמו ושם אביו ושם משפחתו - ישראל היה. ואית דאמרי: משפחת רם היה - היינו אברהם, שכולו הכל - הטובים שבתל אבי כולם, כדאמרין לקמן: שהשפט היה לו פתחון פה לשפוט את שופטו ומכיוהו. כימי מלכות שבא היה - ובא גודו מכשדים עליו. והכמים אומרים כימי מלכות שבדים - כימי נבוכדנצר היה, ובא גם משבא גודו עליו. ויכלוהו הני תנאי בו' - מסקא מתירוצא דאורי דהר"ף לעיל: הנאי היא. ההוא מתירוצא דאורי סבירא ליה גוי היה, והני תנאי דרדך לנתיבות כולוהו סבירא ליה

ישראל היה, בר מיש אומרים" דאמר: כימי יעקב היה. והא אמר מר - בפרק קמא דברכות (ו.א.) ונפלינו - ודבולנו בלכתך עמנו מכלל באמות. ונחיה בך - לשון ימה והוא ודו להסתכל בנשים. שאמות העולם אומרים לישראל: שובי לחרתנו ותני עמנו. ששופט את שופטיו - שהיו שופטין עצמן ממלכותם, והיה פתחון פה לשפטם להוכיח את מוכיחו, שאם אמר לו השופט: טול קיסם מבין עיניך, הסתלק ופרוש מעבידך קטנה שבדיך. יכלו זה המורה. טול קורה מבין עיניך, פרוש מעבידך ממנה שבדיך. סבאך - יינך כמו "אל תהי סבאי יין" (משלי בג.) מהול - מעורב. וכן כל לשון הוללות שבתורה - לשון ערבו. וקם התחך - היינו דאקאמר "ומתחלך בה", מאתו שאמרת לו "התחך בארץ" אני בא. הכי גרסין: מנהג עולם נתן חצי פרוטה לחנוני - חו שיש לו מלאכה מעט לעשות. אמר לפעול: חצי פרוטה אני נתון לך, ונלך אצל חנוני נאמרי בפרוטה כבר את ביצים, ותכלוק. ואיוב ויתרה לחצי השני משלו, והנתן לו כל הפרוטה. שהיה רע בעיניו לדקדק דבר כל שאינו משה. והאיתנות רעותה [וגו'] - כל ידי תבקר. דריש ליה לקרא שאוכלת חוץ מתלם המענה, שחורע צומח בשעתו.

אימא: כמשעה שנכנסו ישראל למצרים ועד [שעה] שניצאו מיתיבי: שבעה נביאים נתבארו לאמות העולם, ואלו הן: בלעם ואביו, ואיוב, אליפז התומני, ובלדד השוזי, וצופר הנעמתי, ואליהוא בן ברכאל הבזי אמר ליה: וליטעמני, אליהוא בן ברכאל לא מישראל הוה? והא פתיב "ממשפחת רם" אלא אינבי אינבי לאמות העולם, הכי נמי איוב אינבי אינבי לאמות העולם]. אטו פולחו נביאי מי לא אינבי לאמות העולם? - התיב עיקר נביאותיהו לישאל, הכא עיקר נביאותיהו לאמות העולם. מיתיבי: חסיד היה באמות העולם ואיוב שמו, ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו, הכיא הקדוש ברוך הוא עליו יסורין, התחיל מחרף ומגדף, כפל לו הקדוש ברוך הוא שכרו בעולם הזה [כדי] למדרו מן העולם הבא - תנאי היא; דתנאי רבי אלעזר אומר: איוב כימי שפוט השופטים היה, שנאמר: "הן אתם פולכם חיותם ולמה זה הכלל", איהו דור שפולו הכל? הוי אומר: זה דורו של שפוט השופטים. רבי יהושע בן קרחה אומר: איוב כימי אחשוורוש היה, שנאמר: "ולא נמצא גשים יפות כפנות איוב בכל הארץ", איהו דור שנתבקשו בו גשים יפות? הוי אומר: זה דורו של אחשוורוש. - ואימא: כימי דוד, דכתיב: "ויבקשו נערה יפה" - התיב בכל גבול ישראל, הכא בכל הארץ. רבי נתן אומר: איוב כימי מלכות שבא היה, שנאמר: "ותפל שבא ותקחם". ותקמים אומרים: איוב כימי פשדים היה, שנאמר: "פשדים שמו שלשה ראשים". ויש אומרים: איוב כימי יעקב היה, ויהנה בת יעקב נשא, פתיב הכא: "כדבר אחת הנבלות דרברי", וכתוב התיב: "כי נבלה עשה בישראל". וכולוהו תנאי סבירא ליה דאיוב מישראל היה, לכר מי"ש אמות העולם, דאי סלקא אנתך דעתך דאמות העולם היה, בתיב דשכיב משה מי שריא שכינה על אמות העולם? והא אמר מר: פקוש משה שלא תשרה שכינה על אמות העולם, ונתן לו, שנאמר: "ונפלגו אני ועמך". אמר רבי יוחנן: דורו של איוב שטוף בקומה היה, שנאמר: "הן אתם פולכם חיותם ולמה זה הכלל תהבילו",

וכתיב: "שובי שוכי השולמית שוכי ונחיה בך". - אימא: כנבואה, דכתיב: "וזוהן ושענהו בן אמיז" - אם בן, ולמה זה הכלל תהבילו? למה ליה? ואמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: "ויהי כימי שפוט השופטים"? דור ששופטו את שופטיו, אומר לו: טול קיסם מבין עיניך - אומר לו: טול קורה מבין עיניך, אומר לו: "כסבאך מהול בפנים". אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל האומר מלפת שבא אשה היתה - אינו אלא טועה, מאי "מלפת שבא"? מלכותא דשבא. ויהי היום ויבאו בני האלהים להתעב על ה' ויבא גם השטן בתוכם. ויאמר ה' אל השטן מאן תבא ויען השטן? וגו' - אמר לפניו: רבוננו של עולם, שמתו בכל העולם פולו ולא מצאתי נאמן עבדך אברהם, שאמרת לו: "קום התחלך בארץ לארפה וירחבה כי לך אחתגה", ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה [עד שקנה בארבע מאות שקל כסף] לא ירחרו אחר מדידותיך. "ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמותו בארץ" וגו', אמר רבי יוחנן: גדול הנאמר באיוב ויתר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם פתיב: "כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה", ובאיוב פתיב: "איש תם וישר ירא אלהים [נסר מרע]", מאי "נסר מרע"? אמר רבי אבא בר שמואל: איוב ויתרן בכמונו היה; מנהגו של עולם - גותן חצי פרוטה לחנוני, איוב ויתרה משלו. "ויען השטן את ה' ויאמר החנם ירא איוב אלהים. הלא אתה סכת בעדו וכעד ביתו" וגו' - מאי "מעשה דריו ברכת"? אמר רבי שמואל בר רב יוחנן: כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. מאי "ומקנתו פרוץ בארץ"? אמר רבי יוסי בר חנינא: מקנהו של איוב פרוץ גדול של עולם; מנהגו של עולם - זאבים הורגים העצים, מקנהו של איוב - עצים הורגים את הזאבים. "ואולם שלח נא ידך ונע בכל אשר לו אם לא על פניך ברכיך. ויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו בידך רק אליו אל תשלח ידך" וגו'. "ויהי היום ובניו ובנותיו אוקלים ושותים יין בבית אחיהם תכבור. ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות" וגו' - מאי "הבקר היו חורשות והאנתות רעות על ידיהם"? אמר רבי יוחנן: מלמד, שהעמימו הקדוש ברוך הוא לאיוב

1 סדלקא דיתך ולא כפל אלא בעשר ויפוי של
2 בנות, אבל בשנים לא מישראל לא מישראל
3 הוה - משמע דפשיטא דלפרוק בן ברכאל
4 מישראל הוה. לכך נראה דלפרוק קמא דעבודה
5 זרה (א.א.) דאמר: יבא בלדד השוזי וצופר
6 העזמתי ויעידו בהן בישראל שקיימו כל התורה
7 כולה - לא גרסין התם ואלהוא בן ברכאל.
8 ונראה דשמעתתא דהתם סברה כמאן דאמר איוב
9 כימי יעקב היה. דהא אמר לקמן דמשעה ואילך
10 לא שרתה שכינה על אמות העולם.
11 דור ששופט את שופטיו - ויתרה לרבינו יצחק:
12 דאמר (בפרק קמא) ויתרה שני התמורה
13 (א.א.) כל האשכולות שמערו לישראל מימות
14 משה עד שמת יוסף כי יעזר לא היה בהם שום
15 דופי.
16 כפירוש רבינו חננאל גרס: כולוהו תנאי
17 ואמוראי: מרדא דאיוב ישראל היה.
18 ולרבינו יצחק נראה דלא גרסין "ואמוראי",
19 דרבא על כרחיך כפל לעיל ולא מישראל הוה.
20 דקאמר לעיל: הכי אמר לן משה למרגלים ישנו
21 לאתרו אתם ששנתיו ענין בו, ויש אומרים
22 איוב כימי יעקב היה - הני יש אומרים לאו היינו
23 רבי נתן, דהא פליגי עליה.

13 ברוך הוא עליו יסורין, התחיל מחרף ומגדף, כפל
14 לו הקדוש ברוך הוא שכרו בעולם הזה [כדי]
15 למדרו מן העולם הבא - תנאי היא; דתנאי רבי
16 אלעזר אומר: איוב כימי שפוט השופטים היה,
17 שנאמר: "הן אתם פולכם חיותם ולמה זה הכל
18 תהבילו", איהו דור שפולו הכל? הוי אומר: זה
19 דורו של שפוט השופטים. רבי יהושע בן קרחה
20 אומר: איוב כימי אחשוורוש היה, שנאמר: "ולא
21 נמצא גשים יפות כפנות איוב בכל הארץ", איהו דור שנתבקשו בו גשים יפות? הוי
22 אומר: זה דורו של אחשוורוש. - ואימא: כימי דוד, דכתיב: "ויבקשו נערה יפה" -
23 התיב בכל גבול ישראל, הכא בכל הארץ. רבי נתן אומר: איוב כימי מלכות שבא היה,
24 שנאמר: "ותפל שבא ותקחם". ותקמים אומרים: איוב כימי פשדים היה, שנאמר: "פשדים
25 שמו שלשה ראשים". ויש אומרים: איוב כימי יעקב היה, ויהנה בת יעקב נשא, פתיב הכא:
26 "כדבר אחת הנבלות דרברי", וכתוב התיב: "כי נבלה עשה בישראל". וכולוהו תנאי סבירא
27 ליה דאיוב מישראל היה, לכר מי"ש אמות העולם, דאי סלקא אנתך דעתך דאמות העולם היה,
28 בתיב דשכיב משה מי שריא שכינה על אמות העולם? והא אמר מר: פקוש משה שלא
29 תשרה שכינה על אמות העולם, ונתן לו, שנאמר: "ונפלגו אני ועמך". אמר רבי יוחנן:
30 דורו של איוב שטוף בקומה היה, שנאמר: "הן אתם פולכם חיותם ולמה זה הכלל תהבילו",

וכתיב: "שובי שוכי השולמית שוכי ונחיה בך". - אימא: כנבואה, דכתיב: "וזוהן ושענהו בן אמיז" - אם בן, ולמה זה הכלל תהבילו? למה ליה? ואמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: "ויהי כימי שפוט השופטים"? דור ששופטו את שופטיו, אומר לו: טול קיסם מבין עיניך - אומר לו: טול קורה מבין עיניך, אומר לו: "כסבאך מהול בפנים". אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל האומר מלפת שבא אשה היתה - אינו אלא טועה, מאי "מלפת שבא"? מלכותא דשבא. ויהי היום ויבאו בני האלהים להתעב על ה' ויבא גם השטן בתוכם. ויאמר ה' אל השטן מאן תבא ויען השטן? וגו' - אמר לפניו: רבוננו של עולם, שמתו בכל העולם פולו ולא מצאתי נאמן עבדך אברהם, שאמרת לו: "קום התחלך בארץ לארפה וירחבה כי לך אחתגה", ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה [עד שקנה בארבע מאות שקל כסף] לא ירחרו אחר מדידותיך. "ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמותו בארץ" וגו', אמר רבי יוחנן: גדול הנאמר באיוב ויתר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם פתיב: "כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה", ובאיוב פתיב: "איש תם וישר ירא אלהים [נסר מרע]", מאי "נסר מרע"? אמר רבי אבא בר שמואל: איוב ויתרן בכמונו היה; מנהגו של עולם - גותן חצי פרוטה לחנוני, איוב ויתרה משלו. "ויען השטן את ה' ויאמר החנם ירא איוב אלהים. הלא אתה סכת בעדו וכעד ביתו" וגו' - מאי "מעשה דריו ברכת"? אמר רבי שמואל בר רב יוחנן: כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. מאי "ומקנתו פרוץ בארץ"? אמר רבי יוסי בר חנינא: מקנהו של איוב פרוץ גדול של עולם; מנהגו של עולם - זאבים הורגים העצים, מקנהו של איוב - עצים הורגים את הזאבים. "ואולם שלח נא ידך ונע בכל אשר לו אם לא על פניך ברכיך. ויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו בידך רק אליו אל תשלח ידך" וגו'. "ויהי היום ובניו ובנותיו אוקלים ושותים יין בבית אחיהם תכבור. ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות" וגו' - מאי "הבקר היו חורשות והאנתות רעות על ידיהם"? אמר רבי יוחנן: מלמד, שהעמימו הקדוש ברוך הוא לאיוב

וכתיב: "שובי שוכי השולמית שוכי ונחיה בך". - אימא: כנבואה, דכתיב: "וזוהן ושענהו בן אמיז" - אם בן, ולמה זה הכלל תהבילו? למה ליה? ואמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: "ויהי כימי שפוט השופטים"? דור ששופטו את שופטיו, אומר לו: טול קיסם מבין עיניך - אומר לו: טול קורה מבין עיניך, אומר לו: "כסבאך מהול בפנים". אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל האומר מלפת שבא אשה היתה - אינו אלא טועה, מאי "מלפת שבא"? מלכותא דשבא. ויהי היום ויבאו בני האלהים להתעב על ה' ויבא גם השטן בתוכם. ויאמר ה' אל השטן מאן תבא ויען השטן? וגו' - אמר לפניו: רבוננו של עולם, שמתו בכל העולם פולו ולא מצאתי נאמן עבדך אברהם, שאמרת לו: "קום התחלך בארץ לארפה וירחבה כי לך אחתגה", ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה [עד שקנה בארבע מאות שקל כסף] לא ירחרו אחר מדידותיך. "ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמותו בארץ" וגו', אמר רבי יוחנן: גדול הנאמר באיוב ויתר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם פתיב: "כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה", ובאיוב פתיב: "איש תם וישר ירא אלהים [נסר מרע]", מאי "נסר מרע"? אמר רבי אבא בר שמואל: איוב ויתרן בכמונו היה; מנהגו של עולם - גותן חצי פרוטה לחנוני, איוב ויתרה משלו. "ויען השטן את ה' ויאמר החנם ירא איוב אלהים. הלא אתה סכת בעדו וכעד ביתו" וגו' - מאי "מעשה דריו ברכת"? אמר רבי שמואל בר רב יוחנן: כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. מאי "ומקנתו פרוץ בארץ"? אמר רבי יוסי בר חנינא: מקנהו של איוב פרוץ גדול של עולם; מנהגו של עולם - זאבים הורגים העצים, מקנהו של איוב - עצים הורגים את הזאבים. "ואולם שלח נא ידך ונע בכל אשר לו אם לא על פניך ברכיך. ויאמר ה' אל השטן הנה כל אשר לו בידך רק אליו אל תשלח ידך" וגו'. "ויהי היום ובניו ובנותיו אוקלים ושותים יין בבית אחיהם תכבור. ומלאך בא אל איוב ויאמר הבקר היו חורשות" וגו' - מאי "הבקר היו חורשות והאנתות רעות על ידיהם"? אמר רבי יוחנן: מלמד, שהעמימו הקדוש ברוך הוא לאיוב

מעין העולם הבא - דכתיב (דמיה לא) "הרה ויולדת יחדו" - הרינו ולידה ביום אחד, הכי דרשין ליה במסכת שבת (ב.א.) הכי נרמין: במתניא תנא יורד ומתעה ועולה ומרניו נזמל רשות וגומל נשמה - והכי פירושו: יורד למטה ומתעה את הבריות לחטוא, ועולה למעלה ומרניו את חמת המלך בהשגותו, נוטל ממנו רשות להרוג את החוטא, מניח שנתנו רשות דכתיב 'וחסיתו בו', צערו של שטן - שהוזק לשמור את נפש איוב שלא תנא. אלמא בדרייה קייפא - ליטול את הדבש והחזירו שלא ליטלה בעבור הרעימה - שנתרעם על שהיא עקרה, ותתפלה. להפוך קערה על פיה - לעקור כל כבוד, שחזק וגידף. לפמור את כל העולם כולו - מדינו של הקדוש ברוך הוא, לומר שאנוסין הן על ידי הקדוש ברוך הוא, שברא יצר הרע. והכי קאמר:

1 "על דעתך כי לא ארע" - אם היית חפץ לא הייתי רשע. בראת שור בפרסות
 2 סדוקות והפגור בפרסות קלוטות - את זה טרדת ואת זה טרעא. הכל בא על ידך,
 3 אכתה בראת בו סימני הטומאה, בראת צדיקים - על ידי יצר טוב. בראת רשעים -
 4 על ידי יצר הרע. לפיכך און ניצול מידך, כי מי עיבב? אנוסין הן החוטאין, ברא
 5 לו טרה - הן הבליין, שהיא מנסבלת את הרחורי עבידה, כדאמר בעלמא (קדושין
 6 ל.ב.) אם פגע בך מנוול זה - ומכחה לביה מחרש, אם אבן הוא ניומה כו'. הלכך
 7 לא אנוסין ניהו, שהיי כולין להציל עצמן. ברבת אובד - שהיה סבר שהיה אובד
 8 את שדהו, שדי שמה עלוזה - אומר שהיא קרובתו, או מדבר בה להשיגתה, הכרות
 9 כלפי שמיא - מדבר לפני השכינה כאדם המתוחכם לחיבורו בא השקול מי חייב
 10 לחיבורו, מן הפערה - לשון שיער, כדקתני: הרבה נימון בראתי באדם. מפשטשות
 את הארץ - גששות את הארץ כטיש.

דקרון

11 העולם ולא מצאתי פעבדך אברהם, שאמרתי לו: "קום התחלף בארץ לארצה ולרבהה כי לך אנתגה", ובשעה שבקש לקבור שרה לא מצא מקום
 12 לקבורה, ולא הרבה אחר מודותיך. "ויאמר ה' אל השטן משמת לבך אל עבדי איוב כי אין פגהו בארץ", וגו', "ועדנו מחזיק בתפלתו ומסיתני בו
 13 לבלעו חנם" - אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא פתוב אי אפשר לאומרו, פאדם שמסיתין אותו וניסת. במתניא תנא: יורד ומתעה ועולה ומרניו,
 14 נוטל רשות וגומל נשמה. "ויען השטן את ה' ויאמר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו. אולם שלח נא ידך וגע אל עצמו ואל בשרו אם
 15 לא על פניך יברךך. ויאמר ה' אל השטן הנו כרדך אף את נפשו שמת. ויצא השטן מאת פני ה' ויד את איוב" - וגו', אמר רבי יצחק: קשה צערו של
 16 שטן יותר משל איוב; משל לעבד שאמר לו רבו: שבוו חבית ושמור את יניה. אמר ריש לקיש: הוא שטן, הוא יצר הרע, הוא מלאך המות. הוא
 17 שטן - דכתיב: "ויצא השטן מאת פני ה'"; הוא יצר הרע - פתיב חתם: "רק רע כל היום", וכתיב הקא: ("רק את נפשו שמור") "רק אליו אל
 18 תשלח ידך"; הוא מלאך המות, דכתיב: ("רק") ("אך") את נפשו שמור", אלמא בדרייה קייפא. אמר רבי לוי: שטן ופגניה לשם שמים נתפוגגו, שטן,
 19 מין דחייא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיה פתר איוב, אמר: חם ושלום, מיניש ליה לרחמנותיה דאברהם; פגניה, דכתיב: "וכעשתה צרתה גם
 20 פעם בעבור הרעימה". דרשה רב אחא בר יעקב בפפוגיא. אתא שטן נשקה לכרעיה. "בכל זאת לא חטא איוב בעשפתיו" - אמר רבא: בשפתיו לא
 21 חטא, בלבו חטא. מאי קאמר? "ארץ נתנה ביד רשע פני שפטיה וכפה אם לא איפו מי הוא", אמר רבא: בקש איוב להפוך קערה על פיה; אמר
 22 ליה אפיו: לא דבר איוב אלא כנגד השטן. פתנאי: "ארץ נתנה ביד רשע" - רבי אליעזר אומר: בקש איוב להפוך קערה על פיה; אמר לו רבי
 23 יהושע: לא דבר איוב אלא כלפי שטן. "על דעתך כי לא ארע" ו"אין מידך מציול" - אמר רבא: בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הריו, אמר
 24 לפניו: רבוננו של עולם, בראת שור פרסותיו סדוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות; בראת גן עדן, בראת גיהנם; בראת צדיקים, בראת רשעים;
 25 מי מעבב על ידך ומאי אהדרו ליה חבירה [דאיוב]? "אף אמה תפר יראה ותגרע שיהא לפני אל" - ברא הקדוש ברוך הוא יצר הרע, ברא לו תורה
 26 תבלין. דרש רבא, מאי דכתיב: "ברפת אבד עלי תבא ולב אלמנה ארנו"? "ברפת אבד עלי תבא" - מלמד שהיה גול שדה מיתומים ומשביחה
 27 ומחזירה להן; "ולב אלמנה ארנו" - דכל חיבא דתורה איפא אלמנה דלא הו נסבי לה, תורה אויל שדי שמייה עילווה, ורבוו אתו נסבי לה. "לו שקול
 28 ישקל פעשי ותתני במאונס יסאו יחד" - אמר רב: עפרא לפמיה דאיוב, חכרותא כלפי שמיא? "לו יש בינינו מוכיח ישת דעו של שנינו", אמר
 29 רב: עפרא לפמיה דאיוב, כלום יש עבד שמוכיח את רבו? "ברית פרתיה לעני וכה אתפוגגו על בתולה" - אמר רבא: עפרא לפמיה דאיוב, איהו
 30 - באתרניא, אברהם - אפילו בדרייה לא אסתפל, דכתיב: "הנה נא ידעתי כי אשה ופת מראה את", מפלל דמעיקרא את, תורה דע לה. "כלה
 31 ענן ויהך בן יורד שאלו לא יעלה" - אמר רבא: מפאן שפפר איוב בתחית המתים. "אשר בשערה ישופני והרבה פצעו חנם" - אמר רבא: איוב
 32 בסערה חרף ובסערה השיבוהו; בסערה חרש, דכתיב: "אשר בשערה ישופני", אמר לפניו: רבוננו של עולם, שפא רוח סערה עברה לפניך ונתחלף
 33 לך בין איוב לאיוב; בסערה השיבוהו, דכתיב: "וען ה' את איוב מן הסערה ויאמר [וגו'] אור נא כגבר חלציד אשאך והודיעני", אמר לו: הרבה
 34 נימון בראתי פאדם, וכל נימא ונימא בראתי לה גיפא בפני עצמה, שלא יהו שתיים וינקות מגופא אחת, שאלמלי שתיים וינקות מגופא אחת -
 35 מחשיכות מאור עיניו של אדם; בין גיפא לגופא לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי? "מי פלג לשפת תעלה [וגו]" - הרבה טיפין בראתי
 36 פעבים, וכל טיפה וטיפה בראתי לה דפוס בפני עצמה, כדי שלא יהו שתי טיפין ויצאות מדפוס אחד, שאלמלי שתי טיפין ויצאות מדפוס אחד -
 37 מטשטשות את הארץ ואינה מוציאה פירות; בין טיפה לטיפה לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי? מאי משמע דהאי "תעלה" לישנא דדפוס
 38 היא? אמר רבא בר שילא, דכתיב: "ועש תעלה פבית סאתים ורע". "וידרך לחזיו כלות" - הרבה קולות בראתי לו וכל קול וקול בראתי לו
 39 שביל בפני עצמו, כדי שלא יהו שתי קולות ויצאות משביל אחד, שאלמלי שתי קולות ויצאות משביל אחד - מחריבין את כל העולם; בין קול
 40 לקול לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי? "הידעת עת לדת יעילי סלע חלל אילות תשמור" - תעלה זו אכרית על פניה, בשעה שפועת

כבוהלא

דרישקא במינה - אף על גב דכחול הוא שחור, כדפירש בהלכות גדולות: אובמא אובמא (חולין מו.) היינו דמיא לכבוהלא - הכי פירושה: כי היכי דכחולא דרישקא מקרון ומאיר משאר כוחלא - הכי קא היתה נאה משאר נשים. רקין הפוך לשון "כי רקן עור פני משה" (שמות לו.) ושכחמו אתי שפיר הא דמיימי "ותקיעו בבוך עיניך", דכחול דומה לפוך.

שנתנין כחול בעין. אבל לפירוש רשי' דגריס: כי כורכמא דרישקא - קשה לרבינו שמשון בן אברהם: אם כן מאי מיימי? ותקיעו בבוך עיניך? וינתן תרגום "גד ורכיכום" - ורש"י (כ"ד.) עם נרדים - עם רישקא (שיר ד.)

שבכ

חולה שרואה אותה מיד מותרת - ואם תאמר: והא בימי אברהם אחתי לא היה חולי בעולם. כדאמרין בשבועות כ. דכאמרין (בבא מציעא פ"א.) דעד ועבק לא היה חולשא. ועד אלישע לא היה דאיחלש ואיתפח ומניען למימר דהבא בחולה של מכה איירי. ורבינו חם רבינו יצחק מפרשים: דעד ועבק לא היה דאיחלש - היינו חולי של מיתה. מכאן ואילך היה דאיחלש - חולי של מיתה. ולא היה דאיחלש. עד אלישע.

כא

על גערה המורשת - ואם תאמר: והלא לא חולי בעולם. כדאמרין בשבועות כ. דכאמרין בפרק "ארבע מיתות" (מגדרין נ"ב.) בעולה בעל יש לה. נכנסת לחופה ולא נבעלה אין לה ואומר רבינו יצחק: דאף על פי שלא נבעו - מכל מקום מכותר הדבר. כמו "ועט את הבכורה", אף על פי שאינו מצווה על כך.

שלשה

בלילא הוה להו, ואיבא דאמרי: אילני הוה להו. ויכוין דקמשי הוה ידעי. אמר רבא, היינו דאמרי אינשי: או חברא פחברי דאיזב, או מיתותא. ו'יהוי פי החל האדם לרב על פני האדמה וכוונת ילדו להם' - רבי יוחנן אמר: רביה פאה לעולם; ריש לקיש אמר: מריבה פאה לעולם. אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: לדידך דאמרת רביה פאה לעולם, מפני מה לא נכפלו בנותיו של איזב? אמר לו: נהי דלא נכפלו בשמות, אכל נכפלו ביופי, דכתוב: "ויהי לו שבענה בנים וישלוש בנות. ויקרא שם האחת וימיה ושם השנית קציעה ושם השלישית קרן הפוף". וימיה - שהיתה דומה ליום, קציעה - שהיה ריחה נודף כקציעה, קרן הפוף - אמרו דבי רבי שלאי: שיומה לקרנא דקרא. מתייכו עליה במערבא. קרנא דקרא לקותא היא אלא אמר רב חסדא: כדורכמא דרישקא במיניה, שגאמר: "כי תקעני בבוך". רבי שמעון ברבי איתליקא ליה בריתא. הוה קא חלש דעתיה, אמר ליה אבהו: רביה פאה לעולם. אמר ליה בר קפרא: תתווימן של הכל נחמדו אבדו; [דתיאני:] אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא זכרות, למי שבגינו זכרים, או לו למי שבגינו נקבות; אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא זכרות, או למי שאומנותו בוקמי, או למי שאומנותו בורסי. תנאני: "וה' ברך את אברהם בכל" - מאי "ככל"? רבי מאיר אמר: שלא היתה לו בת; רבי יהודה אמר: שהיתה לו בת; אחרים אומרים: בת היתה לו לאברהם ו"ככל" שמה; רבי אלעזר המודעי אמר: איצטונגות היתה בלבו של אברהם אבינו, שכל מלכי מודך ומערב משמימן לפתחו; רבי שמעון בן יוחי אמר: אכן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא, ובשעה שגפטר אברהם אבינו מן העולם - תלאה תקדוש ברוך הוא בגלגל חמה. אמר אביו, היינו דאמרי אינשי: אידלי יומא אידלי קציניא. דבר אחר: שלא מרד עשו בימיו. דבר אחר: שעשה ישמעאל תשובה בימיו. שלא מרד עשו בימיו, מילן? דכתוב: "ויבא עשו מן השדה והוא צעף", ותנא אותו היום נפטר אברהם אבינו. ועשה ועקב אבינו תשבשיל של ענדים לנחם את אברהם. [ומאי עשו את ענדים?] אמרו במערבא שמימיה דבר בר מרי: מה ענדשה זו אין לה פה, אף אבל אין לו פה. דבר אחר: מה ענדשה זו מגולגלת, אף אבילות מגולגלת ומחורת על פני העולם. מאי בינייהו? איפא ביניהו לנחומי בעיני. אמר רבי יוחנן, המש עבירות עבר אותו דשע פאותו היום: פא על נערה מאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעצמו, וכפר בתחית המתים, ושט את הבכורה. פא על נערה מאורסה - פתיב הכא:

"ויבא עשו מן השדה", ופתיב התם: "כי בשדה פגעה". וכפר את הנפש - פתיב הכא: "עצה", ופתיב התם: "אוי נא לי כי עיפה נפשי להרגים". וכפר בעצמו - פתיב הכא: "למה זה לי", ופתיב התם: "זה אלי ואנוהו". וכפר בתחית המתים - דפתיב: "הנה אנכי הולך למות". ושט את הבכורה - דפתיב: "ויבן עשו את הבכורה". ושעשה ישמעאל תשובה בימיו, מילן? כי הא דרבינא ורב קמא בר בון הוו ופתיב קמיה דרבא וקא מנמנם רבא; אמר ליה רבינא לרב קמא בר בון: ודאי דאמרתו: כל מיתה שיש בה גויעה - זו היא מיתתן של צדיקים? אמר ליה: אין. - והא דור המבול אמר ליה: אנו גויעה ואסיפה קאמרין. - והא ישמעאל דפתיב ביה גויעה ואסיפה אדחבי איתער בהו רבא, אמר להו: דרדקי, הכי אמר רבי יוחנן: ישמעאל עשה תשובה פתיב אביו, שגאמר: "ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו". ודילמא דרד קממתו קא חשיב להו - אלא מעתה "ויקברו אותו עשו ויעקב בניו", מאי טעמא לא חשיב להו דרד קממתו? אלא מדאקדמיה - אדבורי אדבריה, ומדאדבריה - שמע מניה: תשובה עבר בימיו. תנו רבנן: שלשה המעמיך הקדוש ברוך הוא בעולם הוה מעין

דרקון - נחש. מבישה - נושכה. ומתרפה - לשון רפיון. שאין אדם נתפס - להתחייב על שהוא מדבר קשה מחמת צער ויסודין. דקאמר "לא בדעת ידבר" - לא אמר "לא ברשע ידבר", אלא: לא בדעת. כלילי הוו להו - כחריס, ובכל כתר שלשה פרצופים, ואיש את שמו מוזקק על פרצופו. ובשאנא יסודין על אחד מתן - פרצופו משנתה. וכן אילני דכמשי - פלטייא. או חברא כחבי דאיוב - אם אין לו לאדם אהבים - נוה לו שימות. לרוב על פני האדמה - ובנות ולדו וגו'. רביה לוי לעולם - כשנולדה בת, לפי שממחרת להיות לו זרע. והכפלו כיופי - ואין לך כפל טוב ממנו. שדופה ליום - ברה כחמה. כקציעה - מין בושים הוא. קרנא דקרא - מין חיה, וקריה משחירין כמו צבע. כורכמא דרישקא - כרכום שגן הדול בנינה. במיניה - שהוא מעולה ממין שאר בשים. איצטונגות - חוזה בכוכבים. משבימים לפתחו - לטול עצה ממנו. אידלי יומא - הוגבה שמש כשהחמה זורחת. אידלי קציניא - מיכל החולי. אבל אין לו פה - שהוא יושב דומם. דרשין אין להן פה - כמו שיש לפולחן ולשאר מיני סטינה, במין סדק. לנחומי בעיני - אין להם פה. אבל אינם מגולגלים כגלגל. ושט את הבכורה - וביזה את העבודה שהיתה בכבורה. שט - תרגום של ביוק, "מדת הקולנת" (שמואל ב טז) תרגום יונתן אשחנתו.

בכל

בכל מכל כל - באברהם כתיב (בראשית כד) 'וזה ברך את אברהם בכל',
 בירצח כתיב (שם כז) 'ואוכל מכל', בעקב כתיב (שם לג) 'וכי יש לי כל' -
 כלומר, לא חסרו שום טובה. חלל בקרבי - יציר הרע מת בקרבי. צעירה קא
 מדרב - על גלב ממש הוא מתרעם, ואומר שמת בקרבו מרוב צרות. שלא שלט
 בהן מלאך המות - אלא מתו בשקיע על
 פי שכניה. בכל מכל כל - לא חסרו שום
 כבוד. ומצינו כבוד זה במשה ואהרן, שנאמר
 בהן 'ועל פי ה', ואם אלו מתו על ידי
 מלאך המות', נמצא שחברו כבודו. ביארנו
 - שמתו על פי שכניה. ואין ראיה רמה
 - לשלש במי שנשוק משיבתי, שירי אין הרמה
 באה אלא מטפה מרה ממטפת מכוניו על
 מלאך המות, דאמר ר' (בעבור זה) לא
 ממנה מה, ממנה מסריה, ממנה פניו מוריקות.
 ישכון לבטח עליו - הכי ירש; ישכון לבטח
 בניניו על סמיכותו ידיות השכניה. בעיני
 של נחש - בעצמו של נחש. כלומר, לא
 היו ראוי למות, אלא שנגורה גודת מיתה
 על כל תולדותיו של אדם הראשון בעצמו
 של נחש. בעיני - תרגום של עצמו, כדכתיב
 (דניאל א) 'אתייצט כל וגו', וכן 'החיה עטא
 ותעם' (שם ב). ואחיותיהם - בני ישי כתיב.

הדרן עלך השותפין

משנה לא יחפור בור שיה ומערה -
 מפרשים בבבא קמא. בפרק 'שור'
 - גנגח את הפרה' (ג, ב) - בור - עגול. שיה
 - ארוך וקצר. מערה - מקורה בקירי.
 נברכת הבוסים - חופר הפירה מרובעת
 בעומק אמה או יותר, ומו שגשים מתכנסים
 בה, לכבס בגדיהם. ויה להם שתיים, אחת
 ששורים את הבגדים. ויש או יזימים בעזאת
 כלבים, והיא קרויה מחמץ בגמרא. ואחת
 שמשפשים בה. והיא קרויה נדון. אלא
 אם כן בו' - מנהי שהפירה הסמוכה
 לבור מולתה כותלי הבור, ומרפה אותו.
 וסר בסד - את כותלי הפירות. גת -
 פסולת וזימים שנתעצרו בבית הבר. הפלעים
 - אבנים שהאור יוצא מהן, שקורין קילישיין.
 שכל אלו קשין לחומה, שרוכבין על הבל. והוא
 הכותל - כותל לבנים של טיט הבנוי על גבי
 קרקע, ולאו בבור קאי השתא. וזעים - קשין
 לכותל, כדמפיש בגמרא. ומרישה - מרפה
 את יסודו, ונפול מי הרלים - ממסמסין
 את הלבנים שחן של טיט יבש. ריחים -
 קשין לכותל, שנמדיק את הקרקע בגלגול
 חבתו. מן השבב - היא הריחים התחתונה.
 היבב - היא העליונה שרוכבת על גבי.
 קצרה טפח מן התחתונה. ואת התגור שלשה
 מן הכלאי - תגור כלי חרס הוא שרוף
 כבשין בשאר קירות, ופוי מלעה, והבא
 לקובע בארץ עשה כן טיט ואבנים שיהיו לו
 לבסיס, ומושיבין אותו עליו שלא יצטנו שוליו
 ממתנת קרקע. ואותו חיש עשוי שפיטע, רחב
 מלמטה וקצר מלמעלה כמות התגור. תחתונה
 קרוי כולל ועליונה קרוי שפה, כלומר שפת
 הכלאי - שפתה עליונה. ולפי שהבלו של
 תגור קשה לכותל, צריך להדריקו. **גמרא**
 פתח

שלושה כו' מעין העולם הבא - תימה לרבינו שמשוך בן אברהם: אמאי לא חשיב נמי איוב,
 דאמר לעיל (טו,א): 'ואתנות רעות על עדיהם' - מלמה שהענימו הקדוש ברוך
 הוא מעין עולם הבא ויש לומר: דאיוב לא היה אלא בחי מילתא, ואברהם ויצחק ויעקב נהנו
 מעין עולם הבא מכל וכל.

שבעה

שמשוך בן אברהם: דכולהו צדיקי נמי,
 דאמר בשבת בפרק 'שואל' (קנב,ג): 'ורבך
 עצמות קנאה' מי שיש לו קנאה בלבו - עצמותיו
 נרקבין, וש'אין קנאה בלבו - אין עצמותיו נרקבין
 ויש לומר: דיכול להיות שלא ירקב והשלת בו
 רמה, כדאמר במעשה דרבי אלעזר בן שמעון
 ב"השוכר את הפועלים' (בבא מציעא פד,ג).
 דפי'ק ורשעא מאובדי.
שלושה לא שלט בהן יצר הרע - אין לפרש
 שלא שלט כלל - דאמנן בו היכי קבלו
 עליה אנראי אלא כדאמר (יומא לח,ג): מאי
 דכתיב 'רגלי חסידיו ישמרו', כיון שעבר אדם בור
 שנותיו ולא חטא - שוב אינו חוטא. הבא נמי, כיון
 שראה הקדוש ברוך הוא שהיו חוזקין עצמם כל
 כך להתרחק מן העבירה - סייעם הקדוש ברוך
 הוא מכאן ואילך, שלא שלט בהן יצר הרע.

הדרן עלך השותפין

לא יחפור - כל יחיי איידי דאית ביה מיא.
 וטעמא משום מתנותא, כדאמרין בגמרא.
 ותימה לרבינו יצחק, והא אמרין בגמרא: כל מרא
 ומרא דקא מחית בו ואומר מתי יצחק, דלא
 קאמר אלא שמתאה עשה רבתי החיוב, וכיון
 דבתחילת החיוב הוא גייר דיליה - מודה רבי יוסי.
 ומיהו, אי לאו משום מיא - לא היה צריך להרחיק
 שלושה ספחים.
לא שיה ולא מערה - והוא הדין חריצין ועניצין.
 והני נקט אנב בור, ודבכל מקום רגיל לשנת
 שיה ומערה בהדי בור. ואמת המים ונברכת
 הבוסין דאין רגיל לשנתן גבי בור - מפרש
 בגמרא דרבינו תריוהו, ומיהו, ולא הא מפרש
 אמאי לא היה שייקין טיט במבור. דמיצט למימר
 דבור ושיח דעמוקין טפי - בעי הרחקת שלשה,
 אבל תגור דלא עמוקין כולי האי - היה אמיתא דלא
 בעי הרחקת שלשה. ואי תנא בני - היה אמיתא
 דבור ושיח דעמוקין טפי בעי הרחקת יותר
 משלושה. ובפרק 'הפרה' (בבא קמא ג,ב) דתגן:
 אחד החופר בור ושיח ומערה, ומצריך להו
 לכולהו בגמרא - תתם ניהא, דלא היה ליה לתנא
 למינקטנהו אנב בור, כיון דכתיבי בור בקרא, אלא
 היה ליה למינתי בור לחוריה.

סלעים

אבנים שאש יוצא מהן. ולא סלעי
 נחושת, דאין דרך לתניקן אצל
 הכתלים. הוא דאמר בירושלמי, אית תנא תני
 טומנין בסלעים ואית תני דאין טומנין, כאן
 בסלעים של כסף, כאן בסלעים של נחושת - היה
 מצי לשנויי. כיס, סלעים של אבנים כאן בשל
 כסף, אלא ניהא ליה לשנויי כוליהו במבתא. **וסד**
 בסיד - נראה לרבינו יצחק דבסיפא נמי גרס: וסד
 בסיד, ולא גרס 'או', דאי גרסי' בספיפא 'או' סד
 בסיד' - כאן הפשוט דירשאו 'וסד בסיד' תגן,
 מלא קטני 'או' סד' דבסיפא כמו בספיפא. אלא
 ודאי בספיפא נמי גרס 'וסד'. הוא דפשיטא ליה
 בגמרא (לקמן יט,א) דבסיפא הוי 'או' סד בסיד' -
 היינו משום דאין החיוב כל כך מרובה, שלא יועיל
 לו סד לחוריה. **כלאי** - פירש רבינו חננאל: בטן דתגור, צר מלמטה ובאמצעיתו מרחיב
 וכולט ויוצא כשיעור טפח, ומאמצעיתו מצר ועולה.

פתח

פתח בבור וסיים כבוהל - בקונטרס גרס, בור דשני מכותל בורו שנינו; וליתני אלא אם וסיים כבוהל, וליתני אלא אם כן הרהיק מבור. ואינו נראה, כמו שאפשר, ואי גרס לה - ה"ב גרס לה: פתח בבור על גב דברשי "המנדח" (בבא קמא מ"א) כ"ב פרק: פתח בכד וסיים כבוהל, לא קא משמע וליתני ואם הווק בעל הבד כור - אין לשון הגמרא

שזה, אלא פעמים מאריך ופעמים מקצר.
מכותל בורו שנינו - כלומר, אלא מחלל בורו קאמר, בורו מכותל שיש לבור, שהראשון הניח כשחפור בורו, ומדך מילתא דרב יהודה דיקא לקמן דאסור לטמון, מדרחוקק הראשון להניח כותל, וליתני מניה לאביי, השתא לא אפשע למיגרסי: וליתני אלא אם כן הרהיק מבורו - דאם כן הוה משמע מחלל בורו, ומה שפירש הקונטרס דאי הוה דני "מבור" הוה דיעבא דמכותל בורו קאמר, וזה מחלל בורו קאמר - אין [והו] כונס לתוך שלו כלום כ"ו - גרסת ספרו דחקתו, אבל אין נראה, דודאי אי הני "מבור" הוה אמינא מחלל בורו קאמר, וש"י לטמון, ואם הראשון הרהיק מאילו מן המיצר שלשה טפחים או יותר - הוה אמינא דשני יוכל לטמון עד המיצר, ואם כן צריך לשנות מכותלו - לאשמעוין דאסור לטמון לרבא, ולאביי צריך הרהיק בין שני הכורות ששה טפחים, ומיהו, יש לישב הרמב"ם, אולי אילבא דאבי, דאליבא דידיה קיימא, דליתני: אלא אם כן הרהיק מבורו ששה טפחים.

למאי נפקא מינה למהך וממכר - דך נפקותא לא איצטרך לרבא, דהא קא משמע לך דאסור לטמון, אלא לאביי, דקא סבר מותר לטמון, וקאמר למאי נפקא מינה? אי לאשמעוין דבעי הרהיקה ששה טפחים - ליתני: אלא אם כן הרהיק מבורו ששה טפחים. **אביי** אמר סוקר דהא אינה עשויה לבורות - והואיל וכן אינו מוזהר על אם הוא סומך, וקשה לרבינו שמשוך כן אבהום: דהא מפסיד הוא, שאם יעט אילן - יצטרך להרהיק יותר, כמחמת שסמך זה דהמיצר, מדרחיקו האילן מן הבור חמש ועשרים אמה ויש לומר: דבכל מקום אינו עושה לו דיוק, והוא מרחיק יותר - לא מניח שאי יצוקנו הבור, אלא מפני שלא יקח אותו לבור, ולזהני אין אהל חלה לענין מלסמון בשביל כך, דאם לא כן - ירחיק כל עשרים והחש אומר את בורו.

אביי אמר סומך - אומר רבינו יוחנן, ולדתי השלשון, אלא אביי דאמר סומך, אם בא אחד לחפור בור לאחר מכאן - צריך הוא להרהיק כל ששה טפחים.

לאביי נידח - השתא סלקא דעתך דמכותל בורו היינו מחלל בורו, ולא דוקד בלשון. **הבי** גרסינן בספרים ישנים: סלע הבא בידים כן הוה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד - וקשה לאביי, הכי אם נשכחו לפרו שניהם עבת אחת, הוא בידים אמרנין ליה, סלקא דעתך אמניא: כיון דבא בידים ליבעי רוחא טפי, קא משמע לך, והשתא לא היה צריך לטמון ובה בידים איצטרך ליה, שרתי לא הקשה כלום ומש בידים, אלא אגב דאיתני ברייתא מפרש לה, ויש ספרים גרוסי: טעמא דבא בידים אלא לא בא בידים לא, ופרך לרבא, ומשני: הוא הדין אפילו לא בא בידים, אלא אסור לטמון ליה רבו, ואין נראה לרבינו עם חלוק לענין היתר לסמון כן בא בידים, ולרבינו יצחק לחלק פריה, דלא כל דלא בא בידים שרי לסמון, בבא בידים - אם בידים איצטרך, לפי שהיה מקשה, ונפלת קרקע של שדה חבירו, **מרחיקין** את הנפת כן טעמא דאיכא כותל כ"ו, פירושו: וקשה לרבא, והימנע: מאי קאמיא דהא מותר לסמון בשאין כותל, שאין מרחיק כלום, ומשחזרין לו לעשות כותל סיד, את הנפת יש לומר: דדיני נמי מקלקלין את הקרקע, וזיק לכותל לכשיבנה, אפילו שוב סויה, ועוד קאמיא רבינו יצחק, דבכל אלו יש טורח בסילוקו, ולכך מעתה יכול לעכב עליו, כי יש לחוש שמא לא ימודד לסלקו כשירצה לעשות כותל, ואם תאמר: אבתי מאי פרך לרבא? הא מפרש טעמא לעיל: משום דכול מרא ומרא דקא מחית מרפית לארעאי, ויש לומר: והווא טעמא לא קאמר אלא אליבא דרבי יוסי, והבא לא פרך אלא אליבא דרבנן.

פתח בבור - "סמון לבורו של חבירו", והדי סיים: "אלא אם כן הרהיק מכותלו", וזהו ליה למיתני: אלא אם כן הרהיק מבורו, דאילו "מכותלו" - כותל הבניו על גבי קרקע הוא פחות: בורו שנינו - כלומר, האילו "מכותל" דייגני - מכותל בורו קאמר, שאף הוא קרוי כותל, וליתני וליתני דמכותל קאמר, דאי מחלל בורו קאמר, אף זה כונס לתוך שלו כלום, ופעמים שהוא סוקר אף כותל חבירו, אם הוא רב משלטה, הא קא משמע לך - במאי דתיבא "מכותל בורו" למדנו בה שהכותל בורו של ראשון מילא כל שלשה טפחים שהחוקק גם הוא להרהיק מן המיצר, וממאי - מדחקני שהחפירות חללו של זה אינה מופלגת מכותלו של זה אלא שלשה טפחים שהוא כונס לתוך שלו, נמצא ששלשלת הפסחים שנסבם על זה לתוך שלו - הכותל מלאם, ואשמעוין שיעוד רוחב כותלי בור, ונפקא מינה למיחך ומכבר - ואם תאמר: מנלן שהכותל הראשון הוא הוי שיעור הרהיקה כן המיצר? והלא לא היה לחבירו בור סמוך למיצר, ולפיני בה אביי ורבא, ושמינן ליה לאביי דאמר: ראשון אינו צריך להרהיק תריין, הא שמינן ליה לאביי נופיה דאוקומה שבכאן החפור כבת אחת, ששנינו חוקקו להרהיק כל אחד ואחד שלשה טפחים, הבא לסמון - בורו תחילה בעד המיצר, ולחבירו אין שם בור, תקשויה לבורות - כגון ברת השלחין, שצריכה להשקות תריה, אפילו ברת דאמר בו" - שהשמינן מניה: אדם צריך לנטוס לתוך שלו כדי שלא יזיק את חבירו, ולא אמרינן, זה חופר בתוך שלו זה נוסע בתוך שלו, ליתנו לשרשים - אלא סופן שיתפשטו עשרים וחמשה אמה, ויזוקו את חבירו, מרפית ל' - שהיא מרעדת גורלה מחמת הכוכב, הא איחפר עלה מכותל בורו שנינו ולמדנו בה שאף הראשון חוקק להרהיק כדי לבורה, שתואם שלשה טפחים, כדאמרינן, אלא לאביי קשיא - והוא נופיה אוקוס ד"מכותל בורו שנינו, ועל כרחק לא הזכיר שם כותל אלא למדנו שיעוד כותל כדי הרהיקת המיצר, והוא, אלמא, אף הראשון חוקק להרהיק, הבא בידים - קרקע רך מתכנסת מאליו, זה הוה מרחיק - אלמא, אף

פתח בבור ומיסיים בכותל; ליתני: אלא אם כן הרהיק מבורו של חבירו שלשה טפחים אמר אביי, ואיתמיא רב יהודה: מכותל בורו שנינו, וליתני: אלא אם כן הרהיק מבורו של חבירו שלשה טפחים - אלא אם משמע לך, דכותל בור שלשה טפחים, נפקא מינה - למיחך ומכבר; פרתניא: האומר לחבירו "בור וכותליה אני מוכר לך" - צריך שהיה הכותל שלשה טפחים. איתמר: הבא לסמון בעד המיצר - אביי אמר: סומך, ורבא אמר: אינו סומך. בשרה העשויה לבורות - דברי הכל אינו סומך, פי פליגי - בשרה שאינה עשויה לבורות; אביי אמר: סומך, דהא אינה עשויה לבורות; רבא אמר: אינו סומך, דאמר ליה: פי היכי דאת אימלכת וחרפת, אנא נמי ממלכנא וחרפנא. איכא דאמרי: בשרה שאינה עשויה לבורות - דברי הכל סומך, פי פליגי - בשרה העשויה לבורות; אביי אמר: סומך; אפילו לרבנן דאמרי: מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה, התם הוא דבעידנא דקא נטע איתא לבור, אבל הכא בעידנא דקא חפר ליתא לבור, ורבא אמר: אינו סומך; ואפילו לרבי יוסי דאמר: זה חופר בתוך שלו וזה נוסע בתוך שלו - הגי מילי התם, דבעידנא דקא נטע ליתנהו לשרשי ודמוקי לה לבור, אבל הכא - אמר ליה: כל כרא ומרא דקא מחית קא מרפית לה לארעאי. הנין: לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו; מעמא דאיכא בור, הא ליכא בור - סומך, בשלמא לתך לישנא דאמרת: בשרה שאינה עשויה לבורות דברי הכל סומך, מתניתין - בשרה שאינה עשויה לבורות, אלא לתך לישנא דאמרת: בשרה שאינה עשויה לבורות פליגי, בשלמא לאביי ניהא, אלא רבא קשיא - אמר לך רבא: לא איתמר עלה, אמר אביי ואיתמיא רב יהודה: מכותל בורו שנינו, איכא דאמרי: ואיתמר עלה, אמר אביי ואיתמיא רב יהודה: מכותל בורו שנינו; בשלמא לתך לישנא דאמרת: בשרה העשויה לבורות דברי הכל אינו סומך, מתניתין - בשרה העשויה לבורות, אלא לתך לישנא דאמרת: בשרה העשויה לבורות פליגי, בשלמא לרבא ניהא, אלא לאביי קשיא - אמר לך אביי: מתניתין - שפאו לחפור בבת אחת, תא שמעי: סלע הבא בידים - זה חופר בורו מכאן, וזה חופר בתוך מכאן, זה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד, וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד - בא בידים שאני, ודקאמי ליה מאי קאמי ליה לא בא בידים איצטרך סלקא דעתך אמניא בו" - כלומר, הוא הדין אף על גב דלא בא בידים, והאי דנקט "בידים" - ברותא משמעין, דאף על גב דבא בידים - אין צריך להרהיק אלא שלשה טפחים.

מתנתא

אלא לאביי קשיא - אמר לך אביי: מתניתין - שפאו לחפור בבת אחת, תא שמעי: סלע הבא בידים - זה חופר בורו מכאן, וזה חופר בתוך מכאן, זה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד, וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד - בא בידים שאני, ודקאמי ליה מאי קאמי ליה לא בא בידים איצטרך סלקא דעתך אמניא: כיון דבא בידים ליבעי נמי רווחא טפי, קא משמע לך, תא שמעי: מרחיקין את הגפת, ואת הנהל, ואת המלח

מתנותא – דבר לת מטייריא – איטוירי בלעז. כמו: דטייריא לרשיה, באלו טריפית" (תולין מ.א.). הנות של נחתומין – מוכרי להם, שמשטיקן שם אור המדי. אצור – עליה שארצין בה תבואה ושמן ויין, והעשן קשה להן. ולא רפת בקר – הריח קשה להן. דירה שאני – הנות רפת בקר דירתן של אדם הן, ואין לנו לאסור דירתו עליו, אלא אם כן

קשה לכותל – אף עג גב דלמקן (ב.ב.ה) הדר ביה משמעא דטייריא, ומפרש: אלא משום קלא – מכל מקום נקט ליה הכא, משום דמטיקרא הדיה ביה לפרושי טעמא משום טרייא. ולספרים דלא גרסי "אלא" אתי שפיר הכא, דלהחיא גיטא – טרייא וקלא חד טעמא הוא. לא יחפור – פתח אדם הנות של נחתומין – פירש הקונטרס: משום שהעשן קשה לאצור. וקשה לרבינו תם: דלמקן אמר: בין התירו, עושנא וטענא, ועשן ודאי הוה קלא, והאי בין מעושן פסול לנסכים אלא נראה לרבינו תם: דהיק עשן ליכא. כיון דאיכא שם תרקה ומועזבה לא יכנס שם העשן, אלא טעמא שהחבל מדיק את האצור, אבל את הדין משמעא, ונטיסין למקן: אמר רב יוסף: והאי דיון אפילו שרגא קשיא ליה. כלומר, הבלא דשרגא. ולא גרסין "קטרא" דשרגא.

הא ליכא אצור עבדי – והו מיצי לשנויי: הוא הדין כי ליכא לא סמיך, והא קא משמע לן דהבלא קשיא לאצור. **דיקא** נמי דקתני אה היתה רפת בקר קודמת בו – ובכולהו הרהקות דמנתיקין אל תני הכי, הוה ליה לאשמעוין בשאר, וכל שכן בדידה. ותנימו: ולעולם בשאר הרהקות בו נמי לטמור, וזה דנקיטה הכא – לאשמעוין ברותא, דאף עג גב דהו מיצי ליה. והאי אה היתה קודמת לאצור – מותר, דהשתא הוי חידוש אפילו לרבי יוסי. ואו אשמעוין בשאר – לא הוי חידוש אלא לרבנן, אבל לרבי יוסי דקסבר על הניקל דלרחיק – לא הוי חידוש.

דיקא נמי דקתני בו – ולאביי לא קשיא האי דיקא, דלא משמע לן שיהא חידוש בשאר טפי מבידיה. **ואם** היתה רפת בקר בו – והוא הדין הנות של נחתומין ושל צבעין, וחדא מנייהו נקט. **ותני** עלה ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הכרם – הוה ליה למינקט "כדי עבודת האילן", אלא נקט "עבודת הכרם" לפי שנזכר לשון זה במסכת כלאים, גבי כרם שצריך הרהקה ארבע אמות. **מעמיא** משום עבודת הכרם בו – בלא אהי אהי ידוקא אמי, ולאפקי בפשיטות: דהי בחרוקת ארבע אמות, ולא אסור לטמון – רבי צריך לרחיקו עשרים וחמש אמות, כדתנן לקמן (כה.ב.): שברחוקין את האילן קן בחור. אלא נזיא ליה למידיק דאפילו קרן ארבע אמות מותר לטמון.

דמפסיק צונמא – ואם התמר: אמאי צריך ארבע אמות? פשיטא שחוי לצונמא לא יחידוש, שלא יתעל כלום לאילן ויש לומר: ששידורו של הצונמא, ורעה הלפך המחרישה לצד אחד – המחרישה יכנס לשדה הדין.

הו שרשוי יוצאין בו – ואם התמר: צריך סמיך אי שלא ברשות – לא יחפור ויחיק ויחיק לאוקמי בלוקח. ולרבינו יצחק בן אברהם אין נראה להעמידי בלוקח, מולא סטיק לה בדמבסמן. אלא נראה למיירי בסמך שלא ברשות, דאני קוצין האילן אלא בנתיבת זמים, ובוה לא רצה להאריך ולהשמיענו.

הכא נמי בלוקח – פירש הקונטרס: שהאילן ביד מוכר. או נראה לרבינו יצחק רבי מרדכי, דאם בן היה ליה למימר "מנכרי", אלא נראה לו לפרש שהאילן ביד לוקח. ולשני הפרושים אין לן דקשות: אמאי איריא שהאילן קדם? אפילו קדם בור נמי, כגון שאר אדם עשה

המלכה, ואת הסיד, ואת הפלעים מכותלו של חבירו שלשה מנפים או פד פסול; **מעמיא דאיכא כותל, הא ליכא כותל – סומך – לא, פי ליכא כותל נמי לא סמיך. ואלא מאי קא משמע לן? – הא קא משמע לן, דהני קשו לכותל, הא שמע: מרחיקים את הדרעים, ואת המחרישה, ואת מי גרלים מן הכותל שלשה מנפים; מעמיא דאיכא כותל, הא ליכא כותל – סמיך – לא, פי ליכא כותל נמי לא סמיך. ואלא מאי קא משמע לן? – הא קא משמע לן, דמתנותא קשה לכותל, הא שמע: ואת הריחים – שלשה מן השכב שהן ארבעה מן הרקב; מעמיא דאיכא כותל, הא ליכא כותל – סמיך – לא, פי ליכא כותל נמי לא סמיך. ואלא מאי קא משמע לן? – הא קא משמע לן, דטייריא קשה לכותל, הא שמע: ואת התגור – שלשה מן הפליא שהן ארבעה מן השפה; מעמיא דאיכא כותל, הא ליכא כותל – סמיך – לא, פי ליכא כותל נמי לא סמיך. – אלא מאי קא משמע לן? – הא קא משמע לן, דהכתבא קשה לכותל. לא שמע: לא יפתח אדם הנות של נחתומין וישל צבעין תחת אוצרו של חבירו, ועל רפת בקר; מעמיא דאיכא אוצר, הא ליכא אוצר – עבדי – דירה שאני. דיקא נמי, דהני עלה: אם היתה רפת בקר קודמת לאצור – מותר, הא שמע: לא ישע אדם אילן סמוך לשדה אלא אם כן הרחיק ממנו ארבעה אמות, ותני עלה: ארבעה אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם; מעמיא דמשום כדי עבודת הכרם, הא לאו משום כדי עבודת הכרם – סמיך, ואף על גב דאיכא דאיכא שרשוי דקא מוקין – הכא ספיא: הוי שרשוי ויוצאין בתוך של חבירו – מעמיא להן שלשה מנפים כדי שלא יעבד המחרישה; ואי דמפסיק צונמא, מאי בעו התם? – הכי קאמר: ואי לאו צונמא, והוי שרשוי ויוצאין לתוך של חבירו – מעמיא שלשה מנפים כדי שלא יעבד המחרישה. הא שמע: מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה; מעמיא דאיכא בור, הא ליכא בור – סמיך – לא, פי ליכא בור נמי לא סמיך, והא קמשמע לן, דעד עשרים וחמש אמה אולי שרשים ומוקין לבור. – אי הכי, אימא ספיא: הוי שרשוי ומוקין לבור. – אי הכי, אימא ספיא: ואם אילן קרם בן חור, הוי שרשוי ומוקין לבור. – אי הכי, אימא ספיא: ועל הבור לרחיק עצמו, הרחק אתה דבוריך מן חרדלי, שאף אתה נקרא מוק.**

הזיקו מוכן. דיקא נמי – דדירה שאני. קתני עלה – דהחיא אה היתה רפת בקר קודמת לאצור מותר, ובכולהו שאר הרהקות דמנתיקין לא תנא הכי – שמע מינה: הכא משום דדירה שאני, אבל איך – הא הראשון צריך לרחיק. אלא אם כן היתה קמט ארבע אמות – כדמפרש טעמא: כדי עבודת הכרם, שהיו חורשים הכרם במחרישה. וכן בשעת הבעיר צורצין אותם בעגלות, ויכנס להן מקום פנוי ארבע אמות, שלא תרענן עלגלל מחרישתו בקרקע חבירו. מעמיא משום עבודת הכרם – שהוא מוקין בידים. הא לאו הכי – סמיך, ואף עג גב שהפשטו שרשוי ויזיקו בשדה, בין עלבע המחרישה בין לחריש הבור. צונמא – סלע חזק, שלא יתפשטו שרשוי לשם. גדר בנתיב – שאין מוקין עוד לעבודת הכרם – זה סומך אילנות לגדר מאח, וזה סומך אילנות לגדר מכאן. ואני מאי חזק מזה שיהא לבן – כן כלאים, כדאמר בעירובין (יא.א.) אם נפגים מבאן – מותר לרודע כאן, גבי נעץ ארבעה קונדיסין ומתח ומורה על גביהן, דרמיא לצורת הפתח. קתני מיראה: הוי סומך, ואף על גב דאולי שרשים תחת הגדר ומתפשטין לתוך השדה. מעמיא להן – בעל השדה קוצין את השרשין שיצאו שדהו בעומק שלשה טפחים. ואי לאו צונמא – הוה נטע שם שלא כדח – מעמיא להו זה כשיזיקו הן. עשרים וחמש אמות – כן שיערו שהשרשין נמשכין והולכין ומקלקלין את כותלי הגדר. הוא הדין בו – והא קא משמע לן דעד עשרים וחמש אמה אולי שרשין ומוקין לבור. הכי גרסין: אי הכי אימא ספיא: אם האילן קרם לא יקון אי לא ספיך הכי משכחת לוי – הדאיאן קדם? ואי שלא כרין ספיך – אמאי לא יקוין? מה לו בור קדם, דקתני: קוצין, ומאי שנא אילן קרם, התנא: לא יקוין? כדאמר רב פפא – לקמן בשמעתין. הכא נמי בלוקח – ארם שנטע אילן בתוך שדהו, ואחר כן מכר שדהו לאלו שאר, ובה ללוקח והפר בור – אין זה צריך לקוץ אילן שנטעו ברשותו. את המפרש – מים ששורין בו את הפתח. מן הירק – של מיני מאכל, כרוב ושמן וברשין. ואת הברשין – כרתה פורלי"ש. ואת החרדל מן הדבורים – שאובלין את החרדל. ומיחד את פיהם, ואכילות את שאלח. כי ליכא ירק נמי לא ספיך – והא קא משמע לן דהני קשו אחרדי. עד שאתה אומר חרדא אין חרדלין מדבורי – שעל הבור לרחיק עצמו, הרחק אתה דבוריך מן חרדלי, שאף אתה נקרא מוק.

הבור ואחר כך נטע האילן, ומכר הבור לפירוש הקונטרס, או אילן לפירוש יצחק רבינו מרדכי – לא יקוץ, שהרי בהיתר ששאן. דבכחאי גונא: אילן קדם? קרינא ביה, שקודמת נטיעת האילן לערעור בעל הבור, דערער אינו בא אלא על ידי מכירת בור או מכירת האילן, אבל לפירוש רבינו תם, שפירש בלוקח, שלקח מאדם אחד את אילן, וטוענין ללוקח, קשה לרבינו יצחק: מאי איריא אילן קדם אפילו קדם בור נמי ועוד: כיון דרחוקין באילן שלש שנים איירי, רבוחת שלש שנים טוענין ללוקח, לוקמה נמי בלא לוקח, ורבוחת שיש עמה טענה ושכר.

דיקא נמי דקתני אה היתה רפת בקר קודמת בו – ובכולהו הרהקות דמנתיקין אל תני הכי, הוה ליה לאשמעוין בשאר, וכל שכן בדידה. ותנימו: ולעולם בשאר הרהקות בו נמי לטמור, וזה דנקיטה הכא – לאשמעוין ברותא, דאף עג גב דהו מיצי ליה. והאי אה היתה קודמת לאצור – מותר, דהשתא הוי חידוש אפילו לרבי יוסי. ואו אשמעוין בשאר – לא הוי חידוש אלא לרבנן, אבל לרבי יוסי דקסבר על הניקל דלרחיק – לא הוי חידוש.

דיקא נמי דקתני בו – ולאביי לא קשיא האי דיקא, דלא משמע לן שיהא חידוש בשאר טפי מבידיה. **ואם** היתה רפת בקר בו – והוא הדין הנות של נחתומין ושל צבעין, וחדא מנייהו נקט. **ותני** עלה ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הכרם – הוה ליה למינקט "כדי עבודת האילן", אלא נקט "עבודת הכרם" לפי שנזכר לשון זה במסכת כלאים, גבי כרם שצריך הרהקה ארבע אמות. **מעמיא** משום עבודת הכרם בו – בלא אהי אהי ידוקא אמי, ולאפקי בפשיטות: דהי בחרוקת ארבע אמות, ולא אסור לטמון – רבי צריך לרחיקו עשרים וחמש אמות, כדתנן לקמן (כה.ב.): שברחוקין את האילן קן בחור. אלא נזיא ליה למידיק דאפילו קרן ארבע אמות מותר לטמון.

דמפסיק צונמא – ואם התמר: אמאי צריך ארבע אמות? פשיטא שחוי לצונמא לא יחידוש, שלא יתעל כלום לאילן ויש לומר: ששידורו של הצונמא, ורעה הלפך המחרישה לצד אחד – המחרישה יכנס לשדה הדין.

הו שרשוי יוצאין בו – ואם התמר: צריך סמיך אי שלא ברשות – לא יחפור ויחיק ויחיק לאוקמי בלוקח. ולרבינו יצחק בן אברהם אין נראה להעמידי בלוקח, מולא סטיק לה בדמבסמן. אלא נראה למיירי בסמך שלא ברשות, דאני קוצין האילן אלא בנתיבת זמים, ובוה לא רצה להאריך ולהשמיענו.

הכא נמי בלוקח – פירש הקונטרס: שהאילן ביד מוכר. או נראה לרבינו יצחק רבי מרדכי, דאם בן היה ליה למימר "מנכרי", אלא נראה לו לפרש שהאילן ביד לוקח. ולשני הפרושים אין לן דקשות: אמאי איריא שהאילן קדם? אפילו קדם בור נמי, כגון שאר אדם עשה

על דעתיה דרבי אליעזר, אם אין דם אין בשר, אף על פי שאין בשר יש דם. אם אין קמין אין שירים, אף על פי שאין שירים יש קמין. על דעתיה דרבי יהושע, אם אין דם אין בשר, אם אין בשר אין דם. אם אין קמין – אין שירים, אם אין שירים – אין קמין.

אמר רבי מנא: תפטר פרבי אליעזר, דרבי אליעזר אמר: אף על פי שאין שירים – יש קמין. אמר רבי יוסה בן רבי בון, רב ורבי יוחנן, תריהון אמרין: מודה רבי יהושע שאם עבר וזרק את הדם שהוציא.

הלכה ו' מתני' – נטמא קהל או רבו, או שהיו הכהנים טמאים ונתקל טהור, יעשו בטמאה.

נטמא מעוט תקהל – הפהורין עושין את הראשון, והטמאין עושין את השני.

גמרא – מאן תנא רוב? רבי מאיר, דתני רבי מאיר אומר: היא מחצית כל השבטים. היא מחצית כל השבטים. היא מחצית כל שבט ושבת ובלבד רוב.

ר' יודה אומר:

[דף נ' ע"א]

הצי כל שבט ושבת ובלבד רוב שבטים שלמים שבט אחד גזר כל השבטים. רבי מאיר אומר: כל השבטים קרויים קהל. ר' יודה אומר: כל שבט ושבת קרוי קהל.

מה נפק מביניהון? גרירה. רבי מאיר אומר: אין שבט אחד גזר כל השבטים. רבי יודה אומר: שבט אחד גזר כל השבטים. אתיא דרבי יודה פרבי שמעון, במה דרבי שמעון אמר: שבט אחד גזר כל השבטים, בן רבי יודה אומר: שבט אחד גזר כל השבטים, אף על גב דרבי יודה אמר שבט אחד גזר כל השבטים מודה הוא שתהא הוריה מלשבת הגזית.

אמר רבי יוסה: טעמא דהן תנניה: "מן המקום שהוא אשר יבחר ה'".

מה טעם דרבי יודה? "ונגלה לכל עדת בני ישראל", מה טעמא דרבי שמעון? "כי לכל העם בשנגה". מה מקיים רבי שמעון טעם דרבי יודה? "ונגלה לכל עדת בני ישראל" – פרט לנשים ולקטנים. מה מקיים ר' יודה טעם דרבי שמעון? "כי לכל העם בשנגה" – פרט לשתחלתה בודון וסופה בשנגה.

ר' אבון בשם ר' בנימין בר לוי: קרייא מסייע למאן דאמר כל שבט ושבת קרוי קהל – "גוי וקהל גוים יתנה ממוך" ואדון לא נולד בבנימין.

אמר רבי יהיה בר בא: בשם שהן חולקין באן כד הם חלוקין בטמאה, דתני, היה הצבור חצים טהורין וחצין טמאים. הטהורין עושין את הראשון והטמאים השני, דברי רבי מאיר. ר' יהודה אומר: הטהורין עושין לעצמן והטמאים עושין לעצמן. אמרו לו: אין הפסח בא חצין, אלא או בלם יעשו בטמאה או בלם יעשו בטמאה. מנן אמרו לו כרבי יודה:

[דף נ' ע"ב]

דתנינן תפון, נטמאת אחת מן החלות או אחד מן הסדרים. ר' יהודה אומר: שניהם יצאו לבית השרפה, שאין קרבן צבור חלוק. והכמים אומרים: הטמא בטמאות והטהור יאכל. ר' יוסה בי ר' בון בשם ר' יוחנן: מני אמרו לו חכמים, שהן בשיטת ר' מאיר.

על דעתיה דרבי מאיר, הוון מחצה על מחצה מה את עבד ליה? כרבה במעוט, אין תימר כרב – הטהורים אינן עושין את הראשון. אין תימר במעוט – הטמאים אינן עושין את השני. אמר רבי יוסה: לא אמר רוב טהורים אינן עושין את הראשון ורוב טמאים אינן עושין את השני לא אמר, אלא רוב טמאים לא ידחו לפסח שני.

על דעתיה דרבי יודה, הוון מחצה על מחצה מה את עבד ליה? רבי בא משם רב: מטמאין אחד בשני. שמואל אומר: משלחין אותו לדרך רחוקה. אתיא במאן דאמר: תיחיד מכריע על הטמאה, כרם במאן דאמר אין תיחיד מכריע על הטמאה – משלחין שנים.

דרב כרבי אליעזר, כמה דאמר רבי לעזר: היה הצבור מוגעי נבלות מוגעי שרצים – עושים בטמאה, שאין שם מים למבל, אבל אם יש מים למבל – אינן עושין בטמאה.

אמר רבי לעזר: הבא בטמאת כלי שרת, הבא בטמאה הוא, בא בטמאת כלי שרת, הבא בטמאת ידים, הבא בטמאת סבינים.

היה צבור שלישי ובין שלישי טמאין שלישי טהורין. ר' מנא בשם חזקיה: ובין וטמאין רבין על הטהורין ועושין בטמאה, ובין – אינן עושין לא הראשון ולא את השני. אמר רבי זעירא:

[דף נ"א ע"א]

הזב עשו אותו כמומר בהוריה, כמה דתימר תפון מומר בהוריה אינו לא מעלה ולא מוריד, אוף הכא אינו לא מעלה ולא מוריד.

בני חבורה שנטמא אחד מהן ואין ידוע איזהו – צריכין לעשות פסח שני. צבור שנטמא אחד מהן ואין ידוע איזהו, ר' ועירא אומר: יעשו בטמאה.

תני ר' הושעיה: יעשו בספיקון. לא מסתברא דלא, בהדא דתני ר' הושעיה: שלא לענש ליהיד ברת.

רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש: להוריה הלכו אחר ושיבת ארץ ישראל, למטאח הלכו אחר רוב נכנסין לעזרה. מה בכל פת וכת, משערין או אין משערין אלא פת הראשונה בלבד? אומר רבי יוסה ברבי בון עד שהן מבחוץ הן משערין עצמן.

אמר רבי יהושע בן לוי: דראייה הלכו מלבוא חמת עד נחל מצרים. רבי תנחומא בשם ר' הונא: טעמא דרבי יהושע בן לוי: "ועשו שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו" וגו'.

הלכה זו מתני' – הפסח שנגזק דמו ואחר כך נודע שהוא טמא הציץ מרצה נטמא טמאת הגוף אין הציץ מרצה מפני שאמרו נזיר ועושה פסח הציץ מרצה על טמאת הדם ואין הציץ מרצה על טמאת הגוף נטמא טמאת התהום הציץ מרצה:

גמרא – מתניתא בשנטמא משירד לאורו של כלי, אבל אם נטמא עד שהוא מלמעלן נעשה במקבל מים.

מניין לספק קבר התהום? רבי יעקב בר אחא בשם רבנן: "או בדרך רחקה לכם" מה "לכם" בגלוי אף כל דבר שהוא בגלוי, יצא קבר התהום שאינו בגלוי. עד פדון עושי פסת, נזיר מניין? רבי יוחנן בשם רבי: "וכי ימות מת עליו", מה עליו שהוא בגלוי, אף כל דבר שהוא בגלוי, יצא קבר התהום שאינו בגלוי.

צבור שנטמא בספק התהום, מהו שירצה עליו את הציץ? קל וחומר, מה אם היחיד

[דף נ"א ע"ב]

שהרעתה כהו בטמאה ידועה ייפיתה כהו בספק קבר התהום, צבור שייפיתה כהו בטמאה ידועה אינו דין שייפיתה כהו בספק קבר התהום? קל שאת מקל ביהיד את מחמר בצבור. קל שאתה מקל ביהיד – שאם נתודע לו לפני זריקה יעשה כמי שננטמא לאחר זריקה, בשביל שלא ידחה לפסח שני. את מחמר עליו בצבור, שאם נתודע לו לאחר זריקה, יעשה כמו שננטמא לפני זריקה בשביל שלא יאכל הבשר. קל שאת מקל בנזיר טהור, שאם נתודע לו לפני זריקה יעשה כמי שננטמא לאחר זריקה שלא יביא קרבן טמאה, את מחמר בנזיר טמא שאם נתודע לו לאחר זריקה יעשה כמו שננטמא והור

ונטמא מביא קרבן טמאה על פל אחד ואחד כהדא דתנא נטמא ותור ונטמא מביא קרבן טמאה על פל אחד ואחד.

עובד של פסח מהו שירצה עליו את הציץ. קל והמר, ומה אם הבעלים שהרעתה כהן בזקן ובחולה ויפיתה כהן בספק קבר התהום. עובד שייפיתה כהן בזקן ובחולה אינו דין שתפסה כהן בספק קבר התהום, לא! אם אמרת בבעלים שייפיתה כהן בשאר פל הטמאות שבשנה, תאמר בעובד שהרעתה כהן בשאר פל הטמאים שבשנה, הואיל והרעת כהן בשאר פל הטמאות של פל השנה תורע כהן בטמא מת בפסח. מיי כדון, ר' נחמן בשם ר' מנא: "לכם" בין לו בין לעובד שלו. עד כדון עושי פסח, נזיר מניין? ר' יוסה בשם רב הסדא: הוינן סברין מימר: "עליו" לא על העובד שלו. מן מה דתני היא נזיר היא עושה פסח, הדא אמרה מה דנפל לדין נפל לדין.

אינהו קבר תהום? המות שנקבר בקלש ובתבן ובעפר ובצורות. אבל אם נקבר במים ובאפלה ובנקיני הפלעים – אינו עושה קבר התהום. כללו של דבר, כל שאף יכול לפנותו עושה קבר תהום. וכל שאין את יכול לפנותו – אינו עושה קבר התהום. וקלש ותבן אין את יכול לפנותו. מתניתא דלא כרבי יוסי דרבי יוסי אמר: מתניתא דלא כרבי יוסי, דרבי יוסי אמר:

[דף נ"ב ע"א]

תבן ובטלו – בטל.

רבי יוסי בי רבי בון בשם רב הסדא: דברי הכל היא. מאי דאמר רבי יוסי – בשביל בעפר. יש תבן שהוא בעפר, ויש עפר שהוא בתבן, תבן שאין עת עתיד לפנותו – הרי הוא בעפר, עפר שאף עתיד לפנותו – הרי הוא בתבן. דבית רבי ינאי אמרי: חופהו מחצלות בטל. איתא חמי, מלאה מחצלות – לא בטל. חפהו מחצלות בטל, מלהו הירות צריכה. רבי זריקן רבי אמי בשם רבי שמעון בן לקיש: אפילו רק.

אינהו קבר התהום? כל שאין אדם זוכרו, וחס לומר שפא אחד בסוף העולם ידע, בהזקת החי כחי. תפותר, שמצאו קמיוץ.

תני, אין לה עושה קבר תהום אלא המות בלבד, הא נבלה – לא, קל והמר! מה אם המות שאינו עושה משכב ומושב עושה קבר תהום, נבלה שהיא עושה משכב ומושב אינו דין שתעשה קבר תהום? לאי זה דבר נאמר 'אין לה דבר עושה קבר תהום אלא המות בלבד'? להוציא משכב ומושב.

תמן תנינן, כל הזבחים שקבל דמן: זר, אונן, ומבול יום, מחסר בגדים, מחסר כפורים, ושלל רחויז ידים ורגלים, ערל, טמא, יושב, עומד על גבי בלים, על גבי בהמה, על גבי חברו – פסל.

דרומאי אמרו: בטמא טמאת זיבה וטמאת צרעת אנו קיימין, אכל בטמא מת אינו מחלל. מאחר שהתר מקלל טמאה לרבים בפסח.

מתיב רבי שמעון בן לקיש: לדרומאי: מה אם הפעלים שייפיתהו כחן בשאר כל הטמאות שבשנה, הרעתה כחן בטמא מת בפסח, עובד שהרעתה כחו בשאר טמאות של כל השנה אינו דין שתורע כחו בטמא מת בפסח.

ועוד, ששנה רבי הציץ מרצה על טמאת הדם אין הציץ מרצה על טמאת הגוף. אין תימר בטמא טמאת זיבה וטמאת צרעת אנו קיימין,

[דף נ"ב ע"ב]

לית יביל, דתנינן, מטמא טמאת תהום – הציץ מרצה. מה עבדין לה דרומאי?

פתרין לה בפעלים. והא תנינן נזיר, פתרון לה בעובדין. על דעתיה דרבי שמעון בן לקיש, לא שניא היא בעלים היא עובדין.

אמר רבי ירמיה: הרי זה קל וחמור שיש עליו תשובה, דאינון וכלין מימר ליה, לא, אם אמרת בפעלים שהרעתה כחן בזמן ובהולת, תאמר בעובד שייפיתהו כחו בזמן ובהולת. וכל קל וחמור שיש עליו תשובה – בטל קל וחמור.

אמר רבי חנניה: הרי זה קל וחמור שיש עליו תשובה, דאינון וכלין מימר ליה: לא, אם אמרת בפעלים שפילת זכריו ועבדיו מעפבין אותו, תאמר בעובד שאין מילת זכריו ועבדיו מעפבין אותו. וכל קל וחמור שיש עליו תשובה – בטל קל וחמור.

רבי יצחק בר גופתא בעיא קומי רבי מנא: אילו יהיד בפסח למד מן הצבור בפסח, עובד בשאר ימות השנה למד מן הצבור בפסח.

רבי אמי בעי: ההן טמא מה את עבד ליה, בטמא טמאת זיבה וטמאת צרעת. והתנינן מחסרי כפרה, אם משטבל הוא מחלל לא כל שכן עד שלא טבל. ההן טבול יום, מה את עביד ליה בטבול יום מן

המת. איתא חמי, טמא מת אינו מחלל לא כל שפן טבול יום מן המת. אלא טבול יום מן השרין. איתא חמי, טבול יום מן המת אינו מחלל, לא כל שפן טבול יום מן השרין.

אמר רבי שמואל רב יודן: מוגעי זבין. רבנן דקירין פתרון בלה בזב טבול יום שראה אחת, טמא מת שראה שתים, מהפר כפורים שראה שלש.

על דעתין דרומאי – מוגע זב בזב. נישמענה מן תדא, דאמר רבי אליעזר בשם רבי הושעיה: "ונשא אהרן את עון הקדשים" – עון הקרבים לא עון המקריבין. מהו עון הקרבים? דם זב לא מוגע זב.

ודכונתה עון המקריבין מוגע זב. תדא אמרה, הנה הצבור מוגעי זבין ומוגעי זבות – אינן עושין בטמאה:

הלכה ח' מתני' נטמא שלם או רבו, שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערקה. נטמא מעומן, והנותר, שורפין אותו בהצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן. הציקנין שורפין אותו לפני הבירה בשביל להנות מעצי המערקה.

[דף נ"ג ע"א]

גמרא – רבי חמא בר עוקבה בשם רבי יוסי בן חנינה: כדי לפרסמו, להודיע שקלקל בו. אמר 'הריני שורפו לפני הבירה מעצי עצמו' – אין שומעין לו. לא צורכה דלא אמר 'הריני שורפו על גבי מעצי עצמי' – כל שפן אין שומעין לו.

רבי ירמיה בשם רבי הילא: להודיע לבא אהריו שהוא צויקן. תדע לך בכל אתר לא צוח ליה 'צויקן', וכא את צוח ליה צויקן. קל הקלו באכסניי.

אמר רבי יוחנן: מגדל הנה עומד בהר הבית והיה קרוי 'בירה'. רבי שמעון בן לקיש אמר: כל הר הבית קרוי בירה – "ולעשות הכל ולבנות הבירה אשר הכינותי":

הלכה ט' מתני' – הפסח שיצא או שננטמא, ישרף מיד.

נטמאו הבעלים או שמתו, תעבר צורתו וישרף בששעה עשר.

רבי יוחנן בן ברוקה אומר, אף זה ישרף מיד, לפי שאין לו אוכלין:

גמרא – תני רבי הויה: פסול פגול – גוף הוא ונשרף מיד. נטמאו בעלים או שמתו – פסול מכשיר ומעון צורה. אמר רבי יוסה: מתניתא אמרה כן, פסח שיצא או שנטמא – פסול גוף הוא ונשרף מיד, נטמאו הבעלים או שמתו פסול מכשיר הוא ומעון צורה.

רבי חמא בר עוקבה בשם רבי יוסה בר חנינה, רבי נחמיה רבי יוחנן ברוקה: שניהם אמרו דבר אחד, דתני,

אמר רבי נחמיה: וכי מפני אנינה נשרף, והא לא נשרף אלא מפני הטמאה, שאילו מפני אנינה נשרף הויה לשלשתן לשרף. דבר אחר, והלא פנחם הויה עמהן? דבר אחר, והלא מתר לאוכלו מבגערב? על דעתיה דרבי נחמיה ישרף וימנה. סבר רבי נחמיה לשלשתן נשרפו. הויה לו לפנחם לזבל, ואדין לא נתמנה כהן גדול. והויה לו לאהרן לזבל מבגערב! סבר רבי נחמיה אנינה לילה תורה.

[דף נ"ג ע"ב]

אמר רבי ירמיה: אוף רבי יוסי הגלילי דכותהון, תנינן תמן, הטאת שקבל דמה בשני כוסות, יצא אחד מהן לחוץ – הפנימי פשר. נכנס אחד מהן לפנים, רבי יוסי הגלילי מכשיר בחיצון והכמים פוסלין. אמר רבי יוסי הגלילי: ומה אם במקום שמהשבה פוסלת בחוץ לא עשה בה המשאר פיוצא, מקום שאין המחשבה פוסלת בפנים אינו דין שלא נעשה המשאר כנכנס?

נכנס לכפר, אף על פי שלא כפר – פסול. דברי רבי אליעזר. רבי שמעון אומר: עד שיכפר. רבי יודה אומר: אם הכנים ושנג – כשר. כל הדמים פסולין שננתנו על גבי המזבח – לא הרצה חציין אלא טמא, שהציין מרצה על טמא, ואינו מרצה על היוצא.

אמר רבי לעזר: תדע לך שהוא פסול מכשיר, כרבי יוסי הגלילי, שהרי חברו מבחוץ והוא פשר. תדע לך שהוא פסול גוף כרבנן, שהרי הוא במחצתו והוא פסול.

רבנן דרשין מפני שלא נכנס מקצת דמה לפנים, אכול תאכלו אתה. הא אם נכנס מקצת דמה לפנים יפה עשיתם ששרפתם. רבי יוסי הגלילי דרש: מפני שלא נכנס כל דמה לפנים, אבל תאכלו אתה, האם אם נכנס כל דמה לפנים יפה עשיתם ששרפתם. מה טעמא דרבנן? "וכל הטאת אשר יובא מדמה" – אפילו מקצת דמה. מה טעמא דרבי יוסי הגלילי? "הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה".

כהדא דתני, רבי יוסי הגלילי אומר: אין כל הענין הזה מדבר אלא בפרים הנשרפין ובשעירים הנשרפים, לתן עליהן לא תעשה על אכילתן, וללמוד שפסוליהן נשרפין בבית הבירה. אמרו לו: מנין

לחפזות שאם נכנס מדמה לפניו תהא פסולה? לא מן הדין קרייא – "הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה", הא אינו אומר "מדמה" אלא 'כל דמה'. תשובה לרבי עקיבה שהיה אומר "מדמה" לא 'כל דמה'.

[דף נ"ד ע"א]

הלכה י' מתני' – העצמות, והגידין, והנותר, ישרפו בששה עשר.

ואם חל ששה עשר להיות בשבת, ישרפו בשבעה עשר, לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את יום טוב:

גמרא – עצם שאין עליו בשר, רבי יוחנן אומר: אסור לשוברו. רבי שמעון בן לקיש אומר: מתר לשוברו.

מתיב רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש: והא תנינן, העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר, ויקוץ מפני המוח שבקולית,

ויחליץ את הבשר מהן עצם ויהנה מן העצם. סברין מימר אין חולצין את הפסול. אומר רבי אליעזר: ואפילו תימר חולצין, פתר לה רבי יעקב, דרבי יעקב אומר: תבא בכשר משעה ראשונה ונתמא – אסור בשבירת העצם.

רבי אימי בשם רבי לעזר: מה טעם אמרו העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר? שהשורף יש בו משום שובר.

שמואל אומר: נמנין על מוח שפראש ואין נמנין על מוח שבקולית. נמנין על מוח שפראש, שהוא יכול להוציא דרך האזן, ואין נמנין על מוח שבקולית, שאין יכול להוציא אלא דרך שבורה. רבי יוחנן אומר: נמנין על מוח שבקולית. רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן: אין נמנין על מוח שבקולית, ואם נמנה – נמנה. על דעתיה דרבי יוחנן, וישרף וימנה? מפני אכדון קדשים. על דעתיה דשמואל: ישרף וימנה?

[דף נ"ד ע"ב]

סבר שמואל רבי יעקב, דרבי יעקב אומר, תבא בכשר משעה ראשונה ונתמא – אסור בשבירת העצם.

מה חמית מימור – "ולא תותירו ממונו עד בקר והנותר ממונו עד בקר באש תשרפו", אחר שגני בקרים אחר בקרו של ארבעה עשר ואחר בקרו של חמישה עשר. וכתוב: "הנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף",

מהו להצית את האור במדורת חמין? מאן דיליף מן הנותר – אסור, מאן דלא יליף מן הנותר – מתר. אמר רבי בון בר חיה: ירדו לה כשיטת רבי ישמעאל, כמה דרבי ישמעאל אמר תפון תינוק שעבר זמנו נמול בין ביום ובין בלילה, והקא עבר זמנו נשרף בין ביום ובין בלילה.

הלכה יא מתני' – כל הנאכל בשור הגדול, יאכל בגדי הרף,

וראשי כנפים והפחוסים.

השוכר את העצם בפסח הטחור, הרי זה לוקח ארבעים. אכל המותר בטחור והשוכר בטמא, אינו לוקח את הארבעים:

גמרא – גידים הרבים, רבי יוחנן אמר: נמנין עליהן. רבי שמעון בן לקיש אמר: איז נמנין עליהן. רבי יעקב רבי אחא בשם רבי זעירה: מחלפה שיטתיה דרבי יוחנן, מחלפה שיטתיה דרבי שמעון בן לקיש. דאייתפלגון, דתנינן תפון, אלו שעורותיהן כבשרן: עור האדם, ועור חזיר של ישוב. רבי יוסה אומר: אף עור של חזיר הבר. עור חטרת גמל הרבה, עור הראש של עגל הרף, עור בית הפרסות, עור בית הבשת, ועור השליל, ועור שתחת האליה, ועור האנקה, ותבתה, ותלטאה, ותחמט. רבי יהודה אומר: תלטאה פחלדה, וכלן שעבדן או שהלף בתן פדי עבודה – טהורין, חוץ מעור האדם.

רבי יוחנן בן נורי אומר: שמונה שרצים יש להן עורות.

אמר רבי יוחנן:

[דף נ"ה ע"א]

לא שנו אלא לאסור ולטמאה, אבל ללקות – עור הוא, ואין לוקין עליו משום נבלה.

רבי שמעון בן לקיש אמר: משנה שלמה שנה רבי בון לאסור, בין ללקות בין לטמאה. מחלפה שיטתיה דרבי שמעון בן לקיש, תפון הוא עבד ליה בשר, וכא לא עבד ליה בשר.

אמר רבי יודה בר פזי: שניא היא תמן שהוא עור, ועור סופו להקשות. כל שכן מחלפה שיטתיה דרבי שמעון בן לקיש, מה אין תמן שסופו להקשות הוא עבד ליה בשר, כאן שאין סופו להקשות לא כל שכן. אמר רבי אבין: טעמא דרבי שמעון בן לקיש "ואכלו את הבשר" – לא גידים.

רבנן דקיסרין, אמר רבי הנה, רבי איסי חד מיהלף וחד בהדין תניי. מאן דמיהלף לית ליה כללן קישויי. וכמה ישבור? רבי יוסי ורבי זעירא בשם רבי יוחנן: עד כדי שתהא היד מחגרת. רבי יונה אמר רבי זעירא ורבי בא, תריהון בשם רבי יוחנן חד אמר כדי שתהא היד מחגרת וחורנה אמר אפילו צפרן. מאן דאמר יד – כל שכן צפרן. מאן דאמר צפרן אכל יד – לא.

רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש, תריהון אמרי: לעולם אינו חיב עד לשישבר עצם שיש עליו בשר וממקום בשר. רבי יעקב בר אחא אמר שמואל בר אבא בעי מעתה לעולם אינו חיב עד שיטול אבן וירסם

עצם, לחיב על כל עצם ועצם. הדיא דתימר בהתרייה אחת, אבל בשתי התריות, שכן אפילו עצם אחד ושברו וחזר ושברו – חיב שתים.

רבי ירמיה בעי, הדיא פליגא על רבי שמעון בן לקיש, דרבי שמעון בן לקיש אמר: עצם שאין עליו בשר מתר לשוברו לא אמר אלא שלא ילקח הא לאסור אסור:

אבל המותר בטחור והשובר בטמא אינו לוקה ארבעים. רבי אבון בשם רבי אליעזר: מתניתא בשבא בטמאה משעה ראשונה, אבל אם בא בטחורה ונטמא, כבא בטחורה ולקוין על שבירתו.

[דף נ"ה ע"ב]

מתיב רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש: והא תנינן עצמות והגידים והנותר ישרפו בששה עשר, וקוין מפני מה.

ויחלין בשר מן העצים וקוין. שלא לפסע תחת הבשר.

הלכה יב מתני' – אבר שיצא מקצתו, חותף עד שמוניע לעצם, וקולף עד שמוניע לפרק, וחותר.

ובמקדשין קוצין בקופיין, שאין בו משום שבירת העצם.

מן האגף ולפנים כלפנים, מן האגף ולחוץ כלחוץ. החלונות, ועובי החומה, כלפנים.

גמרא – רבי סימון רבי יהושע בן לוי בשם בר פדיה: הפגול והנותר – מצטרפין לטמא את הידים עד כדי עונשן בכזית.

מהו שיפסלו בתרומה? קל וחמר, אם מטמאין את הידים לפסל בתרומה, הן עצמן לא כל שכן?

ההן יוצא מה את עבד ליה מטמא את הידים או אינו מטמא את הידים? אין תימר ההן יוצא מטמא את הידים – פגול ונותר אינן פוסלין בתרומה, אין תימר פגול ונותר אינן פוסלין בתרומה – ההן יוצא לא גזרו עליו פלוס. דלא בן, יטמא צד החיצון וצד הפנימי!

אמר רבי אבין: מאן אית ליה דבר טמא מחמת עצמו, לא רבי מאיר?

לא בן אמר רבי יוחנן: כל הדברים מהורין ברבן, כיון שחתך רבן – לאו כפרוש הוא. יהא כמגיעי בו ויהא פסול.

אמר רבי חנניה:

[דף נ"ו ע"א]

במתך כל שהוא ומשליך.

רבי בא בשם רב יהודה: לא קדשו תחת האגוף שבירושלם.

רבי ירמיה בשם רב שמואל בר רב יצחק: כדי שיהו מצורעין מגזין תחתיהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, ודכותה לא קדשו תחת האגוף של הר תבית, כדי שיהו זבין מגזין תחתיהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. מצורע אין לו איכן להגו, זב יש לו איכן להגו, זב יש לו איכן להגו בכל ירושלם.

רבי יוחנן בר מדיא בשם רבי פנחס: מן מה דאנן חמי רבנן שלחין סנדליהון תחת האגוף של הר תבית, תדא אמר שלא קדשו תחת האגוף של הר תבית.

רב שאול לרבי היא רבה: גגות ירושלם מה הן? אמר ליה: מן מה דמתלין מתלא – פסחא כזיתא ותלילה, מתבר אגרייא, תדא אמרה גגות ירושלם קדש. רבי ירמיה רבי מיישא רבי שמואל בר רב יצחק בשם רב: גגות ירושלם חול. והא תנינן מן האגוף ולפנים כלפנים מן האגוף ולחוץ כלחוץ? פתר לה בגג מבצר לאויר חצר הא מתניתא.

והא תנינן החלונות ועבי החומה כלפנים? עוד היא בנג מבצר לאויר חצר היא מתניתא. ואתיא כההיא דאמר רבי אחא בשם רבי חיננא: "ויאכל חל וחומה" – שורא ובר שורא.

אם עבי החומה קדשו כל שכן חלון, אמר רבי אחא: בחלון שעל גבי האגוף נצרכה, אף על גב דתימר לא קדשו תחת האגוף של ירושלים חלון שעל גב האגוף קדש.

תני בשם רבי יהודה: מחילות שתחת ההיכל הול ונגות ההיכל קדש. רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש: מתניתא אמרה כן, מדורה היתה שם ובית כסא של כבוד וזה היה כבודו, מצאו נעול ידע שיש שם אדם, פתוח ידוע שאין שם אדם.

אמר רבי יוסה: וכי צוּאָה טמאה והלא אינה אלא נקיות. וינדא אמר דא? יוצא והולך לו במסכה החולקת תחת הבירה ונרות דולקין מיפן ומיפן עד שהוא מוגיע לבית המטבילה. אם קדש הוא ילך לו בקצרה.

הלכה יג מתני' – שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, והמחם באמצע.

וכשהשמש עומד למזוג, קופץ את פיו ומחזיר את פניו עד שמוגיע אצל חבורתו ואוכל. והכלה, הופכת פניה ואוכלת.

[דף נ"ו ע"ב]

גמרא – פתיב: "לא תוציא מן הבית מן הכשר הוצעה", אין לי אלא חוץ לבית חוץ לחבורה מנין תלמוד לומר לא תוציא הוצעה. אמר רבי יודה: מיפן שאם הוציא חוץ לחבורה שהוא מתחייב. אמר רבי מנא: אמר קרייא "לא תוציא הוצעה", ונן אמרין אם חוץ לחבורה שהוא מתחייב לא כל שכן חוץ לבית. רבי אימי בעי, הוציא מחבורה לחבורה בשני זיתים, חייב שתים משום "לא תוציא מן הבית ומשום לא תוציא" הוצעה.

נמנו על הפסח, הוציא אחד בזית – חייב. שנים שלשה – פטורין מפני שבני חבורתן ראויין להפסח אצלו, אלא שהן עוברין בעשה. וברבי שמעון, אפילו בעשה אינן עוברין, דתני, "על התים אשר יאכלו אותו בהם" – מלמד שהפסח נאכל בשני מקומות, יכול אף אוכליו יהו אוכלין אותו בשני מקומות? תלמוד לומר "בבית אחד יאכל". הוא ביצד? פסח נאכל בשני מקומות ואין אוכליו אוכלין אותו בשני מקומות. רבי שמעון אומר: אף אוכליו אוכלין אותו בשני מקומות.

מה פוקים רבי שמעון "בבית אחד יאכל" – שלא תהא חבורה מקצתה אוקלת אוקלת בפנים ומקצתה אוקלת בחוץ.

יחיד שהוציא בנית חוץ לחבורה, מפני שבני חבורתו ראוים למשך אצלו נפטר מלא תעשה. רבי היה בר בא בעי, למה לי ברבי שמעון, אפלו ברבנן, מפני שבני חבורתן ראוין למשך אצלו נפטר מלא תעשה, אפילו בעשה לא יהו.

שמש שאכלן בנית, והוא בצד התנור, אם היה פקח ממלא את כרסו מפניו. אם רצו לחלק לו כבוד – באין ואוכלין עמו בצד התנור, ואם לאו – נותנין לו חלקו ואוכל במקומו.

[דף נ"ז ע"א]

תמן אמר דרבי שמעון היא. ולא שמיעין דאמר רבי הילא: רבי איסי רבי אליעזר בשם רבי הושעיה, הכל מודין בתחלה שהן חולקין, בסוף שאינן חולקין, מה פליגינן? בשתי יושבין ואוכלין, ופקעה עליהן תקורתה. רבי שמעון אומר: עוקרין הן חלקן ואוכלין במקום אחר. ורבנן אמרין: אינן עוקרין את חלקן ואוכלין במקום אחר.

רבי היא בר בא אמר: רבי יוסי בן חנינה בעי, מעתה המוציא אינו חייב עד שעה שיאכל? אתא רבי שמואל רבי אבהו בשם רבי יוחנן: המוציא אינו חייב עד שעה שיאכל. אמר רבי זעירא: ותני תמן, יחיד שהוציא בנית חוץ לחבורה – חייב. ולא פסל עצמו מפני חבורתו, הדיא אמרה אפילו לא אכל, אין תימר אכל, למה לי לא פסל עצמו מבני חבורתו? אמר רבי יוסה: בין שהוציא פסלו, אפלו אכל דבר פסול אכל.

והדיא אמר דא? יש שובר אחר שובר, אין מוציא אחר מוציא. או הדיא אמרה, בין שהוציא פסלו. או הדיא אמרה, המוציא אינו חייב עד שעה שיאכל.

פשיטא דא מילתא, התחילו אלו ונטמאו אלו – זכו טהורין בחלקן של טמאין, ולא עוד אלא אפלו התחילו אלו ונטמאו הן – זכו טהורין בחלקן של טמאין. אכל התחילו אלו ונטמאו אחד מהן – לא זכו טהורין בחלקן של טמאין.

יחיד מפשיט ידו בכל הבית ואין חבורה מפשטת ידה בכל הבית. והא תנינן שתי חבורות! לא אמר אלא שתיים, הא אחת לא. והא תנינן המיחם באמצע! מקום שהשמש מוכיח עליו – שם היא חבורתו.

מִסְכַּת מְנַחוֹת פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשֶׂר

א. המְקַדֵּשׁ אֶת הָעוֹף וְנוֹלֵד בּוֹ מוֹם - יֵשׁ לוֹ פְּדִיּוֹן. הַקְּדִישׁוֹ בְּעַל מוֹם - אֵין לוֹ פְּדִיּוֹן, אֵין לָהּ שְׁטֵעוֹן פְּדִיּוֹן אֲלֵא בְהֵמָה בְּלֶבֶד. בְּכּוֹר נֹאמַר: "לֹא תִפְדֶּה", בְּמַעֲשֵׂר נֹאמַר: "לֹא יִגְאֵל". 'הָרִי עֲלֵי חִלוֹת' וְהִבִּיא רְקִיקִין, רְקִיקִין' וְהִבִּיא חִלוֹת - מֵה שֶׁהִבִּיא הִבִּיא, וְיָדֵי חוֹבְתוֹ לֹא יֵצֵא. 'אֵלוֹ שְׁנֵי עֲשָׂרוֹנוֹת לְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד' וְהִבִּיאֻם בְּשְׁנֵי כְּלִים - לֹא קִדְּשָׁם בְּשְׁנֵי כְּלִים. 'בְּשְׁנֵי כְּלִים' וְהִבִּיאֻם בְּכָלִי אֶחָד - לֹא קִדְּשָׁם בְּכָלִי אֶחָד. 'בְּכָלִי אֶחָד' - הִבִּיאֻם בְּשְׁנֵי כְּלִים. אָמְרוּ לוֹ: 'בְּכָלִי אֶחָד נִדְרַת' - הָרִי זֶה לֹא יִחְזִיר, וְאִם הִחְזִיר הָרִי הוּא כְּשִׁתִּי מְנַחוֹת שְׁנֵתְעָרְבוּ. 'בְּשְׁנֵי כְּלִים' וְהִבִּיאֻם בְּכָלִי אֶחָד, וְאָמְרוּ לוֹ: 'בְּשְׁנֵי כְּלִים נִדְרַת' - הָרִי זֶה לֹא יִחְזִיר, וְאִם הִחְזִיר - הָרִי אֵלוֹ פְּסוּלִין.

ב. 'הָרִי עֲלֵי תוֹדָה בְּלֹא לֶחֶם וְעוֹלָה בְּלֹא נִכְסִים' - כּוֹפִין אוֹתוֹ וּמִבִּיא אוֹתוֹ וְלִחְמָה עִמָּה, וְעוֹלָה וְנִסְכִּיהָ עִמָּה. כֵּהֵן שְׁאָמַר: 'הָרִי עֲלֵי מִנְחָה שֶׁתִּקְמָץ וְתֵאכְל'. יִשְׂרָאֵל אָמַר: 'הָרִי עֲלֵי מִנְחָה שֶׁתַּעֲלֶה כִּלָּה לְאִישִׁים' - כּוֹפִין אוֹתָם, וּמִבִּיא מִנְחָה כְּתֻקְנָה; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, שְׁלֹא הֵתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִין.

ג. 'הָרִי עֲלֵי מִן הַמִּנְחָה מִן שְׁעוּרִין' - כּוֹפִין אוֹתוֹ וּמִבִּיא מִן הַחֲטִין; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, שְׁלֹא הֵתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים. 'הָרִי עֲלֵי מִן הַחֲטִים' - כּוֹפִין אוֹתוֹ וּמִבִּיא מִן הַקֶּמַח; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר שְׁלֹא הֵתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִין. 'הָרִי עֲלֵי חֲצִי עֲשָׂרוֹן' - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְיִבִּיא עֲשָׂרוֹן שְׁלֹם; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר שְׁלֹא הֵתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִין. 'הָרִי עֲלֵי עֲשָׂרוֹן אֶחָד לְהִבִּיא בְּשְׁנֵי כְּלִים' - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְיִבִּיא שְׁנֵי עֲשָׂרוֹנִים בְּשְׁנֵי כְּלִים; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, שְׁלֹא הֵתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִין. 'הָרִי עֲלֵי עֲשָׂרוֹן וּמִחְצָה' - כּוֹפִין אוֹתוֹ וּמִבִּיא שְׁנֵי עֲשָׂרוֹנִים שְׁלָמִים,

שְׂאִין מִתְנַדְּבִין כְּדֶרֶךְ חֲצָאִין. 'הָרִי עֲלֵי מֵאָה עֲשָׂרוֹנוֹת לְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד' - כּוֹפִין אוֹתוֹ וּמִבִּיא שְׁשִׁים בְּכָלִי אֶחָד, וְאַרְבָּעִים בְּכָלִי אֶחָד, וְאִם הִבִּיא מִחְצָה בְּכָלִי אֶחָד וּמִחְצָה בְּכָלִי אֶחָד - לֹא יֵצֵא. 'בְּשְׁנֵי כְּלִים' - מִבִּיא מִחְצָה בְּכָלִי אֶחָד וּמִחְצָה בְּכָלִי אֶחָד, וְאִם הִבִּיא שְׁשִׁים בְּכָלִי אֶחָד וְאַרְבָּעִים בְּכָלִי אֶחָד - יֵצֵא. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: אָמְרוּ לִי חֲבֵרִי, מִפְּנֵי מֵה הָאוֹמֵר 'עֲלֵי שְׁשִׁים עֲשָׂרוֹן' מִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד. שְׁשִׁים שְׁשִׁים וְאֶחָד - מִבִּיא שְׁשִׁים בְּכָלִי אֶחָד, וְאֶחָד בְּכָלִי אֶחָד? וְאָמַרְתִּי לָהֶן: אָמְרוּ אִתְּם! אָמְרוּ: שֶׁכֵּן הַצְּבוּר מִבִּיא בְּיוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחַל לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת שְׁשִׁים. אָמַרְתִּי לָהֶן: וְהֵלֵא שְׁשִׁים וְאֶחָד מְקַרְבִּין? אָמְרוּ לִי: מַעֲט יִחִיד מִן הַצְּבוּר אֶחָד. אָמַרְתִּי לָהֶן: וְהֵלֵא אֵלוֹ קְרִבִין בְּבִקְרָה, וְאֵלוֹ קְרִבִין בֵּין הָעֲרָבִים. דָּבָר אֶחָד: וְהֵלֵא יֵשׁ שֵׁם מְנַחַת פָּרִים אֵילִים וּכְבָשִׂים, וְאֵין מְעַרְבִין מְנַחַת פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים זֶה בְּזֵה. אָמְרוּ לִי: אִם לֹאוּ, אָמַר אֵתָה! אָמַרְתִּי לָהֶן: תִּלְמוּד לּוֹמֵר (בְּמִדְבָר כח, ג): "סֵלַת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן" - מִנְחָה שְׁשׁוּלֵט בָּהּ לְבוּלְלָה. אָמְרוּ לִי: בְּשְׁשִׁים - שׁוּלֵט, בְּשְׁשִׁים וְאֶחָד - אֵינוֹ שׁוּלֵט? אָמַרְתִּי לָהֶן: כָּל הַשְּׁעוּרִים שְׁבִתוּרָה קְצוּבִין הֵן, בְּאַרְבָּעִים סָאָה - הוּא טוֹבֵל, בְּאַרְבָּעִים סָאָה חֲסֵר קָרְטוֹב - אֵינוֹ יְכוּל לְטַבֵּל בְּהֵן. כְּפִיצָה מְטַמֵּא טְמֵאת אוֹכְלִין חֲסֵר אֶפְלוֹ שׁוּמְשׁוּם - אֵין מְטַמֵּא טְמֵאת אוֹכְלִין. שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה טְמֵא מְדָרְס, שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה חֲסֵר נִימָא אַחַת - אֵין מְטַמֵּא טְמֵאת מְדָרְס. הֵוִי כָּל הַשְּׁעוּרִין שְׁבִתוּרָה קְצוּבִין הֵן.

ד. הַמִּתְנַדֵּב יֵין כְּדְבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא - נוֹתְנִין לְסִפְּלִים שְׁמֵן, כְּדְבָרֵי רַבִּי טְרַפּוֹן, קָרֹב עַל גְּבֵי הָאֲשִׁים. הַמִּתְנַדֵּב יֵין כְּדְבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אֵינוֹ מִבִּיא, לֹא אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם וְלֹא חֲמִשָּׁה, אֲלֵא מִבִּיא שְׁלֹשָׁה כְּדֵי שִׁיקְרָבוּ עִם הַכֶּבֶשׂ. אַרְבָּעָה - כְּדֵי שִׁיקְרָבוּ עִם הָאֲשִׁים. שֵׁשָׁה - כְּדֵי שִׁיקְרָבוּ עִם הַפָּר. שְׁבַעָה - כְּדֵי

שִׁיקְרָבוּ עִם הָאֵיל וְעַם הַכֶּבֶשׂ, מִכָּאן וְאֵילָף, אַתָּה יָכוֹל לְחוֹלְקוֹ.

ה. 'פִּרְשֵׁתִי מִנְחָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה פִּרְשֵׁתִי' - הָרִי זֶה מְבִיא חֲמֵשׁ מִנְחוֹת לַחֲמֻשָּׁה מִיָּנִים. 'הָרִי עָלַי מִיָּן מִנְחוֹת' - מְבִיא שְׁתֵּי מִנְחוֹת מִמִּין אֶחָד. 'שְׁנֵי מִיָּנֵי מִנְחוֹת' - מְבִיא שְׁתֵּי מִנְחוֹת מִשְׁנֵי מִיָּנֵין. 'הָרִי עָלַי מִיָּן עֶשְׂרוֹנוֹת' - מְבִיא שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת מִמִּין אֶחָד. 'מִיָּנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת' - מְבִיא שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת מִשְׁנֵי מִיָּנֵין. 'פִּרְשֵׁתִי מִנְחָה שֶׁל עֶשְׂרוֹנוֹת וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֵאִיזוֹ מֵהֵן פִּרְשֵׁתִי' - הָרִי זֶה מְבִיא חֲמֵשׁ מִנְחוֹת מִחֲמֻשָּׁה מִיָּנִים שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹנוֹת, שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרוֹנוֹת. 'פִּרְשֵׁתִי מִנְחָה שֶׁל עֶשְׂרוֹנוֹת וְאֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל כַּמָּה עֶשְׂרוֹנוֹת פִּרְשֵׁתִי' - הָרִי זֶה מְבִיא מִנְחוֹת שֶׁל עֶשְׂרוֹנוֹת, מֵאֶחָד וְעַד שְׁשִׁים, שֶׁהֵן אֶלֶף וּשְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים עֶשְׂרוֹנוֹת; דְּבָרֵי רַבִּי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: שֶׁל שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן. פִּרְשֵׁתִי מִנְחָה שֶׁל עֶשְׂרוֹנוֹת, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מֵאִיזָה מִיָּן פִּרְשֵׁתִי, וְכַמָּה עֶשְׂרוֹנוֹת פִּרְשֵׁתִי - הָרִי זֶה מְבִיא חֲמֵשׁ מִנְחוֹת מִחֲמֻשָּׁה מִיָּנֵין, שֶׁל שְׁשִׁים שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן, מֵאֶחָד וְעַד שֶׁהֵן תְּשַׁעַה אֲלָפִים וּמֵאָה וְחֲמֻשִׁים עֶשְׂרוֹנוֹת; דְּבָרֵי רַבִּי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: חֲמֵשׁ מִנְחוֹת מִחֲמֻשַׁת הַמִּיָּנֵין, שְׁלֹשִׁים עֶשְׂרוֹן שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת עֶשְׂרוֹנִים. הָרִי עָלַי לְבוֹנָה - לֹא יִפְחוֹת מִן הַקֶּמֶץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִשְׁקַל עֶשְׂרֵה דִינָרִין. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמֵר: כֵּהֵן מְקַדְּשָׁה בְּכָלִי שְׁרֵת, וּמְקַטְרֶהָ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: 'הָאוֹמֵר הָרִי עָלַי בְּרֹזֶל' - לֹא יִפְחוֹת מִכֻּלָּא עוֹרֵב שְׁבַהֵיכֵל.

מִסְכַּת מִנְחוֹת פָּרָק שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר

יג, א. 'הָרִי עָלַי עוֹלָה מִן הַבֶּקֶר' - יְבִיא עֲגֹל. 'מִן הַצֹּאן' - יְבִיא כֶּבֶשׂ. 'הָרִי עָלַי תּוֹדָה וּשְׁלָמִים מִן הַבֶּקֶר' - יְבִיא עֲגֹל. 'מִן הַצֹּאן' - יְבִיא כֶּבֶשׂ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם יֹאמֵר לָךְ אָדָם כְּדַבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָא עֲגֹל - קָבַל הֵימָנוּ. אֵיל - קָבַל הֵימָנוּ. כֶּבֶשׂ - קָבַל הֵימָנוּ, שְׁבַכְלָן הִיָּה רַבִּי עֲקִיבָא נוֹתֵן אֶת הַטַּעַם,

עֲגֹל - שִׂיד הַגְּבוּהָ עַל הַעֲלִיוֹנָה, אֵיל - לֹא גָדוֹל וְלֹא קָטָן אֲלֵא בִּינוּנֵי. כֶּבֶשׂ - הַמוֹצִיא מִחֲבָרוּ עָלָיו הָרֵאִיָּה, כֶּשֶׂם שֶׁהַמְּקַדֵּשׁ סֹתֵם הָרִי זֶה מְבִיא אֶת הַגְּדוֹל שְׁבֵהֵן, כִּךְ הָאוֹמֵר 'הָרִי עָלַי סֹתֵם' - הָרִי זֶה מְבִיא אֶת הַגְּדוֹל שְׁבֵהֵן. 'הָרִי עָלַי לְמִזְבֵּחַ' - יְבִיא לְבוֹנָה, שְׁסֹתֵם הַקֶּדֶשׁ לְמִזְבֵּחַ - לְבוֹנָה. 'הַפִּרְשֵׁתִי לְמִזְבֵּחַ וְאֵינִי יוֹדֵעַ עַל מַה הַפִּרְשֵׁתִי' - הָרִי זֶה מְפָרִישׁ וְהוֹלֵךְ, עַד שִׁפְרִישׁ, שְׂיָבִיא מִכָּל מִין וּמִיָּן הַקָּרֵב לְמִזְבֵּחַ. 'סֹלַע זֶה לְמִזְבֵּחַ' - יְבִיא בַּה עֲגֹל. 'הַפִּרְשֵׁתִי לְמִזְבֵּחַ וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי הַפִּרְשֵׁתִיהָ' - הָרִי זֶה מְפָרִישׁ כְּנִגְדָּה וְהוֹלֵךְ, עַד שְׂיָבִיא מִכָּל מִין וּמִיָּן הַקָּרֵב לְמִזְבֵּחַ. 'עֲגֹל זֶה לְמִזְבֵּחַ, עֲגֹל זֶה לְמִזְבֵּחַ' - יְבִיאָנוּ עוֹלָה. 'הַפִּרְשֵׁתִיו לְמִזְבֵּחַ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי הַפִּרְשֵׁתִיו' - יִרְעָה עַד שְׂיִסְתָּאֵב, וְיִמְכֹר וְיִפְרִישׁ כְּנִגְדוֹ וְהוֹלֵךְ, עַד שְׂיָבִיא מִכָּל מִין וּמִיָּן הַקָּרֵב לְמִזְבֵּחַ.

ב. 'הָרִי עָלַי קָרוֹן' וְהִבִּיא נִימוּס, 'נִימוּס' וְהִבִּיא קָרוֹן - מַה שֶׁהִבִּיא הִבִּיא וִידֵי חוֹבְתוֹ לֹא יֵצֵא. 'הָרִי עָלַי שׁוֹר בְּמֵאֲתִים' וְהִלֵּךְ וְהִבִּיא שְׁנֵי שׁוֹרִים בְּמֵנָה מֵנָה - לֹא יֵצֵא. 'הָרִי עָלַי שׁוֹר בְּמֵנָה' וְהִלֵּךְ וְהִבִּיא שׁוֹר בְּמֵאֲתִים - יֵצֵא, שְׁבַכְלָל מֵאֲתִים מֵנָה. רַבִּי אוֹמֵר: לֹא יֵצֵא. 'שׁוֹר זֶה עוֹלָה וְנִסְתָּאֵב' - לֹא יְבִיא בְּדָמָיו אֵיל, אֲבָל מְבִיא בְּדָמָיו שְׁנֵי אֵילִים, וְרַבִּי אוֹסֵר, שְׂאִינָה הִיא חֲבִילָה. 'אֵיל זֶה עוֹלָה וְנִסְתָּאֵב' - לֹא יְבִיא בְּדָמָיו כֶּבֶשׂ, אֲבָל מְבִיא בְּדָמָיו שְׁנֵי כֶּבֶשִׁים, וְרַבִּי אוֹסֵר, שְׂאִינָה הִיא חֲבִילָה. 'כֶּבֶשׂ זֶה עוֹלָה' וְנִסְתָּאֵב, אִם רָצָה - יְבִיא בְּדָמָיו אֵיל. 'אֵיל זֶה עוֹלָה וְנִסְתָּאֵב' - רָצָה יְבִיא בְּדָמָיו כֶּבֶשׂ, אֲבָל מְבִיא בְּדָמָיו שְׁנֵי כֶּבֶשִׁים, וְרַבִּי אוֹסֵר, שְׂאִינָה הִיא חֲבִילָה. 'כֶּבֶשׂ זֶה עוֹלָה! וְנִסְתָּאֵב, אִם רָצָה - יְבִיא בְּדָמָיו אֵיל. 'אֵיל זֶה עוֹלָה! וְנִסְתָּאֵב, רָצָה - יְבִיא בְּדָמָיו עֲגֹל. 'עֲגֹל זֶה עוֹלָה! וְנִסְתָּאֵב, רָצָה - יְבִיא בְּדָמָיו שׁוֹר. 'שׁוֹר מִן שׁוֹרֵיו עוֹלָה, וְכֵן שׁוֹר שֶׁל עוֹלָה שֶׁנִּתְעַרַב בְּשׁוֹרָיו - הָרִי זֶה מְבִיא אֶת הַגְּדוֹל שְׁבֵהֵן עוֹלָה. וְהַשָּׂאָר - יִמְכְּרוּ לַחֲיָבֵי עוֹלוֹת, וְדָמָיו חֲלִין.

ג. 'הרי עלי עולה' - יקריבנה במקדש, ואם הקריבה בבית חוניו - לא יצא, וחיבין עליה כרת. 'הריני גזיר' - יגלח במקדש, ואם גלח בבית חוניו - לא יצא, וחיבין על זבחי כרת. הכהנים ששמשו בבית חוניו, או במקומות אחרים, בשעת אסור הבמה - אסור. בשעת התר הבמה - מתר, שנאמר (מלכים-ב כג, ט): "אך לא יעלו כהני הבמות על מזבח ה' בירושלם כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם"; יכול אם אכלו מצות בתוך אחיהן - יהיו אסורין, אם לאו - יהיו מתרים? אמור מעתה: כשרין לחלק ופסולין לקרב, כבעלי מומין. הרי שהיה טהור בשעת שחיטה, ובשעת זריקת דמים, ובשעת הקטר חלבים, נטמא - הרי זה חולק בכשר. רבי נהוראי אומר: אפלו טהור בשעת זריקה ובשעת הקטר חלבים, נטמא, אין חולק בכשר. לעולם אין חולק בכשר, עד שיהא טהור בשעת שחיטה ובשעת זריקת דמים ובשעת הקטר חלבים. כהן בא ומקריב קדשיו במשמר שאינו שלו - עורן ועבודתן שלו, ואם היה זקן או חולה - נותנן לכל כהן שירצה, עורן ובשרן שלו. ואם היה בעל מום - נותנן לאנשי משמר, עורן ועבודתן שלו. וגזל הגר - נותן לכל כהן שירצה, ושדה אחוזה - נתנת לאנשי משמר שבראש השנה, שהיוכל נכנס לתוכה.

ד. בראשונה היו מכניסין עורות קדשים ללשכת בית הפרוה, והיו מחלקין אותו בערבית לכל בית אב שבאותו היום, והיו גדולי כהנה באין ונוטלין אותן בזרוע, התקינו, שיהו מחלקין אותו בערבי שבת לכל משמר ומשמר, ועדין היו גדולי כהנה באין ונוטלין אותן בזרוע, עמדו בעלים והקדישום לשמים. אמרו, לא היו ימים מועטין עד שחפו כהנים פני כל האולם בטבלאות של זהב, מאה על מאה, ועל עבי דינר זהב, מה שמחפין עד הרגל, וברגל, מקפלין אותן ומניחין אותן על גבי מעלות בהר הבית, כדי שיראו העם את מלאכתו

שהיא נאה. ושלא נטה בה כלום אחר הרגל - חוזרין וקובעין אותם במקומם. אבא שאול אומר: קורות שקמה היו ביריחו, והיו בעלי אגרוף באין ונוטלין אותן בזרוע, עמדו בעלים, והקדישום לשמים. אמרו, לא הקדישו בעלים לשמים אלא קורות שקמה בלבד, על אלו, ועל פיוצא בהן, ועל דומה להן, ועל העושין כמעשיהן, היה אבא שאול בן בטנית, ואבא יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר: אוי לי מבית ביתוס! - אוי לי מאלתן! אוי לי מבית קתרוס! - אוי לי מקלמוסן! אוי לי מבית אלחנן! - אוי לי לחישתן! אוי לי מבית אלישע! - אוי לי מקלמוסן! אוי לי מבית ישמעאל בן פאבי! שהם כהנים גדולים, ובניהם גזברים, וחתניהן אמרפלין, ועבדיהן באין וחובטין עלינו במקלות. אמר רבי יוחנן בן תורתא: מפני מה חרבה שילה? - מפני בזיון קדשים שבתוכה. ירושלים, בגין הראשון, מפני מה חרבה? - מפני עבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים שהיו בתוכה. אבל באחרונה, מפירין אנו בהן, שהן עמלים בתורה וזהירין במעשרות, מפני מה גלו? - מפני שאוהבין את הממון, ושונאין איש את רעהו, ללמדך, שקשה שנאת איש את רעהו לפני המקום, ושקלה הכתוב כנגד עבודת כוכבים, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. אבל בבגין האחרון, שעתידה לבנות בחיינו ובכימינו, מה נאמר בו? "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים וגו', והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב" וגו' (ישעיה ב, ג). ואומר (ירמיה לא, ה): "כי יש יום קראו נצרים בהר אפרים קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו".

מסכת חלין פרק ראשון

א. הפל כשרין לשחוט, אפלו כותי, אפלו ישראל ערל, ואפלו ישראל שהמיר דתו לעבודת כוכבים. שחיטת עובד כוכבים - הרי זו פסולה. ושחיטת הקוף - הרי זו

אם הוליקך והביא, אף על פי שאין בסכין מלא שנים בצואר - שחיטתו כשרה.

ו. מצות שחיטה: מן הטבעת ועד הראה. מגרמת - פסולה. רבי חנניה בן אנטיגנוס מכשיר. שיר בה כחוט השערה סמוך לראש, מקף את כלה - כשרה. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: אם היה רבה מקף כלבנה' - כשרה. כל הצואר כשר לשחיטה.

ז. שחטה מלמעלה - שחיטתו כשרה. מלמטה ומן הצדדין - שחיטתו פסולה. ומן הערף - כשר למליקה. מלק מלמעלה - מליקתו כשרה. מלמטה מן הצדדין - מליקתו פסולה. שחיטה בכלי, מליקה ביד. נמצאת אומר: כשר בשחיטה - פסול במליקה. כשר במליקה - פסול בשחיטה. שחיטת העוף בפנים - פסולה, ומליקה - כשרה. מליקת העוף בחוץ - פסולה, ושחיטה - כשרה. נמצאת אומר: מקום כשר בשחיטה - פסול במליקה. מקום כשר במליקה - פסול בשחיטה.

ח. דם חטאת בהמה למעלה, ודם כל הזבחים למטה. נמצאת אומר: כשר בחטאת - פסול בכל הזבחים. כשר בכל הזבחים - פסול בחטאת. כשר במזבח החיצון - פסול במזבח פנימי. כשר במזבח פנימי - פסול במזבח חיצון. כשר באלים - פסול בכבשים. כשר בכבשים - פסול באלים. הפלגיס² - בזה ובזה פסול.

1 הלבנה קדם שהיא מלאה, נראית כמו שהיא מקפת איזה שטח. ואמרת ההלכה בתוספתא: שצריך שרכ הנשחט בתוך הטבעת יהיה במקום אחד כהקף הלבנה שהוא כאחד.

² בן י"ג חדש.

פסולה; שנאמר (דברים יב, כא): "וזבחת ואכלת" - לא שזבח העובד כוכבים, ולא שזבח הקוף, ולא שנזבחה מאליה. ישראל ששחט ומרק עובד כוכבים שחיטה על ידיו - שחיטתו פסולה. שחט בה שנים או רב שנים - שחיטתו כשרה. עובד כוכבים ששחט ומרק ישראל שחיטה על ידיו - שחיטתו כשרה. שחט בה דבר שאינו עושה אותו טרפה, וישראל בא וגומר - מתרת באכילה. ישראל ועובד כוכבים שהיו אוחזין בסכין ושוחטין, אפלו אחד מלמעלה ואחד מלמטה - שחיטתן כשרה.

ב. וכן סומא שיודע לשחוט - שחיטתו כשרה. קטן שיודע לשחוט - שחיטתו כשרה. לעולם שוחטין: בין ביום ובין בלילה, בין בספינה בין בראש הגג. בכל שוחטין: אפלו בצור, אפלו בזכוכית, אפלו בקרומית של קנה. בכל שוחטין: בין בדבר המחבר בקרקע, ובין בתלוש מן הקרקע, בין שהעביר סכין על גבי צואר, ובין שהעביר צואר על גבי סכין ושחט - שחיטתו כשרה.

ג. המרגיל לעור ושחט - שחיטתו כשרה. שן תלושה או צפרן תלושה - שוחטין בה. מגל קציר כדרך הליכתה: בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין. אם החליקו שניה - הרי זו כספין. תחב סכין בארץ, באטלס, ושחט בה - שחיטתו פסולה. סכין שיש בה פגימות פגימות - הרי זו כמגרה. אם יש בין פגימה לחברתה, כמלא שנים בצואר - שחיטתו כשרה. אין בה אלא פגימה אחת, אם היתה מסכסכת ושוחטת - כשרה. אם חונקת - פסולה.

ד. זרק את הסכין ואת הפגיון, ושחט - שחיטתו כשרה. משום רבי נתן אמרו: כדרך הליכתה - כשרה. ושלא כדרך הליכתה - פסולה.

ה. מצות שחיטה: מוליקך ומביא. הוליקך ולא הביא, או הביא ולא הוליקך - כשרה. ובלבד שיהא בסכין כדי הולכה והובאה.

ט. כָּשֶׁר בַּפֶּרֶה - פְּסוּל בַּעֲגָלָה. פְּסוּל בַּפֶּרֶה - כָּשֶׁר בַּעֲגָלָה. עֲבוּדָה - פּוֹסֵלֶת בְּזָה וּבְזָה. בְּנֵי יוֹנָה - מְשִׁיעֲלֵלוֹ³ אוֹ עַד שִׁיעֲזִיבוּ. תּוֹרִין - מְשִׁיפְרִיחוּ. אָפְלוּ הֵן זִקְנִים. נִמְצְאָת אוֹמֵר: כָּשֶׁר בַּתּוֹרִין - פְּסוּל בַּבְּנֵי יוֹנָה. כָּשֶׁר בַּבְּנֵי יוֹנָה - פְּסוּל בַּתּוֹרִין.

י. כֹּהֲנִים, מְשִׁיבֵיאוּ שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְאָפְלוּ הֵן זִקְנִים - כְּשָׂרִים, וְהַמּוֹם פּוֹסֵל בָּהֶם. הַלּוּיִם, מִבֵּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֵּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה - כְּשָׂרִים, וְאִין הַמּוֹם פּוֹסֵל בָּהֶם. נִמְצְאָת אוֹמֵר: כָּשֶׁר בַּכֹּהֲנִים - פְּסוּל בַּלּוּיִם. כָּשֶׁר בַּלּוּיִם - פְּסוּל בַּכֹּהֲנִים. בַּמָּה דְבָרִים אָמוּרִים? בְּאֵהָל מוֹעֵד שְׁבַמְדָּבָר! אָבֵל בְּבֵית עוֹלָמִים - אִין הַלּוּיִם נִפְסָלִין, אֲלָא בְּקוּל. כָּשֶׁר בַּכֹּהֵן גְּדוֹל - פְּסוּל בַּכֹּהֵן הַדְּיוּט. כָּשֶׁר בַּכֹּהֵן הַדְּיוּט - פְּסוּל בַּכֹּהֵן גְּדוֹל. כָּשֶׁר בַּבְּגָדֵי זָהָב - פְּסוּל בַּבְּגָדֵי לָבָן. כָּשֶׁר בַּבְּגָדֵי לָבָן - פְּסוּל בַּבְּגָדֵי זָהָב.

יא. מְנוּרָה, אִין כְּשָׂרָה אֲלָא מִן הַעֲשֵׂת. עֲשָׂאָה מִן הַגְּרוּטָאוֹת - פְּסוּלָה. וּמִשְׁאָר מֵינֵי מִתְכוֹת - כְּשָׂרָה. חֲצוּצְרוֹת, אִינָה כְּשָׂרָה אֲלָא מִן הַכֶּסֶף. עֲשָׂאָה מִן הַגְּרוּטָאוֹת - כְּשָׂרָה. מִשְׁאָר מֵינֵי מִתְכוֹת - פְּסוּלָה. נִמְצְאָת אוֹמֵר: פְּסוּל בַּמְנוּרָה - כָּשֶׁר בַּחֲצוּצְרוֹת. פְּסוּל בַּחֲצוּצְרוֹת - כָּשֶׁר בַּמְנוּרָה.

יב. אוֹיֵר כְּלֵי חָרֶס - טְמֵא, וְגַבּוּ טְהוֹר. אוֹיֵר כֹּל הַכֵּלִים - טְהוֹר, וְגַבּוּ טְמֵא. נִמְצְאָת אוֹמֵר: טְהוֹר בְּכֵלֵי חָרֶס - טְמֵא בְּכֵל הַכֵּלִים. טְמֵא בְּכֵל הַכֵּלִים - טְהוֹר בְּכֵלֵי חָרֶס. פְּשוּטֵי כְּלֵי עֵץ טְהוֹרִין, וְגוֹלְמֵיהֶן טְמֵאִין. פְּשוּטֵי כְּלֵי מִתְכוֹת טְמֵאִין, וְגוֹלְמֵיהֶן טְהוֹרִין. נִמְצְאָת אוֹמֵר: טְהוֹר בְּכֵלֵי עֵץ - טְמֵא בְּכֵלֵי מִתְכוֹת. טְהוֹר בְּכֵלֵי מִתְכוֹת - טְמֵא בְּכֵלֵי עֵץ. וְהַמְבִּיא אַרְוֹנוֹת וְתַנּוּרִין, סְפָלִין וְכֵלֵי חָרֶס, מַחֲוֹצָה לְאַרְץ עַד שְׁלֵא הוֹסְקוּ - טְמֵאִין מִשּׁוּם אַרְץ

הַעֲמִים, וְטְהוֹרִין מִשּׁוּם כְּלֵי חָרֶס. מִשְׁהוֹסְקוּ - טְמֵאִין מִשּׁוּם כְּלֵי חָרֶס וְטְהוֹרִין מִשּׁוּם אַרְץ הַעֲמִים. נִמְצְאָת אוֹמֵר: בְּשַׁעַה שְׁטַמְאִין מִשּׁוּם אַרְץ הַעֲמִים - טְהוֹרִין מִשּׁוּם כְּלֵי חָרֶס. וּמִשַּׁעַה שְׁטַמְאִין מִשּׁוּם כְּלֵי חָרֶס - טְהוֹרִין מִשּׁוּם אַרְץ הַעֲמִים. הַחוֹתָם⁴, טְמֵא בִּיבֶשָׁה - טְהוֹר בְּרֻטָב. גְּרַעֲיִין⁵ - טְמֵאָה בְּרֻטָב וְטְהוֹרָה בִּיבֶשָׁה. נִמְצְאָת אוֹמֵר: טְהוֹר בִּיבֶשָׁה - טְמֵא בְּרֻטָב, טְהוֹר בְּרֻטָב - טְמֵא בִּיבֶשָׁה. שְׂקָדִים הַמְרִים, קְטַנִּים - חִיבִין. גְּדוּלִין - פְּטוּרִין. וּמְתוּקִין, גְּדוּלִים - חִיבִין. קְטַנִּים - פְּטוּרִין. נִמְצְאָת אוֹמֵר: חִיב בְּשְׂקָדִים הַמְרִים - פְּטוּר בְּמְתוּקִין. חִיב בְּמְתוּקִין - פְּטוּר בְּמְרִים.

יג. כָּשֶׁר בַּגֵּט - פְּסוּל בַּפְּרוּזְבוּל. כָּשֶׁר בַּפְּרוּזְבוּל - פְּסוּל בַּגֵּט. כָּשֶׁר בְּאִשָּׁה - פְּסוּל בִּיבֶמָה. כָּשֶׁר בִּיבֶמָה - פְּסוּל בְּאִשָּׁה. כָּשֶׁר בַּגְּרוּשָׁה - פְּסוּל בַּחֲלוּצָה. כָּשֶׁר בַּחֲלוּצָה - פְּסוּל בַּגְּרוּשָׁה.

יד. בְּכֹל מְקוֹם שִׁישׁ תְּקִיעָה - אִין הַבְּדֵלָה. וְכֹל מְקוֹם שִׁישׁ הַבְּדֵלָה - אִין תְּקִיעָה. בְּיוֹם טוֹב שֶׁחֵל לְהִיּוֹת עָרֵב שֶׁבֶת - תּוֹקְעִין וְלֹא מְבַדִּילִין. אַחַר שֶׁבֶת - מְבַדִּילִין וְלֹא תּוֹקְעִין. בִּיצַד תּוֹקַע? תּוֹקַע פְּשוּטָה אַחַת וְלֹא מְרִיעַ.

מִסְכַּת חֵלִין פְּרָק שְׁנִי

א. הַשּׁוֹחֵט שְׁנֵי חֲצָאִין בְּעוֹף - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, וְאִין צָרִיף לֹאמֵר שְׁנֵי חֲצָאִין

⁴ בְּגִרְגִיר שֶׁל עֲנָבִים וּתְמָרִים יֵשׁ "חוֹתָם" שְׁחוֹתָם אֵת נֶקֶב הַפְּרִי וּכְרָאשׁ הַחוֹתָם - עֵקֶץ. וּכְשֶׁהוּא יָבֵשׁ הוּא מְצַטְרֵף, דְּחָשִׁיב נִגְמָר, וְחֲזִי לְאֲכִילָה עִם הַתְּמָרָה.

⁵ גְּרַעֲיִין שֶׁל תְּמָרָה לָחָה רְאוּי לְמוֹץ אוֹתָהּ,

וּמְצַטְרֵף עִם הָאֲכָל וְהוּא טְמֵא.

³ כְּשִׁשׁוּמֵי מִמֶּנּוּ נּוֹצֵה בְּאֵ דָם.

בְּבִהְמָה. רַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל לְעוֹלָם, עַד שִׁשְׁחַט אֶת הַוֹּשֵׁט וְשָׁנֵי הַוּוּרִידִין. שְׁחַט חֲצִי גִרְגָּרַת בְּעוֹף, וְשֶׁהָה כְּדֵי שְׁחִיטָה, וְאַחַר כֵּן שְׁחַט אֶת כָּלָה - שְׁחִיטתוֹ כְּשֶׁרָה. אֶחָד אוֹ רֹב אֶחָד בְּעוֹף, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא לְזִמָּן מְרַבָּה - שְׁחִיטתוֹ כְּשֶׁרָה. הִיָּה שׁוֹחֵט וְחִתָּךְ אֶת הָרֵאשׁ בְּכַת אַחַת, אִם נִתְפָּוֵן לְכֵן - שְׁחִיטתוֹ פְּסוּלָה. וְאִם לֹאוּ - שְׁחִיטתוֹ כְּשֶׁרָה. שְׁחַט אֶת הַוֹּשֵׁט, וְאַחַר כֵּן נִשְׁמְטָה הַגִּרְגָּרַת - שְׁחִיטתוֹ כְּשֶׁרָה. נִשְׁמְטָה הַגִּרְגָּרַת, וְאַחַר כֵּן שְׁחַט אֶת הַוֹּשֵׁט - שְׁחִיטתוֹ פְּסוּלָה. שְׁחַט אֶת הַוֹּשֵׁט, וְנִמְצָא הַגִּרְגָּרַת שְׁמוּטָה, סָפֵק עַד שְׁלֹא נִשְׁחַטָּה סָפֵק מִשְׁנִשְׁחַטָּה, זֶה הִיָּה מַעֲשֵׂה וּבָאוּ וְשָׂאֵלוּ חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: כָּל סָפֵק שְׁמוּטָה פְּסוּלָה.

ב. נִגְנְבָה תְּרַנְגְּלָתוֹ וּבָא וּמְצָאָה שְׁחוּטָה, נִגְנְבָה בְּהִמְתּוֹ וּבָא וּמְצָאָה שְׁחוּטָה; רַבִּי חֲנַנְיָה בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי פּוֹסֵל, וְרַבִּי יְהוּדָה מְכַשֵּׁיר. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דְּבָרֵי חֲנַנְיָה בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי, בְּשִׁמְצָאָה בְּתוֹךְ הַבֵּית. וְדְבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּשִׁמְצָאָה בְּאַשְׁפָּה. הַמוּצָא תְּרַנְגְּלַת שְׁחוּטָה בְּשׁוּק, וְכֵן מִי שֶׁנָּתַן תְּרַנְגְּלַת לְאֶחָד מִן הַשׁוּק לְשֹׁחֵט, וְאִינוּ יוֹדֵעַ מַה טִּיבוֹ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב. נִפְלָה סָכִין וְשִׁחַטָּה, אוֹ שְׁדָרְס עֲלֶיהָ וְשִׁחַטָּה, אוֹ שֶׁטְּבַחָה מֵאַלְיָה - נִבְלָה וּמִטְמָאָה בְּמִשָּׂא. הִיָּה שׁוֹחֵט וְהִרְתִּית, אוֹ שַׁעַף, אוֹ שְׁדָחָה חֲבָרוֹ, אוֹ שְׁדָחָתוֹ הָרוּחַ, אוֹ שֶׁנִּפְלָה סָכִין מִיָּדוֹ וְהִגְבִּיחָהּ, אוֹ שֶׁנִּפְלָה קֶרֶן טְלִיתוֹ וְהִגְבִּיחָהּ, וְשֶׁהָה כְּדֵי שְׁחִיטָה אַחֲרָת - פְּסוּלָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כְּדֵי בְּקוֹר בְּהֵמָה אַחֲרָת. שְׁחַט אֶת הַוֹּשֵׁט, וְשֶׁהָה כְּדֵי שְׁחִיטָה, וְאַחַר כֵּן פְּסֵק אֶת הַוֹּשֵׁט, אוֹ שֶׁחֲחִלִּיד אֶת הַסָּכִין תַּחַת הַוֹּשֵׁט וּפְסָקוֹ, אוֹ שֶׁחֲחִלִּיד אֶת הַסָּכִין תַּחַת הַגִּרְגָּרַת וּפְסָקוֹ, אוֹ שֶׁחֲחִלִּיד אֶת הַסָּכִין תַּחַת שְׁתֵּי הַן וּפְסָקוֹ. רַבִּי יִשְׁכַּב אוֹמֵר: נִבְלָה וּמִטְמָאָה בְּמִשָּׂא. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: טְרַפָּה וְשְׁחִיטָתָה מְטַהֲרָתָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁכַּב: אֵי אַתָּה זְכוֹר, שֶׁהִיָּה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שׁוֹנֵה - כָּל

שֶׁנִּתְנַבְּלָה בְּשְׁחִיטָתָה - נִבְלָה וּמִטְמָאָה בְּמִשָּׂא; קִדְּם לְשְׁחִיטָתָה - טְרַפָּה וְשְׁחִיטָתָה מְטַהֲרָתָה! חֲזוֹר רַבִּי עֲקִיבָא לְהִיּוֹת שׁוֹנֵה כְּדְבָרֵי רַבִּי יִשְׁכַּב. שְׁחַט מַעוּטוֹ שֶׁל וֹשֵׁט, וְשֶׁהָה כְּדֵי שְׁחִיטָה, וְאַחַר כֵּן שְׁחַט אֶת שְׁנֵיהֶם, אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוֹּשֵׁט וְאַחַר כֵּן שְׁחַט אֶת שְׁנֵיהֶם - טְרַפָּה, וְשְׁחִיטָתָה מְטַהֲרָתָה.

ג. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר מִשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הַשׁוֹחֵט בְּלִילָה, וּבִשְׁחַר עֶמֶד וּמְצָא כְּתָלִים מְלֵאִים דָּם - כְּשֶׁרָה, בִּידוּעַ שְׁזַנְקָה! רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: רַבִּי מֵאִיר הִיָּה אוֹמֵר - אִם הִגִּיעָה בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה - כְּשֶׁרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר מִשְׁמוֹ: הָרוּפֶפֶת בְּעִינָיָה, וְהַמוּצִיאָה רְעִי בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה - כְּשֶׁרָה. פְּשָׁטָה יְדִיהָ וְלֹא הִחְזִירָה - פְּסוּלָה, שְׂאִינָה אֶלָּא כְּהוּצָאת נֶפֶשׁ. וּבְרַגְלָהּ, פְּשָׁטָה וְלֹא הִחְזִירָהּ, הִחְזִירָהּ וְלֹא פְּשָׁטָה - כְּשֶׁרָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָקָה! אֲבָל בְּגִסָּה, בֵּין בֵּיד וּבֵין בְּרַגְלָהּ, פְּשָׁטָה וְלֹא הִחְזִירָהּ, הִחְזִירָהּ וְלֹא פְּשָׁטָה - כְּשֶׁרָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבִהְמָה, אֲבָל בְּעוֹף, אֶפְלוּ לֹא כְּשֶׁכָּשָׂה אֶלָּא בְּרֵאשׁ גִּפְסָה, וּבְרֵאשׁ זִנְבָה - כְּשֶׁרָה.

ד. הַשׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה לְזֹרֵק אֶת דָּמָה לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִים, וְלִהְקָטִיר חֲלֻבָּה לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִים - הָרִי זֶה בִּשְׁוֹר זִבְחֵי מֵתִים. אִם מִשְׁשַׁחַטָּה, וְזֹרֵק אֶת דָּמָה לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִים, וְהִקְטִיר חֲלֻבָּה לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִים - זֶה הִיָּה מַעֲשֵׂה בְּקִסְרִי, וּבָאוּ וְשָׂאֵלוּ אֶת חֲכָמִים, וְלֹא אָמְרוּ לֹא אֲסוּר וְלֹא הֵתֵר. הַשׁוֹחֵט בְּעִזְרָה בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹפוֹת טְמֵאִין - אֲסוּרִין בְּהִנְאָה. וְאִין צְרִיךְ לֹמַר בְּאֶכִּילָה. בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹפוֹת טְהוֹרִין - מְתָרִין בְּהִנְאָה. הַשׁוֹחֵט אֶת הַטְּרַפָּה, וְכֵן הַשׁוֹחֵט וְנִמְצָאת טְרַפָּה, רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר בְּהִנְאָה, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר בְּהִנְאָה. הַשׁוֹחֵט לְרְפוּאָה, לְאֶכִּילַת עוֹבֵד כּוֹכְבִים, וְלְאֶכִּילַת כְּלָבִים - אֲסוּר בְּהִנְאָה. הַשׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, וְהַנּוֹחֵר וְהַמַּעֲקָר, שְׁחִיטַת עוֹבֵד כּוֹכְבִים - מְתֵר בְּהִנְאָה. הַשׁוֹחֵט בְּעִזְרַת נָשִׁים בְּהֵמָה

תִּיהַ וְעוֹפוֹת טְהוּרִין - מִתְרִין בְּאִכְלָהּ, וְאִין צְרִיף לּוֹמַר בְּהִנָּהּ.

ה. רבי מאיר אומר: "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם" (קהלת ח, ה) - טוב מזה ומזה שלא תדור כל עקר. רבי יהודה אומר: טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם. טוב מזה ומזה - מביא כבשתו לעזרה, וסומך עליה ושוחט.

ו. השוחט לשם חמה, לשם לבנה, לשם כוכבים, לשם מזלות, לשם מיכאל שר צבא הגדול, ולשום שלשול קטן - הרי זה בשר זבחי מתים. אין שוחטין: לא לתוך ימים, ולא לתוך נהרות, ולא לתוך מים עכורין. אבל שוחט לתוך אגן של מים. ובספינה, על גבי פלים. ואם אין לו מקום בספינה - שוחט לתוך הים. ואם אין רוצה לטנוף את ביתו - שוחט לתוך כלי, או לתוך גומא. ובשוק לא יעשה כן, מפני שעושה את חקי העובדי כוכבים. אם עשה כן - צריך בדיקה. בשר שנמצא ביד עובד כוכבים - מתר בהנאה. ביד המין - אסור בהנאה. היוצא מבית המין - הרי זה בשר זבחי מתים, מפני שאמרו: שחיתת המין לעבודת כוכבים! ופתן - פת עובדי כוכבים. וינים - יין נסוף. ופירותיהן - טבלים. וספריהן - ספרי קוסמין. ובניהם - ממזרים. ואין מוכרין להם, ואין לוקחים מהם, ואין נושאים מהם, ואין נוטנין להם, אין מלמדין את בניהם אמנות, ואין מתרפאים מהן, לא רפוי ממון ולא רפוי נפשות. מעשה ברבי אליעזר בן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שהכישו נחש, ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו, ולא הניחו רבי ישמעאל, אמר לו: אי אתה רשאי בן דמא. אמר לו: אני אביא לך ראיה שירפאני, ולא הספיק להביא ראיה עד שמת. אמר רבי ישמעאל: אשריך בן דמא שיצאת בשלום (מן) העולם, ולא פרצת גדרן של חכמים, שכל הפורץ גדרן של חכמים - סוף פרענות בא עליו. שנאמר (קהלת י, ח): "ופורץ גדר ישכנו נחש". מעשה

ברבי אליעזר שנתפס על דברי מינות, והעלו אותו לבמה לדון, אמר לו אותו הגמון: זקן כמותך יעסק בדברים הללו? אמר לו: נאמן דין עלי, כסבור אותו הגמון, שלא אמר רבי אליעזר, אלא לו. ולא נתפון רבי אליעזר אלא נגד אביו שבשמים. אמר לו הואיל והאמנתי עליך, אף אני כך אמרתי. אפשר שהסבות הללו טועים בדברים הללו, דימוס! - הרי אתה פטור. וכשנפטר מן הבמה היה מצטער שנתפס על דברי מינות, נכנסו תלמידיו לנחמו, ולא קבל. נכנס רבי עקיבא ואמר לו: רבי! אמר לפניך דבר, שמא אין אתה מצר? אמר לו: אמור! אמר לו: שמא אחד מן המינין אמר לך דבר של מינות והנאף? אמר לו: הן! אמר לו: השמים! הזכרתי, פעם אחת הייתי מהלך באסתרטא של צפורי, מצאתי איש כפר סכניא, ואמר דבר של מינות, והנאני, ונתפשתי על דברי מינות, שעברתי על דברי תורה (משלי ה, ח): "הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה כי רבים חללים הפילה" וגו'; שהיה רבי אליעזר אומר: לעולם יהא אדם בורח מן הכעור ומן הדומה לכעור.

ז. השוחט לשם עולה, לשם שלמים, לשם אשם תלוי, לשם פסח, לשם תודה - שחטתו פסולה. רבי שמעון מכשיר, לפי שאין כיוצא בהן מתנדבין. רבי שמעון אומר: השוחט לשם עולה - הרי זו אינה עולה. אמר רבי שמעון: מה אם אמר הרי עלי עולה, 'שאקריבנה בעבר הירדן' שמא עולה היא? לפיכך השוחט לשום עולה - הרי זו אינה עולה. השוחט לשום חטאת, לשום אשם ודאי, לשום בכור, ולשום מעשר, ולשום תמורה - שחטתו כשרה. זה הכלל: דבר שנדר ונדב - השוחט לשמו פסול. ודבר שאין נדר ונדב - השוחט לשמו כשר.

⁶ הזקנים.

מִסְכַּת חֵלִין פְּרָק שְׁלִישִׁי

א. ואלו טרפות בבהמה: נקובת הושט, ופסוקת הגרגרת לרחבה - הרי זו פסולה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף שנתמזמז מוחה - פסולה. נשברה שדרה ונחתך רבו של חוט - פסולה. נימוקה הראה ואין חוט השדרה קים - פסולה. רבי יעקב אומר: אפלו נקב. נטלה כבד ולא נשתיר בה כדי להעלות ארקה - פסולה. כרס הפנימי שנקב או שנקרע רוב החיצונה, רבי יהודה אומר: בגדולה - טפח. ובקטנה - ברבה. וכמה היא גדולה? טפחים - הרי זו גדולה. פחות מכן - הרי זו קטנה. איזו היא כרס הפנימי? העיד בן שילא ראש שבעים בצפורי, משום רבי נתן: - זו סניא דיבי.

ב. דרוסת הזאב לבית החלל - פסולה. דרוסת הנץ לבית החלל - פסולה. רבי יהודה אומר: דרוסת הזאב בדקה, דרוסת ארי בגסה, דרוסת הנץ בעוף הדק, ודרוסת הגס בעוף הגס. נפלה מן הגג ונתרסקו אבריה, או רצצתה חברתה ונתרסקו אבריה, אם שהתה מעת לעת ושחטה - כשרה. אם עמדה מיד, בין כך ובין כך - כשרה.

ג. נשתברו רב צלעותיה - פסולה. וכמה הן רוב צלעותיה? אחת עשרה צלעות בשדרה מכאן, ואחת עשרה צלעות בשדרה מכאן. נשתברו בה שנים עשר מן הצדדין - פסולה. נשתירו בה אחת עשרה מן הצדדין - כשרה. נתחתכה ירך שלה, מן הארכובה ולמטה - כשרה. מן הארכובה ולמעלה - פסולה. נשבר העצם ונטל צמת הגידים

שלה - פסולה. רבי שמעון בן אלעזר מכשיר, מפני שיכולה לפנות ולחיות. חרותה בידי אדם - פסולה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: בידי כל הבריות. הגלודה - רבי מאיר מכשיר וחכמים פוסלין. אומר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלק רבי מאיר על הגלודה שהיא פסולה. העיד יהודה בן ישעיה הבסם לפני רבי יעקבא, שאמר משום רבי טרפון על הגלודה שהיא פסולה. איזו היא הגלודה? כל שהפשיט את העור ולא שיר בה כדי להעלות ארקה. ואם שיר כדי להעלות ארקה - הכל מודים שהיא כשרה. וכמה היא כדי להעלות ארקה? רבי שמעון בן גמליאל אומר: עד כאיסר האיטלקי, מבית חללה ולא משאר אבריה.

ד. יש מן האברים שהן פסולין: אבר מדלדל בבהמה אין בו להעלות ארקה. בשר מדלדל בבהמה אין בו להעלות ארקה. נשבר העצם ויצא לחוץ, ואין רב עור ובשר מקיפין אותו, כיצד הוא עושה? נוטלו ומשלים, והשאר - הרי זה מתר. יש מן עברין שהן פסולין: בן ארבעה בדקה ובן שמונה בגסה. יצאו לו שני גבין ולו שתי שדראות, הואיל ואין פיוצא בו להתקים בו - פסול. ואלו כשרות בבהמה: נקובת הגרגרת וסדיקת הגרגרת לארקה - הרי זו כשרה. נשברה שדרה ולא נחתך רבה של חוט - כשרה. נטלה כבד ונשתיר בה כדי להעלות ארקה - כשרה. נימוקה הראה וקרום שלה קים - כשרה. נטלה שלחופית שלה - כשרה. התליעה כבד שלה - כשרה. הלכה זו עלו עליה בני אסיא שלשה רגלים ליבנה, ברגל שלישי הכשירו להן. רבי שמעון בן גמליאל אומר: הדקין שנקבו והלחה סותמתם - כשרה. מחט שנמצאת בעבי בית הכוסות, בזמן שנואית מצד אחד - כשרה. משני צדדין - פסולה. אם יש במקומה קרט דם - בידוע שלפני שחיטה. אין במקומה קרט דם - בידוע שלאחר שחיטה. הגליד פי

⁷ המקום השנאוני אף על הזאבים. הינו

המעי העשוי סרוס, וכתוש בראשו, שהוא מקום כחוש ומאוס, ואף הזאבים נרתעים ומואסים מלאוכלו.

המכה - בידוע לפני שחיטה שלשה ימים. לא הגליר פי המכה - המוציא מחברו עליו הראיה.

ה. חרותה בידי שמים - כשרה. איזו היא חרותה? כל שצמקה הראה שלה. יש מן אכרין שהן כשרין. אבר מדלדל בבהמה - יש בו להעלות ארכה. בשר מדלדל בבהמה - יש בו להעלות ארכה. נשבר העצם ויצא לחוץ, ורב עור ובשר מקיפין אותו - כשר. יש כאן עכרין שהן כשרין, בן חמש בדקה ובן תשע בגסה, יצאו לו חמש עינים ולו שלש רגלים, הואיל וכיוצא בו ראוי להתקיים - כשר.

ו. ואלו טרפות בעוף: נקובת הושט ופסוקת הגרגרת, לרחבה - הרי זו פסולה. הכתה חלדה על ראשה, מקום שעושה אותה טרפה - פסולה. נקובת המח שנקב קרום שלה - פסולה. נקובת הלב לבית חללו - פסולה. כיצד בודקין אותה? רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי יהודה: בודקין אותה ביד, ואין בודקין במחט. אם נקב העצם - פסולה, אם לאו - כשרה. נפלה לאור ונחמרו בני מעיה - פסולה, באלו בני מעים אמרו? בקרקבנין, בכבד ובלב. אלו כשרות בעוף: נקובת הגרגרת ופסוקת הגרגרת, לארכה - הרי זו כשרה. הכתה חלדה על מקום שאינו עושה טרפה כשרה. נקב הלב שלא לבית חללה - כשרה. נפלה מן הגג, נתרסקו אבריה, או רצתה חברתה, ונתרסקו אבריה ושחטה - כשרה. אם עמדה מיד, בין כך ובין כך - כשרה. נקב הזפק, רבי אומר: אפלו נטל. ולא הודו לו חכמים. נשתברו גפיה, נשתברו רגליה, נמרטו כנפיה. רבי יהודה אומר: אם נטלה הנוצה - פסולה. אחוזת הדם, המעשנת והמצננת, הלעיטה חלתית, הרדפני, סם המות, צואת התרנגולים - כשרה. נשוכת נחש, נשוכת כלב שוטה, משום טרפה מתרת, ואסורה משום סכנת נפשות. סימן לטרפה - כל שאינה יולדת. רבי שמעון בן גמליאל אומר: אם לא

היתה מכחשת והולכת בידוע שאינה טרפה. אם היתה מכחשת והולכת - בידוע שהיא טרפה. רבי אומר: אם נתקימת שלושים יום, בידוע שאינה טרפה, לא נתקימת שלושים יום בידוע שהיא טרפה. אמרו לו: פעמים שמתקימת שנים ושלש שנים.

ז. אלו הן סימני בהמה (ויקרא יא, ג-כו): "לכל הבהמה אשר הוא מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו". כל מעלת גרה - אין לה שנים שלמעלה. איזה שור שקדמו קרניו לטלפיו? זה פרו של אדם הראשון, שנאמר (תהלים טז, לב): "ותיטב לה" משור פר מקרן מפרים". אלו הן סימני חיה: כל שיש לה קרנים וטלפים. רבי דוסא אומר: יש לה קרנים - אי אתה צריך לשאול על הטלפים, אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר: "ותיטב לה" משור פר מקרן מפרים". רבי שמעון בן גמליאל אומר: כל שיש לו אצבע יתרה בעוף טהור, כל העוף הדורס - טמא. רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל הקולט באויר ואין קרקבנו נקלף. רבי אליעזר בר צדוק אומר: כל הנותן על גבי משיחה. החולק שתיים לפניו ושתיים לאחוריו - טמא. אחרים אומרים: השוכן בין הטמאין ודומה לטמאין - טמא. השוכן בין הטהורים, ודומה לטהורין - טהור. אנשי איש כפר תמרתא שביהודה היו אוכלין את הזוזירין, מפני שיש להן זפק. אנשי שוק העליון שבירושלים היו אוכלין את סינוניא לבנה, מפני שקרקבנה נקלף.

ח. ובבצים, כל שפודרת ועגולגלת בידוע של עוף טמא, וכל שאינה פודרת ועגולגלת - בידוע של עוף טהור הוא. לוקחין ביצים מכל מקום, ואין חוששין שמא של נבלות ושל טרפות הן. אין מוכרין ביצים של נבלות ושל טרפות לעובדי כוכבים, אלא אם כן היו נקופות לקערה. לפיכך אמרו: אין לוקחין מן העובדי כוכבים ביצים נקופות לקערה.

אָסוּר. חֲתָכָה וְאַחַר כֶּךָ שְׁחֻטָּה, מֵה שְׂחֻטָּה
 - אָסוּר. וְשִׁבְעִימֵינִים - מִתֵּר. שְׁחֻטָּה וְאַחַר כֶּךָ
 חֲתָכּוּ, מֵה שְׂחֻטָּה - אָסוּר. וְשִׁבְעִימֵינִים -
 מִתֵּר. בְּשֵׁר - בְּמַגֵּעַ נְבִלָה; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
 וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִגַּע טְרֵפָה שְׁחֻטָּה. אָמַר
 לְהֵן רַבִּי מֵאִיר: מִי טָהוּר אֶת הָעֶבֶר הַזֶּה מִן
 הַמַּגֵּעַ? אָמְרוּ לוֹ: שְׁחִיטַת אִמּוֹ מִטְהַרְתּוֹ!
 אָמַר לְהֵן: אִם טְהַרְתּוֹ שְׁחִיטְתּוֹ מִן הַמַּגֵּעַ,
 לֹא תִטְהַרְנוּ לְאַכִּילָהּ? אָמְרוּ לוֹ: טְרֵפָה
 טְהַרְתּוֹ מִן הַמַּגֵּעַ, וְלֹא תִטְהַרְנוּ לְאַכִּילָהּ.
 אָמַר לְהֵן רַבִּי מֵאִיר: לֹא! אִם טְהַרְהָ
 שְׁחִיטָה אוֹתָהּ, דָּבָר שְׂגוּפָה! תִּטְהַר אֶת
 הָעֶבֶר שְׂאִינָה גּוֹפָה? אָמְרוּ לוֹ: מִצִּינּוֹ שְׂיָפָה
 כַּחַח לְהַצִּיל מִדְּבַר שְׂאִינּוֹ גּוֹפָה, עַל דְּבַר
 שְׂגוּפָה, שְׁמַחֲתֵךְ אֶת הָעֶבֶר בְּמַעֲי אִמּוֹ -
 מִתֵּר בְּאַכִּילָהּ. מִן הַטְּחוּל וּמִן הַפְּלִיּוֹת -
 אָסוּר בְּאַכִּילָהּ.

ב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמֵצֵא בָּהּ בֶּן תִּשְׁעָה
 חֵי - טְעוֹן שְׁחִיטָה וְחֵיב בְּמִתְנּוֹת, וְאָסוּר
 מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטּוּ בַיּוֹם
 אֶחָד"; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים:
 אֵין אָסוּר מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ", שְׁנֵאמַר
 (וַיִּקְרָא כב, כח): "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחַטּוּ
 בַיּוֹם אֶחָד", אֶת שְׁטַעוֹן שְׁחִיטָה - אָסוּר
 מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ", וְאֶת שְׂאִין טְעוֹן
 שְׁחִיטָה, מִתֵּר מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ"
 וּפְטוּר מִן הַמִּתְנּוֹת, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים יח, ג):
 "מֵאֵת זִבְחֵי הַזִּבְחִי", אֶת שְׁטַעוֹן זִבְיָהּ -
 חֵיב בְּמִתְנּוֹת. וְאֶת שְׂאִין טְעוֹן זִבְיָהּ -
 פְּטוּר מִן הַמִּתְנּוֹת. רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי
 אוֹמַר: אֶפְלוּ עוֹמֵד וְחוֹרֵשׁ עַל גְּבִי מַעֲנָה,
 קוֹרֵעַ וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ, חוֹתֵךְ וְאוֹכֵל בְּשֵׁר.
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר אוֹמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי
 הַגִּלְלִי: טְמֵא טְמֵאת אוֹכְלִין וּמִטְמֵא
 טְמֵאת אוֹכְלִין, וְצָרִיךְ הַכֶּשֶׁר. רַבִּי אוֹמַר:
 אֵין מִטְמֵא טְמֵאת אוֹכְלִין מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֵי,
 וְחֵי אֵין מִטְמֵא טְמֵאת אוֹכְלִין.

ג. בְּהֵמָה שְׂמֵתָהּ וּקְרָעָהּ, וּמֵצֵא בָּהּ בֶּן
 תִּשְׁעָה חֵי - טְעוֹן שְׁחִיטָה וְחֵיב בְּמִתְנּוֹת
 וּפְסוּל לְגַבִּי מִזְבַּח. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַטְּרֵפָה,
 וּמֵצֵא בָּהּ בֶּן תִּשְׁעָה חֵי, טְעוֹן שְׁחִיטָה וְחֵיב

ט. אֵלוֹ סִימְנֵי חֲגָבִים: כָּל שֵׂישׁ לוֹ אַרְבַּע
 רְגָלִים וְאַרְבַּעַת סְנִיפִירִים, וְקָרְסוּלָיו וּכְנָפָיו
 חוֹפִין אֶת רַבּוֹ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: וְשִׁמוּ חֲגָב.
 וְלֹא כְנָצְרִין שֵׂישׁ בֶּהֶן סִימְנֵין הַלָּלוּ.
 סוּמְכוּס אוֹמַר: אַף הַמּוֹרֵד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן
 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: אֵין לוֹ עֶכְשׁוֹ וְעֵתִיד
 לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן הַחֹלְחֹזָה - בְּשֵׁר.
 אֵלוֹ הֵן סִימְנֵי דְגִים: כָּל שֵׂישׁ לוֹ סְנִיפִיר
 וְקִשְׁקֶשֶׁת, יֵשׁ לוֹ קִשְׁקֶשֶׁת - אֵי אִתָּהּ צָרִיךְ
 לְשֹׂאֵל עַל סְנִיפִיר. יֵשׁ לוֹ סְנִיפִיר וְאֵין לוֹ
 קִשְׁקֶשֶׁת - טְמֵא. אֵלוֹ הֵן קִשְׁקֶשֶׁינִין:
 שְׂמֵלֶכֶשׁ בֶּהֶן, וְסְנִיפִירִין שֶׁשֵׁט בֶּהֶן, וְכִמָּה
 קִשְׁקֶשֶׁינִין יִהְיֶה בּוֹ? אֶפְלוּ אַחַת תַּחַת לְחֵיו
 וְאַחַת תַּחַת זָנְבוֹ, וְאַחַת תַּחַת סְנִיפִיר שְׁלוֹ.
 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: שְׁנֵי קִשְׁקֶשֶׁת אֵין לוֹ
 עֶכְשׁוֹ, אֲבָל עֵתִיד לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן
 הַסּוּלְתָנִית וְנִפְיָא - בְּשֵׁר. יֵשׁ לוֹ עֶכְשׁוֹ אֲבָל
 עֵתִיד לְהַשִּׁירָם כְּשַׁעוּלָה מִן הַיָּם - כְּגוֹן
 הַקּוּלִיּוֹס הַסְּפִיתָאִים וְאַנְתִּינוּס. רַבִּי יוֹחָנָן
 בֶּן דּוּרְמִסְקָא אוֹמַר: לְוִיתָן דָּג טָהוּר הוּא,
 שְׁנֵאמַר (איוב מא, ד-ח): "בְּאַוָּה אֶפִּיקִי מִגְּנִים
 סָגוּר חוֹתֵם צָר"; "אֶחָד בְּאַחַד יִגְשׁוּ", וְגו'.
 "תַּחֲתִיו חֲדוּדֵי חֲרָשׁ" וְגו' (שֵׁם פְּסוּק כב).
 "בְּאַוָּה אֶפִּיקִי מִגְּנִים" - אֵלוֹ קִשְׁקֶשֶׁינִין שְׁלוֹ.
 "תַּחֲתִיו חֲדוּדֵי חֲרָשׁ" - אֵלוֹ סְנִיפִירִין שְׁלוֹ.

מִסְכַּת חֲלִין פְּרָק רַבִּיעִי

א. בְּהֵמָה הַמְקֻשָּׁה לִילֵד, הוֹצִיא הָעֶבֶר אֶת
 ראשו, וְהַחֲזִירוֹ, וְאַחַר כֶּךָ שְׁחֻטָּה, שְׁחֻטָּה
 וְאַחַר כֶּךָ הַחֲזִירוֹ - אָסוּר. חֲתָכּוּ וְאַחַר כֶּךָ
 שְׁחֻטָּה - הִיא מִתֵּרַת בְּאַכִּילָהּ, וְהָעֶבֶר -
 אָסוּר. הוֹצִיא ראשו וְרַבּוֹ וְהַחֲזִירוֹ - הֵרִי
 הוּא כְּלִיָּד. הוֹצִיא יָדוֹ וְחֲתָכָה, וְאַחַר כֶּךָ
 שְׁחֻטָּה, מֵה שְׂחֻטָּה אָסוּר, וְשִׁבְעִימֵינִים - מִתֵּר.
 חֲמֵר בְּאַבְרִין מֵה שְׂאִין בְּעֶבְרִין, וּבְעֶבְרִין
 שְׂאִין בְּאַבְרִין, שְׁהָעֶבֶר הוֹצִיא ראשו
 וְהַחֲזִירוֹ - אָסוּר, הוֹצִיא יָדוֹ וְהַחֲזִירָה -
 מִתֵּר. חֲמֵר בְּאַבְרִין, שְׁהַמְחַתֵּךְ אֶת הָעֶבֶר
 בְּמַעֲי אִמּוֹ - מִתֵּר בְּאַכִּילָהּ, מִן הַטְּחוּל וּמִן
 הַפְּלִיּוֹת - אָסוּר. בְּהֵמָה הַמְקֻשָּׁה לִילֵד
 וְהוֹצִיא הָעֶבֶר אֶת יָדוֹ וְהַחֲזִירָה, וְאַחַר כֶּךָ
 שְׁחֻטָּה - מִתֵּר. שְׁחֻטָּה וְאַחַר כֶּךָ הַחֲזִירָה -

חַיֵּב מְשוּם חֲמִשָּׁה לְאוּיָן. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַיֵּב אֱלָא מְשוּם לְאוּ אַחַד בְּלַבַּד. שְׁחַט אֶת בִּתּוֹ וְאַחַר כֶּךָ שְׁחַטָּה, וְאַחַר כֶּךָ שְׁחַט אֶת אִמָּה, הַשּׁוֹחֵט אֶת הָאֵם - חַיֵּב, וְאֶת הַבַּת פְּטוּר. שְׁחַטָּה עַד שֶׁלֹּא חֲשָׁבָה - מִתּוֹר לְשַׁחֹט אֶת בִּתּוֹ בְּלִילָה. מִשְׁחַשְׁבָּה - אָסוּר לְשַׁחֹט אֶת בִּתּוֹ, כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה.

ב. בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים בְּשֵׁנָה הַמוֹכֵר בְּהֵמָה לְחַבְרוֹ צָרִיף לְהוֹדִיעַ: 'אִמָּה מְכָרְתִּי לְשַׁחוּט' וּבִבְתָה מְכָרְתִּי לְשַׁחוּט'. אֵלוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאֶחָרוֹן שֶׁל חַג, וְהָאֶחָרוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעֶרֶב עֲצֵרֶת, וְעֶרֶב רֵאשׁ הַשָּׁנָה, וְכַדְבָּרֵי רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגָּלִי אֵף עֶרֶב יוֹם הַכַּפּוּרִים בְּגִלְגָּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּזִמְן שְׁחָל יוֹם הַכַּפּוּרִים לְהִיּוֹת בְּשָׁנֵי בְּשַׁבָּת, אֲבָל אִם חָל לְהִיּוֹת בְּאַחַד מִכָּל יְמוֹת הַשַּׁבָּת - אֵין צָרִיף לְהוֹדִיעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁזֶה יָכוֹל לְשַׁחוּט הַיּוֹם הַזֶּה, וְזֶה יָכוֹל לְשַׁחוּט לְמָחָר.

בַּמִּתְנֹת. וְאִם מֵת - טְהוּר מִלְטָמָא בְּמִשְׁאָ, מִפְּנֵי שֶׁשְׁחִיטָת אָמוּ מְטַהֲרָתוּ. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַחֲטָאת וּמִצָּא בָּהּ בֶּן אַרְבָּעָה חֵי, אֶפְלוּ לְאַחַר שְׁלֹשָׁה, וְאֶפְלוּ יִצָּא חוּץ לְקִלְעִים - מִתּוֹר בְּאֶכִילָה. הַמְּכַבֵּר שֶׁהַפִּילָה שְׁלִיא - יִשְׁלִיכְנָה לְכָלִּבִּים, וּבְמִקְדָּשֵׁין - תִּקְבֵּר, מִפְּנֵי שֶׁגְּדוּלָה קָדֵשׁ. שְׁלִיא אֵין מִפְּגַלָת אֶת הַזְּבַח, לֹא לְחוּץ לְזִמְנוֹ וְלֹא לְחוּץ לְמִקְוָמוֹ, וְאֵין מִחֲשָׁבָה פּוֹסְלָת בָּהּ מְשוּם פְּסוּל, וְהַמְעַלָּה אוֹתוֹ בַּחוּץ - פְּטוּר.

מִסְכַּת חֵלִין פְּרָק חֲמִישִׁי

א. אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בְּכִלְאִים וְכוּי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַכִּלְאִים, מִן הָרַחֵל וּמִן הַגִּדִי - נוֹהֵגִין בּוֹ, וּמִן הַכּוּי - אֵין נוֹהֵגִין בּוֹ. הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ חֵלִין בְּפָנִים וְקֹדְשִׁים בַּחוּץ, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַטְּרֵפָה, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצְאָת טְרֵפָה, רַבִּי מְאִיר אוֹסֵר מְשוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ". וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מִתִּיר מְשוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ". הַשּׁוֹחֵט לְרִפּוּאָה, לְאֶכִילָת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, לְאֶכִילָת כָּלִבִּים - אָסוּר מְשוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ". הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בִידּוֹ, הַנוֹחֵר, וְהַמְעַקֵּר, וְשְׁחִיטָת עוֹבֵד כּוֹכְבִים - מִתּוֹר מְשוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ". חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקִטָּן שְׁשַׁחְטוֹ, בְּזִמְן שְׁאַחֲרִים רוֹאִין אוֹתָן - אָסוּר מְשוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ". אֵין אַחֲרִים רוֹאִין אוֹתָן - מִתּוֹר מְשוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ"; דְּבָרֵי רַבִּי מְאִיר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ לֹא יִשְׁחַט, וְאִם שְׁחַט - פְּטוּר. הַלּוֹקֵחַ מִבְּעַל הַבַּיִת, הוּא קֹדֵם לְבַעַל הַבַּיִת, שֶׁמִּתְחַלֵּה לֹא לְקַחוֹ אֱלָא עַל מְנַת כֶּן. שְׁנַיִם שְׁלֻקְחוּ פְּרָה, אֵיזָה שְׁלֻקָּח רֵאשׁוֹן - יִשְׁחַט רֵאשׁוֹן, וְאִם קֹדֵם הַשְּׁנַיִם וְשַׁחַט - הָרִי זֶה זְרִיז וְנִשְׁכַּר. שְׁחַטָּה וְאֶת אִמָּה, אֶפְלוּ עַד חֲמִשָּׁה דוּרוֹת - אֵינוּ חַיֵּב אֱלָא אַחַת. שְׁחַטָּה וְאֶת בְּנָה וְאֶת בַּת בִּתּוֹ, אֶפְלוּ עַד חֲמִשָּׁה דוּרוֹת - חַיֵּב עַל הָאֶחָרוֹנָה. שְׁחַטָּה, וּבָא אַחַר וְשַׁחַט אֶת בִּתּוֹ - שְׁנַיִם הָאֶחָרוֹנִים חַיֵּבִין, וְהָאֶמְצָעִי פְטוּר. שְׁחַט אֶת חֲמִשָּׁה בְּנֵיהָ - חַיֵּב מְשוּם חֲמִשָּׁה לְאוּיָן. שְׁחַט חֲמִשָּׁה בְּנֵיהָ וְאַחַר כֶּךָ שְׁחַטָּה, סוּמְכוּס אוֹמֵר מְשוּם רַבִּי מְאִיר:

וַיְדַבֵּר י-הוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר:

וּמִלִּיל יַי עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמִימַר:

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-צִוִּיתִי י-הוָה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֵיהֶם פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין-בָּהּ מָוֶם אֲשֶׁר לֹא-עָלָה עָלֶיהָ עֵל:

דָּא גְזִירַת אֲוִרִיתָא דְפִקִּיד יַי לְמִימַר מִלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְבוּן לָךְ תּוֹרַתָא סְמוּקְתָא שְׁלֵמַתָּא דְלִית בֵּיהּ מוּמָא דְלֹא סְלִיק עָלָה נִירָא:

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה – לפי שהשטן ואמות העולם מונין את ישראל, לומר: מה המצוה הזאת? ומה טעם יש בה? לפיכך כתב בה 'חקה': גזרה היא מלפני, אין לה רשות להרהר אחריה. ויקחו אליה – לעולם היא נקראת על שמה, פרה שעשה משה במדבר. אדמה תמימה – שיתהא תמימה באדמימות, שאם היו בה שתי שערות שחורות – פסולה.

וַנִּתְּתֶם אֹתָהּ אֶל-אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל-מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשַׁחֲטָהּ אֹתָהּ לִפְנָיו:

וַתִּתְּנוּן יְתָהּ לְאַלְעָזָר כֹּהֵנָא וַיִּפִּיק יְתָהּ לְמִבְרָא לְמִשְׁרִיתָא וַיִּכּוּס יְתָהּ קְדָמוּהִי:

אַלְעָזָר – מצותה בסגן. אל מחוץ למחנה – חוץ לשלש מחנות. ושחט אתה לפניו – זר שחט ואלעזר רואה.

וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל-נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל-מוֹעֵד מִדָּמָהּ שִׁבְעַת פְּעָמִים:

וַיִּסֹּב אֶלְעָזָר כֹּהֵנָא מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעֵיהּ וַיִּנְדִי לְקַבִּיל אִפִּי מִשְׁכַּן זְמָנָא מִדָּמָהּ שִׁבְעַת זְמָנִין:

אל נכח פני אהל מועד – עומד במזרחו של ירושלים, ומתכונן רואה פתחו של היכל בשעת הנזאת הדם.

וַיִּשְׂרַף אֶת-הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת-עֵרָהּ וְאֶת-בְּשָׂרָהּ וְאֶת-דָּמָהּ עַל-פְּרִשָׁה יִשְׂרָף:

וַיּוֹקִיד יְתָ תּוֹרַתָא לְעֵינוּהִי יְתָ מִשְׁכָּה וְיְתָ בְּשָׂרָהּ וְיְתָ דָּמָה עַל אוֹכְלָהּ יוֹקִיד:

וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אַרְז וְאֶזּוֹב וּשְׁנֵי תוֹלְעֹת וְהִשְׁלִיךְ אֶל-תְּרוֹף שַׂרְפַּת הַפָּרָה:

וַיִּסֹּב כֹּהֵנָא אֶעָא דְאַרְזָא וְאִיזוּבָא וַיִּצְבַּע זְהוּרֵי וַיִּרְמִי לְגוּ יְקִידַת תּוֹרַתָא:

וְכִכָּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וַרְחִץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֵא אֶל-הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד-הָעָרֶב:

וַיִּצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי כֹהֵנָא וַיִּסְחִי בְּשָׂרֵיהּ בְּמַיָּא וּבְתַר כּוֹן יִיעוֹל לְמִשְׁרִיתָא וַיְהִי מְסָאב כֹּהֵנָא עַד רַמְזָא:

אל המחנה – למחנה שכינה; שאין טמא משלח חוץ לשתי מחנות, אלא זב ובעל קרי ומצרע. וטמא הכהן עד הערב – סרסוהו ונרשעהו, וטמא עד הערב ואחר יבא אל המחנה.

וְהִשְׂרַף אֹתָהּ יְכַכָּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וַרְחִץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד-הָעָרֶב:

וְדַמוֹקִיד יְתָהּ יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי בְּמַיָּא וַיִּסְחִי בְּשָׂרֵיהּ בְּמַיָּא וַיְהִי מְסָאב עַד רַמְזָא:

וְאַסַּף אִישׁ טְהוֹר אֶת אֹפֶר הַפָּרָה וְהֵנִיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טְהוֹר וְהִיתָה לְעֵלֶת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמַרְתָּ לְמִי נִדָּה חֲטָאת הוּא:

וַיִּכְנוֹשׁ גָּבֵר דְּכִי יְתָ קִטְמָא דְתּוֹרַתָא וַיִּצְנַע מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא בְּאַתַּר דְּכִי וְתֵהִי לְכֹנֶשֶׁתָא דְבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִטְרָא לְמִי אֲדִיוֹתָא חֲטָתָא הִיא:

והניח מחוץ למחנה – לשלשה חלקים מחלקה: אחד נתן בהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות, ואחד נתן בחיל. זה של משמרות הנה, לטל ממנו בני העזרות וכל הצריכין להטהר, וזה שבהר המשחה – כהנים גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנו, ונה שבחיל – נתון למשמרת מגזרת הכתוב, שנאמר: "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת". למי נדה – למי הנזה, כמו: "וידו אבן ביי"; "לנדות את קרנות הגוים", לשון זריקה. חטאת הוא – לשון חטאי, כפשוטו. ולפי הלכותיו קראה הכתוב "חטאת", לומר שהיא פקדנשים, להאסר בהנאה.

וְכִכָּס הָאֹסֵף אֶת-אֹפֶר הַפָּרָה אֶת-בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד-הָעָרֶב וְהִיתָה לְבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְר וְלִגְר בְּתוֹכְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם:

וַיִּצְבַּע דְּכִנְיִשׁ יְתָ קִטְמָא דְתּוֹרַתָא יְתָ לְבוּשׁוֹהִי וַיְהִי מְסָאב עַד רַמְזָא וְתֵהִי לְבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְיֹרִיא דִּיתְגִּירוּן בִּינֵיהוֹן לְקִיָּם עָלֵם:

הַנִּגַּע בְּמַת לְכָל-נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים:

דִּיקַרְב בְּמִיתָא לְכָל נֶפֶשׂא דְאַנְשָׂא וַיְהִי מְסָאב שִׁבְעָא יוֹמִין:

הוא יָדִי עֲלוּהִי בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יָדְפִי
וְאִם לֹא יָדִי עֲלוּהִי בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
לֹא יָדְפִי:

הוא יתחטא-בוּ בְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי
יִטְהַר וְאִם-לֹא יתחטא בְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם
הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר:

הוא יתחטא בו – באפר הפרה.

כָּל דִּיקְרַב בְּמִיתָא בְּנַפְשָׁא דְאַנְשָׁא דִּימֹת וְלֹא יָדִי
עֲלוּהִי יְת מִשְׁכְּנָא דִּי סְאִיב וְיִשְׁתִּיבִי אַנְשָׁא הֵהוּא
מִיִּשְׂרָאֵל אָרִי מִי אֲדִיּוּתָא לֹא אֲזַדְרִיקוּ עֲלוּהִי מְסַב
יְהִי עוֹד סְאוּבְתִיָּה בֵּיהּ:

כָּל-הַנֶּגֶע בְּמֵת בְּנַפְשׁוֹ הָאֲדָם אֲשֶׁר-יָמֹת וְלֹא יתחטא
אֶת-מִשְׁכּוֹן יְ-הוָה טָמֵא וּנְכַרְתָּהּ הַנֶּפֶשׁ הֵהוּא
מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא-יִרְקַע עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד
טְמֵאתוֹ בּוֹ:

בְּמֵת בְּנַפְשׁוֹ – ואיזה מת? שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם; להוציא נֶפֶשׁ בְּהֵמָה, שְׂאִין טְמֵאתָה צְרִיכָה הַנְּזָאָה. דְּבַר אַחֵר: בְּנַפְשׁוֹ, זוֹ רְבִיעִית דָּם. אֶת מִשְׁכּוֹן ה' –
טָמֵא – אִם נִכְנס לְעִזְרָה, אָפְלוּ בְטַבִּילָה, כִּלְאֵי הַנְּזָאת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. עוֹד טְמֵאתוֹ בּוֹ – אִף עַל פִּי שְׁטָבֵל.

דָּא אֲוִרְיָתָא אַנְשָׁא אָרִי יָמֹת בְּמִשְׁכְּנָא כָּל דְעָלִיל
לְמִשְׁכְּנָא וְכָל דְבְּמִשְׁכְּנָא יְהִי מְסַב שְׁבַעַא יוֹמִין:

זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי-יָמֹת בְּאֵהָל כָּל-הַבָּא אֵל-
הָאֵהָל וְכָל-אֲשֶׁר בְּאֵהָל יִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים:

כָּל הַבָּא אֶל הָאֵהָל – בְּעוֹד שְׁהֵמַת בְּתוֹכוֹ.

וְכָל מָאן דְּחִסְרָה פְּתִיחַ דְלִית מְגוּפַת שְׁיַע מְקַרְרָה עֲלוּהִי
מְסַב הוּא:

וְכָל כְּלֵי פְתוּחֵי אֲשֶׁר אֵין-צְמִיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא
הוּא:

וְכָל כְּלֵי פְתוּחֵי – בְּכָלֵי חֶרֶס הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שְׂאִין מְקַבֵּל טָמֵאָה מִגְּבוּ אֵלָא מִתּוֹכוֹ. לְפִיכָךְ אִם אֵין מְגוּפַת צְמִידָתוֹ פְּתוּלָה עָלָיו יָפֵה בְּחִבּוּר
– טָמֵא הוּא; הָא אִם יֵשׁ צְמִיד פְּתִיל עָלָיו, טְהוֹר. פְּתִיל – לְשׁוֹן מְחַבֵּר בְּלִשׁוֹן עֲרָבִי; וְכֹן: "נִפְתּוּלֵי אֶ-לֵהִים נִפְתּוּלֵי", נִתְּסַבְרְתִּי עִם אַחֻוּתִי.

וְכָל דִּיקְרַב עַל אִפִּי חִקְלָא בְּקִטְלָא אוּ בְּמִיתָא אוּ
בְּגִרְמָא דְאַנְשָׁא אוּ בְּקִבְרָא יְהִי מְסַב שְׁבַעַא יוֹמִין:

וְכָל אֲשֶׁר-יִגַּע עַל-פְּנֵי הַשְּׂדֵה בְּחִלְלֵי-חֶרֶב אוּ בְּמֵת
אוּ-בְעַצְמֵי אָדָם אוּ בְּקִבְרֵי יִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים:

עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה – רְבוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: לְרַבּוֹת גּוֹלָל וְדוּפְק. וּפְשׁוּטוֹ: עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה, שְׂאִין שְׁם אֵהָל, מְטַמָּא הַמֵּת שְׁם בְּנִגְיָעָה.

וְיִסְבוּן לְדַמְסָב מַעְפָּר שְׂרַפַת הַטְּטָאת וְנָתַן עָלָיו מִיָּם
מְבוּעַ לְמָאן:

וְלָקַחוּ לְטָמֵא מַעְפָּר שְׂרַפַת הַטְּטָאת וְנָתַן עָלָיו מִיָּם
תַּיִם אֶל-כְּלֵי:

שְׁנִי

וְיִסְבֵּי אִיזוּבָא וְיִטְבּוּל בְּמִיָּא גְבַר דְכִי וְיָדִי עַל מִשְׁכְּנָא
וְעַל כָּל מְנִיָּא וְעַל נַפְשָׁתָא דְהוּוּ תַמְוִן וְעַל דִּיקְרַב
בְּגִרְמָא אוּ בְּקִטְלָא אוּ בְּמִיתָא אוּ בְּקִבְרָא:

וְלָקַח אִזּוּב וְטָבַל בְּמַיִם אִישׁ טְהוֹר וְהִזָּה עַל-הָאֵהָל
וְעַל-כָּל-הַכְּלִיִּים וְעַל-הַנֶּפְשׁוֹת אֲשֶׁר הִיוּ-שָׁם וְעַל-
הַנֶּגֶע בְּעַצְמֵי אוּ בְּחִלְלֵי אוּ בְּמֵת אוּ בְּקִבְרֵי:

וְיָדִי דְכִיָּא עַל מְסַבָּא בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה וְיִדְפִינִיָּה בְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְיַצְבַּע לְבוּשׁוּהִי
וְיִסְחִי בְּמִיָּא וְיָדְפִי בְּרַמְשָׁא:

וְהִזָּה הַטְּהַר עַל-הַטָּמֵא בְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוּ בְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרַחֵץ
בְּמַיִם וְיִטְהַר בְּעֵרֵב:

וְחִטָּאוּ בְיוֹם הַשְּׁבִיעִי – הוּא גְמַר טְהַרְתּוּ.

וְגַבְרָא דִּיִּסְתָּאב וְלֹא יָדִי עֲלוּהִי וְיִשְׁתִּיבִי אַנְשָׁא הֵהוּא
מִגּוֹ קִהְלָא אָרִי יְת מְקַדְשָׁא דִּי סְאִיב מִי אֲדִיּוּתָא לֹא
אֲזַדְרִיקוּ עֲלוּהִי מְסַב הוּא:

וְאִישׁ אֲשֶׁר-יִטְמָא וְלֹא יתחטא וּנְכַרְתָּהּ הַנֶּפֶשׁ הֵהוּא
מִתּוֹךְ הַקִּהְלָא כִּי אֶת-מְקַדְשׁ יְ-הוָה טָמֵא מִי נָדָה לֹא-
יִרְקַע עָלָיו טָמֵא הוּא:

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְגוֹמֵר – אִם נִאָּמַר 'מְקַדְשׁ' לְמָה נִאָּמַר "מִשְׁכָּן" כּוּלִיָּה, כְּדָאִיתָא בְּשַׁבּוּעוֹת.

וְהִיָּתָה לְהֵם לְתַקַת עוֹלָם וּמִזָּה מִי-הַנְּזָדָה יְכַבֵּס בְּגָדָיו
לְבוּשׁוּהִי וְדִיקְרַב בְּמִי אֲדִיּוּתָא יְהִי מְסַב עַד רַמְשָׁא:

וְהִיָּתָה לְהֵם לְתַקַת עוֹלָם וּמִזָּה מִי-הַנְּזָדָה יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְהַנֶּגֶע בְּמִי הַנְּזָדָה יִטְמָא עַד-הָעֵרֵב:

ומזה מי הנדה – רבותינו אמרו שהמנה טהור, וזה בא ללמד שהנזשא מי חטאת – טמא טמאה חמורה לטמא בגדים שעליו, מה שאין כן בנזגע. וזה שהוציא בלשון מזה, לומר לה שאינן מטמאין עד שיהא בהן שעור הנזאה. והנזגע וגומר יטמא – ואין טעון כבוס בגדים.

וְכָל אֲשֶׁר-יִגַע-בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנִּנְפֶשֶׁת וְכָל דִּיקָרְב בֵּיהּ מִסְאָב יֵהי מִסְאָב וְאֲנֹשׁ דִּיקָרְב בֵּיהּ תִּטְמָא עַד-הָעֶרֶב:
יְהי מִסְאָב עַד רְמִשָּׂא:

וכל אשר יגע בו הטמא – הנה שנטמא במת, יטמא. והנפש הננפשת – בו, בטמא מת, תטמא עד הערב – כאן למדנו שהמת אבי אבות הטמאה, והנזגע בו – אב הטמאה ומטמא אדם. זהו פרושה לפי משמעה והלכותיה. ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשו, וזהו: ויקחו אליה – משלחם; כשם שהם פרוקו נזמי הנזב לעגל משלחם, כך יביאו זו לכפרה משלחם. פרה אדמה – משל לבן שפחה שטנף פלטין של מלך, אמרו: תבא אמו ותקנח הצואה; כך תבא פרה ותכפר על העגל. אדמה – על שם "אם יאדימו כתולע", שהחטא קרוי אדם. תמימה – על שם ישראל, שהיו תמימים ונעשו בו בעלי מומין; תבא זו ותכפר עליהם, ויחזרו לתמותם. לא עלה עליה על – כשם שפרקו מעליהם על שמים. אל אלעזר הפהו – כשם שנקלהו על אהרן, שהוא כהן, לעשות העגל. ולפי שאהרן עשה את העגל – לא נתנה לו עבודה זו על ידו, שאין קטגור נעשה סנגור. ושרף את הפרה – כשם ששרף העגל. עץ ארזי ואזוב ושני תולעת – שלשה מינין הללו כנגד שלשת אלפי איש שנגפלו בעגל. וארז הוא הגבה מכל האילנות, ואזוב נמוך מכלם; סימן שהגבה שנתנאה וחתא – ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו. למשמרת – כמו שפשע העגל שמור לדורות לפרענות, ואין לה פקדה שאין בה מפקדת העגל, שנגמר: "וביום פקדי ופקדתי" וגומר. וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין בו, כך פרה מטמאה כל העוסקין בה. וכשם שנטהרו באפרו, שנגמר: "ויזר על פני המים" וגומר, כך "ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת" וגומר.

וַיָּבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל כָּל-הָעֵדָה מִדְּבַר-צֹן בַּתְּדַשׁ וְהָרְאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ וַתִּמַּת שֵׁם מְרִיָם וַתִּקְבֹּר וְשֵׁם:
וְאַתּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנֹשֶׁתָא לְמַדְבְּרָא דְצִיּוֹן בְּיַרְחָא קְדָמָא וַיְתִיב עִמָּא בְּרָקַם וַיְמִיתַת תַּמָּן מְרִיָם וְאַתְקַבְרַת תַּמָּן:

כל העדה – עדה השלמה; שכבר מתו מתי מדבר, ואלו פרשו לחיים. ותמת שם מרים – למה נסקכה מיתת מרים לפרשת פרה אדמה? לומר לה: מה קרבנות מכפרין, אף מיתת צדיקים מכפרת. ותמת שם מרים – אף היא בגשיקה מתה. ומפני מה לא נאמר בה "על פי ה'"? שאיננו דרוך כבוד של מעלה. ובאהרן נאמר "על פי ה'" ב'אלה מסעי'.

וְלֹא-הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקְהָלוּ עַל-מֹשֶׁה וְעַל-אַהֲרֹן:
וְלֹא הָיָה מַיָּא לְכֹנֶשֶׁתָא וְאַתְפְּנִישׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן:

ולא היה מים לעדה – מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הבאר בזכות מרים.

וַיַּרְבּ הָעָם עִם-מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֹא-מָר וְלֹו גִּנְעֵנוּ בְּגֹועַ וַאֲחִינוּ לִפְנֵי י-הוָה:
וַיַּנְצֵא עִמָּא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ לְמִימַר לְוֵי דְמִיתָנָא בְּמוֹתָא דְאַחְתָּנָא קְדָם יי:

ולו גוענו – הלואי שגוענו. בגוע אחינו – במיתת אחינו בדבר; שמימת צמא מגנה ממנה. בגוע – שם דבר הוא, כמו 'במיתת אחינו'. ולא יתכן לפרשו 'כשמתו אחינו', שאם כן, היה לו להנקד "בגוע".

וְלִמָּה הִבַּאתֶם אֶת-קִהְל י-הוָה אֶל-הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת שֵׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ:
וְלִמָּא אֶתִּיתוֹן יַת קִהְלָא דִּי לְמַדְבְּרָא הַדִּין לְמַמַּת תַּמָּן אֲנַחְנָא וּבְעִירָנָא:

ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל-המקום הרע הזה לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשמות: ולמא אסיקתונא ממצרים לאיתאה יתנא לאתרא בישא הדין לא אתר פשר לבית זרע ואף לא תינין וגופנין ורמונין ומיא לית למשתי:

וַיִּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי קִהְל אֶל-פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם וַיִּקְרָא כְּבוֹד-י-הוָה אֲלֵיהֶם:
וַעֲלֵ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִן קְדָם קִהְלָא לְתַרַע מִשְׁכַּן זְמָנָא וַנִּפְּלוּ עַל אִפְיָהוֹן וְאַתְגְּלִי יִקְרָא דִּי לְהוֹן:

שלישי

וַיְדַבֵּר י-הוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:
וּמְלִיל יי עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:

קח את־המטה וקהל את־העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל־הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן־הסלע והשקית את־העדה ואת־בעירם:

סב ית חוטרא וכנוש ית פנשטא את ואהרן אחוה ותמללון עם פיפא לעיניהון ויתיו מוהי ותפיק להון מיא מן פיפא ותשקי ית פנשטא וית בעירהון:

ונת בעירם – מכאן שחס הקדוש ברוך הוא על ממונם של ישראל.

ויקח משה את־המטה מלפני י־הוה כאשר צוהו:

ונסיב משה ית חוטרא מן קדם יי פמא דפקדיה:

ויקהלו משה ואהרן את־הקהל אל־פני הסלע ויאמר להם שמעו־נא המרים המן־הסלע הנה נוציא לכם מים:

וכנשו משה ואהרן ית קהלא לקדם פיפא ואמר להון שמעו כען סרבניא המן פיפא הדין נפיק לכון מיא:

ויקהלו וגומר – זה אחד מן המקומות שהחזיק מעט את המרבה. המן הסלע הנה נוציא – לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר, והיו ישראל אומרים להם: מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים? לכך אמר להם "המרים", סרבנים. לשון יוני, שוטים. מורים את מוריהם; המן הסלע הנה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים?.

וירם משה את־ידו ויך את־הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם:

וארים משה ית ידיה ומתא ית פיפא בחוטריה תרתין זמנין ונפקו מיא סגיאי ושתיאת פנשטא ובעירהון:

פעמים – לפי שבראשונה לא הוציא אלא טפין; לפי שלא צוה המקום להכותו, אלא "ודברתם אל הסלע", והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא. אמרו: צריך להכותו כבראשונה, שנאמר: "והפית בצור", ונדדמן להם אותו סלע והכהו.

ויאמר י־הוה אל־משה ואל־אהרן יען לא־האמתם בִּי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את־הקהל הנה אל־הארץ אשר־נתתי להם:

ואמר יי למשה ולאהרן חלה דלא הימנתון במימרי לקדשותי לעיני בני ישראל בכין לא תעלו ית קהלא הדין לארעא דיהבית להון:

יען לא האמתם בי – גלה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד – היו נכנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם: כעון שאר דור המדבר, שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כה הנה עון משה ואהרן. והלא "הצאן ובקר ישחט" קשה מזו? אלא לפי שבסתר, חסד עליו הכתוב; וכאן, שבמעמד כל ישראל, לא חסד עליו הכתוב, מפני קדוש השם. להקדישני – שאילו דברתם אל הסלע והוציא, הייתי מקדש לעיני העדה, ואומרים: מה סלע זה, שאינו מדבר ואינו שומע, ואינו צריך לפרנסה, מקים דבורו של מקום – קל וחמר אנו. לכן לא תביאו – בשבועה, כמו: "לכן נשבועתי לבית עלי"; נשבע בקפיצה, שלא ירבו בתפלה על כך.

המה מי מריבה אשר־רבו בני־ישראל את־י־הוה ויקדש בם:

אנון מי מצותא דנצו בני ישראל קדם יי ואתקדש בהון:

המה מי מריבה – הם הנזפרים במקום אחר; את אלו ראו אצטגניני פרעה, שמושיען של ישראל לוקה במים, לכך גזרו: "כל הבן הילוד ה'ארה תשליכהו". ויקדש בם – שמתו משה ואהרן על נדם. שכשקדוש ברוך הוא עושה דין במקדשיו – הוא יראוי ומתקדש על הגריות; וכן הוא אומר: "נורא א־להים ממקדשיה" וכן הוא אומר: "בקרבי אקדש".

פרשת אדום

רביעי

וישלח משה מלאכים מקדש אל־מלך אדום פה אמר אחיך ישראל אתה ידעת את פל־התלאה אשר מצאתנו:

וישלח משה אנגדין מרקם לות מלפא דאדום כדנן אמר אחוה ישראל את ידעת ית פל עקתא דאשפתנא:

אחיה ישראל – מה ראה להזכיר כאן אתנה? אלא אמר לו: אחים אנחנו, בני אברהם שנאמר לו: "כי גר יהיה ורעה", ועל שנינו הנה אותו החוב לפרעו. אתה ידעת את פל התלאה – לפיכך פרש אביכם מעל אבינו, שנאמר: "ויגלה אל ארץ מפני יעקב אחיו", מפני השטר חוב המטל עליהם, והטילו על יעקב.

וירדו אבותינו מצרימה ונשב במצרים ימים רבים וירעו לנו מצרים ולאבותינו:

ונתתו אבהתנא למצרים ויתיבנא במצרים יומין סגיאין ואבאישו לנא מצראי ולאבהתנא:

וירעו לנו – סבלנו צרות רבות. ולאבותינו – מכאן שהאבות מצטערים בקרב קשפרענות באה על ישראל.

וּנְצַעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קוֹלָנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּצְאֲנוּ מִמִּצְרַיִם וַהֲגִה אֲנַחְנוּ בְּקִדְשׁ עִיר קִצְהָ גְבוּלָהּ:

וַצְלִינָא קְדָם יְיָ וְקַבִּיל צְלוֹתֵנָא וּשְׁלַח מַלְאָכָא וְאַפְקֵנָא מִמִּצְרַיִם וְהָא אֲנַחְנָא בְּרַקִּים קְרַתָּא דְבִסְטָר תַּחֲוּמָךְ:

וַיִּשְׁמַע קוֹלָנוּ – בְּבִרְכָה שֶׁבְּרַכְנוּ אֲבִינוּ, "הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב", שָׁאֲנוּ צוֹעְקִים וְנִצְעִיִם. מַלְאָךְ – זֶה מֹשֶׁה. מִכָּאן שֶׁהַנְּבִיאִים קְרוּאִים מַלְאָכִים; וְאוֹמֵר: "וַיְהִי מַלְעָבִים בְּמַלְאָכֵי הָאֱלֹהִים".

וַעֲבַרְה־נָּא בְּאַרְצָהּ לֹא נַעֲבֹר בְּשׂוֹדָהּ וּבְכַרְם וְלֹא נִשְׁתַּה מִי בְּאֵר דְרָךְ הַמְּלָךְ גִּלְדָּה לֹא נִשְׁתַּה יָמִין וּשְׂמֹאלוֹ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבוּלָהּ:

נַעֲבֹר כְּעֵן בְּאַרְעֵךְ לֹא נַעֲבֹר בְּחֻקְךָ וּבְכַרְם וְלֹא נִשְׁתַּה מִי גּוּב בְּאוֹרַח מַלְכָּא נִיזִיל לֹא נִסְטִי לִימִינָא וְלִשְׂמֹאלָא עַד דְּנַעֲבֹר תַּחֲוּמָךְ:

וַעֲבַרְהָ נָּא בְּאַרְצָךְ – אֵין לָךְ לַעֲזוֹר עַל הַיַּרְשָׁה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא פָּרַעְתָּ הַחוּב; עֲשֵׂה לָנוּ עֲזָר מְעַט, לַעֲבֹר דְרָךְ אֶרְצָךְ. וְלֹא נִשְׁתַּה מִי בְּאֵר – 'מִי בּוֹרוֹת' הִיָּה צְרִיף לֹמֵר? אֵלֶּא כִּף אָמַר מֹשֶׁה: אַף עַל פִּי שֵׁיִשׁ בְּיַדְנוּ מִן לְאַכֵּל וּבְאֵר לְשִׁתוֹת, לֹא נִשְׁתַּה מִמֶּנּוּ, אֵלֶּא נִקְנָה מִכֶּם אֶכֶל וּמִים לְהִנְאַתְכֶם. מִכָּאן לְאַכְסְנָאֵי, שְׂאֵף עַל פִּי שֵׁיִשׁ בְּיָדוֹ לְאַכֵּל, וְנִקְנָה מִן הַסְּנַנִּי, כְּדֵי לְהַנּוֹת אֶת אוֹשְׁפִיזוֹ. דְרָךְ הַמְּלָךְ גִּלְדָּה וְגוֹמֵר – אֲנוּ חוֹסְמִים אֶת בְּהֻמְתָּנוּ, וְלֹא יְטוּ לְכָאן וּלְכָאן לְאַכֵּל.

וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן־בְּחֻרְבַּא אֲצַא לְקִרְאָתָךְ:

וַאֲמַר לִיה אֲדוּמָאָה לֹא תַעֲבֹר בְּתַחֲוּמֵי דְלָמָא בְּדַקְטָלִין בְּחֻרְבָּא אָפוּק לְקִדְמוּתָךְ:

פֶּן בְּחֻרְבַּא אֲצַא לְקִרְאָתָךְ – אַתֶּם מִתְּנַאִים בְּקוֹל שְׁהוֹרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם וְאוֹמְרִים: "וּנְצַעַק אֶל ה' וַיִּשְׁמַע קוֹלָנוּ"; וְאֲנִי אֲצַא עֲלִיכֶם בְּמַה שְׁהוֹרִישְׁנִי אָבִי, "וְעַל חֻרְבָּהּ תִּחְיֶה".

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלַה נַעֲלֶה וְאִם־מִימֶיךָ נִשְׁתַּה אֲנִי וּמִקְנֵי וְנִתְתִּי מִכְּרָם רַק אִינוּ־דָּבָר בְּרַגְלֵי אַעֲבֹרָה:

וַאֲמַרוּ לִיה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאוֹרַח כְּבִישָׂא נִסְק וְאִם מִימֶיךָ נִשְׁתַּה אֲנָא וּבְעִירֵי וְאִתִּין דְּמִיָּהוּן לְחוּד לִית פְּתַגְם בִּישׁ בְּרַגְלֵי אַעֲבֹר:

רַק אֵין דָּבָר – אֵין שׁוּם דָּבָר מִזִּיקָה.

וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיִּצַּא אֲדוֹם לְקִרְאָתוֹ בְּעַם כְּבֹד וּבִגְדֵי חֲזָקָה:

וַאֲמַר לֹא תַעֲבֹר וּנְפַק אֲדוּמָאָה לְקִדְמוּתֵיהָ בְּחִיל רַב וּבִגְדֵי חֲזָקָה:

וּבִגְדֵי חֲזָקָה – בְּהַבְטָחַת זְקֻנָּנוּ: "וְהִיזִינִים יְדֵי עֲשׂוּ".

וַיִּמָּאֵן אֲדוֹם וְנָתַן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו:

וְסָרִיב אֲדוּמָאָה לֹא שָׁבַק יֵת יִשְׂרָאֵל לְמַעֲבַר בְּתַחֲוּמֵיהָ וְסָטָא יִשְׂרָאֵל מִלְּנִתִּיהָ:

פְּרֻשַׁת מִיתַת אֶהְרֹן

חֲמִישִׁי

וַיִּסְעוּ מִקְדָּשׁ וַיָּבֹאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל פְּלִי־הַעֲדָה הַר הַהָר:

וַנְּטִלוּ מִרְקָם וַאֲתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנֻשָׁתָא לְהוֹר טוֹרָא:

כָּל הַעֲדָה – כָּלֶם שְׁלָמִים וְעוֹמְדִים לְהַכְנִס לְאֶרֶץ, שְׁלֹא הִיָּה בְּהוֹן אֶחָד מֵאוֹתָם שֶׁנִּגְזְרָה גְזֵרָה עֲלֵיהֶם, שֶׁכָּבַר כְּלוּ מִתֵּי מִדְּבָר; וְאֵלוּ – מֵאוֹתָן שֶׁפְּתוּב בְּהוֹן: "חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם". הַר הַהָר – הַר עַל גְּבֵי הַר, כְּמַפּוֹת קָטָן עַל גְּבֵי תַפּוּס גָּדוֹל. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַעֲנָן הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וּמִשְׁנֶה אֶת הַהָרִים – שְׁלֹשָׁה נִשְׁאַרוּ בְּהוֹן: הַר סִינַי – לְתוֹרָה, הַר הַהָר – לְקַבּוּרַת אֶהְרֹן, וְהַר נָבוֹ – לְקַבּוּרַת מֹשֶׁה.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶהְרֹן בְּהַר הַהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֲדוֹם לֵאמֹר:

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאֶהְרֹן בְּהוֹר טוֹרָא עַל תַּחֲוּם אֶרְעָא דְּאֲדוֹם לְמִימַר:

עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֲדוֹם – מַגִּיד, שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁנִּתְחַבְּרוּ כָּאן לְהַתְקַרֵּב לַעֲשׂוֹ הַרְשָׁע – נִכְרְצוּ מֵעֲשִׂיהֶם וְחִסְרוּ הַצְדִּיק הַזֶּה. וְכֵן הִנְבִּיא אוֹמֵר לִיהוֹשָׁפָט: "כְּהַתְחַבְּרָךְ עִם אֲסַזְזָהוּ פְרַץ ה' אֶת מַעֲשִׂיךְ".

וַאֲסַף אֶהְרֹן אֶל־עַמּוּיוֹ כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמִי מְרִיבָה:

וַתַּכְּנִישׁ אֶהְרֹן לְעַמִּיָּה אַרְי לֹא יִיעוֹל לְאַרְעָא דִּיהַבִּית לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דְּסָרִיבְתוּן עַל מִימְרֵי לְמִי מִצּוֹתָא:

קַח אֶת־אֶהְרֹן וְאֶת־אַלְעָזָר בְּנָיו וְהַעַל אֶתְּם הַר הַהָר:

דְּבַר יֵת אֶהְרֹן וְיֵת אֲלַעָזָר בְּרִיָּה וְתַסִּיק וְתַהוֹן לְהוֹר טוֹרָא:

קַח אֶת אֶהְרֹן – בְּדַבְּרֵי נְחוּמִים. אָמַר לוֹ: אֲשֶׁרִיךְ שְׁמִרְאָה כְּתוּרָה נְתוּן לְבַנְךָ, מַה שָּׂאִין אֲנִי זָכָאֵי לְכֹךְ.

**והפשט את-אהרן את-בגדיו והלבשתם את-אלעזר
בגו ואהרן יאספו ומת שם:**
**ותשלח ית אהרן ית לבושוהי ותלבישונו ית אלעזר
בריה ואהרן יתפניש וימות תמן:**

את בגדיו – את בגדי כהנה גדולה, והפשטם מעליו לתתם על בגו בפניו. אמר לו: הפנס למערה, ונכנס. ראה מטה מצעת ונר דלוק. אמר לו: עלה למטה, ועלה. פשט ידיו, ופשט. קמץ פיו, וקמץ. עצם עיניו, ועצם. מיד חמד משה לאותה מיתה; ונהו שנאמר לו: "כאשר מת אהרן אחיו", מיתה שנתאוית לה.

**וינעש משה כאשר צוה י-הוה ויעלו אל-הר החר
לעיני כלהעדה:**
**ועבד משה כמא דפקיד יי וסליקו להור טורא לעיני
כל פנשתא:**

וינעש משה – אף על פי שהדבר קשה לו, לא עכב.

**ויפשט משה את-אהרן את-בגדיו וילבש אתם את-
אלעזר בגו וימת אהרן שם בראש החר ונרד משה
ואלעזר מו-החר:**
**ואשלח משה ית אהרן ית לבושוהי ואלביש יתהון ית
אלעזר בריה ומית אהרן תמן בריש טורא ונתת משה
ואלעזר מן טורא:**

**ויראו כלהעדה פי גוע אהרן ויבכו את-אהרן
שלשים יום כל בית ישראל:**
**ונחזו כל פנשתא ארי מית אהרן ויבכו ית אהרן תלתין
יומין כל בית ישראל:**

ויראו כל העדה וגומר – כשראו משה ואלעזר יורדים, ואהרן לא ירד, אמרו: היכן הוא אהרן? אמר להם: מת. אמרו: אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה, ישלט בו מלאך המות? מיד בקש משה רחמים וקראוהו מלאכי השרת להם מטל במטה; ראו והאמינו. כל בית ישראל – האנשים והנשים; לפי שהנה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה, ובין איש לאשתו. פי גוע – אומר אני, שהמתרגם "דקא מית" – טועה הוא, אלא אם כן מתרגם ויראו – "ואתחזיאו". שלא אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "כי זה משמש בלשון 'דקא'", אלא על מדרש שנסתלקו ענני כבוד, וכדאמר רבי אבהו: "אל תקרי 'ויראו' אלא 'ויראו'". ועל לשון זה נופל לשון "דקא", לפי שהיא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו: למה ויראו? לפי שהרי מת אהרן. אבל על תרגום "ונחזו כל פנשתא" אין לשון "דקא" נופל, אלא לשון "אשר", שהוא מגזרת שמוש "אי". שפצינו "אם" משמש בלשון "אשר", כמו: "ואם מדוע לא תקצר רוחי"; והרבה מפרכשים מזה הלשון: "אם תרוצים ימיו".

**וישמע הפנעני מלך-ערד יושב הנגב פי בא
ישראל דרד האתרים וילחם בישראל
וישב ממנו שבי:**
**וישמע פנענאה מלפא דערד יתיב דרומא ארי אתא
ישראל אורח מאלליא ואגיית קרבא בישראל ושבא
מניה שביא:**

וישמע הפנעני – שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד כוליה, כדאיתא בראש השנה. ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל, וממן בכל עת לפרענות. יושב הנגב – זה עמלק, שנאמר: "עמלק יושב בארץ הנגב". ושנה את לשונו לדבר בלשון פנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקדוש ברוך הוא לתת פנענים בידם, והם אינו פנענים. ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים, ולשונום לשון פנען; אמרו: נתפלל סתם, שנאמר: "אם נתן תתן את העם הזה בידני". דרד האתרים – דרד הנגב, שהלכו בה מרגלים, שנאמר: "ויעלו בנגב". דבר אחר: "דרד האתרים", דרד המיר הגדול הנוסע לפניהם, שנאמר: "דרד שלשת ימים לתור להם מנוחה". וישב ממנו שבי – אינה אלא שפחה אחת.

**וידר ישראל גדר לי-הוה ויאמר אם-נתן תמן את-
העם הזה בידני והתרמתי את-עריהם:**
**וקיים ישראל קים קדם יי ואמר אם ממסר תמסר ית
עמא קדיו בידי ואגמר ית קרויהון:**

והתרמתי – אקדיש שללם לגבוה.

**וישמע י-הוה בקול ישראל ויתן את-הפנעני ויתרם
אתהם ואת-עריהם ויקרא שם-המקום תרמה:**
**וקביל יי צלותיה דישראל ומסר ית פנענאה וגמר
יתהון וית קרויהון וקרא שמייה דאתרא תרמה:**

ויתרם אתהם – בהריגה. ואת עריהם – חרמי גבוה.

**ויסעו מהר החר דרד ים-סוף לסבב את-ארץ אדום
ותקצר גפשיהעם בדרד:**
**ונטלו מהור טורא אורח ימא דסוף לאקפא ית ארעא
דאדום ועקת נפשא דעמא באורחא:**

דרד ים סוף – פינן שמת אהרן ובאת עליהם מלחמה זו, חזרו לאחוריהם דרד ים סוף; הוא הדרד שחזרו להם לפשנזרה עליהם גזרת מרגלים, שנאמר: "וסעו המדברה דרד ים סוף". וכאן חזרו לאחוריהם שבע מסעות, שנאמר: "ובגו ישראל נסעו מבאלת בגי יעקן מוסרה שם מת אהרן". וכי במוסרה מת? וקלא בהר החר מת! אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו כאלו הוא בפניהם. וצא ובדק במסעות, ותמצאם

שבע מסעות מן מוסרה עד הר ההר. **לסבב את ארץ אדום** – שלא נתנם לעבר בארצו. **ותקצר נפש העם בדרך** – בטורח הדרך שהקשה להם. אמרו: עכשו היינו קרובים לכנס לארץ, ואנו חוזרים לאחורינו? כך חזרו אבותינו, ונשתהו שלשים ושמונה שנה עד היום; לפיכך קצרה נפשם בענוי הדרך. ובלשון לעז אינקרו"ט לו"ר. ולא יתכן לומר "ותקצר נפש העם בדרך" – בהיותם בדרך, ולא פרש בו במה קצרה. שכל מקום שתמצא קצור נפש במקרא, מפרש שם במה קצרה; כגון: "ותקצר נפשי בהם", וכגון: "ותקצר נפשו בעמל ישראל". וכל דבר הקשה על אדם, נופל בו לשון קצור נפש, כאדם שהטרח בא עליו, ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר, ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו הצער. ובדבר המטרים נופל לשון גדל, שגדול הוא וכבד על האדם, כגון: "וגם נפשם בחלה בי", גדלה עלי; "ויגאה פשחל תצודני". כללו של פרוש, כל לשון קצור נפש בדרך – לשון שאין יכול לסבלו' הוא, שאין הדעת סובלתו.

ויזכר העם בא-להים ובמשה למה העליתנו וממצרים למות במדבר פי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל:
ואתרעם עמא קדם יי ועם משה נצו למא אסיקותונו וממצרים לממת במדברא ארי לית לחמא ולית מיא ונפשנא עקת במנא הדין דמיכליה קליל:

בא-להים ובמשה – השוו עבד לקונו. **למה העליתנו** – שניהם שוים. **ונפשנו קצה** – אף זה לשון קצור נפש ומאוס. **בלחם הקלקל** – לפי שהמן נבלע באיברים, קראוהו קלקל; אמרו: עתיד המן הזה שיתפח במעינו! פלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא?

וישלח י-הוה בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם-רב מישראל:
וגרי יי בעמא ית חינון קלן ונפיתו ית עמא ומית עם סגי מישראל:

את הנחשים השרפים – ששורפים את האדם בארס שניהם. **וינשכו את העם** – יבא נחש, שלקה על הוצאת דבה, ויפרע ממוציאי דבה; יבא נחש, שכל המיניו נטעמין לו טעם אחד ויפרע מכפוני טובה, שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים.

ויבא העם אל-משה ויאמרו חטאנו כי-דברנו בי-הוה ונבך התפלל אל-י-הוה ויסר מעלינו את-הנחש ויתפלל משה בעד העם:
ונאתא עמא לות משה ואמרו חבנא ארי אתרעמנא קדם יי ועמך נצינא צלי קדם יי ויעדי מננא ית חוּנא וצלי משה על עמא:

ויתפלל משה – מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה, שלא יהא אכזרי מלמחל.

ויאמר י-הוה אל-משה עשה לך שרף ושים אתו על-גס והיה כל-הנשוף וראה אתו וחי:
ואמר יי למשה עביד לך קליא ושו יתיה על את ויהי כל דיתנכית ויחזי יתיה ויתקיים:

על גס – על פלונס שקורין פירק"א בלעז. וכן: "וכנס על הגבעה"; "ארים גסי"; "שאו גס". ולפי שהוא גבה לאות ולראיה, קוראו "גס". **כל הנשוף** – אפלו כלב או חמור נושכו, היה נזוק ומתנונה והולך; אלא שנשיכת הנחש ממחרת להמית. לכה נאמר כאן: **וראה אתו**, ראיה בעלמא, ובנשיכת הנחש נאמר: "והביט", "והיה אם נשף הנחש את איש והביט" וגומר, שלא היה ממחר נשוף הנחש להתרפאות אלא אם כן מביט בו בכונה. ואמרו רבותינו: וכי נחש ממית או מסה? אלא, בזמן שהיו ישראל מסתפלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתרפאים; ואם לאו, היו נמוקים.

ויעש משה נחש נחשת וישמהו על-הגס והיה אם-נשף הנחש את-איש והביט אל-נחש הנחשת וחי:
ועבד משה חוּנא דנחשא ושונייה על את והוי פד נכית חוּנא ית גוברא ומסתפל בחוּנא דנחשא ומתקיים:

נחש נחשת – לא נאמר לו לעשותו של נחשת; אלא אמר משה: הקדוש ברוך הוא קוראו נחש, ואני אעשנו של נחשת, לשון נופל על לשון.

שישי **פרשת המסעות והבאר**

ויסעו בני ישראל ויחנו באבת:
ונטלו בני ישראל ושרו באובות:

ויסעו מאבת ויחנו בעני העברים במדבר אשר על-פני מואב ממזרח השמש:
ונטלו מאובות ושרו במגזת עבראי במדברא דעל אפי מואב ממזרח שמשא:

בעני העברים – לא ידעתי למה נקרא שםם 'עיים'. 'ועי' לשון חרפה הוא, דבר הטאוט במטאטא, ו'ועי' בו יסוד לבדה; והוא מלשון "עיים"; "ויעה בך" – דרך מעבר העוברים שם את הר נבו אל ארץ כנען, שהוא מפסיק בין ארץ מואב לארץ אמורי. **על פני מואב ממזרח השמש** – במזרח של ארץ מואב.

משם נסעו ויחנו בנחל זרד:
מתמן נטלו ושרו בנחלא דזרד:

מִשֵּׁם נִסְעוּ וַיַּחֲזוּ מַעֲבַר אַרְנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיַּצְאָה מִגְּבֹל הָאֲמֹרִי כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֲמֹרִי:
מִתְמַן נָטְלוּ וַיִּשְׂרוּ מַעֲבְרָא דְאַרְנוֹן דְּבַמִּדְבָּרָא דְנַפְיָא מִתְחוּם אַמּוֹרָאָה אַרִי אַרְנוֹן תְּחוּם מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין אַמּוֹרָאָה:

מִגְּבֹל הָאֲמֹרִי – תְּחוּם סוּף מְצַר שְׁלֵהֶם. וְכֵן גְּבוּל מוֹאָב, לְשׁוֹן קֶצֶה וְסוּף. מַעֲבַר אַרְנוֹן – הַקִּיפּוֹ אַרְצָא מוֹאָב כֹּל דְרוֹמָה וּמִזְרָחָה, עַד שְׂבָאוּ מַעֲבַר הַשְּׁנַי לְאַרְנוֹן בְּתוֹךְ אַרְצָא הָאֲמֹרִי, בְּצִפּוֹנָהּ שֶׁל אַרְצָא מוֹאָב. הַיַּצְאָה מִגְּבֹל הָאֲמֹרִי, – רְצוּעָה יוֹצֵאָה מִגְּבֹל הָאֲמֹרִי, וְהִיא שֶׁל אַמּוֹרִיִּים, וְנִכְנָסֶת לְגְבוּל מוֹאָב עַד אַרְנוֹן, שֶׁהוּא גְבוּל מוֹאָב. וְשֵׁם חָנוּ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא בָּאוּ לְגְבוּל מוֹאָב, כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב, וְהֵם לֹא נִתְּנוּ לָהֶם רְשׁוּת לַעֲבֹר בְּאַרְצָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּרְשָׁה מִשָּׁה, פָּרְשָׁה יִפְתַּח, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִפְתַּח: "וְגַם אֶל מְלֶךְ מוֹאָב שְׁלַח וְלֹא אָבָה"; וּמִשָּׁה רְמְזָה: "כִּי אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֲשׂוּ הַיִּשְׂבִּימִים בְּשַׁעֲרֵי הַמּוֹאָבִים הַיִּשְׂבִּימִים בְּעָרָה"; מָה אֵלּוּ לֹא נִתְּנוּם לַעֲבֹר בְּתוֹךְ אַרְצָם, אֶלָּא הַקִּיפּוּם סְבִיב, אַף מוֹאָב כּוּן.

עַל־כֵּן יֹאמֵר בְּסִפְרָא מִלְחָמָת יִ-הִנֵּה אֶת-וְהִבּ בְּסוּפָהּ וְגַבְוִין עַל נַחְלֵי אַרְנוֹן:
עַל כֵּן יִתְאַמֵּר בְּסִפְרָא קִרְבִּין עֲבַד יִי עַל יַמָּא דְסוּפָהּ וּגְבִוִין עַל נַחְלֵי אַרְנוֹן:

עַל כֵּן – עַל חֲנִינָה זוֹ וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּהּ, יֹאמֵר בְּסִפְרָא מִלְחָמָת ה': כְּשֶׁמְסַפְּרִים נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבּוֹתֵינוּ, יְסַפְּרוּ אֶת וְהִבּ וְגוֹמֵר. אֶת וְהִבּ – כְּמוֹ 'אֶת וְהִבּ', כְּמוֹ שֶׁאָמַר מִן 'עֲד' 'וְעֲד', כֵּן יֹאמֵר מִן 'הִבּ' וְהִבּ. וְהִנֵּה יִסּוּד הוּא, כְּלוּמַר: אֶת אֲשֶׁר יִהְיֶה לָהֶם וְהִרְבֵּה נִסִּים בְּיָם סוּפָה. וְאֶת הַנַּחְלִים אַרְנוֹן – כְּשֶׁם שֶׁמְסַפְּרִים בְּנִסֵּי יַם סוּפָה, כִּד יֵשׁ לְסִפְרָא בְּנִסֵּי נַחְלֵי אַרְנוֹן, שֶׁאֵף כָּאֵן נַעֲשׂוּ נִסִּים גְּדוּלִים. וְמָה הֵם הַנִּסִּים? –

וְאֲשֶׁר הַנַּחְלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עָר וְנִשְׁעָן לְגְבוּל מוֹאָב:
וְשִׁפּוּף לְנַחְלֵיָא דְמִדְבָּרִין לְקַבִּיל לְחַיִּית וּמִסְתַּמִּיף לְתַחוּם מוֹאָב:

וְאֲשֶׁר הַנַּחְלִים – תְּרַגּוּם שֶׁל 'שִׁפּוּף', אֲשֶׁר. שִׁפּוּף הַנַּחְלִים, שֶׁנִּשְׁפָּף שָׁם דָם אַמּוֹרִיִּים, שֶׁהָיוּ נִחְבָּאִים שָׁם. לְפִי שֶׁהָיוּ הַהָרִים גְּבוּהִים, וְהַנַּחְלִים עֲמֵק וְקֶצֶר, וְהַהָרִים סְמוּכִים זֶה לְזֶה; אֲדָם עוֹמֵד עַל הַהָר מִזֶּה וּמִדְבַּר עִם חֲבֵרוֹ בְּהַר מִזֶּה, וְהַדְּרָךְ עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחְלִים. אֲמָרוּ אַמּוֹרִיִּים: כְּשֶׁיִּכְנָסוּ יִשְׂרָאֵל לְתוֹךְ הַנַּחְלִים לַעֲבֹר, נִצָּא מִן הַמְּעָרוֹת שֶׁבְּהָרִים שֶׁלְמַעְלָה מֵהֶם, וְנִתְּרַגְּם בְּחִצִּים וְאֲבָנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת. וְהָיוּ אוֹתָן הַנְּקָעִים בְּהַר שֶׁל צַד מוֹאָב, וּבְהַר שֶׁל צַד אַמּוֹרִיִּים הָיוּ כְּנֶגְדָּה אוֹתָן נְקָעִים כְּמִין קִרְבוֹת וּשְׁ-דִים בּוֹלְטִין לְחוּץ. כִּיּוֹן שְׂבָאוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר, נִדְּעָזַע הַהָר שֶׁל אַרְצָא יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁפָּתְחָה הַיּוֹצֵאת לְקַבִּיל פְּנֵי גְבֻרָתָהּ, וְנִתְקַרַב לְצַד הַר שֶׁל מוֹאָב, וְנִכְנָסוּ אוֹתָן הַשְׁ-דִים לְתוֹךְ אוֹתָן נְקָעִים וְנִתְּרַגּוּם. וְזֶהוּ אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְתָּ עָר, שֶׁהָהָר נָטָה מִמְּקוֹמוֹ וְנִתְקַרַב לְצַד מוֹאָב וְנִדְּבַק בּוֹ. וְזֶהוּ וְנִשְׁעָן לְגְבוּל מוֹאָב.

וּמִשֵּׁם בְּאַרְהָ הוּא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יִ-הִנֵּה לְמִשְׁחָה אֲסַף אֶת-הָעָם וְאֶתְנָה לָהֶם מַיִם:
וּמִתְמַן אֲתִיְהִיבֶת לְהוֹן בִּירָא הִיא בִּירָא דְאָמַר יִי לְמִשְׁחָה כְּנוֹשׁ יִת עֲמָא וְאֶתִין לְהוֹן מִיָּא:

וּמִשֵּׁם בְּאַרְהָ – מִשֵּׁם בָּא הָאֲשֶׁד אֶל הַבְּאֵר. כִּיצַד? אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: מִי מוֹדִיעַ לְבִנֵּי הַנִּסִּים הַלְלוּ? לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ, חָזְרוּ הַהָרִים לְמְקוֹמָם, וְהַבְּאֵר יָרְדָה לְתוֹךְ הַנַּחְלִים וְהַעֲלִתָה מִשֵּׁם דָם הַהָרוּגִים וְזָרְעוֹת וְאֵיבָרִים וּמוֹלִיכֶתָן סְבִיב הַמַּחְנָה, וְיִשְׂרָאֵל רָאוּ וְאָמְרוּ שִׁירָה.

אֲזַי יִשְׂרִיר יִשְׂרָאֵל אֶת-הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֵי בְּאֵר עֲנוּ-לָהּ:
בְּכִין שִׁבְחָ יִשְׂרָאֵל יִת תּוֹשְׁבֵיבְתָא הַדָּא סְקִי בִּירָא שִׁבְחֵי לָהּ:

עָלֵי בְּאֵר – מִתּוֹךְ הַנַּחְלִים, וְהַעֲלִי מָה שֶׁאֵת מַעְלָה. וּמִנֵּין שֶׁהַבְּאֵר הוֹדִיעָה לָהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִשֵּׁם בְּאַרְהָ; וְכִי מִשֵּׁם הִיְתָה? וְהִיא מִתְחַלֶּת אַרְבָּעִים שָׁנָה הִיְתָה עֲמָקָה! אֶלָּא שִׁירָדָה לְפָרְסָם אֶת הַנִּסִּים. וְכֵן אֲזַי יִשְׂרִיר יִשְׂרָאֵל, הַשִּׁירָה הַזֹּאת נֶאֱמָרָה בְּסוּף אַרְבָּעִים, וְהַבְּאֵר נִתְּנָה לָהֶם מִתְחַלֶּת אַרְבָּעִים; מָה רָאָה לְכַתֵּב כָּאֵן? אֶלָּא הַעֲנִין הִנֵּה נִדְרָשׁ לְמַעְלָה הַיִּמְנוּ.

בְּאֵר חֲפְרוּיָה שְׁרִים פְּרוּיָה נְדִיבֵי הָעָם בְּמַחְתָּק בְּמִשְׁעֲנֵתָם וּמִמִּדְבָּר מִתְנָה:
בִּירָא דְחֲפְרוּיָה רַבְרַבִּיָא פְּרוּיָה רִישֵׁי עֲמָא סְפְרִיָא בְּחוּטְרִיָהוֹן וּמִמִּדְבָּרָא אֲתִיְהִיבֶת לְהוֹן:

בְּאֵר חֲפְרוּיָה – זֹאת הִיא הַבְּאֵר אֲשֶׁר חֲפְרוּיָה שְׁרִים, מִשָּׁה וְאֶהְרֹן. בְּמִשְׁעֲנֵתָם – בְּמִטָּה. וּמִמִּדְבָּר – נִתְּנָה לָהֶם.

וּמִמִּתְנָה נַחְלִיאַל וּמִנַּחְלִיאַל בְּמוֹת:
וּמִדְּאֲתִיְהִיבֶת לְהוֹן נַחְתָּא עֲמָהוֹן לְנַחְלֵיָא וּמִנַּחְלֵיָא סְלָקָא עֲמָהוֹן לְרַמְתָּא:

וּמִמִּתְנָה נַחְלִיאַל – כְּתִרְגוּמוֹ.

וּמִבְּמוֹת הַגִּיָּא אֲשֶׁר בְּשִׁדָּה מוֹאָב רִאשׁ הַפְּסָגָה וְנִשְׁקָפָה עַל-פְּנֵי הַיִּשְׁימָן:
וּמִרַמְתָּא לְחַלֵּיָא דְבַחְקֵי מוֹאָב רִישׁ רַמְתָּא וּמִסְתַּכְנִיָא עַל אֲפִי בֵית יִשְׁימָן:

וּמִבְּמוֹת הַגִּיָּא אֲשֶׁר בְּשִׁדָּה מוֹאָב – כִּי שָׁם מֵת מִשָּׁה, וְשָׁם בְּטֻלָה הַבְּאֵר. דְּבַר אַחַר: "פְּרוּיָה נְדִיבֵי הָעָם" לְעִיל פְּסוּק (יח); כֹּל נְשִׂיא וְנְשִׂיאָה כְּשֶׁהָיוּ חוֹנִים, נוֹטֵל מִקְלוֹ וּמוֹשֵׁף אֶצֶל דְּגָלוֹ וּמִתְנַהֵוּ, וּמִי הַבְּאֵר נִמְשְׁכִין דְּרָךְ אוֹתוֹ סִימָן וּבָאִין לְפָנֵי חֲנִינָתָא כֹּל שְׂבֵט וְשֵׁבֵט. בְּמַחְתָּק – עַל פִּי מִשָּׁה, שֶׁנִּקְרָא מְחוּקָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי שָׁם חִלְקַת מְחוּקָא סְפוּן". וְלָמָּה לֹא נִזְכַּר בְּשִׁירָה זוֹ? לְפִי שֶׁלָּקָה עַל יְדֵי הַבְּאֵר. וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא נִזְכַּר שְׁמוֹ שֶׁל מִשָּׁה, לֹא נִזְכַּר שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ מְזַמְּנִין אוֹתוֹ לְסַעֲדָה; אָמַר: אִם אוֹהֲבֵי שָׁם אֲנִי שָׁם, וְאִם לֹא אֲנִי הוֹלֵךְ. רִאשׁ

הפסגה – פתגמו, "ריש רמתא". **פסגה** – לשון גבה, וכן: "פסגו ארמנותיה", הגביהו ארמנותיה. **ונשקפה** – אותה הפסגה על פני המקום ששמו **ישימון**, והוא לשון מדבר, שהוא שמש. דבר אחר: **ונשקפה** הבאר על פני הישימון, שנגנזה בימה של טבריא, והעומד על הישימון – מביט ורואה כמין פכרה בים, והיא הבאר; כך דרש רבי תנחומא.

פרשת פבוש האמורי

שביעי

וישלח ישראל מלאכים אל-סיתן מלך-האמרי לאמר: ושלח ישראל אנגדין לנת סיחון מלכא אמורא לאמר:

וישלח ישראל מלאכים – ובמקום אחר תולה השליחות במשה, שנאמר: "וישלח מלאכים ממדבר קדמות", וכן: "וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום". ובפסחת הוא אומר: "וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום" וגומר? הפתובים הללו צריכים זה לזה, זה נועל וזה פותח; שמשוה הוא ישראל, וישראל הם משה. לומר לה, שגשיא הדור הוא ככל הדור, כי הגשיא הוא הכל.

אעברה בארצה לא נטה בשדה ובכרם לא נשתה מי באר בדרך המלך גלף עד אשר-נעבר גבלך:
אעבר בארצה לא נסטי בתקל ובכרם לא נשתי מי גוב באורח מלכא ניזיל עד דנעבר תחומך:

אעברה בארצה – אף על פי שלא נצטוו לפתח להם בשלום, בקשו מהם שלום.

ולא-נתן סיתן את-ישראל עבר בגבלו ויאסף סיתן את-כל-עמו ויצא לקראת ישראל המדברה ויבא יהצה ויגלחם בישראל:
ולא שבק סיחון ית ישראל למעבר בתחומיה וכנש סיחון ית כל עמיה ונפק לקדמות ישראל למדברא ואתא ליהץ ואגית קרבא בישראל:

ולא נתן סיתן וגומר – לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס, שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גיטות. כיון שאמרו לו ישראל: "אעברה בארצה", אמר להם: כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם, ואתם אומרים כך? **ויצא לקראת ישראל** – אלו היתה חשבון מלאה ותושין, אין כל ברנה יכולה לכבשה; ואם היה סיחון בכפר חלש, אין כל אדם יכול לכבשו, וכל שכן שהיה בחשבון. אמר הקדוש ברוך הוא: מה אני מטריח על בני כל זאת, לצור על כל עיר ועיר? נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העירות, ונתקבצו כלם למקום אחד, ושם נפלו, ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם, כי אין שם אלא נשים וטף.

ויפכו ישראל לפי-תקרב ויירש את-ארצו מארנון עד-יביל עד-בני עמון כי עז גבול בני עמון:
ומחיה ישראל לפתגם דתקרב וירית ית ארעיה מארנונא עד יובקא עד בני עמון ארי תקיף תחומא דבני עמון:

כי עז – ומהו חזקו? התראתו של הקדוש ברוך הוא, שאמר להם: "אל תצרו" וגומר.

ויקח ישראל את כל-הערים האלה וישב ישראל בכל-ערי האמרי בחשבון ובכל-בנתיה:
ונסיב ישראל ית כל קרניא האליו ויתיב ישראל בכל קרוי אמורא בחשבון ובכל פפרנהא:

בנתיה – כפרים הסמוכים לה.

כי חשבון עיר סיתן מלך האמרי הוא והוא גלחם במלך מואב הראשון ויקח את-כל-ארצו מיזו עד-ארנון:
ארי חשבון קרתא דסיחון מלכא אמורא היא והוא אגית קרבא במלכא דמואב קדמאה ונסיב ית כל ארעיה מניה עד ארנון:

והוא גלחם וגומר – למה הצרו להפתב? לפי שנאמר: "אל תצר את מואב", וחשבון משל מואב היתה, פתב לבו שסיחון לקחה מהם, ועל דו טהרה לישראל. **מיזו** – מרשותו.

על-כן יאמרו המשלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיתון:
על כן יימרון מתליא עולו לחשבון ותבני ותשתכלל קרתא דסיחון:

על כן – על אותה מלחמה שגלחם סיחון במואב. **יאמרו המשלים** – בלעם, שנאמר בו: "וישא משלו". **המשלים** – בלעם ובעור; והם אמרו: "באו חשבון", שלא היה סיחון יכול לכבשה, והלך ושכר את בלעם לקללו. וזהו שאמר לו בלק: "כי ידעתי את אשר תברך מברך" וגומר. **תבנה ותכונן** – חשבון בשם סיחון, להיות עירו.

כי-אש יצאה מחשבון להבה מקרנת סיתן אכלה ער מואב בעלי במות ארנון:
ארי קדום תקיף פאישא נפק מחשבון עבדי קרבא פשלהביתא מקרתא דסיחון קטילו עמא דשרו בלחנית מואב פומרנא דפלתין בית דחלת רמתא דארנון:

כי אש יצאה מחשבון – משכבשה סיחון. **אכלה ער מואב** – שם אותה המדינה קרוי 'ער' בלשון עברי ו'לחנית' בלשון ארמי. **ער מואב** – ער של מואב.

אוי-לך מואב אבדת עם-כמוש נתן בניו פליטם
ובנתיו בשבית למלך אמרי סיחון:
וי לכו מואבאי אבדתון עמא דפלחין לכמוש מסר
בנוהי צירין ובנתיה בשביא למלכא אמוראה סיחון:

אוי לה מואב – שקללו את מואב שימסרו בידו. כמוש – שם א-להי מואב. נתן – הנותן את בניו של מואב. פליטים – נסים ופליטים
מחרב, ואת בנותיו בשבית וגומר.

ונירם אבד חשבון עדיבון ונשים עדינפח אשר
עדימידבא:
פסקת מלכו מחשבון עדיא שולטון מדיבון וצדיאו עד
נפח דסמיה על מידבא:

ונירם אבד – מלכות שלהם. אבד חשבון עד דיבון – מלכות ועל שהיה למואב בחשבון, אבד משם; וכן עד דיבון, תרגום של "סר" – "עד",
כלומר: סר ניר מדיבון. "ניר" – לשון מלכות ועל ממשלת איש, כמו: "למען היות ניר לדוד עבדי". ונשים – שי"ן דגושה, לשון שממה; פד
יאמרו המושלים: ונשים אותם עד נפח, השמונים עד נפח.

וישב ישראל בארץ האמרי:
ויטיב ישראל בארע אמוראה:

וישלח משה לרגל את-יעזר וילכדו בנתיה ויורש
את-האמרי אשר-שם:
וישלח משה לרגל את יעזר ויכבשו כפרנהא ותריד
ית אמוראה דתמן:

וישלח משה לרגל את יעזר וגומר – המרגלים לכדוה; אמרו: לא נעשה כראשונים, בטוחים אנו ככם תפלתו של משה להלחם.

ויפנו ויעלו דרד הבשן ונצא עוג מלך-הבשן
לקראתם הוא וכל-עמו למלחמה אדרעי:
ואתפניאו וסליקו לאורח מתנו ונפק עוג מלכא דמתנו
לקדמותהון הוא וכל עמיה לאגחא קרבא לאדרעי:

ויאמר י-הוה אל-משה אל-תירא אתו כי בידך נתתי
אתו ואת-כל-עמו ואת-ארצו ועשית לו כאשר עשית
לסיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון:
ואמר יי למשה לא תדחל מניה ארי בידך מסרית יתיה
ות כל עמיה ות ארעיה ותעביד ליה כמא דעבדתא
לסיחון מלכא אמוראה דיתיב בחשבון:

אל תירא אתו – שהיה משה ירא להלחם, שמא תעמד לו זכותו של אברהם, שנאמר: "ויבא הפליט", הוא עוג, שפלט מן הרפאים שהכו
בדרלעמר ונחבריו בעשתרות קרנים, שנאמר: "רק עוג מלך הבשן נשאר מימך הרפאים".

ויכו אתו ואת-בניו ואת-כל-עמו עדיבלתי השאיר-
לו שריד ויירשו את-ארצו:
וימחו יתיה ות בנוהי ות כל עמיה עד דלא אשתאר
ליה משיזיב ויריתו ות ארעיה:

ויכו אתו – משה הרגו, כדאיתא בכרכות בהרואה, עקר טורא בר תלמא פרסי וכוליה.

ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר
לירדן ורחו:
ונטלו בני ישראל ושרו במישריא דמואב מעברא
לירדנא דיריחו:

10. כֹּה אָמַר יְיָ הֵוֹה הַשָּׁמַיִם כְּסֹאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רִגְלֵי
 אֵינֶנָּה בַּיַּת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵינֶנָּה מְקוֹם מְנוּחָתִי:
 וְאֵת־כָּל־אֱלֹהֵי יְדֵי עֲשֻׂתָהּ וַיְהִי כֹל־אֱלֹהֵי גֹאֲמֵי־הַגֹּהֲ
 וְאֵלֶּנָּה אֲבִיט אֶל־עַנְוֵי וּנְכַח־רוּחַ וְתָרַד עַל־דְּבָרֵי:
 וְשׁוֹחֵט הַשֹּׁר מִפְּהֵי אִישׁ זֹבַח הַשֵּׁה עָרַף פֶּלֶב מֵעֵלָה
 מִנְחָה דַם־חַזִּיר מִזְפִּיר לִבְנֵה מִבְּרַךְ אָנוּן גַּם־הִמָּה
 בְּחָרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם נִפְשָׁם תִּפְצָה: גַּם־אֲנִי
 אֲבַחַר בְּתַעֲלָלֵיהֶם וּמִגֹּרֹתֵם אֲבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי
 וְאִין עֹוֹנָה דְבָרַתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינָי
 וּבְאֲשֶׁר לֹא־תִפְצָתִי בְּחָרוּ: שָׁמְעוּ דְבַר־יְיָ הֵוֹה
 הַחֲרָדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אַחֲיֵכֶם שִׁנְאֵיכֶם מִנְדִּיכֶם
 לִמְעַן שָׁמַי יִכְבֹּד יְיָ הֵוֹה וְנִרְאָה בְּשִׁמְחַתְכֶם וְהֶם
 יִבְשׂוּ: קוֹל שְׁאוֹן מַעִיר קוֹל מֵהֵיכַל קוֹל יְיָ הֵוֹה
 מִשְׁלֵם גְּמוּל לֹאֲיָבִיּוֹ: בְּטָרֵם תַּחֲוִיל יִלְדָה בְּטָרֵם יָבֹוא
 תִּבְל לָהּ וְהַמְלִיטָה זָכַר: מִי־שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה
 כְּאֵלֶּה הַיּוֹתֵל אֶרֶץ בְּנוֹם אֶחָד אִם־יִנְלַד־גּוֹי פַּעַם אַחַת
 כִּי־תִלָּה גַם־יִלְדָה צִיּוֹן אֶת־בְּנֵיהָ: הֵאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא
 אוֹלִיד יֹאמַר יְיָ הֵוֹה אִם־אֲנִי הַמוֹלִיד וְעַצְרַתִּי אָמַר
 אֶ־לִּהְיֶה: שִׁמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וּגִילוּ בַּהּ כֹּה־אֶהְבֶּיהָ
 שִׁישׂוּ אֶתְהָ מִשׁוֹשׁ כֹּל־הַמַּתְאֲבָלִים עֲלֶיהָ: לִמְעַן
 תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֵּׂד תִּנְחַמְיָהּ לִמְעַן תִּמְצִוּ
 וְהַתְעַנְגְתֶם מִנִּיז כְּבוֹדָהּ: כִּי־כֹה אָמַר יְיָ הֵוֹה הַנְּנִי
 נִטָּה־אֲלֶיהָ כְּנֹהַר שְׁלֹום וּכְנֹחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם
 וַיִּנְקַתֶם עַל־צַד תִּנְשְׂאוּ וְעַל־בְּרָכִים תִּשְׁעֲשַׂעוּ:
 כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמַר תִּנְחַמְנוּ כֵּן אֲנֹכִי אֲנַחְמְכֶם
 וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ: וּרְאִיתֶם וְשִׂשׂ לְבָבְכֶם

וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדָּשָׁא תִפְרָחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְיָ הֵוֹה אֶת־
 עַבְדָּיו וְזַעַם אֶת־אֲיָבִיּוֹ: כִּי־הִנֵּה יְיָ הֵוֹה בְּאֵשׁ יָבֹוא
 וְכִסּוּפָה מִרְכַבְתָּיו לְהַשִּׁיב בַּחֲמָה אִפּוֹ וּגְעַרְתּוֹ
 בְּלֶהֱבִי־אֵשׁ: כִּי בְּאֵשׁ יְיָ הֵוֹה נִשְׁפָּט וּבְחָרְבוֹ אֶת־כָּל־
 בָּשָׂר וְרַבּוֹ תִלְלִי יְיָ הֵוֹה: הַמַּתְקַדְּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים
 אֶל־הַגְּזוֹת אַחַר אַחַת בְּתוֹךְ אֲכַלִּי בָשָׂר הַחַזִּיר
 וְהַשִּׂקְזִי וְהַעֲכָבֵר יַחַד וְנִסְפוּ גֹאֲמֵי־הַוֹה: וְאֲנֹכִי
 מַעֲשִׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵיהֶם בְּאֵה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם
 וְהַלְשֹׁנֹת וּבֹאוּ וּרְאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: וְשִׁמְתִי בְהֶם אוֹת
 וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד
 מִשְׂכִּי קִשְׁת תִּבְל וַיִּגּוּ הָאֲנִים הָרַחֲקִים אֲשֶׁר לֹא־
 שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־
 כְּבוֹדִי בַגּוֹיִם: וְהִבִּיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־
 הַגּוֹיִם מִנְחָה לִי הֵוֹה בְּסוֹסִים וּבְרִכָב וּבְצַפִּים
 וּבַפָּרָדִים וּבַכַּרְפְּרוֹת עַל הַר קִדְשֵׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר
 יְיָ הֵוֹה כְּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכָל־
 טְהוֹר בַּיַּת יְיָ הֵוֹה: וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לְלוּיִם
 אָמַר יְיָ הֵוֹה: כִּי כְּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הִחְדָּשִׁים וְהָאָרֶץ
 הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עַמְדִים לִפְנֵי גֹאֲמֵי־הַוֹה כֵּן
 יַעֲמִד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: וְהִלָּה מִדֵּי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ
 וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבְתּוֹ יָבֹוא כֹּל־בָּשָׂר לְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
 אָמַר יְיָ הֵוֹה: וַיִּצְאוּ וּרְאוּ בַּפְּגָרִי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים
 בִּי כִי תוֹלַעְתֶּם לֹא תָמוּת וְאֲשֶׁם לֹא תִכְפֹּה וְהִנֵּי דָרְאוּן
 לְכָל־בָּשָׂר: וְהִיָּה מִדֵּי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת
 בְּשַׁבְתּוֹ יָבֹוא כֹּל בָּשָׂר לְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמַר יְיָ הֵוֹה:

סֵפֶר יִרְמְיָהוּ

וַיַּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְיָ הֵוֹה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרֵי בְּפִי:
 רְאֵה הַפְּקֻדָּתֶיךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־
 הַמַּמְלָכוֹת לְנִתּוֹשׁ וּלְנִתּוּץ וּלְהַאֲבִיד וּלְהַרוֹס לְבָנוֹת
 וּלְנָשׁוּעַ: וַיְהִי דְבַר־יְיָ הֵוֹה אֵלַי לֵאמֹר מֵה־אַתָּה רָאָה
 יִרְמְיָהוּ וְאֵמַר מִקַּל שָׁקַד אֲנִי רָאָה: וַיֹּאמֶר יְיָ הֵוֹה
 אֵלַי הִיטַבְתָּ לְרֹאאוֹת כִּי־שָׁקַד אֲנִי עַל־דְּבָרֵי לַעֲשׂוֹתוֹ:
 וַיְהִי דְבַר־יְיָ הֵוֹה אֵלַי שְׁנִית לֵאמֹר מֵה־אַתָּה רָאָה
 וְאֵמַר סִיר נָפוּחַ אֲנִי רָאָה וּפְנֵי מִפְּנֵי צְפוּנָה: וַיֹּאמֶר
 יְיָ הֵוֹה אֵלַי מִצְפוֹן תִּפְתַּח הָרְעָה עַל כָּל־יִשְׁבְּי הָאָרֶץ:
 כִּי וְהַנְּנִי קִרְא לְכָל־מִשְׁפַּחוֹת מַמְלָכוֹת צְפוּנָה גֹאֲמֵי־
 יְיָ הֵוֹה וּבֹאוּ וְנִתְנוּ אִישׁ כְּסָאוֹ פִתַּח וְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם
 וְעַל כָּל־חֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה: וְדַבַּרְתִּי
 מִשְׁפָּטִי אוֹתָם עַל כָּל־רַעְתֶּם אֲשֶׁר עֲזַבְנוּנִי וַיִּקְטְרוּ

א דְּבָרֵי יִרְמְיָהוּ בְּנֹחַלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר
 בְּעִנְתוֹת בְּאֶרֶץ בְּנִימִן: אֲשֶׁר הִנֵּה דְבַר־יְיָ הֵוֹה אֵלָיו
 בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשַׁלְש־עָשָׂרָה
 שָׁנָה לְמַלְכוֹ: וַיְהִי בִימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
 יְהוּדָה עַד־תֵּם עֲשֻׂתִי עָשָׂרָה שָׁנָה לְצַדְקִיָּהוּ בֶן־
 יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם בְּחֲדָשׁ
 הַחֲמִישִׁי: וַיְהִי דְבַר־יְיָ הֵוֹה אֵלַי לֵאמֹר: בְּטָרֵם
 אֲצַרְךָ בְּבָטָן יַדְעָתֶיךָ וּבְטָרֵם תִּצָּא מִרְחֹם הַקִּדְשֻׁתֶיךָ
 נָבִיא לַגּוֹיִם נָתַתִּיךָ: וְאֵמַר אֶתְהָ אֶ־דַּנִּי יְיָ הֵוֹה הִנֵּה
 לֹא־יִדְעָתִי דְבַר כִּי־גַעַר אֲנֹכִי: וַיֹּאמֶר יְיָ הֵוֹה אֵלַי
 אֶל־תֹּאמַר גַּעַר אֲנֹכִי כִי עַל־כָּל־אֲשֶׁר אֲשַׁלַּחְךָ תִּלְךָ
 וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְךָ תִּדְבַר: אֶל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־
 אַתָּה אֲנִי לְהַצִּילָה גֹאֲמֵי־הַוֹה: וַיִּשְׁלַח יְיָ הֵוֹה אֶת־נִדְוֹ

לא-להים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם: ואתה תאזר מתניף וקמת ודברת אליהם את כל-אשר אנכי אצגך אל-תחת מפניהם פן-אחתה לפניהם: ונאני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולתמות נחשת על-פלי-הארץ למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ: ונולחמו אליך ולא-יוכלו לך פי-אתה אני נאם-י-הנה להצילך:

ב ויניחי דברי-הנה אלי לאמר: הלא וקראת באזני ירושלם לאמר פה אמר י-הנה זכרתי לך חסד נעורייך אהבת פלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: קדש ישראל לי-הנה ראשית תבואתה כל-אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם-י-הנה: ושמעו דברי-הנה בית יעקב וכל-משפחות בית ישראל: פה ו אמר י-הנה מה-מצאו אבותיכם בל עול פי רחקו מעלי וילכו אחרי הקבל ויהבלו: ולא אמרו איה י-הנה המעלה אתנו מארץ מצרים המוליך אתנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות בארץ לא-עבר בה איש ולא-ישב אדם שם: ואביא אתכם אל-ארץ הפרמל לאכל פריה וטובה ותבאו ותטמאו את-ארצי ונחלתי שמתם לתועבה: הפהנים לא אמרו איה י-הנה ותפשי התורה לא ידעוני והרשים פשעו בי והנבאים נבאו בפעל ואחרי לא-יועלו הלכו: לכן עד אריב אתכם נאם-י-הנה ואת-בני בניכם אריב: פי עברו איני כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד וראו הן היתה פזאת: ההימיר גוי א-להים והמה לא א-להים ועמי המיר פבודו בלוא יועיל: שמו שמים על-זאת ושערו חרבו מאד נאם-י-הנה: פי-שתים רעות עשה עמי אתי עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארת נשפרים אשר לא-יכלו המים: העבד ישראל אם-יליד בית הוא מדוע הנה לבז: עליו ישאגו כפרים נתנו קולם וישיתו ארצו לשמה עריו נצתו מבלי ישוב: גם-בני-גף ותחפנתס ירעוד קדקד: הלא-זאת תעשה-לך עזבך את-י-הנה א-להיך בשעת מולכך בדרך: ועמה מה-לך לדרך מצרים לשמות מי שחור ומה-לך לדרך אשור לשמות מי נהר: תנסרך רעתך ומשבותיך תוכחך ודעי וראי פי-רע ומר עזבך את-י-הנה א-להיך ולא פחדתי אליך נאם-א-דני י-הנה צ-באות: פי מעולם שברתי עלך נתקתלי מוסרותיך ותאמרי לא אעבור

פי על-פל-גבעה גבהה ותחת פל-עץ רענן את צעה זנה: ואנכי נטעתיך שורק פלה זרע אמת ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה: פי אם-תכבסי בותר ותרבי-לך ברית נכתם עונך לפני נאם א-דני י-הנה: איך תאמרי לא נטמאתי אחרי הבעלים לא הלכתי ראי דרפך בגיא דעי מה עשית בכרה קלה משרכת דרכיה: פרה ו למד מדבר באות נפשה שאפה רוח תאנתה מי ישיבנה פל-מבקשיה לא ייעפו בחדשה ימצאוה: מנעי רגלך מיחה וגרונך מצמאה ותאמרי נואש לוא פי-אהבתי זרים ואחריהם אלך: פכשת גנב פי ימצא פן הבישו בית ישראל המה מלכיהם שריהם וכהניהם ונביאיהם: אמרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתנו פי-פנו אלי ערף ולא פנים ובשת רעתם יאמרו קומה והושיענו: ואיה א-להיך אשר עשית לך יקומו אם-יושיעוך בעת רעתך פי מספר עריך הנו א-להיך יהודה: לממה תריבו אלי כלכם פשעתם פי נאם-י-הנה: לשוא הפיתי את-בניכם מוסר לא לקחו אכלה חרבכם נביאיכם פאריה משחית: הדור אתם ראו דברי י-הנה המדבר הליתי לישראל אם ארץ מאפליה מדוע אמרו עמל רדנו לוא-נבוא עוד אליך: התשפח בתולה עדזה פלה קשריה ועמי שכחוני ימים אין מספר: מה-תיטבי דרפך לבקש אהבה לכו גם את-הרעות למדת את-דרכיך: גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים לא-במחנתך מצאיתם פי על-פל-אלה: ותאמרי פי נקיתי אך שב אפו ממני הנני נשפט אותך על-אמרך לא חטאתי: מה-תזלי מאד לשנות את-דרפך גם ממצרים תבשי פאשר-בשפת מאשור: גם מאת זה תצאי ונדוד על-ראשך פי-מאס י-הנה במבטחיך ולא תצליחי להם: ג לאמר הן ישלח איש את-אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש-אחר הנשוב אליה עוד הלוא חנוף תחנה הארץ הקיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם-י-הנה: שאי-עיניך על-שפלים וראי איפה לא שפבת על-דרכים ישבת להם פערבי במדבר ותחגיפי ארץ בזנותיך וברעתך: וימנעו רבבים ומלקוש לוא הנה ומצח אשה זונה הנה לך מאנת הפלים: הלא מעתה קראת לי אבי אלופ נערי אתה: הינטר לעולם אם-ישמר לנצח הנה דברת ותעשי הרעות ותוכל: ויאמר י-הנה אלי בימלי יאשיהו

הַמֶּלֶךְ הִרְאִיתָ אֲשֶׁר עָשִׂתָה מִשָּׁבָה יִשְׂרָאֵל הִלְכָה
הִיא עַל־כְּלֵהָר גְּבֵה וְאֶל־תַּחַת כָּל־עֵץ רַעְנָן וַתִּזְנִי־
שָׁם: וְאָמַר אַחֲרַי עֲשׂוּתָה אֶת־כָּל־אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי תְּשׁוּב
וְלֹא־שָׁבָה וַתֵּרָא בְּגוֹדָה אַחֲוֹתָה יְהוּדָה: וְאָרָא כִּי
עַל־כָּל־אֲדוּת אֲשֶׁר גָּאָפָה מִשָּׁבָה יִשְׂרָאֵל שִׁלַּח־תִּיהָ
וְאָתָּן אֶת־סִפָּר פְּרִיתֶיהָ אֵלֶיהָ וְלֹא יֵרָאֶה בְּגִדָה
יְהוּדָה אַחֲוֹתָה וַתֵּלֶךְ וַתִּזֶּן גַּם־הִיא: וְהָיָה מִקֵּל זְנוּתָה
וַתַּחַנֵּף אֶת־הָאָרֶץ וַתִּנְאֹף אֶת־הָאָבֹן וְאֶת־הָעֵץ:
וְגַם־בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁבָה אֵלַי בְּגוֹדָה אַחֲוֹתָה יְהוּדָה
בְּכָל־לִבָּהּ כִּי אִם־בְּשִׁקָּר גַּם־יְהוָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי צִדְקָה נִפְשָׁה מִשָּׁבָה יִשְׂרָאֵל מִבְּגִדָה יְהוּדָה:
הֵלֶךְ וַיִּקְרָאתָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צְפוּנָה וְאָמַרְתָּ
שׁוּבָה מִשָּׁבָה יִשְׂרָאֵל גַּם־יְהוָה לֹא־אֶפִּיל פָּנַי בְּכֶם
כִּי־חָסִיד אֲנִי גַם־יְהוָה לֹא אֶטּוֹר לְעוֹלָם: אֵךְ דַּעֲי
עוֹנֶךָ כִּי בִי־הִנֵּה אֶ־לִהְיוֹךְ פִּשְׁעֶת וַתַּפְזְרִי אֶת־דְּרָכֶיךָ
לְזָרִים תַּחַת כָּל־עֵץ רַעְנָן וּבִקְוֹלֵי לֹא־שָׁמַעְתֶּם גַּם־
יְהוָה: שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְבִים גַּם־יְהוָה כִּי אֲנֹכִי
בְּעַלְתִּי בְכֶם וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם
מִמִּשְׁפָּחָה וְהִבַּאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן: וְנִתַּתִּי לְכֶם רֵעִים
כְּלָבִי וְרַעוּ אֶתְכֶם דַּעַה וְהִשְׁפִּיל: וְהָיָה כִּי תִרְבוּ
וּפְרִיתֶם בְּאָרֶץ בִּנְיָמִים הִהִמָּה גַּם־יְהוָה לֹא־יִאֲמָרוּ
עוֹד אַרְוֹן בְּרִית־יְהוָה וְלֹא יַעֲלֶה עַל־לֵב וְלֹא יִזְכְּרוּ־
בוּ וְלֹא יִפְקְדוּ וְלֹא יַעֲשֶׂה עוֹד: בְּעֵת הַהִיא יִקְרָאוּ
לִירוּשָׁלַם כְּסֵא יְהוָה וְנִקְוּ אֵלֶיהָ כָּל־הַגּוֹיִם לְשֵׁם
יְהוָה לִירוּשָׁלַם וְלֹא־יִלְכוּ עוֹד אַחֲרַי שָׁרְרוֹת לְבָם
הָרַע: בִּנְיָמִים הִלְמָה יִלְכוּ בֵּית־יְהוּדָה עַל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל וְיָבֹאוּ יַחַדוּ מֵאָרֶץ צְפוֹן עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
הִנַּח־תִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: וְאֲנֹכִי אֲמַרְתִּי אִיךְ אֲשִׁיתֶךָ
בְּבָנִים וְאֶסְוֶ־לְךָ אָרֶץ חֲמֻדָה נִחְלַת צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם
וְאָמַר אָבִי תִקְרָאֵ־לִי וּמֵאַחֲרַי לֹא תְּשׁוּבִי: אֲכֹן
בְּגִדָה אִשָּׁה מֵרַעָה כֹּן בְּגִדְתֶם כִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל גַּם־
יְהוָה: קוֹל עַל־שִׁפְיִים נִשְׁמָע בְּכִי תַחַנּוּגִי בְּנִי
יִשְׂרָאֵל כִּי הֵעוּ אֶת־דְּרָכֶם שָׁכַחוּ אֶת־יְהוָה
אֶ־לִהְיֶהֶם: שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְבִים אֶרְפָּה מִשׁוֹבְתֵיכֶם
הִנְנוּ אֲתָנוּ לֶךְ כִּי אֲתָה יְהוָה אֶ־לִהְיֶנוּ: אֲכֹן לִשְׁקָר
מִגְבָּעוֹת הַמּוֹן הָרִים אֲכֹן בִּי־הִנֵּה אֶ־לִהְיֶנוּ תְּשׁוּעַת
יִשְׂרָאֵל: וְהַבִּשְׁת אֶכְלָה אֶת־יָגִיעַ אֲבוֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ
אֶת־צֹאנֵם וְאֶת־בְּקָרָם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם:
נִשְׁכָּבָה בְּבִשְׁתָּנוּ וְתַכְסְּנוּ פְלִמְתָּנוּ כִּי לִי־הִנֵּה
אֶ־לִהְיֶנוּ חֲטָאנוּ אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־הַיּוֹם
הַזֶּה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקוֹל יְהוָה אֶ־לִהְיֶנוּ:

ד אִם־תְּשׁוּב יִשְׂרָאֵל גַּם־יְהוָה אֵלַי תְּשׁוּב וְאִם־
תִּסָּר שְׁקוּצִיךְ מִפָּנַי וְלֹא תִגּוֹד: וְנִשְׁבַּעְתָּ חִי־יְהוָה
בְּאֵמַת בְּמִשְׁפָּט וּבְצִדְקָה וְהִתְבָּרְכוּ כֹן גּוֹיִם וְכֹן
יִתְהַלְלוּ: כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לְאִישׁ יְהוּדָה
וְלִירוּשָׁלַם גִּירוּ לְכֶם גִּיר וְאֶל־תִּזְרְעוּ אֶל־קִצְיִם:
הַמֶּלֶךְ לִי־הִנֵּה וְהִסְרוּ עֲרָלוֹת לְבַבְכֶם אִישׁ יְהוּדָה
וַיִּשְׁבִּי יְרוּשָׁלַם פֶּן־תִּצָּא כְּאֵשׁ חֲמַתִּי וּבְעֵרָה וְאִין
מִכְּבָה מִפָּנַי רַע מֵעַלְלֵיכֶם: הִתְגִּידוּ בֵּיהוּדָה
וּבִירוּשָׁלַם הַשְּׁמִיעוּ וְאֲמָרוּ תִקְעוּ שׁוֹפָר בְּאָרֶץ קִרְאוּ
מִלְאוּ וְאֲמָרוּ הָאֶסְפוּ וְנִבְוֹאָה אֶל־עַרְי הַמְּבַצָּר: וְשֹׂאוּ־
גַם צִיּוֹנָה הַעֲיִזוּ אֶל־תַּעֲמְדוּ כִּי רַעָה אֲנֹכִי מִבֵּיא
מִצְפּוֹן וְשֹׁבֵר גְּדוֹל: עֲלֶה אֲרִיָּה מִסְּבָכוּ וּמִשְׁחִית גּוֹיִם
נִסַּע יֵצֵא מִמְּקוֹמוֹ לְשׁוּם אֶרֶץ לְשִׁמָּה עֲרִיךְ תִּצְיִנָּה
מֵאִין יוֹשֵׁב: עַל־זֹאת חֲגְרוּ שָׁקִים סִפְדוּ וְהִילִילוּ כִּי
לֹא־שָׁב תִּרוֹן אַף־יְהוָה מִמֶּנּוּ: וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא
גַּם־יְהוָה יִבְדֵּד לְבִי־הַמֶּלֶךְ וְלֵב הַשְּׁרִים וְנִשְׁלַמוּ
הַכְּהֻנִים וְהַנְּבָאִים יִתְמָהוּ: וְאָמַר אֱלֹהֵי אֶ־דְּגִי יְהוָה
אֲכֹן הַשָּׂא הַשָּׂאת לְעַם הַזֶּה וְלִירוּשָׁלַם לֹאֲמַר שְׁלוֹם
יְהִיָּה לְכֶם וְנִגְעָה חֲרָב עַד־הַנֶּפֶשׁ: בְּעֵת הַהִיא יֹאמֶר
לְעַם־הַזֶּה וְלִירוּשָׁלַם רֹחַ צַח שְׁפִים בְּמִדְבָּר דָּרָךְ
בַּת־עַמִּי לֹא לְזָרוֹת וְלֹא לְהִבְר: רֹחַ מְלֵא מֵאֱלֹהֵי
יְבֹוא לִי עֲתָה גַם־אֲנִי אֲדַבֵּר מִשְׁפָּטִים אוֹתָם: הִנֵּה אֶ־
כַּעֲנָנִים יַעֲלֶה וְכַסּוּפָה מֵרְכַבּוֹתָיו קָלוּ מִנְּשָׁרִים סוּסִיו
אוֹי לָנוּ כִּי שִׁדְדָנוּ: כַּכְּסִי מֵרַעָה לְבָד יְרוּשָׁלַם לְמַעַן
תִּוָּשְׁעִי עַד־מָתִי תִלְוִן בְּקִרְבֶּךָ מִחֲשֻׁבוֹת אוֹנֶךָ: כִּי
קוֹל מִגִּיד מִגֵּן וּמִשְׁמִיעַ אֲוֹן מִהַר אֶפְרַיִם: הִתְזַכְּרוּ
לְגוֹיִם הִנֵּה הַשְּׁמִיעוּ עַל־יְרוּשָׁלַם נְצָרִים בָּאִים מֵאָרֶץ
הַמִּרְחֵק וַיִּתְּנוּ עַל־עַרְי יְהוּדָה קוֹלָם: כְּשֹׁמְרֵי־שֵׁ־
הָיו עֲלֶיהָ מִסְּבִיב כִּי־אֲתִי מֵרַתָּה גַּם־יְהוָה: דִּרְכֶּךָ
וּמֵעַל־לִיךְ עָשׂוּ אֱלֹהֵי לֶךְ זֹאת רַעַתְךָ כִּי מֵר כִּי נִגַּע עַד־
לְבָד: מַעֲזִי אֲחִילָה קִירוֹת לְבִי הִמָּה־לִּי לְבִי
לֹא אֲחַרֵּשׁ כִּי קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַעְתָּ נִפְשִׁי תִרוּעַת
מִלְחָמָה: שֹׁבֵר עַל־שֹׁבֵר נִקְרָא כִּי שִׁדְדָה כָּל־הָאָרֶץ
פִּתְאֹם שִׁדְדוּ אֱלֹהֵי רַעַע יִרְיעַתִּי: עַד־מָתִי אֶרְאֶה־
גַּם אֲשָׁמְעָה קוֹל שׁוֹפָר: כִּי אֶ־אֲנִיל עַמִּי אוֹתִי לֹא
יִדְעוּ בָנִים סְכָלִים הִמָּה וְלֹא גְבוּרִים הִמָּה חֲכָמִים
הִמָּה לְהִרַע וְלִהְיִטִּיב לֹא יִדְעוּ: רְאִיתִי אֶת־הָאָרֶץ
וְהִנֵּה־תָהוּ וְבָהוּ וְאֶל־הַשְּׁמַיִם וְאִין אוֹרָם: רְאִיתִי
הַהָרִים וְהִנֵּה רַעֲשִׁים וְכָל־הַגְּבָעוֹת הִתְקַלְקְלוּ:
רְאִיתִי וְהִנֵּה אִין הָאָדָם וְכָל־עוֹף הַשְּׁמַיִם נִדְדוּ:
רְאִיתִי וְהִנֵּה הַפְּרָמֶל הַמְּדַבֵּר וְכָל־עַרְיו נִתְצוּ מִפָּנַי

י-הנה מפני תרון אפוי: פי-כה אמר י-הנה שממה
תהיה פל-הארץ וכלה לא אעשה: על-זאת תאבל
הארץ וקדרו השמים ממעל על פי-דברתי זמתי ולא
נחמתי ולא-אשוב ממנה: מקול פרש ורמה קשת
ברחת פל-העיר באו בעבים ובכפים עלו פל-העיר
עזובה ואין-יושב בהן איש: ואת שדוד מה-תעשי
פי-תלבשי שני פי-תעדי עדי-זנה פי-תקרעי בפור
עיניך לשוא תתיפי מאסו-בך עגבים נפשך ובקשו:
פי קול כחולה שמעתי צרה כמבפיה קול בת-ציון
תתיפח תפרש פפיה אוי-נא לי פי-עיפה נפשי
להרגים:

ה שוטטו בחוצות ירושלם וראו-נא ודעו ובקשו
ברחובותיה אם-תמצאו איש אם-יש עשה משפט
מבקש אמונה ואסלח לה: ואם חיי-הנה יאמרו לכן
לשקר ישבעו: י-הנה עיניך הלא לאמונה הפיתה
אתם ולא-תלו פליתם מאנו קחת מוסר תזקו פניהם
מסלע מאנו לשוב: ואני אמרתי אך-דלים הם נואלו
פי לא גדעו דרך י-הנה משפט א-להיהם: אלקה-לי
אל-הגדלים ואדברה אותם פי המה גדעו דרך י-הנה
משפט א-להיהם אך המה יחדו שברו על נתקו
מוסרות: על-כן הפם ארלה מייער זאב ערבות
ישדלם נמר שקד על-עריהם פל-היוצא מהנה יטרף
פי רבו פשעיהם עצמו משבותיהם: אי לזאת
אסלח-לך בניך עזבוני וישבעו בלא א-להים ואשבע
אותם וינאפו ובית זונה יתגודדו: סוסים מינונים
משקים היו איש אל-אשת רעהו יצהלו: העל-אלה
לוא-אפקד נאם-י-הנה ואם בגוי אשר-פזה לא
תתנקם נפשי: עלו בשרותיה ושחתו וכלה אל-
תעשו הסירו נטישותיה פי לוא לי-הנה המה: פי
בגוד בגדו פי בית ישראל ובית יהודה נאם-י-הנה:
פחשו פי-הנה ויאמרו לוא-הוא ולא-תבוא עלינו
רעה ותרב ורעב לוא נראה: והנביאים יהיו לרות
והדבר אין בהם פה יעשה להם: לכן פה-אמר
י-הנה א-להי צ-באות יען דברכם את-הדבר הזה
הגני נתן דברי פפיה לאש והעם הגנה עצים ואכלתם:
הגני מביא עליכם גוי ממרתק בית ישראל נאם-
י-הנה גוי איתן הוא גוי מעולם הוא גוי לא-תדע
לשנו ולא תשמע מה-ידבר: אשפתו כקבר פתוח
כלם גבורים: ואכל קצירך ולחמך יאכלו בגיך
ובנותיך יאכל צאנך ובקרך יאכל גפנך ותאנתך

ירשש ערי מבצריך אשר אתה בטח בהנה בקרב:
וגם בימים הקמה נאם-י-הנה לא-אעשה אתכם
פלה: ויהיה פי תאמרו תחת מה עשה י-הנה
א-להינו לנו את-פל-אלה ואמרת אליהם פאשר
עזבתם אותי ומעבדו א-להי נכר בארצכם פן מעבדו
זרים בארץ לא לכם: הגידו זאת בבית יעקב
והשמיעוה ביהודה לאמר: שמעו-נא זאת עם סכל
ואין לב עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא
ישמעו: האותי לא-תיראו נאם-י-הנה אם מפני לא
תחילו אשר-שמתי חול גבול לים תק-עולם ולא
יעברנהו ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא
יעברנהו: ולעם הזה הלה לב סורר ומורה סרו
וילכו: ולוא-אמרו בלבכם גירא נא את-י-הנה
א-להינו הנתן גשם יורה ומלקוש בעתו שבעת
חקות קציר ישמר-לנו: עונותיכם הטו-אלה
ותטאותיכם מנעו הטוב מכם: פי-נמצאו בעמי
רשעים ישור פשך יקושים הציבו משחית אנשים
ילפדו: ככלוב מלא עוף פן בתייהם מלאים מרמה
על-כן גדלו ויעשירו: שמנו עשתו גם עברו דברי-
רע דין לא-דנו דין יתום ויצליחו ומשפט אביונים
לא שפטו: העל-אלה לא-אפקד נאם-י-הנה אם
בגוי אשר-פזה לא תתנקם נפשי: שמה ושערו-ה
נהיתה בארץ: הנבאים נבאו בשקר והפקהים ירדו
על-ידיהם ועמי אהבו כן ומה-תעשו לאחריה:

ו הקעזו | בגי בנימן מקרב ירושלם ובתקוע תקעו
שופר ועל-בית הפרם שאו משאת פי רעה נשקפה
מצפון ושבר גדול: הנהו והמענה דמיתי בת-ציון:
אליה נבאו רעים ועדריהם תקעו עליה אהלים
סביב רעו איש את-ידו: קדשו עליה מלחמה קומו
ונעלה בצהרים אוי לנו פי-פנה היום פי ינטו צללי-
ערב: קומו ונעלה בלילה ונשחיתה ארמנותיה: פי
כה אמר י-הנה צ-באות פרתו עצה ושפכו על-
ירושלם סללה היא העיר הפלד פלה עשק בקרבה:
כהקיר ביר מימיה פן הקרה רעתה חמס ושד ישמע
בה על-פני תמיד חלי ומפה: הוסי ירושלם פן-
תקע נפשי ממך פן-אשימך שממה ארץ לוא
נושבה: פה אמר י-הנה צ-באות עולל יעוללו כגפן
שארית ישראל השב ידך כבוצר על-סלסלות: על-
מי אדברה ואעידה וישמעו הגה ערלה אזנם ולא
יוכלו להקשיב הגה דברי-י-הנה הנה להם לחרפה לא

יחפצו-בו: ואת חמת י-הוה מלאת גלאתי גלאתי הכיל
שפך על-עולל בחוץ ועל סוד בחורים יחדו פייגם-
איש עם-אשה ילכדו זקן עם-מלא ימים: ונסבו
בתיהם לאחרים שדות ונשים יחדו פייגה את-ידי
על-ישיבי הארץ נאם-י-הוה: פיי מקטנב ועד-גדולם
פלו בוצע בצע ומגביא ועד-פלחן פלו עשה שקר:
וירפאו את-שבר עמל על-נקלה לאמר
שלום שלום ואין שלום: הדישו פיי תועבה עשו
גם-בוש לא-יבושו גם-הכלים לא ידעו לכך יפלו
בנפלים בעת-פקדתיים יפשו אמר י-הוה: פפה אמר
י-הוה עמדו על-דרךים וראו ושאלו לנתבות עולם
אי-זה דרך הטוב ולכו-בה ומצאו מרגוע לנפשכם
ויאמרו לא גלד: ונהקמתי עליכם צפים הקשיבו
לקול שופר ויאמרו לא נקשיב: לכך שמעו הגוים
ודעי עדה את-אשר-בם: שמעי הארץ הנה אנכי
מביא רעה אל-העם הזה פרי מחשבותם פיי על-
דברי לא הקשיבו ותורתו וימאסו-בה: גלמה-זה לי
לבונה משבא תבוא וקנה הטוב מארץ מרחק
עלותיכם לא לרצון וזבחיכם לא-ערכו לי: לכך פה
אמר י-הוה הנני נתן אל-העם הזה מכשלים וכשלו
בם אבות ובנים יחדו שכן ורעו ואבדו: פפה אמר
י-הוה הנה עם בא מארץ צפון וגוי גדול יעור
מינרפתי-ארץ: קשת וכידון יחזיקו אכזרי הוא ולא
ירחמו קולם פנים יהמה ועל-סוסים ירכבו ערוף
פאיש למלחמה עליך בת-ציון: שמענו את-שמעו
רפו ידנו צרה החזקתנו חיל פיולדה: אל-תצאו
השדה ובדרך אל-תלכו פיי תרב לאיב מגור מסביב:
בת-עמי חגרי-שק והתפלשי באפר אכל יחיד עשי
לך מספד תמוררים פיי פתאם יבא השדד עלינו:
בחוץ נתתיה בעמי מבצר ותדע ובחנת את-דרךם:
פלם סרי סוררים הלכי רכיל נחשת וברזל פלם
משחיתים המה: נחר מפח מאש תם עפרת לשוא
צרה צרופ ורעים לא נתקו: פפסו גמאס קראו להם
פיי-מאס י-הוה בהם:

ז הדבר אשר הנה אל-ירמיהו מאת י-הוה לאמר:
עמד בשער בית י-הוה וקראת שם את-הדבר הנה
ואמרת שמעו דברי-הוה פלי-יהודה הפאים
בשערים האלה להשתחות לי-הוה: פפה אמר י-הוה
צ-באות א-להי ישראל היטיבו דרכיכם ומעלליכם
ואשכנה אתכם במקום הזה: אל-תבטחו לכם אל-

דברי השקר לאמר היכל י-הוה היכל י-הוה היכל
י-הוה המה: פיי אם-היטיב תיטיבו את-דרכיכם
ואת-מעלליכם אם-עשו תעשו משפט בין איש ובין
רעהו: גר יתום ואלמנה לא תעשקו ודם נקי אל-
תשפכו במקום הזה ואחרי א-להים אחרים לא תלכו
לרע לכם: ושפנתי אתכם במקום הזה בארץ אשר
נתתי לאבותיכם למור-עולם ועד-עולם: הנה אתם
בטחים לכם על-דברי השקר לבלתי הועיל:
הגנב רצח ונאף והשבע לשקר וקטר לבצע והלך
אחרי א-להים אחרים אשר לא-ידעתם: ובאתם
ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא-שמי עליו
ואמרתם נצלנו למען עשות את פלי-התועבות
האלה: המערת פראים הלה הבית הזה אשר-
נקרא-שמי עליו בעיניכם גם אנכי הנה ראיתי נאם-
י-הוה: פיי לכו-נא אל-מקומי אשר בשילו אשר
שפנתי שמי שם בראשונה וראו את אשר-עשיתי
לו מפני רעת עמי ישראל: ועתה יען עשותכם את-
פלי-המעשים האלה נאם-י-הוה ואדבר אליכם
השכם ודבר ולא שמעתם ואקרא אתכם ולא עניתם:
ועשיתי לבית אשר נקרא-שמי עליו אשר אתם
בטחים בו ולמקום אשר-נתתי לכם ולאבותיכם
פאשר עשיתי לשלו: והשלכתי אתכם מעל פני
פאשר השלכתי את-פלי-אחיכם את פלי-זרע אפרים:
ואתה אל-תתפלל בעד-העם הזה ואל-תשא
בעדם רנה ותפלה ואל-תפגע-בי פיי-אינני שמע
אתך: האניך ראה מה המה עשים בערי יהודה
ובחצות ירושלם: הבנים מלקטים עצים והאבות
מבערים את-האש והנשים לשות בצק לעשות
פונים למלכת השמים והסך נסכים לא-להים אחרים
למען הכעסני: האתי הם מכעסים נאם-י-הוה
הלוא אתם למען בשת פנייהם: לכך פה-אמר
א-דני י-הוה הנה אפי נחמתי גתכת אל-המקום הזה
על-האדם ועל-הבהמה ועל-עץ השדה ועל-פרי
האדמה ובערה ולא תכבה: פפה אמר י-הוה צ-באות
א-להי ישראל עלותיכם ספו על-זבחיכם ואכלו
בשר: פיי לא-דברתי את-אבותיכם ולא צויתים
ביום הוציא אותם מארץ מצרים על-דברי עולה
וזבח: פיי אם-את-הדבר הזה צויתי אותם לאמר
שמעו בקולי ותייתי לכם לא-להים ואתם תהיו-לי
לעם ונהלכתם בכל-הדרך אשר אצוה אתכם למען
ייטב לכם: ולא שמעו ולא-הטו את-אזנם וילכו

במעצות בשררות לבם הרע ויהיו לאחור ולא לפנים: למן-היום אשר יצאו אבותיכם מארץ מצרים עד היום הזה ואשלח אליכם את-פלעבדי הנביאים יום השכם ושלח: ולוא שמעו אלי ולא הטו את-אזנם ויקשו את-ערפם הרעו מאבותם: ודברת אליהם את-פלעבדברים האלה ולא ישמעו אליה וקראת אליהם ולא יענוכה: ואמרת אליהם זה הגויל אשר לוא-שמעו בקול י-הוה א-להיו ולא לקחו מוסר אבדה האמונה ונכרתה מפיהם: גזי גזרף והשליכי ושאי על-שפים קינה פי מאס י-הוה וישש את-דור עברתו: פיי-עשו בני-יהודה הרע בעיני נאם-י-הוה שמו שקוציהם בבית אשר-נקרא-שמי עליו לטמאו: ובנו במות התפת אשר בגיא בן-הנם לשרף את-בניהם ואת-בנותיהם באש אשר לא צויתי ולא עלתה על-לבי: לכן הנה-ימים באים נאם-י-הוה ולא-יאמר עוד התפת וגיא בן-הנם פי אם-גיא ההרגה וקברו בתפת מאין מקום: והיתה נבלת העם הזה למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ ואין מתריד: והשבתי מערי יהודה ומחצות ירושלם קול ששון וקול שמחה קול חתו וקול פלה פי לתרפה תהנה הארץ:

ח בעת ההיא נאם-י-הוה יוציאו את-עצמות מלכי-יהודה ואת-עצמות-שריו ואת-עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי-ירושלם מקברייהם: וישטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם ואשר דרשום ואשר השתחוו להם לא יאספו ולא יקברו לדמן על-פני האדמה יהיו: ונבחר מות מחילים לכל השארית הנשארים המשפחה הרעה הזאת בכל-המקומות הנשארים אשר הדחתים שם נאם י-הוה צ-באות: ואמרת אליהם פה אמר י-הוה היפלו ולא יקומו אם-ישוב ולא ישוב: מדוע שובכה העם הזה ירושלם משבה נצחת החזיקו בתרמת מאנו לשוב: הקשבתי ואשמע לוא-כן ידברו אין איש נחם על-רעתו לאמר מה עשיתי פלה שב במרוצתם כסוס שוטף במלחמה: גם-חסידה בשמים ידעה מועדיה ותרוסיס ועגור שמרו את-ענת באנה ועמי לא ידעו את משפט י-הוה: איכה תאמרו חכמים אונחנו ותורת י-הוה אתנו אכן הנה לשקר עשה עט שקר ספרים:

הבשו חכמים חתו וילכדו הנה בדברי-הוה מאסו וחכמת מה להם: לכן אתו את-נשיהם לאחרים שדותיהם לנורשים פי מקטן ועד-גדול פלה בצע בצע מנביא ועד-פהו פלה עשה שקר: וירפו את-שבר בת-עמל על-נקלה לאמר שלום שלום ואין שלום: הבשו פי תועבה עשו גם-בוש לא-יבשו והכלם לא ידעו לכן יפלו בנפלים בעת פקדתם יפשו אמר י-הוה: אסף אסיפם נאם-י-הוה אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה והעלה נבל ואתו להם יעברום: על-מה אונחנו ישבים האספו ונבוא אל-ערי המבצר ונדמה-שם פי י-הוה א-להינו הדמנו וישקנו מי-ראש פי חטאנו לי-הוה: קנה לשלום ואין טוב לעת מרפה והנה בעתה: מדן נשמע נחרת סוסי מקול מצהלות אביריו רעשה פל-הארץ ויבואו ויאכלו ארץ ומלואה עיר וישבי בה: פי הנני משלח בכם נחשים צפענים אשר אין-להם לחש ונשכו אתכם נאם-י-הוה: מבליגיתי עלי גזון עלי לבי דוי: הנה-קול שועת בת-עמי מארץ מרתקים הי-הוה אין בציון אם-מלכה אין בה מדוע הכעסוני בפסליהם בהבלי נכר: עבר קציר פלה קיץ ונאנחנו לוא נושענו: על-שבר בת-עמי השברתי קדדתי שמה החנקתני: הצרלי אין בגלעד אם-רפא אין שם פי מדוע לא עלתה ארכת בת-עמי: מי-יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את חללי בת-עמי:

ט מי-יתגני במדבר מלון ארמים ואעזבה את-עמי ואלכה מאתם פי כלם מגנפים עצרת בגדים: ויזרכו את-לשונם קשתם שקר ולא לאמונה גברו בארץ פי מרעה אל-רעה יצאו ואתי לא-ידעו נאם-י-הוה: איש מרעהו השמרו ועל-פל-אח אל-תבטחו פי כל-אח עקוב יעקב וכל-רע רכיל יהלף: ואיש ברעהו יתתלו ואמת לא ידברו למדו לשונם דבר-שקר הענה נלאו: שבתך בתוך מרמה במרמה מאנו דעת-אותי נאם-י-הוה: לכן פה אמר י-הוה צ-באות הנני צורפם ובחנתים פי-איד אעשה מפני בת-עמי: חץ שחוט לשונם מרמה דבר בפיו שלום את-רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו: העל-אלה לא-אפקד-בם נאם-י-הוה אם בגוי אשר-פזה לא תתנקם נפשי: על-ההרים אשא בכי ונהי ועל-נאות מדבר קינה פי נצתו מבלי-איש עבר ולא שמעו קול מקנה מעוף

השמים ועד־בהמה נדדו הלכו: ונתתי את־ירושלם לגלים מעון תנים ואת־ערי יהודה אתן שממה מבלי יושב: **מי־האיש התכם ויבן את־זאת ואשר דבר פי־י־הנה אליו ונגדה על־מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עבר:** **ויאמר י־הנה על־עזבם את־תורת־י אשר נתתי לפניהם ולא־שמעו בקולי ולא־הלכו בה:** **ויילכו אחרי שררות לבם ואחרי הבטלים אשר למזדום אבותם:** **לכן פה־אמר י־הנה צ־באות א־להי ישראל הנני מאכילם את־העם הזה לענה והשקיתים מי־ראש:** **והפצותים בגוים אשר לא ידעו המה ואבותם ושלחתי אחריהם את־החרב עד פלתי אותם:** **פה אמר י־הנה צ־באות התבוננו וקראו למקוננות ותבואינה ואל־התכמות שלחו ותבואנה:** **ותמתנה ותשנה עלינו גהי ותרדנה עינינו דמעה ועפעפינו יזלו־מים:** **כי קול גהי נשמע מציון איך שדדנו בשנו מאד פי־עזבנו ארץ כי השליכו משפנותינו:** **פי־שמענה נשים דבר־י־הנה ותקח אונכם דבר־פיו ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה:** **פי־עלה מות בתלוינו בא בארמנותינו להכרית עולל מחוץ בחורים מרחקות:** **דבר פה נאם־י־הנה ונפלה גבלת האדם פדמן על־פני השדה וכעמיר מאחרי הקצר ואין מאסף:** **פה א אמר י־הנה אל־יתהלל חכם בתכמתו ואל־יתהלל הגבור בגבורתו אל־יתהלל עשיר בעשרו:** **כי אם־בזאת יתהלל המתהלל השפל וידע אותו כי אני י־הנה עשה חסד משפט וצדקה בארץ פי־באלה חפצתי נאם־י־הנה:** **הנה ימים באים נאם־י־הנה ופקדתי על־כל־מול בערלה:** **על־מצרים ועל־יהודה ועל־אדום ועל־בני עמון ועל־מואב ועל־כל־קצוצי פאה הישבים במדבר פי כל־הגוים ערלים וכל־בית ישראל ערלי־לב:**

י שמעו את־הדבר אשר דבר י־הנה עליכם בית ישראל: **פה א אמר י־הנה אל־דרך הגוים אל־תלמדו ומאתות השמים אל־תחתו פי־יתתו הגוים מהמה:** **פי־חקקות העמים הבל הוא פי־על מינער כרתו מעשה ידי־חרש במעצד:** **בכסף ובזהב יפגהו במסמרות ובמקבות יחזקום ולוא יפיק:** **בתמר מקשה המה ולא ידברו נשוא נשוא פי לא יצעדו אל־תיראו מהם פי־לא ירעו וגם־היטיב אין אותם:** **מאין פמוך י־הנה גדול אתה וגדול שמוך בגבורה:**

מי לא יראך מלך הגוים פי לך יאתה פי בכל־חכמי הגוים ובכל־מלכותם מאין פמוך: **ובאתת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא:** **בכסף מרקע מתרשיש יובא וזהב מאופז מעשה חרש וידי צורף תכלת וארגמן לבושם מעשה חכמים כלם:** **וי־הנה א־להים אמת הוא־א־להים תיים ומלך עולם מקצפו תרעש הארץ ולא־יכלו גוים ועמו:** **כדנה תאמרו להום א־להיא די־שמניא וארקא לא עבדו יאבדו מארעא ומן־תחות שמיא אלה:** **עשה ארץ בכחו מכין תבל בתכמתו ובתבונתו נטה שמים:** **לקול תמו המון מים בשמים ויעלה נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאצרתיו:** **ונבער כל־אדם מדעת הביש כל־צורף מפסל פי נשקר נספו ולא־רוח בם:** **הבל המה מעשה תעתעים בעת פקדתם יאבדו:** **לא־כאלה חלק יעקב פי־יוצר הפל הוא וישראל שבת נחלתו י־הנה צ־באות שמו:** **אספי מארץ פנעתך ישבת במצור:** **פי־כה אמר י־הנה הנני קולע את־יושבי הארץ בפעם הזאת והצרתי להם למען ימצאו:** **אוי לי על־שברי נחלה מפקתי ואני אמרתי אך זה חלי ואשאנו:** **אהלי שדד וכל־מיתרי נתקו בני יצאני ואינם אין־נטה עוד אהלי ומקים יריעותי:** **כי נבערו הרעים ואת־י־הנה לא דרשו על־פן לא השפילו וכל־מרעיתם נפוצה:** **קול שמועה הנה באה ורעש גדול מארץ צפון לשום את־ערי יהודה שממה מעון תנים:** **ינדעתי י־הנה פי לא לאדם דרפו לא־לאיש הלך ותכין את־צעדו:** **נסרני י־הנה אד־במשפט אל־באסף פון־תמעטני:** **שפך חמתך על־הגוים אשר לא־ידעוה ועל משפחות אשר בשמוך לא קראו פי־אכלו את־יעקב ואכלהו ויכלהו ואת־נוהו השמו:**

יא **הדבר אשר הנה אל־ירמלהו מאת י־הנה לאמר:** **שמעו את־דברי הברית הזאת ודברתם אל־איש יהודה ועל־ישבי ירושלם:** **ואמרת אליהם פה־אמר י־הנה א־להי ישראל ארור האיש אשר לא ישמע את־דברי הברית הזאת:** **אשר צויתי את־אבותיכם ביום הוציא־אותם מארץ־מצרים מפור הברזל לאמר שמעו בקולי ועשיתם אותם ככל אשר־אצוה אתכם והייתם לי לשם ואנכי אהנה לכם לא־להים:** **למען הקים את־השבועה אשר־נשבועתי לאבותיכם לתת להם ארץ זבת חלב ודבש פיום הנה**

וְאָעַן וְאָמַר אֲמֵן | וְ-הִנֵּה: וַיֹּאמֶר וְ-הִנֵּה אֵלַי קָרָא
 אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת
 יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר שְׁמְעוּ אֶת-דְּבַרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
 וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם: כִּי הֵעֵד הָעֵדוּתִי בְּאֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם
 הָעֵלֹתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְעַד-הַיּוֹם הַזֶּה הַשְׁפָּם
 וְהָעֵד לֵאמֹר שְׁמְעוּ בְּקוֹלִי: וְלֹא שְׁמַעוּ וְלֹא-הִטּוּ
 אֶת-אָזְנָם וַיִּלְכּוּ אִישׁ בְּשָׂרֵירוֹת לִבָּם הֲרַע וְאָבִיא
 עֲלֵיהֶם אֶת-כָּל-דְּבַרֵי הַבְּרִית-הַזֹּאת אֲשֶׁר-צִוִּיתִי
 לַעֲשׂוֹת וְלֹא עָשׂוּ: וַיֹּאמֶר וְ-הִנֵּה אֵלַי גְּמֻצָא-קָשָׁר
 בְּאִישׁ יְהוּדָה וּבִישְׁבֵי יְרוּשָׁלַם: שָׁבוּ עַל-עֲוֹנוֹת
 אֲבוֹתָם הָרָאשׁוֹנִים אֲשֶׁר מֵאֲנִי לְשִׁמוּעַ אֶת-דְּבַרֵי
 וְהָמָּה הִלְכוּ אַחֲרַי אֶ-לֵהִים אַחֲרַי לְעַבְדָּם הִפְרוּ
 בֵּית-יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת-
 אֲבוֹתָם: «לָכֵן כֹּה אָמַר וְ-הִנֵּה הִנְנִי מֵבִיא אֲלֵיהֶם רָעָה
 אֲשֶׁר לֹא-יִוָּכְלוּ לְצַאת מִמֶּנָּה וְזָעְקוּ אֵלַי וְלֹא אֲשַׁמַּע
 אֲלֵיהֶם: וְהִלְכוּ עָרֵי יְהוּדָה וְיִשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם וְזָעְקוּ
 אֶל-הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הֵם מְקַטְרִים לָהֶם וְהוֹשַׁע לֹא-
 יוֹשִׁיעוּ לָהֶם בְּעַת רְעַתָּם: כִּי מִסְפָּר עָרֵיָהּ הִנּוּ
 אֶ-לֵהֵיךָ יְהוּדָה וּמִסְפָּר חֻצוֹת יְרוּשָׁלַם שְׁמַתָּם
 מִזְבַּחוֹת לְבַשְׁת מִזְבַּחוֹת לְקַטֵּר לְבַעַל: וְאַתָּה אֶל-
 תִּתְפַּלֵּל בְּעַד-הָעָם הַזֶּה וְאַל-תִּשָּׂא בְּעַדָם רָגַח וּתְפַלֵּה
 כִּי | אִינְנִי שֹׁמֵעַ בְּעַת קְרָאָם אֵלַי בְּעַד רְעַתָּם: מָה
 לִידִידַי בְּבֵיתִי עֲשׂוֹתָהּ הַמְּזַמְּלָה הַרְבִּים וּבִשְׂרָקֵדֶשׁ
 יַעֲבְרוּ מֵעֲלֶיךָ כִּי רְעַתְכִי אֲזַ תַּעֲלִזִי: זִנִּית רַעְנֹן יָפָה
 פְּרִי־תֹאֵר קָרָא וְ-הִנֵּה שְׁמָךְ לְקוֹל | הַמוֹלָה גְּדֹלָה
 הַצִּית אֵשׁ עָלֶיהָ וְרַעו דְּלִיּוֹתֶינִי: וְ-הִנֵּה צָ-בָאוֹת
 הַנוֹטַע אוֹתָךְ דָּבַר עָלֶיךָ רָעָה בְּגִלְל רַעַת בֵּית-יִשְׂרָאֵל
 וּבֵית יְהוּדָה אֲשֶׁר עָשׂוּ לָהֶם לְהַכְעִסֵנִי לְקַטֵּר לְבַעַל:
 וְ-הִנֵּה הוֹדִיעַנִי וְאַדְעָה אֲזַ הִרְאִיתַנִּי מֵעַלְלֵיהֶם:
 וְאַנִּי כְּכַבֵּשׁ אֶלּוֹף יוּבֵל לְטָבוֹחַ וְלֹא-יִדְעֵתִי כִּי-עָלִי |
 תִּשְׁבוּ מִחֻשְׁבוֹת נִשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ וּנְכַרְתֶּנוּ מֵאֶרֶץ
 חַיִּים וְשָׁמוּ לֹא-יִזְכָּר עוֹד: וְ-הִנֵּה צָ-בָאוֹת שֹׁפֵט
 אֲדָק בְּתוֹן פְּלִיּוֹת וְלֵב אֶרְאֶה נִקְמַתְךָ מֵהֶם כִּי אֵלֶיךָ
 גִּלִּיתִי אֶת-רִיבִי: «לָכֵן כֹּה-אָמַר וְ-הִנֵּה עַל-אֲנָשֵׁי
 עֲנֹתוֹת הַמְּבַקְשִׁים אֶת-נַפְשֶׁךָ לֵאמֹר לֹא תִנְבֵּא בְשֵׁם
 וְ-הִנֵּה וְלֹא תָמוּת בְּנִדְּנוֹ: «לָכֵן כֹּה אָמַר וְ-הִנֵּה
 צָ-בָאוֹת הִנְנִי פֹקֵד עֲלֵיהֶם הַבַּחֲוָרִים יָמָתוּ בַתְּרַב
 בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם יָמָתוּ בְרָעַב: וְשֹׂאֲרִית לֹא תִהְיֶה
 לָהֶם כִּי-אָבִיא רָעָה אֶל-אֲנָשֵׁי עֲנֹתוֹת שְׁנַת פְּקֻדָתָם:

אֲדַבֵּר אִתְּךָ מִדּוֹעַ דְּרָךְ רְשָׁעִים צְלַחָה שְׁלוֹ כָּל-בְּגָדֵי
 בְּגָד: נִטְעַתֶם גַּם-שָׁרְשׁוֹ יִלְכּוּ גַם-עֲשׂוּ פְרִי קָרוֹב
 אֶתָּה בְּפִיָּהֶם וְרַחֲוֹק מִפְּלִיּוֹתֵיהֶם: וְאַתָּה וְ-הִנֵּה
 יִדְעַתְנִי תִרְאֵנִי וּבְחַנְתָּ לִּפְנֵי אֶתְךָ הַתַּקָּם כְּצֹאֵן לְטַבְחָה
 וְהַקְדָּשִׁים לְיוֹם הַרְגָּה: עַד-מָתַל תִּתְּבֵּל הָאָרֶץ וְעֹשֵׁב
 כָּל-הַשָּׂדֶה יִיבֵשׁ מִרְעַת וְשִׁבְי־כֹּה סִפְתָּה בְּהַמוֹת
 וְעוֹף כִּי אָמְרוּ לֹא יִרְאֶה אֶת-אֲחֵרֵיתָנוּ: כִּי אֶת-
 רַגְלִים רַצְתָּה וְיִלְאוּךָ וְאַיִךְ תִּתְּחַרָּה אֶת-הַסּוֹסִים
 וּבְאֶרֶץ שְׁלוֹם אֶתָּה בּוֹטַח וְאַיִךְ תַּעֲשֶׂה בְּגֹאֲוֹן הִירְדֵן:
 כִּי גַם-אֲחֵיךָ וּבֵית-אֲבִיךָ גַם-הָמָּה בְּגָדוּ כֹּךְ גַּם-הָמָּה
 קָרָאוּ אֲחֵרֵיךָ מִלֵּא אֶל-תִּמְאֵנוּ בָּם כִּי-יִדְבְּרוּ אֵלֶיךָ
 טוֹבוֹת: עֲזַבְתָּ מֵלֵךְ אֶת-בֵּיתִי נִטְשָׁתִי אֶת-נַחְלָתִי נָתַתִּי
 אֶת-יְדֵדוֹת נַפְשִׁי בְּכַף אִיבִיָּה: הִיָּתָה-לִּי נַחְלָתִי
 כְּאַרְיֵה בַיַּעַר נִתְּנָה עָלַי בְּקוֹלָה עַל-כֵּן שְׁנֵאתִיָּה:
 הֵעֵיט צְבוּעַ נַחְלָתִי לִי הָעֵיט סָבִיב עָלַיָּה לָכוּ אֲסַפּוּ
 כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה הַתִּיּוֹ לְאֲכָלָהּ: רָעִים רַבִּים שָׁחַתוּ
 כְּרַמִּי בִסָּסוּ אֶת-חֻלְקָתִי גִתָּנוּ אֶת-חֻלְקַת חֻמְדָּתִי
 לְמַדְבַּר שְׁמָמָה: שְׁמָה לְשִׁמְמָה אֲבָלָה עָלַי שְׁמָמָה
 נִשְׁמָה כָּל-הָאָרֶץ כִּי אֵין אִישׁ שֵׁם עַל-לֵב: עַל-כֵּן-
 שְׁפִים בַּמְדְּבָר בָּאוּ שְׂדֵדִים כִּי תָרַב לִי-הִנֵּה אֲכָלָה
 מִקְצֵה-אֶרֶץ וְעַד-קְצֵה הָאָרֶץ אֵין שְׁלוֹם לְכָל-בָּשָׂר:
 וְזָרְעוּ חֲטִיִּים וְקִצְיִם קָצְרוּ נַחְלוֹ לֹא יוֹעֵלוּ וּבִשְׁוֹ
 מִתְּבוֹאָתֵיכֶם מִחֲרוֹן אֶף-וְ-הִנֵּה: כֹּה | אָמַר וְ-הִנֵּה
 עַל-כֵּן-שְׁכַנֵּי הָרָעִים הַגּוֹעִים בְּנַחְלָה אֲשֶׁר-הִנְחַלְתִּי
 אֶת-עַמִּי אֶת-יִשְׂרָאֵל הִנְנִי נִתְּשָׁם מֵעַל אֲדָמָתָם וְאַתָּ-
 בֵּית יְהוּדָה אֶתּוֹשׁ מִתּוֹכָם: וְהִנֵּה אֲתָרִל נִתְּשִׁי אוֹתָם
 אֲשׁוּב וְרַחֲמָתִים וְהַשְׁבָּתִים אִישׁ לְנַחְלָתוֹ וְאִישׁ
 לְאַרְצוֹ: וְהִנֵּה אִם-לִמַּד יִלְמְדוּ אֶת-דְּרָכֵי עַמִּי
 לְהַשְׁבֵּעַ בְּשָׂמִי חַיִּי-הִנֵּה כֹּה אֲשֶׁר לְמַדוּ אֶת-עַמִּי
 לְהַשְׁבֵּעַ בְּבַעַל וּנְבַנּוּ בַתּוֹךְ עַמִּי: וְאַם לֹא יִשְׁמְעוּ
 וְנִתְּשָׁתִי אֶת-הַגּוֹי הַהוּא נִתּוֹשׁ וְאַפְד נְאֻם-וְ-הִנֵּה:

יג כה-אמר ו-הנה אלי הלוך וקניית לך אזור פשתים
 ושמרתו על-מתניך ובמים לא תבאהו: ויאקנה את-
 האזור כדבר ו-הנה ואשמ על-מתני: ויהי דברי-
 הנה אלי שגית לאמר: קח את-האזור אשר קניית
 אשר על-מתניך וקום לך פרחה וטמנהו שם בנקיק
 הסלע: ואלך וטמנהו בפרת כאשר צנה ו-הנה
 אותי: ויהי מקץ ימים רבים ויאמר ו-הנה אלי קום
 לך פרחה וקח משם את-האזור אשר צויתך לטמנו-
 שם: ואלך פרחה ואתפר ואקח את-האזור מן-
 [המשך בעמוד אחרון של רמב"ם <<<]

הַלְכוּת בֵּית הַבְּחִירָה פֶּרֶק ב

טַפְּחִים. וְגַבְהָ פֶּלַח הַמִּזְבֵּחַ, שְׂמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים טַפַּח. וּכְפֹךְ הָיְתָה מִדָּתוֹ, וְצוּרְתוֹ:

בֵּה עָלָה חֲמִשָּׁה טַפְּחִים, וְכֹנֶס חֲמִשָּׁה טַפְּחִים; זֶה הוּא יְסוֹד: נִמְצָא רַחֲבֵי שְׁלוֹשִׁים אֲמָה וּשְׁנֵי טַפְּחִים, עַל רַחֲבֵי שְׁלוֹשִׁים אֲמָה וּשְׁנֵי טַפְּחִים. עָלָה שְׁלוֹשִׁים טַפַּח, וְכֹנֶס חֲמִשָּׁה טַפְּחִים; זֶה הוּא סוּבֵב: נִמְצָא רַחֲבֵי שְׂמוֹנָה וְעֶשְׂרִים אֲמָה וְאַרְבָּעָה טַפְּחִים, עַל שְׂמוֹנָה וְעֶשְׂרִים אֲמָה וְאַרְבָּעָה טַפְּחִים. וּמְקוֹם הַקְּרָנוֹת, אֲמָה מִזֶּה וְאַמָּה מִזֶּה סְבִיב; וְכֵן מְקוֹם רִגְלֵי הַכּוֹהֲנִים, אֲמָה סְבִיב: נִמְצָא מְקוֹם הַמַּעְרָכָה רַחֲבֵי אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים אֲמָה וְאַרְבָּעָה טַפְּחִים, עַל אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים אֲמָה וְאַרְבָּעָה טַפְּחִים.

בֵּה גַבְהָ פֶּלַח קֶרֶן וְקֶרֶן, חֲמִשָּׁה טַפְּחִים; וְרַבּוּעַ פֶּלַח קֶרֶן, אֲמָה עַל אֲמָה. וְאַרְבַּע הַקְּרָנוֹת, חֲלוּלוֹת הָיוּ מִתּוֹכָן. וְגַבְהָ מְקוֹם הַמַּעְרָכָה, שְׂמוֹנָה עָשָׂר טַפַּח.

בֵּה נִמְצָא חֲצֵי גַבְהָ הַמִּזְבֵּחַ, בְּשִׁשָּׁה טַפְּחִים מִסּוּף הַסּוּבֵב וְלִמְשָׁה; וְחוּט שְׁלֹסְקָה הָיָה חֲגוּר בְּאַמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֲלִיזִים לְדָמִים הַתַּחְתּוֹנִים; וְנִמְצָא גַבְהוֹ מִן הָאָרֶץ עַד מְקוֹם הַמַּעְרָכָה, תִּשְׁעֵי אַמּוֹת פָּחוֹת טַפַּח; וְזוֹ הִיא צוּרְתוֹ לְפִי מִדּוֹתָיו.

בֵּה יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ, לֹא הָיָה מְקוּף מֵאַרְבַּע רִיחּוֹתָיו כְּמוֹ הַסּוּבֵב, אֲלָא הָיָה הַיְסוֹד מִשּׁוּף כְּנֶגֶד פֶּלַח רֵיחַ צָפוֹן וּמַעְרָב, וְאוֹכֵל בְּדָרוֹם אֲמָה אַחַת וּבְמִזְרָח אֲמָה אַחַת; וְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, לֹא הָיָה לָהּ יְסוֹד. וּבְקֶרֶן מַעְרָבִית דְּרוֹמִית, הָיוּ שְׁנֵי נִקְבִים כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין דְּקִיּוֹ; וְהֵן הַנִּקְרָאִין שִׁיתִּין: שְׁתֵּדָמִים יוֹרְדִין בָּהֶן וּמִתְעַרְבִין בְּאַמָּה, וְיוֹצְאִין לְנַחַל קִדְרוֹן.

בֵּה הַמִּזְבֵּחַ, מְקוֹמוֹ מְכוּן בְּיֹתֵר; וְאֵין מְשַׁנֵּין אוֹתוֹ מִמְקוֹמוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֶה—מִזְבֵּחַ לְעֹלָה, לְיִשְׂרָאֵל". וּבְמִקְדָּשׁ נֶעְקֵד יִצְחָק אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלָד—לָהּ, אֶל—אָרֶץ הַמּוֹרִיָּה" וְנֶאֱמַר "וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת—הַבַּיִת, בְּהַר הַמּוֹרִיָּה". וּמִסֵּרַת בְּיַד הַפֶּלַח, שֶׁהַמְּקוֹם שֶׁבָּנָה בּוֹ דָּוִד וּשְׁלֹמֹה הַמִּזְבֵּחַ כְּגֵרֶן אֲרוֹנָה הוּא הַמְּקוֹם שֶׁבָּנָה בּוֹ אַבְרָהָם הַמִּזְבֵּחַ וְעֵקֶד עָלָיו יִצְחָק, וְהוּא הַמְּקוֹם שֶׁבָּנָה בּוֹ נֹחַ כְּשִׁינְצָא מִן הַתְּבֵה, וְהוּא הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהַקְּרִיב עָלָיו קִין וְהָבֶל. וְכֹף הַקְּרִיב אָדָם הָרֵאשׁוֹן כְּשֶׁנִּבְרָא קֶרֶבֶן, וּמִשָּׁם נִבְרָא; אָמְרוּ חֲכָמִים, אָדָם מִמְּקוֹם כְּפָרְתוֹ נִבְרָא.

בֵּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ מְכוּנוֹת הַרְבֵּה, וְצוּרְתוֹ יְדוּעָה אִישׁ מֵאִישׁ. וּמִזְבֵּחַ שֶׁבָּנוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה, כְּעֵין מִזְבֵּחַ שְׁעֵתִיד לְהַבְנוֹת עֲשׂוּהוּ; וְאֵין לְהוֹסִיף עַל מִדָּתוֹ, וְלֹא לְגַרֵעַ מִמֶּנָּה. וּשְׁלוֹשָׁה נְבִיאִים עָלוּ עִמָּהֶם מִן הַגּוֹלָה אַחַד הַעִיד לָהֶן עַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, וְאַחַד הַעִיד לָהֶן עַל מִדּוֹתָיו; וְאַחַד הַעִיד לָהֶן שֶׁמְקַרְיבִין עַל הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה פֶּלַח הַקְּרָבָנוֹת, אִם עַל פִּי שְׂאִין שָׁם בֵּית.

בֵּה מִזְבֵּחַ שְׁעֵשָׂה מִשָּׁה, וְשְׁעֵשָׂה שְׁלֹמֹה, וְשְׁעֵשׂוֹ בְּנֵי הַגּוֹלָה, וְשְׁעֵתִיד לְהַעֲשׂוֹת כְּלָן עָשָׂר אַמּוֹת גַּבְהָ פֶּלַח אַחַד מִחֵן; וְזֶה הַפֶּתוּב בְּתוֹרָה "שְׁלֹשׁ אַמּוֹת, קָמְתוּ", מְקוֹם הַמַּעְרָכָה בְּלֶבֶד. וּמִזְבֵּחַ שְׁעֵשׂוֹ בְּנֵי הַגּוֹלָה, וְכֵן הַעֲתִיד לְהַבְנוֹת מִדָּת אֲרָבוֹ וְרַחֲבֵי שְׁלוֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת עַל שְׁלוֹשִׁים וּשְׁתַּיִם. בֵּה עָשָׂר אַמּוֹת שְׁלֹגַבְהָ הַמִּזְבֵּחַ מִחֵן בְּאַמָּה בֵּת חֲמִשָּׁה טַפְּחִים, וּמִחֵן בְּאַמָּה בֵּת שְׁשָׁה טַפְּחִים; וְשָׂאֵר פֶּלַח אַמּוֹת הַבְּנִין, בֵּת שְׁשָׁה

וְלִמְטָה בְּרִצְפָה בְּאוֹתָהּ הִקְרָן הָיָה מְקוֹם אִמָּה
עַל אִמָּה, וְטַבְלָה שְׁלִישִׁי וְטַבְעַת קְבוּעָה בָּהּ,
שָׁבוּ יוֹרְדֵיין לְשִׁית וּמִנְקִין אוֹתוֹ, וְזוֹ הִיא
צוּרְתוֹ.

ב,ט וְכַבֵּשׁ הָיָה בְּנוֹי לְדְרוֹמוֹ שְׁלִמְזִבְחָ אֲרָפוֹ
שְׁלוֹשִׁים וּשְׁתַּיִם, עַל רַחֲב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אִמָּה;
וְהָיָה אוֹכֵל בְּאֶרֶץ שְׁלוֹשִׁים אִמָּה מִצַּד
הַמְזִבְחָ, וּפְזִירָה מִמֶּנּוּ אִמָּה עַל הַיְסוּד וְאִמָּה
עַל הַפּוֹכֵב. וְאִוִיר מְעַט הָיָה מִפְּסִיק בֵּין
הַכֶּבֶשׂ לַמְזִבְחָ, כִּדִּי לִתֵּן הָאֲבָרִים בְּזִרְיָקָה.
וְגַבְהַּ הַכֶּבֶשׂ תִּשַׁע אֲמוֹת פְּחוֹת שְׁתוֹת, עַד
כְּנֻד הַמְעַרְכָּה. וְשְׁנֵי כֶּבֶשִׁים קְטַנִּים יוֹצְאִים
מִמֶּנּוּ, שִׁבְחָם פּוֹנִים לַיְסוּד וְלַפּוֹכֵב וּמִבְּדִלִין
מִן הַמְזִבְחָ כַּמְלֹא נִימָה.

ב,י וְחֵלּוֹן הָיְתָה בְּמַעְרְבוֹ שְׁלִפְכֶשׁ, אִמָּה עַל
אִמָּה; וְרַבּוּבָה הָיְתָה נִקְרָאת: שִׁבְחָ נֹתֵנִין
פְּסוּלֵי חֲטָאת הָעוֹף, עַד שִׁתְּעַבֵּר צוּרְתָהּ;
וְתִצָּא לְבֵית הַשְּׂרָפָה. וְשְׁנֵי שְׁלַחָנוֹת הָיוּ
בְּמַעְרֵב הַכֶּבֶשׂ אֶחָד שְׁלִישִׁי, שְׁנֹתֵנִין עָלָיו
אֶת הָאֲבָרִים; וְאֶחָד שְׁלִכְסָה, שְׁנֹתֵנִין עָלָיו
כִּלְי הַשְּׂרֵת.

הַלְבוֹת בֵּית הַבְּחִירָה פֶּרֶק ג

ג,א הַמְּנוֹרָה, מִפְּרִשֶׁת צוּרְתָהּ בַּתּוֹרָה.
וְאַרְבָּעָה גְּבִיעִים וְשְׁנֵי כַּפְתּוֹרִים וְשְׁנֵי
פְּרָחִים הָיוּ בְּקִנְיַה הַמְּנוֹרָה, שְׁנַאֲמַר
"וּבְמִנְרָה, אַרְבָּעָה גְּבִיעִים: מִשְׁקָדִים
כַּפְתּוֹרִיָּה, וּפְרָחִיָּה"; וְעוֹד פֶּרֶחַ שְׁלִישִׁי הָיָה
סְמוּךְ לִירְכָה שְׁלִמְנוֹרָה, שְׁנַאֲמַר "עַד-יִרְכָּה
עַד-פְּרָחָה". וְשְׁלוֹשׁ רִגְלִים הָיוּ לָהּ.

ג,ב וְשְׁלוֹשָׁה כַּפְתּוֹרִים אַחֲרוֹת הָיוּ בְּקִנְיַה
הַמְּנוֹרָה, שְׁמֹחֵן יוֹצְאִין שֵׁשֶׁת הַקְּנִיָּם,
שְׁלוֹשָׁה מִצַּד זֶה, וְשְׁלוֹשָׁה מִצַּד זֶה; וּבְכָל
קִנְיַה וְקִנְיַה מֹחֵן, שְׁלוֹשָׁה גְּבִיעִים וְכַפְתּוֹר

ב,יא כְּשִׁפּוֹנֵיין הַמְּזִבְחָ בּוֹנִין אוֹתוֹ כִּלּוֹ
אֲטוּם כְּמִין עַמּוּד, וְאִין עוֹשִׂין בוֹ חֶלֶל כִּלְלִי;
אֲלֹא מִבִּיא אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת גְּדוֹלוֹת וְקַטְנוֹת,
וּמִבִּיא סִיד וְזָפֶת וְקוֹנִיָּה, וּמִמְחָה וְשׁוֹפָךְ
לְתוֹךְ מִלְּפָן גְּדוֹל כְּמִדְתּוֹ, וּבּוֹנָה וְעוֹלָה.

ב,יב וְנֹתֵן בְּתוֹךְ הַבְּנִין גּוֹף שְׁלֵעִין אוֹ אֶבֶן
בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מְזֻרְחִית, כְּמִדַּת הַיְסוּד; וְכֵן
נֹתֵן בְּתוֹךְ כָּל קֶרֶן וְקֶרֶן, עַד שְׁשִׁשְׁלִים הַבְּנִין
וְיִסִּיר הַגּוֹפִים שֶׁבְּתוֹךְ הַבְּנִין: כִּדִּי שִׁתְּשָׂאֵר
קֶרֶן דְּרוֹמִית מְזֻרְחִית כִּלְלִי יְסוּד, וְיִשְׁאָרוּ
הַקְּרָנוֹת חֲלוּלִין.

ב,יג אַרְבַּע קְרָנוֹת שְׁלִמְזִבְחָ, וַיְסוּדוֹ, וְרַבּוּעוֹ
מְעַפְכִּין; וְכָל מְזִבְחָ שָׂאִין לוֹ קֶרֶן, וַיְסוּד,
וְכַבֵּשׂ, וְרַבּוּעַ הָרִי הוּא פְּסוּל, שְׂאֲרַבְעָתָן
מְעַפְכִּין. אֲבָל מִדַּת אֲרָפוֹ, וּמִדַּת רַחֲפוֹ,
וּמִדַּת קוֹמָתוֹ אִין מְעַפְכִּין; וְהוּא שְׁלֵא
יִפְחַת מֵאִמָּה עַל אִמָּה בְּרוּם שְׁלוֹשׁ אֲמוֹת,
כְּשִׁעוֹר מְקוֹם הַמְעַרְכָּה שְׁלִמְזִבְחָ מְדַבֵּר.

ב,יד מְזִבְחָ שְׁנַפְגָּם מִבְּנִינוֹ אִם נִפְגָּם מִבְּנִינוֹ
טַפָּח, פְּסוּל; פְּחוֹת מְטַפָּח, כָּשֵׁר; וְהוּא שְׁלֵא
יִהְיֶה בְּנִשְׂאָר, אֶבֶן פְּגוּמָה.

וּפְרָחָה, וְהַכֵּל מִשְׁקָדִים כְּמוֹ שְׁקָדִים שְׁקָדִים
בְּעֵשִׂיתָן.

ג,ג נִמְצְאוּ כָּל הַגְּבִיעִים שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים,
וְהַפְּרָחִים תִּשְׁעָה, וְהַכַּפְתּוֹרִים אֶחָד עֶשְׂרִי.
וְכֵלָן מְעַפְכִּין זֶה אֶת זֶה; אֲפִלּוֹ אֶחָד מִן
הַשְּׁנַיִם וְאַרְבָּעִים, מְעַפֵּב אֶת כֻּלָּן.

ג,ד כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשִׁעֲשׂוּהָ זָהָב;
אֲבָל שְׁלִישָׁא מִיַּי מִתְּכּוֹת, אִין עוֹשִׂין בָּהּ
גְּבִיעִים כַּפְתּוֹרִים וּפְרָחִים. וְכֵן מְנוֹרָה הַפְּאָה
זָהָב, תִּהְיֶה כִּלְלִי כַּכֵּר עִם גְּרוֹתֶיהָ; וְתִהְיֶה
כִּלְלִי, מִקְשָׁה מִן הָעֲשֻׁתוֹת. וְשְׁלִישָׁא מִיַּי

מתכות, אין מקפידין על משקלה; ואם היתה חלולה, פשרת. ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות בין שהיתה שלזהב, בין שהיתה שלשאר מיני מתכות.

ג,ה המלקחים והמחתות וכלי השמן, אינן מפלל הכפר: שהרי נאמר בפמנורה "זהב טהור", וזהו ואמר "ומלקחיה ומחתותיה, זהב טהור"; ולא נאמר נרותיה זהב טהור, מפני שהנרות קבועין בפמנורה והם מפלל הכפר.

ג,ו שבעת קני המנורה, מעכבין זה את זה; ושבעה נרותיה, מעכבין זה את זה: בין שהיתה שלזהב, בין שהיתה שלשאר מיני מתכות. וכל הנרות קבועים בקנים.

ג,ז ששה הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה, בלן פניהם לנר האמצעי שעל קנה המנורה. וזה האמצעי פניו פנגד קדש תקדשים; והוא הנקרא נר מערבי.

ג,ח הגביעים דומין לכוסות אלכסנדרית, שפיהן רחב ושוליהן קצר; והפפתורים כמין תפוחים בירותיים, שהן ארוכין מעט כפיצה ששני ראשיה בדין; והפרחים כמו פרחי העמודים, שהן כמו קערה ושפתה כפולה לחוץ.

ג,ט גבה המנורה, היה שמונה עשר טפה: הרגלים והפרח שלוש טפחים, ושני טפחים חלק, וטפח שבו גביע פפתור ופרח, וטפחים חלק; וטפח פפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד הלך ואחד הלך, ונמשכין ועולין פנגד גבה המנורה; וטפח חלק; וטפח פפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד הלך ואחד הלך, ונמשכין ועולין פנגד גבה המנורה; וטפח חלק; וטפח פפתור ושני קנים יוצאין ממנו

אחד הלך ואחד הלך, ונמשכין ועולין פנגד גבה המנורה; וטפחים חלק; נשתירו שם שלוש טפחים, שבהן שלוש גביעים פפתור ופרח. וזו היא צורתה.

ג,י ואכן היתה לפני המנורה; ובה שלוש מעלות, שעליה פוהן עומד ומטיב את הנרות, ומניח עליה פלי שמנה ומלקחיה ומחתותיה, בשעת הטבה.

ג,יא השלחן היה ארפו שנים עשר טפה, ורחפו ששה טפחים; והיה מנה ארפו לארץ הבית, ורחפו לרחב הבית. וכן שאר כל הכלים שבמקדש, ארפן לארפו שלבית: חוץ מן הארון, שהיה ארפו לרחב הבית; וכן נרות המנורה היו פנגד רחב הבית, בין הצפון והדרום.

ג,יב ארבעה צניפין שלזהב היו לשלחן, מפצלין מראשיהו, שהיו סומכין בהן שתי המערכות שללחם הפנים, שנים מסדר זה ושנים מסדר זה; והם הנאמרים בתורה "ויקשותיו". ועשרים ושמונה קנים שלזהב, כל אחד מהן פחצי קנה חלול, היו לו ארבעה עשר לסדר זה, וארבעה עשר לסדר זה; והן הנקראין "מנקותיו". ושני הבזבין שמוניחין בהן הלבונה, על השלחן בצד המערכות; הן הנקראין "כפתיו". והדפוסין שעושין בהן לחם הפנים, הן הנקראין "קערותיו".

ג,יג אלו הארבעה עשר קנים נותן החלה הראשונה על עצמו שלשלחן, ונותן בין ראשונה ושניה שלוש קנים; וכן בין כל חלה וחלה שלוש קנים ובין ששית וחמישית שני קנים בלבד, לפי שאין על הששית אחרת: נמצאו ארבעה עשר בכל מערכה.

ג,יד ושתי שלחנות היו באולם מבפנים, על

הַקִּדְשִׁים.

ג,טז הַפִּיּוֹר הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר דָּד, כִּדֵּי שְׂיַחֲיוּ כָּל הַכּוֹהֲנִים הָעוֹסְקִים בַּתְּמִיד מִקְדָּשִׁים מִמֶּנּוּ כְּאַחַד. וּמִכֵּנִי עָשׂוּ לוֹ, שְׂיַחֲיוּ בֵּה הַמַּיִם תְּמִיד; וְהִיא חַל, כִּדֵּי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּיִם שֹׁבֵה נִפְסָלִין בְּלִינָה: שֶׁחֲפִיּוֹר מִכֵּלֵי הַקִּדְשׁ, וּמִקְדָּשׁ; וְכֹל דְּבָר שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ בְּכֵלֵי קִדְשׁ אִם לֹא, נִפְסָל.

פֶּתַח הַבַּיִת אֶחָד שְׁלֹשִׁישׁ, נֹתֵנִין עָלָיו לָחֵם הַפָּנִים בְּכַנִּיסָתוֹ; וְאֶחָד שְׁלֹזָהב, שְׁנֹתֵנִין עָלָיו הַלָּחֵם בִּיצִיאָתוֹ: שֶׁמֵּעֲלִין בַּקִּדְשׁ, וְלֹא מוֹרִידִין.

ג,טז מִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת הָיָה מֵרַבֵּעַ, אִמָּה עַל אִמָּה; וְהוּא נִתּוּן בְּהִיכָל מִכּוּן בֵּין הַצִּפּוֹן לְדָרוֹם, מִשׁוֹף מִבֵּין הַשְּׁלֶחַן וְהַמִּנְזָרָה לְחוּץ. וְשְׁלֹשָׁתָן הָיוּ מִנְחִין מִשְׁלִישׁ הַהִיכָל וְלַפָּנִים, כְּנֶגֶד הַפְּרָכַת הַמְּבֻדְּלֵת בֵּין הַקִּדְשׁ וּבֵין קִדְשׁ

הַלְבוּת בַּיִת הַבְּחִירָה פֶּרֶק ד

לְכִיכֹף עָשׂוּ קִדְשׁ הַקְּדָשִׁים עֲשָׂרִים אִמָּה תְּמִימוֹת, וְעָשׂוּ הַקִּדְשׁ אַרְבָּעִים אִמָּה תְּמִימוֹת, וְהִנִּיחוּ אִמָּה יִתְרָה בֵּין הַקִּדְשׁ וְקִדְשׁ הַקְּדָשִׁים. וְלֹא בָנוּ כּוֹתֵל בְּבַיִת שְׁנִי, אֲלֹא עָשׂוּ שְׁתֵּי פְרוּכּוֹת אֶחָד מִצַּד קִדְשׁ הַקְּדָשִׁים, וְאֶחָד מִצַּד הַקִּדְשׁ, וּבִינֵיהֶן אִמָּה, כְּנֶגֶד עֲבֵי הַכּוֹתֵל שֶׁהָיָה בְּרֵאשׁוֹן; אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן, לֹא הָיְתָה שָׁם אֲלֹא פְּרָכַת אַחַת בְּלֶבֶד שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַבְּדִילָה הַפְּרָכַת, לָכֶם..."

ד,א אָכֵן הָיְתָה בְּקִדְשׁ הַקְּדָשִׁים כְּמֵעֲרָבוֹ, וְעָלְיָה הָיָה הָאֲרוֹן מְנַח, וְלַפָּנָיו צִנְצֻנֵת הַמָּן וּמִטָּה אֲהֲרוֹן. וּבָעֵת שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת, וַיֵּדַע שֶׁסּוּפוֹ לְחָרֵב, בָּנָה מְקוֹם לְגַנּוּ בּוֹ הָאֲרוֹן לְמִטָּה, בְּמִטְמוֹנִיּוֹת עֲמוּקוֹת וְעַקְלָקְלוֹת; וַיֹּאשְׁיֵהוּ הַמֶּלֶךְ צִוָּה וּגְנָזוּ בְּמִקּוֹם שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְּבִינִים לְכָל-יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַח, תִּנּוּ אֶת-אֲרוֹן-הַקִּדְשׁ בְּבַיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן-דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אִין-לָכֶם מִשָּׂא, בְּכַתְּפֵי עֵתָה, עֲבַדוּ אֶת-ה' אֱלֹהֵיכֶם..."

ד,ד הַהִיכָל שֶׁבָּנוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה, הָיָה מֵאֵה עַל מֵאֵה עַל רוּם מֵאֵה; וְכֹף הָיְתָה מִדַּת רוּמוֹ: בָּנוּ גְבֵה שֵׁשׁ אַמּוֹת אֲטוּם סָתוּם, כְּמוֹ יִסּוּד לוֹ; וְרוּם כּוֹתְלֵי הַבַּיִת אַרְבָּעִים אִמָּה, וְרוּם הַפִּיּוֹר שֶׁבַתְּקֶרֶה אִמָּה; וְעַל גְּבִיּוֹ גְבֵה שְׁתֵּי אַמּוֹת פָּנּוּי, שְׂיַכְנִים בּוֹ חֲדָלָה, וְהוּא תְּקַרָּא בַּיִת דְּלִפְּאָ; וְעֲבֵי הַתְּקֶרֶה שֶׁעַל גְּבֵי בַּיִת דְּלִפְּאָ אִמָּה, וּמִעֲזוּבָה גְבֵה אִמָּה. וְעָלְיָה כְּנֻיָּה עַל גְּבִיּוֹ, גְבֵה כּוֹתְלֵיהָ אַרְבָּעִים אִמָּה; וּבְגִבְהָ גְבֵה אִמָּה פִּיּוֹר, וְאַמְתִּים גְבֵה בַּיִת דְּלִפְּאָ, וְאַמָּה תְּקֶרֶה, וְאַמָּה מִעֲזוּבָה. וְגְבֵה הַמַּעֲקָה שְׁלוֹשׁ אַמּוֹת; וְטֵם שֶׁלְּבָרָזֵל כְּמוֹ סִיף, גְּבֵהוּ אִמָּה, עַל גְּבֵי הַמַּעֲקָה סְבִיב, כִּדֵּי שֶׁלֹּא יִנְיַחוּ

ד,ב וּגְנָזוּ עִמּוֹ מִטָּה אֲהֲרוֹן וְהַצִּנְצֻנֵת, וְשִׁמּוֹן הַמִּשְׁחָה; וְכֹל אֵלּוּ לֹא חָזְרוּ בְּבַיִת שְׁנִי. וְאַף אֲוָרִים וְתַמִּים שֶׁהָיוּ בְּבַיִת שְׁנִי לֹא הָיוּ מְשִׁיבִין בְּרוּחַ הַקִּדְשׁ וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בְּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "עַד עֲמַד כַּהֵן, לְאֲוָרִים וְתַמִּים"; וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן אֲלֹא כִּדֵּי לְהַשְׁלִים שְׁמוֹנָה בְּגָדִים לְכוֹהֵן גְּדוֹל, כִּדֵּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִחֶסֶר בְּגָדִים.

ד,ג בְּבַיִת רֵאשׁוֹן הָיָה כּוֹתֵל מְבֻדְּלֵל בֵּין הַקִּדְשׁ וּבֵין קִדְשׁ הַקְּדָשִׁים, עֲבִיּוֹ אִמָּה. וּכְיִזּוֹן שֶׁבָּנוּ בַּיִת שְׁנִי, נִסְתַּפַּק לָחֵם אִם עֲבֵי הַכּוֹתֵל הָיָה מִמִּדַּת הַקִּדְשׁ אוֹ מִמִּדַּת קִדְשׁ הַקְּדָשִׁים;

עָלֵיו הָעוֹפוֹת וְהוּא הַנִּקְרָא כּוֹלֵה עוֹרֵב. הָרִי
הַכֵּל מֵאֵה אִמָּה.

ד, ה מן המערב למזרח, מאה אמה; וזה הוא
השבועון: ארבעה כותלים זה לפניו מזה,
וביניהן שלושה מקומות פנויים בין הכותל
המערבי ובין הכותל שלפניו ממוני המש
אמות, ובין כותל שני ושלישי שש אמות,
ובין כותל שלישי ורביעי שש; ואלו המדות
הן שלעבי הכותל עם המקום הפנוי שבין
שני הכותלים. וארך קדש הקדשים עשרים
אמה, ובין שני הפרוכות המבדילות בינו
ובין הקדש אמה, וארך הקדש ארבעים
אמה, ועבי הכותל המזרחי שבו השער שש
אמות; והאולם אחת עשרה אמה, ורחב
כותל האולם חמש אמות. נמצא הכל מאה
אמה.

ד, ו מן הצפון לדרום, מאה אמה: עבי כותל
האולם חמש אמות, ומכותל האולם עד
כותל הקדש עשר אמות. וכותלי הקדש
ששה כותלים זה לפניו מזה, וביניהן חמשה
מקומות פנויים בין כותל היצון ובין השני
חמש אמות, ובין שני ושלישי שלוש אמות,
ובין שלישי ורביעי חמש אמות, ובין רביעי
וחמישי שש, ובין חמישי וכותל הפנימי
שש. נמצא הכל ארבעים אמה מצד זה,
וארבעים אמה מצד זה שפנגדו, ורחב
הבית מבפנים עשרים הרי מאה אמה.

ד, ז הפשפש הוא השער הקטן; ושני
פשפשים היו לחיבל מצדי השער הגדול
שבאמצעו אחד בצפון, ואחד בדרום:
שבדרום, לא נכנס בו אדם מעולם; ועליו
הוא מפרש על ידי יחזקאל "השער הזה סגור
יהיה לא יפתח...". ושפצפון, בו נכנסין.
ומחלף בין שני הכותלים עד שמגיע למקום

פתוח לקדש משמאלו, ונכנס לתוך החיבל;
ומחלף עד שער הגדול, ופותחו.

ד, ח השער הגדול היה רחבו עשר אמות,
ונבחו עשרים אמה. וארבע דלתות היו לו
שתיים בפנים, ושתיים מבחוץ: החיצונות
נפתחות לתוך הפתח לכפות עביו שלכותל,
והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכפות
אחורי הדלתות.

ד, ט פתחו שלאולם היה גבוה ארבעים אמה,
ורחב עשרים; ולא היו לו שערים. וחמש
מלתריות שלמילא היו על גבי פתחו
מלמעלה התחתונה עודפת על הפתח אמה
מזה ואמה מזה, וכל אחת מהמשותף עודפת
על שלמטה ממנה אמה מזה ואמה מזה;
נמצאת העליונה שלושים אמה. ונדבף
שלאבנים היה בין כל אחת ואחת. וזו היא
צורת המלתריות.

ד, י וזו היא צורת החיבל, לפי מדת ארבו
ורחבו. החיבל היה בנינו רחב מלפניו וצר
מאחוריו, כמו ארי. ויציעים היו מקפין
לבית כלו מסביב, חוץ לכותל המסכה.
היציע התחתונה חמש, ורבד על גבה שש;
והיציע האמצעית שש, ורבד על גבה שבע;
והעליונה שבע: שנאמר "היציע
התחתנה...". וכן היו השלוש יציעים
מקיפום לבית, משלוש רוחותיו.

ד, יא וכן סביב לכותלי האולם מלמטה עד
למעלה, כך היו: אמה אחת חלק, ורבד
שלוש אמות, ואמה חלק, ורבד שלוש אמות
עד למעלה. ונמצאו הרבדיון מקפין לכותלים
רחב כל רבד שלוש אמות, ובין כל רבד
ורבד אמה; ורבד העליון, היה רחבו ארבע
אמות.

ד, יב כל אלו המקומות הפנויים שבין

הכּוֹתָלִים, הֵם הַנִּקְרָאִים תְּאִים; נִמְצְאוּ
הַתְּאִים הַמִּקְפִּין לַמִּקְדָּשׁ, חֲמִשׁ מִן הַצִּפּוֹן
וְחֲמִשׁ מִן הַדְּרוֹם וְשְׁלוֹשׁ מִן הַמַּעְרָב. וְשְׁלוֹשׁ
דְּיוֹטוֹת הָיוּ, דְּיוֹטָה עַל גְּבִי דְּיוֹטָה. נִמְצְאוּ
חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר תְּאִים בְּדְרוֹם, חֲמִשָּׁה עַל גְּבִי
חֲמִשָּׁה; וְכֵן בַּצִּפּוֹן חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר. וְשִׁמּוֹנָה
תְּאִים הָיוּ בַּמַּעְרָב, שְׁלוֹשָׁה עַל גְּבִי שְׁלוֹשָׁה
וְשָׁנַיִם עַל גְּבִיחֵן בְּדְיוֹטָה אַחַת. הַכֹּל שִׁמּוֹנָה
וְשְׁלוֹשִׁים תְּאִים.

ד, יג שְׁלוֹשָׁה פְּתָחִים הָיָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן
הַתְּאִים אֶחָד לְתֵא מִן הַיְמִינִי, וְאֶחָד לְתֵא מִן
הַשְּׂמָאל, וְאֶחָד לְתֵא שְׁעַל גְּבִי; וּבִקְרֹן
מִזְרָחִית צְפוֹנִית פֶּתַח שְׁבִדְיוֹטָה הָאֲמֻצְעִית,
הָיָה חֲמִשָּׁה פְּתָחִים אֶחָד לְתֵא מִיְמִינִי, וְאֶחָד
לְתֵא שְׁעַל גְּבִי, וְאֶחָד לְמַסְבָּה, וְאֶחָד לְתֵא
שְׁיֵשׁ בּוֹ הַפְּשָׁפֶשׁ, וְאֶחָד לְהִיכָל.

ד, יד וּמַסְבָּה הָיְתָה עוֹלָה מִקְרֹן מִזְרָחִית

הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה פֶּרֶק ה'

ה, א הַר הַבַּיִת, וְהוּא הַר הַמְּזוֹרָה הָיָה חֲמִשׁ
מֵאוֹת אַמָּה עַל חֲמִשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְהָיָה מִקְרַף
חוֹמָה; וְכִיפִין עַל גְּבִי כִיפִין הָיוּ בְּנוֹיוֹת
מִתְחַתָּיו, מִפְּנֵי אֶהֱל הַטְּמֵאָה. וְכֹלֹ הָיָה
מִקְרָה סָטִיּוֹ לְפָנִים מִסָּטִיּוֹ. וְחֲמִשָּׁה שְׁעָרִים
הָיוּ לוֹ אֶחָד מִן הַמַּעְרָב, וְאֶחָד מִן הַמְּזוֹרָה,
וְאֶחָד מִן הַצִּפּוֹן, וְשָׁנַיִם מִן הַדְּרוֹם: רָחֵב כָּל
שְׁעַר עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְגָבְהוּ עֶשְׂרִים; וַיֵּשׁ לָהֶם
דְּלָתוֹת.

ה, ב לְפָנִים מִמֶּנּוּ סוּרָג מִקְרַף סָבִיב, גָּבְהוּ
עֶשְׂרֵה טַפָּחִים. וְלְפָנִים מִן הַסּוּרָג הַחִיל, גָּבְהוּ
עֶשְׂרֵה אַמּוֹת; וְעָלְיוֹ הוּא אוֹמֵר בְּקִינּוֹת
”וַיֵּאבֶל—חֵל וְחוֹמָה”, זֶה חוֹמַת הָעֲזָרָה.

ה, ג לְפָנִים מִן תְּחִיל, הָעֲזָרָה; וְכֹל הָעֲזָרָה
הָיְתָה אֶרֶץ מֵאָה וְשִׁמּוֹנָיִם וְשִׁבְעֵ, עַל רָחֵב

צְפוֹנִית לְקֶרֶן צְפוֹנִית מַעְרָבִית, שְׁפָה הָיָה
עוֹלִין לְגִגּוֹת הַתְּאִים: הָיָה עוֹלָה בַּמַּסְבָּה,
וּפְנֵי לַמַּעְרָב; הִלֵּךְ אֶת כָּל פְּנֵי הַצִּפּוֹן, עַד
שֶׁהוּא מִגִּיעַ לַמַּעְרָב; הִגִּיעַ לַמַּעְרָב, הִפְךָ פְּנֵי
לְדְרוֹם; הִלֵּךְ אֶת כָּל פְּנֵי הַמַּעְרָב, עַד שֶׁהוּא
מִגִּיעַ לְדְרוֹם; הִגִּיעַ לְדְרוֹם, הִפְךָ פְּנֵי לְמִזְרָח,
וְהָיָה מִתְּחִלָּה בְּדְרוֹם עַד שֶׁהוּא מִגִּיעַ לְפֶתַח
שְׁלֵעֵלְיָה, שְׁפֶתְחָה שְׁלֵעֵלְיָה הָיָה פְּתוּחַ לְדְרוֹם.
וּבְפֶתַח שְׁלֵעֵלְיָה, הָיוּ שְׁתֵּי כְּלָנְסוֹת שְׁלֵאָרֹז
שְׁבָחָן עוֹלִין לְגִגָּה שְׁלֵעֵלְיָה.

ד, טו וְרֵאשֵׁי פְּסִיפְסִין הָיוּ מִבְּדִילִין בְּעֵלְיָה,
בֵּין גִּגַּת הַקִּדְשׁ לְגִגַּת קִדְשׁ הַקְּדוּשִׁים. וְלוֹלִין הָיוּ
פְּתוּחִין בְּעֵלְיָה, לְבֵית קִדְשׁ הַקְּדוּשִׁים, שְׁבָחָן
מִשְׁלֵשְׁלִין אֶת הָאֲמֻנִין בְּתַבּוֹת, כִּדִּי שְׁלֵא
יִזְוְנוּ אֶת עֵינֵיהֶם מִבֵּית קִדְשׁ הַקְּדוּשִׁים; וּפְעַם
אַחַת בַּשָּׁנָה מִפְּסַח לְפֶסַח, מְלַבְּנִין אֶת
הַחֵיכָל.

מֵאָה וְשְׁלוֹשִׁים וְחֲמִשׁ. וְשִׁבְעָה שְׁעָרִים הָיוּ
לָהּ שְׁלוֹשָׁה מִן הַצִּפּוֹן סְמוּכִין לַמַּעְרָב,
וְשְׁלוֹשָׁה מִן הַדְּרוֹם סְמוּכִין לַמַּעְרָב, וְאֶחָד
בַּמְּזוֹרָה מִכּוֹן כְּנֻדָּה בֵּית קִדְשׁ הַקְּדוּשִׁים
בְּאֲמֻצְעֵ.

ה, ד כָּל שְׁעַר מֵחֵן הָיָה רָחֵבוֹ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת,
וְגָבְהוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה; וְהָיוּ לוֹ דְּלָתוֹת מְחִפּוֹת
זָהָב חוּץ מִשְׁעַר מְזוֹרָחִי שֶׁהָיָה נְחֹשֶׁת דוֹמָה
לְזָהָב, וְשְׁעַר זֶה הוּא הַנִּקְרָא שְׁעַר הָעֲלִיּוֹן,
וְהוּא שְׁעַר נִיקְנוֹר.

ה, ה הָעֲזָרָה לֹא הָיְתָה מְכֻוֶּנֶת בְּאֲמֻצְעֵ הַר
הַבַּיִת, אֲלָא רְחוּקָה מִדְּרוֹם הַר הַבַּיִת יֵתֵר
מִכָּל הַרְוִחוֹת, וְקָרוּבָה לַמַּעְרָבוֹ יֵתֵר מִכָּל
הַרְוִחוֹת; וּבִינָהּ וּבֵין הַצִּפּוֹן יֵתֵר מִמֶּה
שְׁבִינָהּ וּבֵין הַמַּעְרָב, וּבִינָהּ וּבֵין הַמְּזוֹרָח

יתר ממה שבינה ובין הצפון.

הוּ וְלִפְנֵי הָעֶזְרָה בַּמִּזְרָח הִיְתָה עֶזְרַת הַנְּשִׁימ, וְהִיא הִיְתָה אַרְבַּע מֵאָה וּשְׁלוֹשִׁים וְחֲמִשׁ עַל רֹחַב מֵאָה וּשְׁלוֹשִׁים וְחֲמִשׁ. וְאַרְבַּע לְשָׁבוֹת הָיוּ בְּאַרְבַּע מְקַצְוֵעוֹתֶיהָ, שְׁלֹשָׁרְבָעִים אַרְבָּעִים אֲמָה; וְלֹא הָיוּ מְקוּרוֹת, וְכֵן הָיוּ עֲתִידִין לְהִיּוֹת.

הִזּוּ וְכֵן הָיוּ מְשֻׁמְשׁוֹת דְּרוֹמִית מִזְרָחִית לְשֵׁפֶת הַנְּזִירִים, שְׁשֹׁם מִבְּשָׁלִין אֶת שְׁלֹמִיהֶם וּמִגְלָחִין אֶת שְׁעָרָם; מִזְרָחִית צְפוֹנִית לְשֵׁפֶת דִּיר הָעֵצִים, שְׁשֹׁם פּוֹחֲנִים בְּעֵלֵי מוֹמִין מִתְּלָעִים בְּעֵצִים, שְׁכָל עֵץ שֶׁנִּמְצָא בּוֹ תוֹלַעַת, פְּסוּל; צְפוֹנִית מְעַרְבִית לְשֵׁפֶת הַמְּצָרְעִים; מְעַרְבִית דְּרוֹמִית בָּהּ הָיוּ נוֹתְנִין יַיִן וְשֶׁמֶן, וְהִיא הִיְתָה נִקְרָאת לְשֵׁפֶת בֵּית שְׁמֹנֶה.

הִחַ עֶזְרַת הַנְּשִׁימ הִיְתָה מִקְפַת כְּצוֹצְטָרָה, כְּדֵי שְׁיִהְיוּ הַנְּשִׁימ רֹאֲוֹת מִלְמַעְלָן וְהָאֲנָשִׁים מִלְמַטָּן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְעַרְבָּבִין.

הָטוּ וּבֵית גְּדוֹל הָיָה בְּצַד הָעֶזְרָה, בְּצְפוֹנָה מִבַּחוּץ בֵּין הָעֶזְרָה וְהַחֵיל, וְהָיָה בְּנֹוּי בֵּיפֶת, וּמִקַּף רַבְדִּין שְׁלֹאֲבָן; וְהוּא הָיָה נִקְרָא בֵּית הַמּוֹקֵד. וּשְׁנֵי פֶתָחִים הָיוּ לוֹ אֶחָד פֶּתוּחַ לְעֶזְרָה, וְאֶחָד פֶּתוּחַ לַחֵיל. וְאַרְבַּע לְשָׁבוֹת הָיוּ בּוֹ, שְׁתֵּים קָדָשׁ וּשְׁתֵּים חֹל; וְרֹאשֵׁי פְּסִיפְסִין מִבְּדִילִין בֵּין הַקָּדָשׁ וְהַחֵיל.

הִי וְכֵן הָיוּ מְשֻׁמְשׁוֹת מְעַרְבִית דְּרוֹמִית לְשֵׁפֶת הַטְּלָאִים, דְּרוֹמִית מִזְרָחִית לְשֵׁפֶת עוֹשֵׂי לָחֶם הַפְּנִים, מִזְרָחִית צְפוֹנִית בָּהּ גִּנְזוֹ בֵּית חֲשֹׁמוֹנָאֵי אֲבֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁשָּׁקְצוּם מִלְכֵי יוֹן, צְפוֹנִית מְעַרְבִית בָּהּ יוֹרְדִין לְבֵית הַטְּבִילָה.

הִיא הַיּוֹרֵד לְבֵית הַטְּבִילָה מִלְשָׁפָה זוֹ, הָיָה הוֹלֵךְ בְּמִסְבָּה הַחוֹלְכַת תַּחַת הַמְּקָדָשׁ כְּלוֹ,

וְהַנְּרוֹת דוֹלְקוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן, עַד שְׁמוֹנֵיעַ לְבֵית הַטְּבִילָה. וּמִדוֹרָה הִיְתָה שָׁם, וּבֵית הַכֶּסֶף שְׁלֹכְבוֹד; וְזֶה הוּא כְּבוֹדוֹ מִצְּאוֹ נְעוּל, בִּידוּעַ שְׁיֵשׁ שָׁם אָדָם.

הָיָה אַרְבַּע הָעֶזְרָה מִן הַמְּעַרְבַּ לַמִּזְרָח, מֵאָה וּשְׁמוֹנִים וְשֶׁבַע; וְזֶה הוּא חֲשֹׁבוֹנָן: מְבוֹתֵל מְעַרְבֵי שְׁלֵעֶזְרָה עַד בּוֹתֵל הַחֵיכַל אַחַת עֶשְׂרֵה אֲמָה, וְאַרְבַּע הַחֵיכַל כְּלוֹ מֵאָה אֲמָה, בֵּין הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם, הַמִּזְבֵּחַ שְׁלוֹשִׁים וּשְׁתַּיִם; מְקוֹם דְּרִיסַת רִגְלֵי הַכּוֹהֲנִים, וְהוּא הַנִּקְרָא עֶזְרַת הַכּוֹהֲנִים, אַחַת עֶשְׂרֵה אֲמָה; מְקוֹם דְּרִיסַת רִגְלֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַנִּקְרָא עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, אַחַת עֶשְׂרֵה אֲמָה.

הָיָה וְרֹחַב הָעֶזְרָה מִן הַצְּפוֹן לְדָרוֹם, מֵאָה וּשְׁלוֹשִׁים וְחֲמִשׁ; וְזֶה הוּא חֲשֹׁבוֹנָן: מְבוֹתֵל צְפוֹנִי עַד בֵּית הַמִּטְבָּחִים שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת; בֵּית הַמִּטְבָּחִים שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אֲמָה וּמְחַצָּה, וְשָׁם תּוֹלִין וּמְכַשִּׁיטִין אֶת הַקָּדָשִׁים.

הַיָּד וּבְצֵדוֹ מְקוֹם הַשְּׁלַחְנוֹת שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת וְכוּ שְׁלַחְנוֹת שְׁלֹשִׁים שְׁמוֹנִיחִין עֲלֵיהֶן הַנְּתָחִים, וּמִדִּיחִין אֶת הַבָּשָׂר לְבִשְׁלוֹ; וּשְׁמוֹנֶה שְׁלַחְנוֹת הָיוּ. וּבְצַד מְקוֹם הַשְּׁלַחְנוֹת, מְקוֹם הַטְּבָעוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אֲמָה; וְשָׁם שׁוֹחֲטִין אֶת הַקָּדָשִׁים. וּבֵין מְקוֹם הַטְּבָעוֹת וְהַמִּזְבֵּחַ שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת, וְהַמִּזְבֵּחַ שְׁלוֹשִׁים וּשְׁתַּיִם, וְהַכֶּבֶשׂ שְׁלוֹשִׁים, וּבֵין הַכֶּבֶשׂ וְלְבוֹתֵל דְּרוֹמֵי שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אֲמָה וּמְחַצָּה.

הָטוּ מְבוֹתֵל צְפוֹנִי שְׁלֵעֶזְרָה עַד בּוֹתֵל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁהוּא רֹחַב שְׁשִׁים וּמְחַצָּה, וּכְנֻגְדוֹ מְבוֹתֵל הָאוֹלָם עַד בּוֹתֵל מִזְרָחֵי שְׁלֵעֶזְרָה, שֶׁהוּא אַרְבַּע שָׁשָׁה וּשְׁבָעִים כָּל הַמְּרַבֵּעַ הַזֶּה הוּא הַנִּקְרָא צְפוֹן, וְהוּא הַמְּקוֹם שֶׁשׁוֹחֲטִין בּוֹ

קָדְשֵׁי קִדְשֵׁימ.

הַטֹּז שְׂמוֹנָה לְשָׁבוֹת הָיוּ בַעֲזֵרַת יִשְׂרָאֵל
שְׁלוֹשׁ בַּצִּפּוֹן, וְשְׁלוֹשׁ בַּדָּרוֹם. שְׁבַדְרוֹם
לְשַׁבַּת הַמֵּלֶחַ, לְשַׁבַּת הַפְּרוּחַ, לְשַׁבַּת
הַמְּדִיחִין: לְשַׁבַּת הַמֵּלֶחַ, שָׁם נוֹתְנִין מֵלֶחַ
לְקֶרְבָּן; לְשַׁבַּת הַפְּרוּחַ, שָׁם מוֹלְחִין עֹזֹרוֹת
הַקִּדְשִׁים, וְעַל גְּגֹה הָיָה בֵּית טְבִילָה לְכוֹהֵן
גָּדוֹל בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים; לְשַׁבַּת הַמְּדִיחִין, שָׁם
הָיוּ מְדִיחִין קֶרְבֵי הַקִּדְשִׁים, וּמִשָּׁם מְסַבֵּחַ
עוֹלָה לְגַג בֵּית הַפְּרוּחַ.

הָיוּ וְהַשְׁלוֹשׁ שְׁבַצִּפּוֹן לְשַׁבַּת הַגְּזִית, לְשַׁבַּת
הַגְּלָה, לְשַׁבַּת הָעֵיץ: לְשַׁבַּת הַגְּזִית שָׁבַח
סְנַהֲדָרֵי גְדוּלָה יוֹשְׁבֵי, וְחֻצִּיהָ הָיָה קִדְשׁ

וְחֻצִּיהָ חָל; וְלָהּ שְׁנֵי פִתְחִים, אֶחָד לְקִדְשׁ
וְאֶחָד לְחָל. וּבְחֻצֵי שְׁלָחַל, הָיוּ הַסְּנַהֲדָרִין
יוֹשְׁבִין.

הָיָה לְשַׁבַּת הַגְּלָה, שָׁם הָיָה בּוֹר שְׂמֹמְלָאִין
מִמֶּנּוּ בְּגֵלָה; וּמִשָּׁם מְסַפְקִין מַיִם לְכָל הָעֹזֶרֶת.
וְלְשַׁבַּת הָעֵיץ הָיְתָה אַחֲרֵי שְׁתִּיחֵן, וְהָיָה
הָיְתָה לְשַׁבַּת כּוֹהֵן גָּדוֹל; וְהָיָה הַנְּקִרָאֵת
לְשַׁבַּת פְּלֶהֲדָרִין. וְגַג שְׁלִשְׁתָּן שׁוֹתָה.

הָיָה וּשְׁתֵּי לְשָׁבוֹת אַחֲרָיו הָיוּ שָׁם בַּעֲזֵרַת
יִשְׂרָאֵל אֶחָת מִיָּמִין שַׁעַר מִזְרָחִי, וְהָיָה
לְשַׁבַּת פִּינְחָס הַמֵּלֶכֶשׁ; וְאֶחָת מִשְּׂמָאלוֹ,
וְהָיָה לְשַׁבַּת עוֹשֵׁי חֲבֹתִין. וְזוֹ הָיָה צוֹרֵת כָּל
הַלְּשָׁבוֹת וְהָעֹזֶרֶת בְּלָהּ, לְפִי מִדּוֹתֶיהָ.

הַלְּבוֹת בֵּית הַבְּחִירָה פָּרָק ו

אִמָּה וְשִׁלְחָה אִמָּה. וְהָאוֹלָם וְהַחֵיכָל, כָּלֹ
בְּשׁוֹתָה.

וְהָ נִמְצָא גְבַהּ קֶרְקַע הַחֵיכָל עַל קֶרְקַע שַׁעַר
הַמִּזְרָח שִׁלְחַר הַבַּיִת, עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת;
וְגִבַּהּ שַׁעַר הַר הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה. לְפִיכֶךָ
הָעוֹמֵד בְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח, אֵינּוּ רֹאֵה פֶתַח
הַחֵיכָל; וּמִפְּנֵי זֶה, עָשׂוּ בּוֹתֵל שַׁעַל גְּבֵי שַׁעַר
זֶה נְמוּדָה, כִּדֵּי שְׂיֵהָא הָעוֹמֵד בְּהַר הַמִּשְׁחָה
רֹאֵה פֶתַח הַחֵיכָל, בְּשַׁעַת שְׂמֹזָה מִדָּם הַפָּרָה
נִכַח הַחֵיכָל.

וְהַלְּשָׁבוֹת הָיוּ שָׁם תַּחַת עֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל
פְּתוּחוֹת לְעֹזֶרֶת הַנְּשִׁים, שְׁשָׁם הַלְּוִיִּם נוֹתְנִין
הַכְּנֹרֹת וְהַנְּבָלִים וְהַמְּצַלְתִּים וְכָל כְּלֵי
הַשִּׁיר; וְעַל הַדּוֹכֵן הָעוֹלָה מִעֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל
לְעֹזֶרֶת הַכּוֹהֲנִים, הָיוּ הַלְּוִיִּם עוֹמְדִים בְּשַׁעַת
שְׂאוֹמְרִים שִׁירָה עַל הַקֶּרְבָּן.

וְזוֹ הַלְּשָׁבוֹת הַבְּנוּיֹת בְּקִדְשׁ וּפְתוּחוֹת לְחָל
אִם הָיוּ גִּגְוֹתֵיהֶן שׁוֹוִין עִם קֶרְקַע הָעֹזֶרֶת
תּוֹכֵן חָל, וְגִּגְוֹתֵיהֶן קִדְשׁ. וְאִם אֵינֶן שׁוֹוִין

וְהָ הַמְּקִדְשׁ כָּלֹ לֹא הָיָה בְּמִישׁוֹר, אֵלֹא
בְּמַעְלָה הָהָר: בְּשִׂאֲדָם נִכְנָם מִשַּׁעַר מִזְרָחִי
שִׁלְחַר הַבַּיִת, מִחֶלֶף עַד סוֹף הַחֵיכָל בְּשׁוֹתָה;
וְעוֹלָה מִן הַחֵיכָל לְעֹזֶרֶת הַנְּשִׁים בְּשִׁתִּים
עֶשְׂרֵה מַעְלֹת, רוֹם כָּל מַעְלָה חֻצֵי אִמָּה
וְשִׁלְחָה חֻצֵי אִמָּה.

וְכִּי וּמִחֶלֶף כָּל עֹזֶרֶת נְשִׁים בְּשׁוֹתָה; וְעוֹלָה
מִמֶּנָּה לְעֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא תַּחֲלַת הָעֹזֶרֶת,
בְּחֻמֶּשׁ עֶשְׂרֵה מַעְלֹת, רוֹם כָּל מַעְלָה חֻצֵי
אִמָּה וְשִׁלְחָה חֻצֵי אִמָּה.

וְגַם וּמִחֶלֶף כָּל עֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹתָה; וְעוֹלָה
מִמֶּנָּה לְעֹזֶרֶת הַכּוֹהֲנִים בְּמַעְלָה גְּבוּחָה אִמָּה,
וְעוֹלָה הַדּוֹכֵן יֵשׁ בּוֹ שְׁלוֹשׁ מַעְלֹת, רוֹם כָּל
מַעְלָה חֻצֵי אִמָּה וְשִׁלְחָה חֻצֵי אִמָּה. נִמְצָאֵת
עֹזֶרֶת הַכּוֹהֲנִים, גְּבוּחָה עַל שְׁלִישֵׁי יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי
אַמּוֹת וּמְחַצֵּת.

וְדָ וּמִחֶלֶף כָּל עֹזֶרֶת כּוֹהֲנִים וְהַמִּזְבֵּחַ וּבֵין
הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ בְּשׁוֹתָה; וְעוֹלָה מִשָּׁם לְאוֹלָם
בְּשִׁתִּים עֶשְׂרֵה מַעְלֹת, רוֹם כָּל מַעְלָה חֻצֵי

אם גגותיהן חל, שהגגות והעליות לא נתקדשו; לפיכך גגים אלו אין אוכלין שם קדשי קדשים, ולא שוחטין קדשים קלים.

וה היו בניויות בחל ופתוחות לקדש תוכן קדש לאכילת קדשי קדשים, אבל אין שוחטין שם קדשים קלים; והנכנס לשם בטמאה, פטור; וגגותיהן, חל לכל דבר. המחילות הפתוחות לעזרה, קדש; והפתוחות לחר הבית, חל. החלונות ועבי החומה פלפנים בין לאכילת קדשי קדשים, בין לטמאה.

וט בית דין שרצו להוסיף על ירושלים, או להוסיף על העזרות מוסיפין; ויש להם למשך העזרה עד מקום שירצו מהר הבית, ולמשך חומת ירושלים עד מקום שירצו.

וי אין מוסיפין על העיר, או על העזרות אלא על פי מלך, ועל פי נביא, ובאורים ותמים, ועל פי סנהדרין שלשבעים ואחד זקנים: שנאמר "בכל, אשר אני מראה אותך... וכן, תעשו", לדורות; ומשה רבנו מלך היה.

ויא וכיצד מוסיפין על העיר: עושין בית דין שתי תודות, ולוקחין לחם חמין שבהם, והולכים בית דין אחר שתי התודות, ושתי התודות זו אחר זו; ועומדין בפנורות ובנבלים ובצלצל, על כל פנה ופנה ועל כל אבן ואבן שבירושלים, ואומרים "ארוממך ה', כי דליתני..."; עד שמגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם. ואוכלין שם לחם תודה אחת משתי התודות, והשניה נשרפת. ועל פי הנביא שזרפין את זו, ואוכלין את זו.

ויב וכן אם הוסיפו על העזרה, מקדשין אותה בשירי המנחה: מה ירושלים, התודה

שנאכלת בה מקדשתה אם העזרה, שירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן; ואוכלין אותן בסוף המקום שקדשו.

ויג כל מקום שלא נעשה בכל אלו, ובסדר הזה לא נתקדש קדוש גמור. וזה שעשה עזרא שתי תודות, זכר הוא שעשה; ולא במעשיו נתקדש המקום, שלא היה שם לא מלך ולא אנרים ותמים. ובמה נתקדשה: בקדשה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קדשה העזרה וירושלים לשענתה, וקדשה אותן לעתיד לבוא.

ויד לפיכך מקריבין הקרבנות בלן, אם על פי שאין שם בית בנין; ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה, אם על פי שהיא חרבה ואינה מקפת במחצה; ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים, אם על פי שאין שם חומה: שקדשה הראשונה קדשה לשענתה, וקדשה לעתיד לבוא.

וטו ולמה אני אומר במקדש וירושלים, שקדשה ראשונה קדשתן לעתיד לבוא, ובקדשת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן, לא קדשה לעתיד לבוא: לפי שקדשת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה. וחרו הוא אומר "והשמותי את-מקדשיכם"; ואמרו חכמים, אם על פי ששוממין, בקדשתן הן עומדים.

וטז אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות, אינו אלא מפני שהיא כפוש רבים; וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכפוש ונפטרה מן התורה מן המעשרות ומן השביעית, שחרי אינה ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה, לא קדשה בכפוש

אלא בתזקה שהחזיקו בה; ולפיכך כל מקום שהחזיקו בו עולי בבל, ונתקדש בקדשת עזרא השניה חרי הוא מקדש היום, ואף על

הלכות בית הבחירה פרק ז

פי שנלקחה הארץ ממנו, וחיב בשביעית ובמעשרות, על הדרך שבארנו בהלכות תרומה.

ז,א מצות עשה ליראה מן המקדש, שנאמר "ומקדשי תיראו" ; ולא מן המקדש אתה ירא, אלא ממי שצוה על יראתו. ואיזו היא יראתו: שלא יפגם אדם לחר הבית במקלו, או במנעל שברגליו, או באפנדתו, או באבק שעל רגליו, או בפמעות הצרורין לו בסדינו. ואין צריך לומר, שאסור לו לרק בכל חר הבית; אלא אם נזדמן לו רק, מבליעו בכסותו.

יחלף בנחת במקום שמתר לו להפגם לשם, ויראה עצמו שהוא עומד לפני הארון ה' שנאמר "והיו עיני ולבי שם, כל-הימים" ; ומחלף באימה ויראה ופחד ורעדה, שנאמר "בבית אלהים, נחלף ברגש".

ז,ב ולא יעשה חר הבית דרך שיפגם מפתח זו ויצא בפתח שפגגדה, כדי לקצר הדרך; אלא יקיפו מבחוץ. ולא יפגם לו אלא לדבר מצוה. וכל הנכנסין לחר הבית, נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שארעו דבר, שהוא מקוץ על השמאל. לפיכך היו שואלין לו, מה לך מקוץ על השמאל, שאני אבל, השוכן בבית הזה ינחמו; שאני מנדה, השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך.

ז,ה ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה; ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, שנאמר "ויבא המלך דוד, וישב לפני ה'". והסנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית, לא היו יושבין אלא בחציה שלחל.

ז,ג כל שהשלים עבודה ונסתלק לו, אינו יוצא ואחוריו לחיבל; אלא מחלף אחרנית מעט מעט, ומחלף על צדו עד שיצא מן העזרה. וכן אנשי המשמר ואנשי מעמד, ולויים מדוכנן בהם יוצאין מן המקדש, כמו שפוסע אחר תפלה לאחוריו. כל זה ליראה מן המקדש.

ז,ו אף על פי שהמקדש היום חרב בעוונותינו, חיב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבנינו לא יפגם אלא במקום שמתר להפגם לשם, ולא ישב בעזרה, ולא יקל ראשו בנגד שער המזרח: שנאמר "את-שבתתי תשמרו, ומקדשי תיראו" מה שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם, שאף על פי שחרב, בקדשתו עומד. זו בזמן שהיה המקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים, שהוא חוץ לירושלים ולפגם; והוא שיהיה רואה את המקדש, ולא יהיה גדר מפסיק בינו ובין המקדש.

ז,ח אסור לאדם לעולם שישפגה או שיישן, בין מזרח למערב; ואין צריך לומר, שאין קובעין בית הפסא בין מזרח למערב בכל מקום; מפני שהחיבל במערב. לפיכך לא יפגה לא למערב, ולא למזרח שהוא פגגד המערב, אלא בין צפון לדרום נפגים,

ז,ד לא יקל אדם את ראשו בנגד שער מזרחי שלעזרה, שהוא שער ניקנור מפני שהוא מכון פגגד קדש הקדשים. וכל הנכנס לעזרה

וישנים. וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים ישב ופניו בלפי הקדש, או יסלק הקדש לצדדין.

ז, ט ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל, אכסדרה תבנית אולם, חצר פגגד העזרה, שלחן בצורת השלחן, ומנורה בצורת המנורה; אבל עושה הוא מנורה שלחמשה קנים, או שלשמונה קנים, או מנורה שאינה מתכת, אף על פי שיש לה שבעה קנים.

זי שלוש מחנות היו ישראל במדבר מחנה ישראל, והיא ארבע מחנות; ומחנה לוייה, שנאמר בה "וסביב למשכן יחנו"; ומחנה שכינה, והיא מפתח חצר אהל מועד ולפנים. זיא ופגגדן לדורות מפתח ירושלים עד הר הבית, כמחנה ישראל; ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור, כמחנה לוייה; ומפתח העזרה ולפנים, מחנה שכינה. והחיל ועזרת נשים, מעלה יתרה בבית העולמים.

זיב כל ארץ ישראל מקדשת מפל הארצות. ומה היא קדשתה: שמביאין ממנה העמר ושתי הלחם והבפורים מה שאין מביאין בו, משאר הארצות.

זיג עשר קדשות הן בארץ ישראל, זו למעלה מזו: עירות המקפות חומה מקדשות משאר הארץ שמשלחין מתוכן את המצרעים, ואין קוברין מת בתוכן עד שירצו שבעה טובי העיר או כל אנשי העיר; ואם יצא חמת לעיר, אין מחזירין אותו לתוכה אף על פי שרצו בלן להחזירו.

זיד רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה, מפנין אותו; וכל הקברות מפנין, חוץ מקבר נביא או מלך. קבר שהקיפתו העיר, בין מארבע רוחותיו בין משתי

רוחות זו פגגד זו אם היה בינו ובין העיר יתר מחמשים אמה לכאן וחמשים לכאן, אין מפנין אותו עד שירצו בלן; פחות מפאן, מפנין אותו.

זטו ירושלים מקדשת משאר העירות המקפות שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני, לפנים מהחומתה. ואלו דברים שנאמרו בירושלים: אין מלינין בה את חמת, ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם, ואין משפירין בתוכה פתים, ואין נותנין בה מקום לגר תושב, ואין מקימין בה קברות חוץ מקברי בית דויד וקבר חלדה שהיו בה מימות נביאים הראשונים, ואין נוטעין בה גנות ופרדסים, ואינה גזרעת ולא נחרשת שפוא תסרה, ואין מקימין בה אילנות חוץ מגנות ורדים שהיתה שם מימות נביאים הראשונים, ואין מקימין בה אשפות מפני השרצים, ואין מוציאין ממנה זיון וכצוצטראות לרשות הרבים מפני אהל הטמאה, ואין עושין בה כבשונות מפני העשו, ואין מגדלין בה תרנגולין מפני הקדשים; וכן לא יגדלו הפותחים תרנגולין בכל ארץ ישראל, מפני הטהרות. ואין הבית נחלט בה, ואינו מטמא בנגעים, ואינה נעשית עיר הנדחת, ואינה מביאה עגלה ערופה לפי שלא נתחלקה לשבטים.

זטז הר הבית מקדש ממנה שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסין לשם, ומתר להבנים חמת עצמו לתר הבית; ואין צריך לומר, טמא מת שהוא נכנס לשם.

זיז החיל מקדש ממנו שאין גוים וטמא מת ובוטעל נדה, נכנסים לשם. עזרת הנשים מקדשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם, ואסור זה מדבריהם; אבל מן התורה, מתר

טבול יום להפגנם למחנה לוי. וטמא שנכנס לעזרת הנשים, אינו חייב חטאת.

זוהי עזרת ישראל מקדשת מעזרת נשים שאין מחסר כפורים נכנס לשם, וטמא שנכנס לה חייב פרת. עזרת הפוהנים מקדשת ממנה שאין ישראל נכנסין לשם, אלא בשעת צרכיהם לסמיכה ולשחיטה ולתנופה.

זיט בין האולם ולמזבח מקדש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש וקרועי בגדים, נכנסין לשם. ההיכל מקדש מבין האולם ולמזבח שאין נכנס לשם, אלא רחוק ידים ורגלים. בית קדש הקדשים מקדש ממנו שאין נכנס לשם אלא פוהן גדול ביום הכפורים, בשעת העבודה.

זב מקום שהיה בעליה מבין על קדש הקדשים אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע, לידע מה הוא צריך לחזק בדקו.

זבא בשעה שנכנסין הפנאים לבנות ולתקן בהיכל, או להוציא משם את הטמאה מצוה שיהיו הנכנסין פוהנים תמימים; לא מצאו תמימים, יכנסו בעלי מומין; אם אין שם פוהנים, יכנסו לויים; לא מצאו לויים, יכנסו ישראל. מצוה בטוהורים; לא מצאו טוהורים, יכנסו טמאים. טמא ובעל מום יכנס טמא ואל יכנס בעל מום, שהטמאה דחוייה בצבור.

זבב וכל הנכנסין להיכל לתקן, יכנסו בתבות; אם אין שם תבות, או שאי אפשר להם שיעשו בתבות יכנסו דרך פתחים.

הלכות בית הבחירה פרק ח

מבפנים, והלויים מבחוץ; וארבע ועשרים עדה שומרין אותו בכל לילה תמיד, בארבעה ועשרים מקום הפוהנים בשלושה מקומות, והלויים באחד ועשרים מקום.

הד והיכן היו שומרים פוהנים היו שומרים בבית אבטינס, ובבית הניצוץ, ובבית המוקד: בית אבטינס ובית הניצוץ, היו עליות בנויות בצד שערי העזרה; והרוכין היו שומרים שם. בית המוקד, בארץ; וזקני בית אב שלאותו היום היו ישנים שם, ומפתחות העזרה בידם.

הה לא היו הפוהנים השומרים ישנים בבגדי כהנה, אלא מקפלין אותן ומניחין אותן פנגד ראשיהן; ולובשין בגדי עצמן, וישנים על הארץ, כדרך כל שומרי הצרות המלכים, לא שיישנו על המטות. ארע קרי לאחד מהן הולך במסבה שתחת הפרקע,

הא שמירת המקדש מצות עשה ואם על פי שאין שם פחד מאויב, ולא מלסטים: שאין שמירתו אלא כבוד לו; אינו דומה פלטורין שיש עליו שומרין, לפלטורין שאין עליו שומרין. ושמירה זו, מצותה כל הלילה; והשומרין הם הפוהנים והלויים שנאמר "אתה ובניך אתה, לפני אהל העדת", כלומר אתם תהיו שומרין לו. וחרו נאמר "ושמרו את-משמרת אהל מועד", ונאמר "והחנים קדמה לפני אהל-מועד מזרחה משה ואהרן ובניו, שמרי משמרת המקדש".

הב ואם בטלו שמירה זו עברו בלא תעשה, שנאמר "ושמרתם, את משמרת הקדש": ולשון שמירה, אזהרה היא; הא למדת ששמירתו מצות עשה, ובטול שמירתו בלא תעשה.

הג מצות שמירתו שיהיו הפוהנים שומרים

בִּירוּשָׁלַיִם מִזֶּה קוֹל בְּעֶזְרָה, קוֹל בֶּן לִוִי לֹקֵחַ
וּבְגָדָיו נִשְׂרָפִין, שִׁישׁוֹן לֹו עַל מִשְׁמָרוֹ.

הֵחַ בַּשַּׁחַר קָדַם שִׁיעֻלָּה עֲמוּד הַשַּׁחַר, סָמוּךְ
לֹו יָבוֹא הַמְּמֻנָּה שְׁלֹמֹקֶדֶשׁ, וַיִּדְפַק עַל
הַכּוֹהֲנִים שְׂבִיבֵית הַמּוֹקֵד; וְהֵן פּוֹתֵחִין לֹו.
נָטַל אֶת הַמִּפְתָּח, וּפְתַח אֶת הַשַּׁעַר הַקָּטָן
שְׂבִין בֵּית הַמּוֹקֵד וּבִין הָעֶזְרָה, וְנִכְנַס מִבֵּית
הַמּוֹקֵד לְעֶזְרָה, וְנִכְנַסוּ אַחֲרָיו הַכּוֹהֲנִים.
וּשְׁתֵּי אַבּוּקוֹת שְׁלֹאֹר בִּידֵם, וְנִחְלְקוּ לְשְׁתֵּי
פְתוֹת בֵּת הוֹלְכֵת לְמִזְרָח, וְכַת הוֹלְכֵת
לְמַעְרָב; וְהָיוּ בּוֹדְקִין וְהוֹלְכִין אֶת כָּל הָעֶזְרָה,
עַד שִׁיגִיעוּ שְׁתֵּי הַפְתּוֹת לְמִקּוֹם בֵּית עוֹשֵׂי
חֲבָתִין. הִגִּיעוּ אֵלָיו וְאֵלָיו אוֹמְרִין שְׁלוֹם, הַכֹּל
שְׁלוֹם; וְהָעֲמִידוֹ עוֹשֵׂי חֲבָתִין לַעֲשׂוֹת
חֲבָתִין.

הֵט בַּפֶּדֶר הָזֶה עוֹשִׂין בְּכָל לַיְלָה, חוּץ מִלִּילֵי
שַׁבַּת שְׂאִין בִּידֵם אוֹר, אֲלֵא בּוֹדְקִין בַּנְּרוֹת
הַדְּלוּקִין שָׁם מִמַּעְרֵב שַׁבַּת.

שְׁהִמְחִלּוֹת הַפְּתוּחוֹת לְחַר הַבַּיִת לֹא
נִתְקַדְּשׁוּ; וְטוֹבֵל וְחוֹזֵר וַיּוֹשֵׁב אֶצְלֵ אַחֲיו
הַכּוֹהֲנִים עַד שְׁפּוֹתֵחִין הַשְּׁעָרִים בַּבֶּקֶר, יוֹצֵא
וְחוֹלֵךְ לֹו.

הוֹ וְחִיכֵן הָיוּ הַלְוִיִּים שׁוֹמְרִים עַל חֲמֻשָּׁה
שְׁעָרֵי חַר הַבַּיִת, וְעַל אַרְבַּע פְּנּוֹתָיו מִתּוֹכוֹ,
וְעַל אַרְבַּע פְּנּוֹת הָעֶזְרָה מִבַּחוּץ, שְׂאִסּוֹר
לִישׁב בְּעֶזְרָה; וְעַל חֲמֻשָּׁה שְׁעָרֵי הָעֶזְרָה חוּץ
לְעֶזְרָה, שְׁחָרֵי הַכּוֹהֲנִים שׁוֹמְרִים עַל שַׁעַר
הַמּוֹקֵד וְעַל שַׁעַר הַנִּיצוּץ: הָרִי שְׂמֻנָּה עֶשְׂרֵי
מִקּוֹם. וְעוֹד שׁוֹמְרִים בְּלִשְׁבֵּת הַקְּרָבָן,
וּבְלִשְׁבֵּת הַפְּרֻכָּת, וְאַחֲרָיו בֵּית הַכַּפָּרֶת.

הֵזוּ וּמְעֲמִידִין מְמֻנָּה אַחַד עַל כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת
הַשׁוֹמְרִים, וְאִישׁ חַר הַבַּיִת הָיָה נִקְרָא; וְהָיָה
מַחֲזִיר עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר כָּל הַלַּיְלָה,
וְאַבּוּקוֹת דּוֹלְקוֹת לִפְנָיו. וְכָל מִשְׁמָר שְׂאִינּוֹ
עוֹמֵד וְאוֹמֵר לֹו אִישׁ חַר הַבַּיִת, שְׁלוֹם עָלֶיךָ
נִכְרָ שְׁהוּא יָשׁוּן, חוֹבְטוֹ בְּמִקְלוֹ; וְרִשּׁוֹת הָיָה
לֹו לְשַׂרְף אֶת כְּסוּתוֹ, עַד שְׁחָיו אוֹמְרִין

[>>> הַמִּשְׁךְ נ"ך פֶּרֶק י"ג:]

א- לְהִיכֶם כְּבוֹד בְּטָרַם יִחְשַׁף וּבְטָרַם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם
עַל-הָרִי גִשְׁף וְקוֹיֵתֶם לְאוֹר וְשִׁמְיָה לְצַלְמֹת וְשִׁית
לְעַרְפֶּל: וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּהָ בְּמִסְתָּרִים תִּבְכְּהוּ-נַפְשֵׁי
מִפְּנֵי גּוֹה וְדַמְעָה תִדְמַע וְתִרְדַּע עֵינֶי דַמְעָה כִּי גִשְׁבָּה
עֶדֶר ו-הָהוּ: אֲמַר לְמַלְךְ וּלְגַבִּירָה הַשְּׁפִילוּ שְׁבוּ כִּי
יִרְדַּ מִרְאֲשׁוֹתֵיכֶם עֲטַרֶת תִּפְאַרְתְּכֶם: עָרֵי הַגִּבּוֹר
סָגְרוּ וְאִין פְּתַח הַגְּלֵת יִהְיֶה פְלֵה הַגְּלֵת שְׁלוֹמִים:
שְׂאוּ עֵינֵיכֶם וּרְאוּ הַבָּאִים מִצְּפוֹן אֵינָה הַעֶדֶר נִתְרַ-
לֶךְ צֵאן תִּפְאַרְתְּךָ: מִזֶּה-תִּאמְרֵי כִּי-יִפְקֹד עָלֶיךָ וְאֶת
לְמַדְתָּ אֶתְּם עָלֶיךָ אֲלֵפִים לְרֹאשׁ הַלּוֹא חֲבָלִים
יִאחֲזוּךָ כְּמוֹ אִשָּׁת לֵדָה: וְכִי תִאמְרֵי בְּלִבְךָ מַדּוּעַ
קָרָאנִי אֵלֶּה בְּרַב עוֹנֵךְ נִגְלוּ שׁוֹלֵיךָ נִתְמַסּוּ עַקְבֵיךָ:
הִיחַפְּךָ כּוֹשֵׁל עוֹרוֹ וְנִמְרָ חֲבַרְבַּרְתִּיו גַּם-אֶתְּם תּוֹכְלוּ
לְהִיטִיב לְמַדֵּי הַרְעָ: וְאַפְיָצֶם פִּקְשׁ-עוֹבֵר לְרוּחַ
מִדְּבָר: הֵנָּה גּוֹרְלֶךָ מִנְּתֻמֵּיךָ מֵאֵתִי גַאִם-י-הִנָּה
אֲשֶׁר שָׁכַחְתָּ אוֹתִי וְתִבְטַחְתִּי בַשֶּׁקֶר: וְגַם-אֲנִי תִשְׁפָּתִי
שׁוֹלֵיךָ עַל-פִּנְיֶךָ וְנִרְאָה קְלוּנָךְ: גַּאֲפִיךָ וּמַצְהֵלוֹתֶיךָ
זִמַּת זְנוּתֶךָ עַל-גִּבְעוֹת בַּשָּׂדֶה רְאִיתִי שְׁקוּצֵיךָ אוֹי לֶךְ
יְרוּשָׁלַם לֹא תִטְהָרֵי אַחֲרֵי מְתֵי עַד:

הַמִּקּוֹם אֲשֶׁר-טִמְנְתִיו שִׁמְיָה וְהִנֵּה נִשְׁתַּת הָאֵזוֹר לֹא
יִצְלַח לְפָל: וְיִהְיֶה דְבַר-י-הָהוּ אֵלֵי לֵאמֹר: כֹּה אֲמַר
י-הָהוּ כֹכָה אֲשַׁלִּית אֶת-גִּאוֹן יִהוּדָה וְאֶת-גִּאוֹן
יְרוּשָׁלַם הַרְבִּי: הָעַם הַזֶּה הִרְעָ הַמַּאֲגִים | לְשִׁמוּעַ
אֶת-דְּבָרֵי הַהֲלָכִים בַּשְּׂרָרוֹת לְבָם וַיִּלְכוּ אַחֲרֵי
א-לֹהִים אַחֲרִים לְעַבְדָם וְלִהְשַׁמְחֹת לָהֶם וַיְהִי כְּאֵזוֹר
הַזֶּה אֲשֶׁר לֹא-יִצְלַח לְפָל: כִּי כַּאֲשֶׁר יִדְבַק הָאֵזוֹר
אֶל-מִתְנֵי-אִישׁ כֵּן הַדְּבָקְתִי אֵלֵי אֶת-כָּל-בַּיִת יִשְׂרָאֵל
וְאֶת-כָּל-בַּיִת יִהוּדָה גַאִם-י-הָהוּ לְהִנּוֹת לִי לְעַם
וְלִשְׂמָ וְלִתְהַלָּה וְלִתְפָאֶרֶת וְלֹא שְׁמֻעוֹ: וְאַמְרָתְךָ
אֲלֵיהֶם אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה כֹּה-אֲמַר י-הָהוּ א-לֵהִי
יִשְׂרָאֵל כָּל-גִּבּוֹל יִמְלֹא גִיו וְאַמְרוּ אֵלֶיךָ הַיְדַע לֹא גִדַּע
כִּי כָל-גִּבּוֹל יִמְלֹא גִיו: וְאַמְרָתְךָ אֲלֵיהֶם כֹּה-אֲמַר
י-הָהוּ הַגִּנִּי מִמְלֵא אֶת-כָּל-יִשְׂבֵּי הָאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶת-
הַמְּלָכִים הַיֹּשְׁבִים לְדוֹד עַל-כֶּסֶאָו וְאֶת-הַכֹּהֲנִים וְאֶת-
הַנְּבָאִים וְאֶת כָּל-יִשְׂבֵּי יְרוּשָׁלַם שְׁפָרוּן: וְנִפְצַתִּים
אִישׁ אֶל-אֲחִיו וְהֵאָבוֹת וְהַבָּנִים יִתְדוּ גַאִם-י-הָהוּ לֹא-
אֶתְמוֹל וְלֹא-אֶחָוִס וְלֹא אֶרְחָם מִהַשְׁחִיתָם: שְׁמֻעוֹ
וְהֵאֲזִינוּ אֶל-תְּגִבָּהוּ כִּי י-הָהוּ דְבַר: תִּתְנֹו לִי-הָהוּ

ב' דראש חודש תמוז			
7	ראשון	א 1	<p>נץ החמה _____ 5:41 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 9:12 סו"ז תפלה - גר"א _____ 10:22 צה"כ _____ 8:06</p> <p>עלות השחר _____ 4:28 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 8:36 סו"ז תפלה - מג"א _____ 9:58 שקיעה _____ 7:47</p> <p>בבלי: ב"ב יב • ירושלמי: פסחים נ • תוספתא: מנחות יג ב"ך: ישעיה סו - ירמיה א • רמב"ם: בית הבחירה ב</p>
8	שני	ב 2	<p>נץ החמה _____ 5:41 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 9:12 סו"ז תפלה - גר"א _____ 10:23 צה"כ _____ 8:06</p> <p>עלות השחר _____ 4:28 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 8:36 סו"ז תפלה - מג"א _____ 9:59 שקיעה _____ 7:47</p> <p>בבלי: ב"ב יג • ירושלמי: פסחים נא • תוספתא: מנחות יג ב"ך: ירמיה ב-ג • רמב"ם: בית הבחירה ג</p>
9	שלישי	ג 3	<p>נץ החמה _____ 5:42 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 9:12 סו"ז תפלה - גר"א _____ 10:23 צה"כ _____ 8:06</p> <p>עלות השחר _____ 4:29 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 8:36 סו"ז תפלה - מג"א _____ 9:59 שקיעה _____ 7:47</p> <p>בבלי: ב"ב יד • ירושלמי: פסחים נב • תוספתא: חלין א ב"ך: ירמיה ד-ה • רמב"ם: בית הבחירה ד</p>
10	רביעי	ד 4	<p>נץ החמה _____ 5:42 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 9:13 סו"ז תפלה - גר"א _____ 10:23 צה"כ _____ 8:05</p> <p>עלות השחר _____ 4:29 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 8:37 סו"ז תפלה - מג"א _____ 9:59 שקיעה _____ 7:47</p> <p>בבלי: ב"ב טו • ירושלמי: פסחים נג • תוספתא: חלין ב ב"ך: ירמיה ו-ז • רמב"ם: בית הבחירה ה</p>
11	חמישי	ה 5	<p>נץ החמה _____ 5:43 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 9:13 סו"ז תפלה - גר"א _____ 10:23 צה"כ _____ 8:05</p> <p>עלות השחר _____ 4:30 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 8:37 סו"ז תפלה - מג"א _____ 9:59 שקיעה _____ 7:46</p> <p>בבלי: ב"ב טז • ירושלמי: פסחים נד • תוספתא: חלין ג ב"ך: ירמיה ח-ט • רמב"ם: בית הבחירה ו</p>
12	ששי	ו 6	<p>נץ החמה _____ 5:43 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 9:13 סו"ז תפלה - גר"א _____ 10:24 צה"כ _____ 8:05</p> <p>עלות השחר _____ 4:30 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 8:37 סו"ז תפלה - מג"א _____ 10:00 שקיעה _____ 7:46</p> <p>בבלי: ב"ב יז • ירושלמי: פסחים נה • תוספתא: חלין ד ב"ך: ירמיה י-יא • רמב"ם: בית הבחירה ז</p>
13	שבת	ז 7	<p>נץ החמה _____ 5:44 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 9:14 סו"ז תפלה - גר"א _____ 10:24 צה"כ _____ 8:05</p> <p>עלות השחר _____ 4:31 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 8:38 סו"ז תפלה - מג"א _____ 10:00 שקיעה _____ 7:46</p> <p>בבלי: ב"ב יח • ירושלמי: פסחים נו • תוספתא: חלין ה ב"ך: ירמיה יב-יג • רמב"ם: בית הבחירה ח</p>

יבנאל	חפה	ת"א	ירושלים	הדלקת הנרות
7:07	7:19	7:27	7:06	

יבנאל	חפה	ת"א	ירושלים	מזב"ש ר"ת
8:30	8:32	8:31	8:28	
9:00	9:02	9:01	8:59	

טוב לְאָדָם שִׁמּוֹת מְשִׁיחָהּ וְהִיא שְׁקָרָן בְּעֵינֵי בְנֵי אָדָם.

(ספר המדות אות אמת סימן כ"א)